
Nicolae Gane
Domnița Ruxanda

Domnița Ruxandra

Nicolae Gane

Editura Bestseller

Imagine: LiliGraphie

bestseller

Carte electronică publicată cu sprijinul Ministerului Afacerilor Externe – Departamentul Politici pentru Relația cu Românii de Pretutindeni.

MINISTERUL AFACERILOR EXTERNE
DEPARTAMENTUL POLITICI PENTRU RELAȚIA
CU ROMÂNII DE PRETUTINDENI

I

Era în Săptămâna Patimilor. Soarele apusese și umbrele nopții se întindeau asupra Iașului. Numai vârful Hlincei și al Cetățuiei străluceau încă de cele din urmă raze murinde ale asfințitului. Clopotul din turnul Trei-Ierarhilor chema credincioșii la rugăciunea de noapte, umplând aerul cu vocea sa de aramă.

Un mare zgomot de cai și arme se auzea înspre Curtea domnească, și iată că pe porțile cele mari ale curții, deschise în două laturi, se vede înaintând în sunetul trâmbițelor și a tobelor o ceată de călăreți în fruntea căreia mergea la pas pe un cal alb asturcan domnul Vasile Lupul. El purta gugiumană pe cap, pe umere o manta albă cu guler de samur, în picioare ciubote lungi și la brâu o sabie bătută în pietre scumpe. Fruntea sa era împresurată de gânduri, aureolă obicinuită a domnilor buni, căci Vasile Lupul era dintre acei domni rari care urau birurile, iubeau dreptatea, și erau totdeauna încinși de grija țării, așa zic cronicarii bătrâni.

După dânsul veneau călări în haine strălucitoare vistiernicul Buhuș, Savin hatmanul, vornicul Patrașcu, spatarul Ciugolea, și alți mulți boieri curteni, toți răi la harță și buni la sfaturi. Apoi se vedea înaintând o caretă mare, cu capul de zimbru zugrăvit pe obloane, trasă de patru cai negri arăpești, înlăuntrul căreia ședea, la dreapta, doamna țării, soția lui Vasile Lupul, și la stânga, domnița Ruxandra, fiica sa.

Dacă în mersul alaiului toate capetele se descopereau și se plecau dinaintea măririi lui Vasile Lupul, și mai adânc se plecau ele dinaintea frumuseții domniței Ruxandra, căci niciodată floare mai mândră, mai aleasă, n-a împodobit

valea dunăreană.

Ea era albă și senină ca zorile dimineței.

Auriul părului, veselia zâmbetului, dulceața ochilor izvorau din chipul ei feciorese, întocmai ca un râu de raze ce înconjoară numai fruntea îngerilor.

Vestea despre frumusețea ei merse departe, peste hotarele țării, și mulți magnați poloni, unguri și germani venise la Curtea Moldovei spre a-i cere mâna, însă nici unul nu avu fericirea să atragă privirile ei.

Careta cu doamnele înainta încet spre Trei Ierarhi; în urma ei venea o ceată de oșteni călări, dorobanți, panduri, plăieși, călărași, din mijlocul cărora se înălța steagul țării, martur glorios de vitejiile lor. Toate ușile și ferestrele se deschideau înaintea alaiului domnesc și de prin toate se întindeau covoare și se aruncau flori.

Ajuns în curtea bisericii, domnul descălecă, și la ușă fu întâmpinat de norod și de mitropolitul țării cu crucea în mâini. El sărută crucea, spuse norodului un cuvânt bun, apoi intră în biserică și se așeză în strana domnească, care era mai înaltă decât celelalte, lucrată în săpături poleite și împodobită cu armele țării. Doamna se puse din a dreapta lui, iar lângă treptele stranei domnești stătea în picioare domnița Ruxandra, ca un înger de pază, cu o carte de rugăciuni în mâni. Mitropolitul începu slujba divină; bolta Trei Ierarhilor răsuna de cântări; frunțile credincioșilor erau plecate spre pământ, când, deodată, întocmai ca o nălucă venită nu se știe cum și de unde, apăru dinaintea domniței Ruxandra un necunoscut, care, dându-i o ramură verde, îi zise: Acela căruia cerul te-a menit, îți hărăzește acest semn al iubirii sale și jură a te avea de soție sau a muri.

Domnița, care luase instinctiv ramura din mâna străinului, crezu că aude răsunând în urechea ei glasul înfricoșat al destinului, și, ridicând un moment privirea pe necunoscuta figură, văzu sub

genele-i posomorâte scânteind mii de flăcări, pornite dintr-un suflet neîmpăcat. Niciodată fulger din ceri n-a produs în lume mai multă zguduire decât acești doi ochi pe inima domniței. În lumina lor, întocmai ca în două oglinzi, ea întrevăzu soarta ei înlănțuită de a sa; i se păru că întreaga-i ființă, contopită cu a lui, se pierde în întunericul nemărginit. Ea simți amețeala ce simte porumbelul când se vede răpit de vultur și purtat în gheare deasupra prăpăstiilor.

Acest om sămăna a fi însuși diavolul ieșit din temeliile bisericii. Fruntea sa era încrețită și amenințătoare; nările sale se băteau la fiecare răsuflare; pe buzele sale era semnul cruzimei și al îndrăznelii, dar ce avea el mai înfricoșat erau ochii săi încruntați, în fundul cărora părea că se luptă o furtună de patimi.

Un fior trecu prin inimile tuturor la vederea acestei arătări omenești.

Nimeni nu cuteza să sufle. Numai domnul, păstrându-și sângele rece ca în zilele de bătălie, porunci hatmanului să puie mâna pe obraznicul care îndrăznise să se apropie de domniță.

În același moment însă, întocmai ca scânteia ce se pierde în vânt, străinul dispăru. Altarul, pridvorul, clopotnița fură cercetate; curtea bisericii, chiliile, pivnițele, răscolite. Străinul era negăsit, nevăzut. Femeile și copiii înspăimântați își făceau cruce, scuipând asupra diavolului, bătrânii ziceau că e semnul unei ispite dumnezeiești, ostașii buimaci loveau cu sabia zidurile și pământul care răspundeau a deșert, iar domnul în mânie grăi hatmanului:

— Tu, hatmane Savin, și tu, vistiernice, și tu, vornice, și voi toți, oameni de oaste și de muncă, martori ați fost că în Vinerea sfântă, în casa lui Dumnezeu și în fața voastră, un păgân a cutezat să ridice ochii asupra fiicei mele. Îndată să se înșire pe toate cărările, de-a lungul și de-a latul țării, cârduri de arcași și pușcași, de pedeștri și călări,

să-l caute și să mi-l aducă viu, sau mort.

În zadar însă arcașii și pușcașii, călăreții și pedeștrii înșirară drumurile, cutreierară pădurile, șesurile, munții și văile, păgânul nu lăsase nici urmă după el. Toți se întoarseră acasă încredințați că l-a înghițit pământul; numai povestea despre dânsul rămase la vetrele ostașilor.

II

Cine se zărește colo în depărtare, călare pe un cal negru, dar alb de spume, tăind în două apele Nistrului? Numai nările calului se văd uneori de printre valuri, însă pe nări el scoate suflet puternic care preface apa în stropi. Călărețul, înfipt în șea, se vede și el numai de la brâu în sus; el ține frâul cu mâna sigură, și fruntea sa nu se amețește de luciul amăgitor al undelor. Iată-l ajuns dincolo, pe mal; calul se scutură de apă, iar călărețul îi dezmiardă coama.

Nu era însă sfârșit pericolul pentru călător, căci dincolo de Nistru se întindea și mai fioros pustiul ca o a doua apă nesfârșită, care la răsărit se unea cu ceriul.

Călărețul însă, îndrăzneț ca și când ar fi el stăpânul pustiului, luă șesul de-a curmezișul, fără drum, nici cărare, și mergea împotriva vântului care șuiera în urechile lui.

Sosi noaptea care învăli pământul cu mantaua sa cernită și o tăcere adâncă se făcu într-un întuneric și mai adânc. Nici o lumină, nici o șoaptă; numai scânteile ce ieșeau din copitele calului se vedeau din când în când, numai tropotul lui se auzea răsunând sec pe prundiș.

Ceriul era acoperit; ici-colea câte o stea singuratecă se ivea la încheieturile nourilor și părea că întreabă sfiicioasă pe călător pe unde merge; apoi, uimită de sumeția lui și de tăcerea nopții, își ascundea iarăși fața sub umedu-i văl.

Sosi miezul nopții și iată că de la un colț al pustiului despre apus se auzi un răcnet ascuțit și lung care se preumbla de-a lungul pământului, clocotind lugubru ca un duh de blăstăm, și nu bine apucase acest răcnet să se stângă, că un al doilea, și mai ascuțit, și mai înfiorător, se auzi spre răsărit.

S-ar fi zis că pustiul, trezindu-se din somn, se îngâna singur pe dânsul.

Și un al treilea, și un al patrulea răspunseră în miazăzi și în miazănoapte, până când aceste răcnete se împreunară într-un concert îngrozitor de care și ceriul și pământul păreau înspăimântați.

Atunci călărețul se opri un moment, descălecă, strânse chingile la șea, cercetă cremenele la pistoale, încălecă și plecă iarăși ca vântul și ca gândul.

Mergea întocmai ca o fantasmă, tăind întunericul, despicând vântul, încrucișând urletele, când deodată zări înaintea sa două lumini ațintite asupra lui ca ochii iadului și o duhoare ferbinte îi lovi obrazul.

Calul sforăi din nări, dar nu dădu îndărăpt; călărețul scoase cu liniște un pistol de la brâu și detună între cei doi cărbuni aprinși.

În geamăt înăbușit, o frământătură prin petre și nisip, un clănțănit de dinți se auzi, și apoi nu se mai auzi nimic.

Atunci el înfipse pintenii în coastele fugarului care plecă ca săgeata zburând peste dihănii, iar acestea, de câte ori în turbăciunea lor se prea apropiau de călăreț, întâlneau gloanțele lui și copitele fugarului.

Până-n ziuă se prelungi grozava luptă cu turma lupilor flămânzi ce goneau prada cu spume la gură, când, în fine, renunțând la biruință, se împrăștiară în nesfârșitul stepelor, lăsând în urmă-le un lung șir de cadavre.

Încă trei zile și încă trei nopți merse călărețul pe șesuri întinse, adăpându-și calul la păraiele ce izvorau la mari distanțe de sub nisipuri și hrănindu-l cu ierburi de sub petre; și în calea lui se călăuzea de paserile zburătoare, de luceafărul zilei, de stelele de noapte, asculta pământul, întreba văzduhul, și niciodată nu rătăcea.

În sfârșit, el ajunse la malul Donului, pe șesul căruia se întindea o mare tabără de oșteni.

Abia trecuse printre cele dintâi corturi și vestea despre sosirea lui se răspândi pretutindene. Toți din toate părțile alergau înaintea lui, dând semne de cea mai mare bucurie.

— Bine-ai venit, Timuș, fiul lui Bogdan! strigară cu toții. Tu ne lipseai, și noi rătăceam ca turma fără călăuz.

— Călăuzul vostru este Dumnezeu, și eu ascult porunca lui.

— Și care este porunca lui?

— Auzit-ați voi de o țară depărtată, țara Moldovei, cu fânațe înflorite, cu lanuri mari de pâne, cu ape dulci, cu codri umbroși. Acolo trebuie să mergem, să nuntim sau să războim!

— Să mergem!

— Acolo este fiica domnului, o frumuseță precum n-a înveselit încă pământul, n-a dezmierdat încă ochi omenești. Acea fiică îmi trebuie mie de soție și vouă de stăpână.

— Să mergem!

— Grijiți armele, înhamați caii, luați merinde, căci calea e lungă, dar răsplata frumoasă! Să luăm domnița sau țara Moldovei!

— Vom lua domnița, strigară cu toții, învârtind ca niște trestii sulițele între degete, și, dacă nu-ți va ajunge, vom lua și țara Moldovei.

Acest străin cu numele Timuș era șeful cazacilor. Înzestrat de un curaj neînvins și stăpân pe un popor aprig și iubitor de războaie, el purta spaima în țările vecine. Regele Poloniei de mai multe ori închinase steagul dinaintea oardelor sale, plătindu-și umilința cu taleri numeroși, și moscalii, strâmtorați în hotarele lor, lăsară toate câmpiile Ucrainei, Crimeei, Bugeacului în voia lui Timuș.

Cazacii îl ascultau ca pe un Dumnezeu; și, în adevăr, că dintre toți el era cel mai bun călăreț, cel mai ghibaci pușcaș, cel mai ascuțit la minte și mai oțelit la inimă. Faima îl boteză cu numele de viteaz. La vocea lui Timuș, care răsună ca tunetul în văile Donului, oastea lui se pregăti de război, și,

însetată de aur și de sânge, porni spre Moldova ca un roi grozav de lăcuste.

III

Dacă răsăritul avea pe Timuș de stăpân, și apusul avea eroul său, însă acesta se deosebea de cel dintâi prin o figură gingașă de FătFrumos. El era polon și se numea Coribut. Nobil, bogat, june și înflăcărat, el culese multe izbânzi în câmpul războaielor și mai multe în câmpul amorului. Și unele și altele umplură lumea cu numele lui.

Lucruri mari se povesteau de dânsul. Se zicea între altele că el avea o pavază fărmecată, primită moștenire de la străbuni, că un înger îi sfințise sabia, că un drac era ascuns în calul său și că de aceea în bătălii plumbul și oțelul nu se lipeau de trupul lui; se mai zicea că domnițele, crăiesele și împărătesele, când îl vedeau, nu-și puteau lua ochii de pe el, așa era de frumos în hainele sale de oștean călare pe calul fărmecat.

Coribut auzise de domnița Ruxandra și hotărî să o ceară de soție. Însă el nu vroi să se arăte sub strălucirea numelui său, sigur fiind de-o prea ușoară izbândă; de aceea el luă un nume străin, se îmbrăcă în haine simple de călător, și sosi la Curtea lui Vasile Vodă amestecat în ceata unui polon cu numele Calinowschi, care venea ca sol din partea regelui Poloniei.

El vroia să învingă inima fecioreasă a domniței numai prin puterea frumuseței și a amorului său.

Domnița Ruxandra îl văzu, îl deosebi dintre toți, dar rămase răce.

Toată ființa ei era zdruncinată din ziua în care văzuse pe străinul cu ramura verde.

Vorbele amoroase ale junelui polon răsunau gol în urechile ei, și, ostenită de a-l întâlni mereu în cale-i, ea căuta chipuri de a-l încunjura. Într-una din zile ea îi zise:

— Cunoști pe Coribut?

— Negreșit îl cunosc.
— Și eu îl cunosc, adaose ea, l-am văzut, l-am ghicit!...
Coribut nu știu ce să răspunză: tot sângele îi biciui fața.
— Dar l-am gâcit, căci un suflet ales ca a lui nu se poate ascunde sub haine de rând.
Coribut era gata să se arunce la picioarele ei.
— O, ce figură are el! Parcă-l văd și acuma dinaintea mea, amenințător ca ceriul în tunete.
Coribut nu răspunse nimic; un fior rece îi cutremură tot trupul.
— Și cine putea să fie altul decât Coribut, străinul care mi-a dat ramura verde?
— Ramura verde?
— Da! Ramura verde pe care o păstrez și acuma, căci nu știu ce mă face să nu pot uita nici acuma spaima ce simții în acel moment.
La aceste cuvinte, Coribut fu atins ca de un fulger. El înțelese că de acum înainte s-a sfârșit cu amorul său și că, din toate fericirile ce visase, nu-i rămase nici măcar dreptul de a spera. Dar, mai crudă decât însuși pierderea speranței, era umilința de a vedea că rivalul său purta în închipuirea domniței aureola numelui său.
Tot sângele strămoșilor lui se revoltă în el.
Ce feli? unui necunoscut i-a fost de-ajuns o clipă de întrevedere pentru ca să răpească inima domniței, și eu, Coribut, adevăratul Coribut, gândea el, să mă văd după atâta timp de ședere la Curtea Moldovei respins cu însuși numele meu!...
De astă dată lovirea atinse direct mândria sa polonă. A fost un moment în care Coribut era cât pe ce să se descopere ei, însă, făcând asupra-și silințe, el se opri.
Și oare cu numele meu, își zise el, robit-a străinul pe domnița, el care n-a spus din ce părinți și țară este?...
Nu!... Ce face numele când îl poartă un nevrednic? E ca haina frumoasă pe un trup urât.

Dar eu cu un alt nume nu mai sunt nimic?... Nu mai sunt vrednic să sărut nici urmele picioarelor unei femei?... Numele m-a făcut pe mine mare sau eu pe dânsul?... A! oricine ar fi acest nou Coribut care s-a furișat în inima domniței, jur pe umbra strămoșilor mei că-mi va plăti cu viața cutezanța de a se face deopotrivă cu mine

Din acea zi Coribut încetă de a mai vorbi domniței cuvinte de amor, încredințat fiind că ea iubește pe un altul, iar domnița, mulțămită că a scăpat de prigonirile lui, frământa în mintea ei gânduri secrete ce nu mai avusese până atuncea și care o duceau la melancolie.

A iubi era ceva necunoscut pentru dânsa; singură ideea o spăria, și negreșit că trebuie să fie spărioasă, pentru o inimă tânără, această simțire puternică care se anunță ca începuturile furtunei.

Ziua, fugind de Curtea domnească unde era prea mult vuiet, ea rătăcea singuratică în aleele întunecoase ale grădinei și acolo asculta cu drag ciripitul păserilor ce se jucau prin crengi, urmărea zborul flutirilor, privea cu ațintire la verdeața ierbei și, când auzea vreun pas omenesc, tresărea, ca și când ar fi surprins-o săvârșind vreo faptă rea.

Ea purta în inima ei o taină, o comoară ascunsă, pe care n-ar fi destăinuit-o oamenilor cu prețul vieții, dar care era prea grea, pentru a nu o spune vântului și florilor.

Noaptea, până a nu adormi, ea cugeta la mii de lucruri fără șir, precum la stele, la războaiele părintelui ei, la furtunele de pe mare, la stafii și, în fine, la străinul cu ramura verde.

Dar ce idee?... Un străin ieșit din fundul pământului, cu o figură posomorâtă ca zilele înnourate, putea să atingă inima de înger a junei domnițe?... Nu!... Negreșit, nu!... Ea se înroșea numai gândind la una ca aceasta și, de frică, închidea ochii, spre a nu-l mai vedea. Dar... cu ochii închiși îl vedea și mai bine. Figura îndărăpnică și nedespărțită tovărășiță a căpătâiului

ei de noapte lua fel de fel de forme fantastice în închipuirea ei, până când, ostenită de a o alunga, domnița adormea surâzându-i.

Cine ar fi socotit că asemene înfrățire de inimă s-ar fi putut întâmpla în așa scurt timp între Ruxandra și Timuș, între dulce și aspru, între frumos și urât, între ceri și iad?

Astfel trăia domnița de la vederea străinului, singuratică, gânditoare și cuprinsă de un dor neînțeles, care s-ar fi prefăcut în suferințe, dacă n-ar fi fost ades răcorit de roua lacrimilor, căci lacrimile izvorăsc din dor, spre a-l alina, când iată că într-una din zile la Curtea domnească sosi un cazac călare pe un cal negru înspumat, cu o scrisoare de peste Don. De grăbit ce era cazacul, el intră la domn acoperit cum era cu colbul de pe drum, și-i dădu scrisoarea, care zicea:

Prealuminate voievod, domn țării Moldovei, de la plaiuri până la mare!

Eu, Timuș, fiul lui Bogdan Hmelnițki, singur stăpân pe șesurile Ucrainei și ale Donului, de a cărui poruncă ascultă 50.000 suflete de voinici încălecați pe cai sălbateci și înarmați cu biciuri plumbuite în mâna stângă și cu suliți lungi de 18 picioare în mâna dreaptă, robit de frumusețea fiicei tale Ruxandra,cer mâna ei de la tine. Oastea mea așteaptă pe malul stâng al Nistrului, să treacă ca nuntași sau ca dușmani pe pământul măriei-tale.

O mare jale căzu pe curtea lui Vasile Vodă la primirea acestei scrisori. Se știa cine e Timuș și oastea lui. Războiul cu el era război de pustiire.

Domnul chemă pe fiica sa și-i zise:

— Pe țărmurile Donului trăiește un om jumătate sălbatic, cu numele Timuș. Hrana lui e sângele, bucuria lui e prada. Poporul său n-a învățat să brăzduiască pământul, ci rătăcește prin pustiuri, adăpostit sub corturi, și trăiește din munca altor neamuri. Voiești tu să-l iei de soț?

— Care este voia ta, părinte?

— Voia mea nu este.

— Atunci mă supun ție.

Domnul își simți inima ușoară și dădu în țară veste de război, iar domnița își simți inima grea și începu să plângă.

Chemarea la război, trâmbițată prin mii de guri, se preumbla de la un capăt al țării pănă la celălalt ca un vânt de gheață și, la glasul ei, cete numeroase de oameni, părăsindu-și vatra și familia, plecară de prin târguri, de prin sate, de prin munți, cu sineața pe umere și cu merinde în traistă.

Ei cântau din frunze de răsunau văile și codrii, căci mergeau cu sete de vitejie și cu dor de acasă.

Patruzeci de mii de oșteni domnul întruni sub steagurile sale, și porni spre Nistru, pentru a pedepsi pe Timuș de cutezarea ce avuse de a cere mâna fiicei sale.

Două neamuri aveau a se ciocni și din lovitura lor era să izvorască un râu de sânge, și pământul să se acopere cu hoituri.

Și Dumnezeu a voit ca aceasta să se întâmple din cauza frumuseței domniței Ruxandra!

Coribut, care se găsea încă la Curte în centrul tuturor pregătirilor de război, știa tot ce se petrecea. El înțelese că Timuș este fericitul său rival și jură pe umbra strămoșilor lui să-l omoare.

V

Pe un drum singuratic și nebătut ce merge de la Iași spre Nistru, alerga Timuș călare cât îi luau picioarele calului. Deodată, calul se opri în loc și scutură din urechi; Timuș îi dădu pinteni să plece înainte, însă calul nu făcu bine câteva sărituri, îmboldit de pintenii călărețului, și poticni.

Atunci Timuș se puse pe gânduri, căci calul are câteodată vederi năzdrăvane.

— Negrule, îi zise el, fă pe cheful tău și du-mă unde voiești tu. Tu știi mai bine ce stă în calea stăpânului tău.

Negrul sforăi din nări, scurmă pământul cu picioarele de dinainte, apoi se întoarse drept în loc și plecă în fuga mare îndărăpt.

— Negrule, unde mă duci? să văd lacrimile iubitei mele și să nu le pot șterge?...

Negrul scutură din cap și îndoi fuga.

Treceau pe lângă Timuș copacii, casele, dealurile întocmai ca niște fantasme, și fugarul nu obosea.

— Negrule, mă duci între dușmanii mei, eu sunt unul și ei sunt mulți...

Negrul scutură a doua oară din cap și întrei fuga, mergea ca și când ar fi avut șepte suflete și o mie de picioare.

— Cât va fi mers și de se va fi odihnit undeva, nu se știe, dar într-un amurg de soare ajunse pe șesul Siretiului, nu departe de locul unde dormea domnița Ruxandra...

. . . .

Din senin ceriul se înnoură; din somn vântul se trezi și începu să sufle cu strășnicie, și un vuiet lung, îngrozitor, venea clocotind îndărăptul călărețului încât se părea că munții, dezlipindu-se de pe temeliile lor, încep să dănțuiască în urma lui.

Atunci Negrul se opri.

— Negrule, mânia lui Dumnezeu ne gonește din urmă, fugi din aceste locuri să nu perim!

Negrul stătea pironit pe pământ, neauzind glasul stăpânului său, neauzind vijelia ce se apropia.

— Nu vezi tu în urma noastră cum vine un val de apă drept ca zidul, cu creastă de spume, cu vârtej de furtună, cu întuneric de mormânt. Fugi, Negrule, fugi!...

Negrul stătea înfipt...

Valul de întuneric veni și într-o clipă acoperi pământul cu un ocean de apă.

Luna se ivi printre nori sarbădă și despletită, ca o fărmăcătoare ce râde cu hohot la priveliștea furiilor sale.

Negrul înota deasupra apei, tăind cu voinicie turbatele valuri, iar Timuș se lăsa în voia lui.

Iată că un punct strălucitor se zărește în mijlocul valurilor, ca un soare sub apă, ce se unea cu ceriul prin o dungă de lumină. S-ar fi zis că ochiul lui Dumnezeu privește în acel loc; iar în mijlocul luminii, în spuma apei, în pulberea argintie în care se jucau curcubeile, un trup de femeie se vedea învălit într-o rețea de păr de aur. Nu era un trup ce moare, ci un trup care se naște, așa de frumos și luminos părea acest sân femeiesc legănat pe sânul valurilor.

Valurile, mulțămite de comoara ce duceau cu sine, își potoliră furia, și furtuna se opri.

Timuș, atras de icoana de sub apă, înainta mereu spre dânsa despicând șuvoiul tulbure și răpede, iar minunea cea transparentă mergea la vale lunecând între spume și văzduh, și apa părea că nu voiește să-i facă rău.

Timuș o ajunge, o ridică la piept și... recunoaște pe domnița Ruxandra. Ea părea că doarme de cel mai dulce somn și un surâs îngeresc încrețea încă buzele ei.

Tumuș cu iubita sa în brațe și cu sufletul zdrobit apucă înspre cetatea Sucevei cu gând de a depune

trupul ei în sfânta monastire; însă nu bine călători câteva oare, că deodată în mijlocul unei păduri, un om călare, armat până-n dinți, îi opri calea, punându-se de-a curmezișul drumului.

— Pe umbra strămoșilor mei! de astă dată nu-mi vei scăpa! strigă omul cel armat.

— Nu am vreme să stau la vorbă cu tine, răspunse Timuș, voind să meargă mai departe.

— Pune-ți jos prada și pregătește-te să mori! adaose străinul scoțând sabia.

Ambii descălecară. Timuș depuse trupul domniței la umbra unui copac și încrucișă sabia cu Coribut, căci el era inamicul ce i se pusese în cale. Coribut avea speranță în norocul său care niciodată nu-i dăduse greș; Timuș n-avea speranță în nimic, căci îi era totuna să trăiască sau să moară.

Lupta între dânșii nu fu lungă, căci ei nu se luptau cu gând de cruțare.

Coribut făcu mai multe atacuri înfuriate asupra rivalului său care au mers în deșert, iar Timuș nu făcu decât unul singur, însă în lovitura ce dădu, cruntă ca desperarea sa, capul lui Coribut, rătezat de pe umere, căzu la pământ bolborosind cuvinte neînțelese.

Apoi, urmându-și calea, el ajunse la monastirea Sucevei, încredință trupul domniței în mânile egumenului și, depunând o lungă și ferbinte sărutare pe fruntea ei răce, plecă îndărăpt cu gând de pustiire.

Ajuns în fruntea oștirii sale, el urmări și întâmpină armata lui Vasilie Vodă. Amândouă se ciocniră ca doi munți, ce se risipesc unul asupra altuia, însă din teribila vijelie, care ținu din răsărit și până în apus de soare, Timuș ieși învingător. Armata lui Vasilie Lupul fu nimicită; satele și târgurile ardeau ca fuioarele de cânepă pe urmele lui Timuș; țara înspăimântată credea că a sosit peirea lumii. Timuș ajunse la malul Prutului, nu departe de Iași.

Vasilie Vodă, văzând că nimic nu rezistă

șuvoiului pustiitor a cazacilor, scrise lui Timuș că-i dă mâna fiicei sale numai să înceteze cu războiul, însă acesta, știind ce-a devenit domnița Ruxandra, se oțărî și mai rău, și-și puse în gând să nu lase în Iași nici o casă pe temelia ei. El dădu ordin cazacilor să treacă Prutul. Cazacii aruncară pod pe șeice și trecură dincoace.

A doua solie fu trimisă din partea lui Vasilie Vodă cu rugăminte să-i fie milă de țară, și să vie cu pace la Iași unde îl așteaptă logodnica înaintea altarului, iar Timuș răspunse:

— Voi veni să-mi vaz logodnica , căci logodnica mea este coroana ta și te sfătuiesc să te silești a nu mi-o da.

IV

Era o noapte de vară caldă, înstelată și cu lună plină. Domnița se preumbla singură ca de obicei prin grădină și gândea la soarta amară ce-o împresura. Niciodată suflet de fecioară n-a fost mai greu chinuit decât al ei. Ea iubea, sau credea că iubește pe Coribut; Timuș o cere de soție, și un război cumplit se încinge. Să se însoțească cu Timuș, trebuia să frângă voia părintelui ei și amorul ce nutrea în taină pentru pretinsul Coribut; să-l refuze, trebuia să aducă un nămol de nefericiri peste pământul țării sale... Ea se preumbla deci tristă, așteptând un sfat de la stele, de la lună, de la Dumnezeu. Când, deodată, un freamăt de frunze se aude îndărăptul ei; ea tresare, freamătul devine mai mare, crengile se clatină cu putere, frunzarul se despică, și o figură omenească apare dinaintea ei. Domnița spăriată voiește să fugă, însă o putere neînvinsă o oprește în loc. Ea se uită cu ochi mari la figura ce se desemna ca o fantomă în lumina lunei, și... ce să vadă?... Figura străinului cu ramura verde!...

Atunci o amețeală îi cuprinse creierii; ea nu mai știu pe ce lume se găsește.

Figura stătea nemișcată ca o statuie dinaintea ei. Aceiași ochi care vărsau scântei amenințătoare, aceeași gură care părea deprinsă a nu rosti decât cuvinte de moarte, însă o îndulcire, o rază de bunătate abia văzută răsărea acum de sub asprimea trăsăturilor sale, întocmai ca un colț de senin albastru pe un ceri înnourat.

Domnița, uimită, nu-și putea întoarce ochii de pe strania nălucă, urmărind cu groază orice mișcare se producea pe figura ei, iar fantoma, sub privirile domniței, părea că se transformă, se îndulcește din ce în ce, și în același timp, prin un

neînțeles mister, domnița simți și ea cum spaima se risipește din inima ei, făcând loc unei alte simțiri mai line care o îndemna să se apropie de dânsa... Atunci ea făcu fără voie un pas spre fantomă, ca și când ar fi voit să se încredințeze de realitatea ei. Capul ei era fierbinte, însă un vânt răcoros amestecat cu parfum de flori îi dezmierdă fruntea și-i limpezi vederile, urechile ei păreau că aud o muzică de pe altă lume, cântată în note misterioase de frunzele ce se clătinau pe arbori, luna surâdea de sus cu nevinovăție... Domnița făcu un al doilea pas... Cel al doilea e întotdeauna mai ușor!...

Ce era ea vinovată dacă și noapte, și lună, și vânt, și frunze unelteau spre ducerea ei în ispită?... Dacă însuși Dumnezeu a răsădit în inima ei sămânța unei patimi, care e dintre toate cea mai înșelătoare, fiindcă se îmbrobodea cu haina fericirii?...

Fantoma stătea neclintită. Domnița, atrasă ca de o putere magnetică, se apropia mereu; pe buzele lor născură ca două surori îngemănate două zâmbete de iubire care se împreunară în lumina lunei; ochii lor ardeau, când... în același moment, o mână de fer se înfipse pe umărul domniței și o pironi în loc; era mâna părintelui ei. Palid și înfricoșat, el stătea înaintea-i cu sabia goală, gata să o spele în sângele ei.

— Copilă nebună, strigă el, ce pedeapsă se cuvine ție pentru această faptă vinovată?

Copila însă nu răspunse nimic; ea căzu jos leșinată.

Fantoma dispăru, și era timpul să dispară căci o larmă cumplită de glasuri, tropote de picioare și sunete de arme se auzea din toate unghiurile grădinii.

— Prindeți-l, prindeți-l, strigau cu toții; mai multe detunături de pușcă făcură să treacă ecourile grădinii, însă când se făcu iarăși liniște, se găsiră trei morți și doi răniți, între care și Coribut, iar străinul nicăirea.

— L-am scăpat, strigă cu ciudă Coribut, legându-și brațul sângerat, a doua oară însă jur pe umbra strămoșilor mei să nu-l mai scap!

A doua zi, Vasilie Vodă porunci să ducă pe fiica sa la cetatea Sucevei, spre a sta acolo închisă pe post și rugăciuni, pănă când se va isprăvi războiul cu Timuș, căci pănă atunci el nu avea timp să se gândească la pedeapsa ce să-i deie.

Un călugăr și un oștean fură trimiși spre a întovărăși pe domniță în călătoria ei.

Dureroasă fu despărțirea ei de maică-sa, care o iubea, de tată-său care o nedreptățea, de odaia ei, de grădina unde avusese atâtea visuri de fericire, de slugile care-i sărutau mâinile plângând. Ea merse pe jos din târg în târg, din sat în sat, pănă când ajunse la malul Siretiului la locul unde el se împreună cu râul Suceava.

Obosită de drum, ea se puse jos, spre a-și odihni pe iarbă verde înspinatele picioare, și nu departe de dânsa bătrânul călugăr, nu mai puțin ostenit, se răzămă și el de un trunchi de copac, începând să-i povestească din cărțile sfinte. Iar oșteanul, mai la o parte, dormea dus ca omul fără grijă.

Soarele era la asfințit ceriul purpuriu se oglindea în apele limpezi ale Siretiului, care curgea lin pe sub sălcii, cristeii cântau în iarbă, vântul dormea pe crengi; toate aceste dulci șoapte ale naturii făcură pe juna domniță să adoarmă, ea care de mult nu gustase dulceața somnului.

VI

Ori Vasilie Vodă era nebun, ori voia să înșele pe Timuș, ori fiică-sa trăia... Care din trei era adevărată?...

Bătrânii spun că cea din urmă.

Poate că sărutarea înfocată ce Timuș depusese pe fruntea ei în momentul când se despărți de dânsa, o rechemă la viață, sau poate că Dumnezeu voi să facă o minune precum a mai făcut și alte dăți...se poate!... dar ceea ce se spune este că, îndată după plecarea lui Timuș din cetatea Sucevei, ea deschise ochii, în ciuda preoților care o tămâiau și se rugau pentru sufletul ei.

Ea se trezi ca dintr-un vis, își reculese cu încetul ideile, își aminti puhoiul de apă care o surprinsese dormind, dar mai departe nu-și aminti nimic.

Cei de pe lângă dânsa îi povestiră că ea datorește viața lui Coribut care o urmărea de departe cu iubire, însă că din nenorocire, îndată după scoaterea ei din apă, viteazul polon fu ucis pe la spate de un hoț care se credea a fi Timuș.

O furtună se stârni în pieptul bietei domnițe la auzul acestor întâmplări care se adeveriră și prin o scrisoare a părintelui ei vestitoare cum că Timuș, ucigașul lui Coribut, e învingător, că țara e ajunsă la peire și că alt mijloc de scăpare nu este decât ca ea să se jertfească a fi soția lui Timuș.

Plângea nenorocita domniță, plângea cu lacrimi amare, stoarse din adâncul inimii; însă durerea de a plânge era nimic pe lângă durerea de a-și înăduși plânsul, de a-și sili inima, de a-și acoperi capul cu flori și beteală și a se arunca jertfă nevinovată în brațele inamicului țării, în brațele ucigașului iubitului ei. Moartea pentru dânsa ar fi fost o binefacere; însă nici moartea nu putea să o cheme. Trebuia numaidecât să asculte glasul părintelui ei,

glasul țării îngenuncheate, căci nu degeaba era fiică de domn. Acei ce domnesc peste popoare sunt câteodată lipsiți de averea ce posedă însuși cerșetorii, de dreptul de a muri când vor.

Așadar, mare pregătire de nuntă se făcea la Iași, în Curtea domnească, iar în tabăra lui Timuș mare pregătire de război.

Timuș ajunse cu armata lui la marginea Iașului. Acolo el alese cincizeci de oșteni, cei mai voinici dintre toți și, înconjurat de ei, intră în oraș.

Deșerte se făceau ulițele dinaintea lui, căci pretutindene spaima se preumbla cu dânsul. Ușile și ferestrele se închideau, copiii se lipeau de sânul mamelor, și o jale îngrozitoare apăsa orașul.

În sfârșit, el ajunse la curtea domnească... Acolo Vasilie Lupul, împreună cu doamna și toți curtenii îl așteptau în scară cu zâmbet silit și cu bucurie prefăcută, ca pentru un ginere ce vine nechemat, iar Timuș în creierii lui frământa planuri de grozavă răzbunare.

— Să vedem până unde va merge viclenia moldovanului, gândea el, dezmierdându-și mănunchiul săbiei.

El urcă scările palatului pe care erau așternute covoare moi de Persia, intră în paraclisul domnesc unde îl primi mitropolitul cu cununa de mire, se uită împrejur, văzu toate pregătirile de nuntă, dar miresa nicăirea!... Atunci el aruncă o privire secretă oștenilor ce-l întovărășeau, un freamăt surd se făcu în jurul lui, săbiile ieșiră pe jumătate din teacă, când iată că o ușă nevăzută se deschide și, palidă ca moartea, apăru domnița Ruxandra...

La această neașteptată vedere, ei rămaseră înmărmuriți, necrezând ochilor lor; și cum să creadă când el o știa înecată în apele Siretiului de unde cu însăși mâna sa o dusese la monastirea Sucevei, și când ea îl știa mort sub numele de Coribut, ucis tocmai de acela care acum se înfățișa ei sub figura iubită a străinului cu ramura verde?

Se zice că bucuria mare se asamănă cu durerea,

căci ca și dânsa prin lacrimi se exprimă. Astfel Timuș, pentru întâia oară în viața sa, vărsă lacrimi, amestecându-le cu ale domniței, care și ea, pentru întâia oară după atâtea suferinți, le primi de la izvorul fericirii.

În fața acestei nespuse bucurii ce unea pe ambii logodnici, toate fețele se înseninară, săbiile dușmane reintrară în teacă. Vasilie Vodă care crezuse un moment că, întocmai ca un al doilea Avraam, duce pe fiica sa la înjunghiare, își simți inima reînviind; iar bătrânul mitropolit săvârși cununia, mulțămind ceriului că a schimbat răul în bine.

Nuntă lungă și nesfârșită se făcu pe urmă, căci ea venea cu binecuvântare de sus, cu iubire între soți și cu pace peste țară; nuntă în adevăr domnească, cu bogăție, cu veselie, cu cântări și cu danțuri, încât îi merse vestea până în Țarigrad, de unde sultanul, auzind de frumuseța Ruxandrei și de voinicia lui Timuș, le trimise bogate daruri.

Fluierul lui Ștefan

Junele Victor, abia ieșit din școli, cu capul plin de visuri și inima plină de dor, se afla într-o frumoasă zi din mai într-un loc ce se numește Brădățelul. Brădățelul este o grădină ieșită din sânul naturei în care nimic n-a lucrat mâna omenească, este un colțișor uitat, necunoscut în țara noastră, pe care călătorul nu-l vizitează, pe care poeții nu l-au cântat încă, dar care nu încetează a fi mai puțin desfătător decât toate acele locuri ce au inspirat pănă acuma lira barzilor noștri naționali.

Brădățelul are acea însușire rară, că ori de câte ori îl vei vizita, întipăririle ce-ți lasă sunt tot atât de vii, ca și cum l-ai vizita pentru întâia oară.

El vorbește nu numai ochilor, ci și sufletului. Închipuiți-vă în mijlocul unei păduri întinse un lac limpede în care se văd jucându-se păstrăvii; apoi cascade și izvoare la fiecare pas, un mușchi răcoros care se întinde ca un covor verde pe pământ: piscuri cu figuri capricioase; într-un cuvânt, tot ce poate natura produce mai frumos, mai drăgălaș adunat într-un singur loc, ca și cum Dumnezeu ar fi voit să facă din Brădățel un mic paradis pământesc.

Când vii acolo, o dulce simțire te cuprinde la vederea acestei naturi ce pare a fi îmbrăcată în hainele ei de sărbătoare și, multă, multă vreme după ce ai părăsit acest loc încântat, îți rămâne încă întipărită în inimă tăcerea misterioasă a Brădățelului.

Victor era la umbra unui stejar bătrân, pe vârful unui delișor de unde domina toată întinderea Brădățelului și acolo, răsturnat pe iarbă, gândea, dar nu știa singur la ce gândea; simțea în sine niște aspirări tainice care-l îndepărtau de lumea reală;

dorea ceva, dar acest ceva era în aer, nehotărât, era un vis plăcut, un dor ce simte omul la vârsta tinereții, când se vede în mijlocul unei naturi frumoase, dar se simte singur în ea!

Pe când se lăsa el astfel legănat de gânduri care-l conduceau pe nesimțite la melancolie, auzi deodată un cântec, o doină!

I se păru un moment că se află în grădina cea încântată a Armidei unde din fiecare frunză iese câte o melodie.

Îndată se îndreptă spre locul de unde venea cântecul, și după câteva momente se văzu în fața unei femei ce ședea pe un trunchi de copac și cânta din fluier acea doină tristă care-l mișcase așa de mult.

Ea era în toată frumusețea vârstei; avea părul auriu, ochii mari, albaștri; hainele sale simple și ușoare destăinuiau formele cele mai regulate; dar pe fața ei se oglindea o neliniște mare interioară, se părea că, astfel cântând, ea se jăluiește pădurilor, că mărturisește naturii dorul său din inimă și, adâncită cum era în executarea cântecului ei, se părea atât de frumoasă acea femeie necunoscută, încât junele nostru rămase uimit, și crezu deodată c-a găsit acel ceva în aer, nehotărât, care surâdea de departe închipuirii sale.

Victor asculta neclintit, de frică să nu întrerupă șirul acelor note dulci ce ieșeau din adâncul sufletului ei. În sfârșit, ea încetă de a cânta; își șterse ochii de lacrămi, se uită împrejur și, când zări un străin înaintea ei, aruncă un țipet.

— Ce voiești, domnule? zise ea cu un glas speriat.

— Nimică, răspunse Victor, doina ta m-a atras aice, am voit să știu cine cântă așa frumos. Nu-ți fie frică de mine. Sunt om bun și nu doresc alta decât să știu cine ești.

— Sunt și eu o sărmană lepădată de părinți; trăiesc cum dă Dumnezeu. N-am alt prieten decât fluierul ista căruia spun câteodată necazurile mele

și el le spune la cele văi.

— Dar ești tânără; tu n-ai trăit încă în lume; ce necazuri pot să te apese așa de curând?

— Ei, ce-ți pasă d-tale de necazul meu? D-ta ești, poate, bogat, fericit, și cei ca d-ta nu prea cred nevoilor noastre.

— Te înșeli, copila mea, toți oamenii nu sunt așa. Iată eu sunt unul gata a-ți întinde mâna și a-ți da orice ajutor.

— D-ta? Dar ce folos poți să-mi aduci? Socoți poate că am nevoie de bani? Nu, domnule, eu nu sunt săracă de bani; că n-am ce face cu ei; sunt săracă de noroc! M-am născut într-un ceas rău; ș-acel ceas îl plâng acuma.

— Dar știm și noi, draga mea, că multe sunt care apasă pe un om, căci, dacă de lipsa banilor sufere cineva, sunt altele de care moare. De aceea, nu te sfii de mine. Spune-mi ce ai la inimă! Nu știi tu că o durere s-alină dac-o spui unui prieten care te-ascultă ș-o împărtește cu tine?

Atunci ea aruncă asupra lui Victor un ochi pătrunzător; păru un moment a nu se încrede în el, dar, naivă ca toate naturile cele drepte, își recăpătă îndată încrederea, se apropie de el și cu o căutătură nespusă, apucându-l de mână, îi zise încetișor:

— Iubesc și sunt nenorocită!

Apoi sfâșiată, obosită întocmai ca floarea ce se îndoaie de furtună, ea plecă capul până ce-l culcă pe umărul lui Victor, și el simți atuncea căldura răsuflării sale, simți bătaia răpede a inimii ei, și într-atâta se îmbătase sufletul său văzând în brațe-i acea ființă răpitoare, încât uită Brădățelul cu toți munții și cascadele lui, uită chiar durerile junei fete, căci în pieptu-i se dezvălea un rai plin de iluziuni și de amor, căci astă dată ținea de mână acel vis aurit către care atât de des se înălța sufletul său.

Însă, vai, visul fu scurt. Iute ca fulgerul, Victor se izbi cap în cap cu realitatea și, când se deșteptă, văzu între el și juna fată un întreg abis, toată

nemărginirea unui amor adânc, dat altuia decât lui.

Juna copilă, retrăgându-se încetinel din brațele necunoscutului ei amic, urmă cu o voce slabă:

— Dacă vrei să știi necazul meu, ascultă:

Eu mă numesc Maria. Sunt fata unui locuitor fruntaș din satul Frăsinenii. El era bogat, avea cirezi, oi multe și mă purta totdeauna cu haine curate. Aveam cordele în cosițe și la gât mărgele; fetele din sat se uitau cam rău la mine, iar flăcăii mă jucau mai mult decât pe ele, fiindcă eram îmbrăcată ca o fată de târg. Era în sat un flăcău Ștefan, nalt și subțirel ca bradul, avea părul negru și niște ochi care ardeau la suflet. Dar era sărac. N-avea altă avere decât inima lui cea bună și fluierul de la brâu. Într-o zi, îmi aduc aminte, am jucat hora mult cu el, ș-așa s-a uitat el la mine, că toată noaptea n-am putut să dorm.

A doua zi m-am dus la biserică să mă rog la Dumnezeu, ca să-mi deie nopți mai bune, și iată că pe pragul bisericii întâlnii tot pe Ștefan, care îmi zise:

— Mario, roagă-te și pentru mine!...

Atunci am simțit picioarele că-mi tremurau sub mine, iute am intrat în biserică; m-am rugat mult, mult, și m-am rugat și pentru el; căci m-a durut în suflet văzându-l așa mâhnit. Dar ce folos că somnul tot nu mi-a venit.

— Sărmană copilă, o întrerupse Victor, tu simțeai pentru întâia oară în inimă acel foc care se numește amor și nu-ți puteai da seama de el.

— Nu știu bine ce simțeam, dar eram neliniștită și slăbeam văzând cu ochii. De ce zilele treceau, de ce dorul mă cuprindea mai tare și un urât mă apăsa. Apoi într-o noapte auzii nu departe de casa noastră o doină din fluier; și era așa de mândră doina aceea, încât mi se păru că stelele o ascultă și văile o îngână, și parcă mă chema, mă chema mereu spre ea, încât, amețită, fărmăcată, mă trezii deodată, fară să vreu, lângă cel ce cânta doina... Era Ștefan!... Iartă-mă, Doamne, dac-am greșit!...

— Tu ești, Mario? mi-a grăit el. O, vino, vino, că de mult te dorește inima mea!

Și m-a luat de mână și m-a strâns la piept și m-a sărutat cu drag pe frunte; iar eu tremuram de mult ce-mi era drag, ș-așa bine mă simțeam răzemată pe brațul lui, c-aș fi voit parcă să mor. Iar el mi-a zis:

— Mario! știi tu una? dac-ai fi tu femeia mea, așa-i că mult bine am trăi împreună? Ți-aș cânta doina din fluier și ți-aș dezmierda părul ist mândru, cât e ziua de mare!... ian gândește-te și tu.

— M-oi duce la tata, i-am răspuns eu, ș-oi cere voia lui, și... bun e Dumnezeu! Așa am șezut împreună, tot vorbind și plănuind, până când a răsărit luna pe ceri. Vorbele lui erau dulci și, cât am stat lângă dânsul, mi s-a părut că lumea-i a mea.

După aceea trei zile de-a rândul am voit să destăinuiesc tatei dragostea mea, dar, de câte ori deschideam gura să-i vorbesc, îmi amorțea glasul în gât. A treia zi, când mi s-a părut a fi mai vesel, am început vorba cu el așa:

— Tată, câți ani am eu?

— Optsprezece ani ai împlinit la Florii.

— Tată, se zice că la 18 ani fetele se mărită... Iaca fata lui moșu Stan s-a măritat.

— Așteaptă, draga mea, ți-a veni și ție rândul.

— Tată, dacă ți-aș spune că am visat astă-noapte ursita mea!

— Mări, ce zici? mi-a răspuns el, uitându-se cam pieziș la mine. Dar cine-i acel făt-logofăt, pe care l-ai visat? Spune-mi numele, să-l cunosc și eu.

— E Ștefan, ciobanul din sat, am zis eu, abia răsuflându-mă, că, de mult ce mi se bătea inima, mă-nădușeam.

— Ștefan! strigă tata, deschizând niște ochi mari. Cum! Ștefan! Pe dânsul vrai să-l iei de bărbat? A îndrăznit el să-ți întoarcă capul; un derbedeu; un om fără căpătâi, care n-are pânea de toate zilele?... O, asta n-a fi niciodată!...Și s-a înfuriat tata așa de tare, că era cât pe ce să mă bată.

În zadar m-am rugat, în zadar am plâns și m-am pus în genunchi înaintea lui. Nimic nu l-a putut îndupleca.

— Tu, femeia lui Ștefan! striga el necontenit. De asta te-am făcut pe lume, de asta te-am crescut, ca să te dau acum pe mâna unui venetic fără loc, nici foc! Dar tu ți-ai ieșit din minte, copila mea! Mai degrabă ți-aș frânge gâtul, decât să fii femeia lui Ștefan. El voiește să se îmbogățescă prin tine; el iubește girezile și banii mei, iar nu pe tine, nesocotită ce ești! Ce ai ajunge tu cu el? Să cei de pomană pe la ușile creștinilor, că eu nu ți-aș da decât urgia și blăstămul meu!

Groaza m-a apucat văzând mânia tatei; nu știam ce să fac! Pe de-o parte, Ștefan, pe care-l iubeam; pe de altă parte, tata care mă blăstăma.

Ștefan aștepta răspunsul meu.

Fluierul era semnul de întâlnire. Veni noaptea; auzii fluierul. Dumnezeule! ce să-i spun? Nenorocită, m-am furișat de tata, m-am dus la el, i-am spus tot, tot pănîn sfârșit... și el m-a ascultat fără să se răsufle; era galbăn ca ceara și mânile îi tremurau. Apoi iute s-a întors către mine și mi-a zis:

— N-am dorit bogățiile tată-to, nici le doresc. Aibă parte de ele cu tine împreună! Eu mă duc, rămâi sănătoasă!

O! Atuncea n-am mai putut răbda. Am simțit că se rupe ceva în pieptul meu; am uitat blăstămul tatei; am uitat tot!

— Ștefan, nu mă lăsa! i-am zis ca o nebună. Mă duc și eu cu tine în lumea toată.

Atunci lui Ștefan fața i s-a înveselit și a început să plângă ca un copil.

— Mario, răspunse el, înecându-se în lacrămi... Ai inimă bună... tu știi iubi... să fugim împreună; să fugim... Dumnezeu ne-a ierta, că altfel n-ar fi făcut el să ne iubim așa de tare... Tată-to n-are dreptate... El voiește să te vânză ca o marfă pe bani...Nouă nu ne trebuie avere... Om munci și-om

trăi! Eu mă duc la stăpânul meu să mă răfuiesc și să-i dau oile pe samă...Iar mâne sară la miezul nopții, când o cânta cucoșul, să-ți iei merinde în traistă și să fii la stejarul din deal... ș-apoi ce-a da Dumnezeu!...

Așa ne-am despărțit.

A doua zi tata avea fața posomorâtă. Tot întruna ieșea afară din casă și vorbea încetișor cu oamenii care treceau, apoi din când în când auzeam zgomot prin sat. Vedeam vătăjei, dorobanți pe dinaintea ferestrei. Nu știam ce este. Într-un rând l-am întrebat, și el mi-a răspuns că au venit dorobanți să împlinească birul din sat. Aș fi voit să mă duc eu singură să văd ce se petrece, dar tata mă pândea mereu. Ziua mi s-a părut un an. De către sară, obosită, am adormit puțin și am avut un vis grozav, un vis pe care nu l-oi uita în veci.

Am visat că eram mireasă, îmbrăcată în haine albe. Împrejurul meu erau oameni mulți și preoți cu veșminte. Apoi parcă m-am uitat în oglindă, ca să-mi așez beteala pe cap, și... o Dumnezeule! ce-am văzut! mă cutremur și acum când gândesc. Am văzut pe Ștefan mort, mort și curgându-i sânge din piept, iar eu eram la față bătrână, zbârcită și fără dinți în gură. Ce vis! Așa m-am spăriet, că am sărit drept în picioare, și atunci am auzit cucoșul cântând...Era miezul nopții... Tata dormea. Mi-am luat degrabă merinde în traistă, mi-am făcut de trei ori cruce și am ieșit. Afară bătea vântul rece și era întuneric. De nimic nu-mi era teamă, numai visul mă-nfiora în spate. Iute ca gândul, am mers la stejarul din deal. Dar Ștefan nu era.

M-am pus jos și am așteptat.

Așteptat-ai vreodată, domnule? Știi ce-i dorul, când cauți, și nu găsești; când aștepți, și nu vine?

— Nu! dar cel puțin îmi închipuiesc, răspunse junele Victor, care asculta din toate simțirile sale istoria Mariei.

— Ba nu! Trebuie să fi fost ca mine acolo, răzămată de copac cu ochii în întuneric; să fi

ascultat ca mine o noapte șuierul vântului; să fi tresărit ca mine la tot zgomotul de frunze; să-ți fi numărat ca mine bătăile inimii în fiecare minută, pentru ca să știi ce va să zică chinul așteptărei. O! Nu e chin mai mare în lume! De-ar fi fost noaptea mai lungă, eu trebuia să mor! A trecut noaptea, s-au ivit zorile și Ștefan n-a mai venit. Apoi iată c-auzii un pas. Sângele în mine începuse a fierbe... Pasul se apropia din ce în ce... Nu vedeam încă nimic, dar inima-mi spunea că nu-i Ștefan; și ea spune totdeauna drept. Era Ioan pădurarul, care mergea la pădure.

— Ce cauți, Mario, aici pe vremea asta? mi-a grăit el, uitându-se cu mirare la mine.

— Nu cumva văzut-ai, bade Ioane, undeva pe Ștefan ciobanul, cu oile lui? îl întrebai eu.

— He! He! Să fii sănătoasă! răspunse el. Ștefan a lăsat cu ziua bună și oile, și satul și s-a făcut ostaș. De ieri sară l-a luat la oaste, cu mai mulți flăcăi din sat și l-a pornit spre târg. Și, fiindcă el se punea de pricină, apoi l-a legat cot la cot și l-a trimis cam cu nepus în masă. Tată-to era acolo; cum de nu ți-a spus nimica? Încă el a dat frânghia de l-a legat.

Vestea asta m-a lovit în inimă ca un trăsnet. Am căzut jos fără simțire și, cât oi fi stat așa, nu știu, dar, când m-am trezit, era soarele sus. Lângă mine era Ioan pădurarul care mi-a zis:

— Mario! M-ai vârât în grozile morții! Nu mai știam ce să fac ca să te trezesc. Ei, dar bine că te văd iar sănătoasă! Du-te acasă și te liniștește. Uită pe Ștefan. Așa a fost să fie!

Și, grăindu-mi astfel, s-a dus.

Atunci am început a blăstăma pe tata, a blăstăma oamenii, a blăstăma lumea întregă; căci cu toții parcă se pusese să-mi răpească pe Ștefan.

Apoi cel întăi gând care mi-a venit a fost să mă omor. Ce-mi era bună viața fără el? Dar iar am gândit: mai bine să alerg după dânsul să-l mai văd o dată, să-l mai chem pe nume, și, cine știe, poate

să-l scap. Nădejdea nu lasă pe om. M-am agățat de acea nădejde și am plecat.

Două zile și o noapte am mers peste câmpii de-a dreptul, fără să mă odihnesc. Trecut-am dealuri și văi, păduri și ape, și, ca o fărmecată, mă tot duceam înainte, fără să mă uit îndărăt. Nu mai gândeam nici la căsuța noastră din sat; nici la oița cea plăvaie; nici la teiul cel răsădit de mine. Nu vedeam înaintea ochilor decât pe Ștefan, ferecat de mâni și de picioare, și eu alergam să-l scap.

A doua zi am ajuns în târg. Eu nu fusesem încă niciodată la târg. Am intrat pe o uliță, fără să știu încotro merg. Am văzut case mari, lumini multe și oameni care mergeau în toate părțile. Toată lumea era veselă și fericită într-un loc așa de frumos. Numai eu eram cu durerea în suflet!

Apoi am apucat în dreapta și pe urmă în stânga, și, din ce în ce, auzeam vuiet mare, întâlneam oameni mai mulți, trăsuri care alergau răpede, muzici care cântau fel de fel. Parcă eram pe-o altă lume! Ce le păsa lor de Ștefan?!

De la o vreme toți mi s-au părut că sunt oameni răi și fără inimă; că nimărui nu-i era milă de mine. Mă coteam cu dânșii și nici măcar se uitau la mine. Am întrebat pe unul despre Ștefan, și mi-a râs în față. Am voit să spun altuia necazul meu și m-a luat drept o calică, zicându-mi să merg la muncă. Un al treilea m-a apucat de bărbie, și mi-a zis:

— Ce mai umbli după Ștefan? Vino la mine acasă că ți-oi cumpăra o rochiță mai bună decât asta care-o porți

O! De-aș fi găsit pe Ștefan, să fug cu el departe, departe de acest loc blăstămat, unde oamenii nu știu decât să alerge ca niște smintiți și să râdă de nenorocirile altora.

Începuse a fi târziu; lumânările se stingeau pe la ferești; clopotnițele bisericilor nu se mai vedeau de întuneric și eu umblam singură ca o umbră din uliță în uliță, neștiind unde mă găsesc, ce să mănânc și unde să dorm. Câteodată, lucru ciudat!

visam, trează fiind. Mi se părea c-am găsit pe Ștefan, că eram în brațele lui și fugeam, parcă, cu el așa departe, că pământul îmi luneca sub picioare și casele se învârteau împrejurul meu. Și atuncea cădeam amețită și, când mă deșteptam, mă vedeam iar singură lângă un zid și... fără de Ștefan. Apoi pierdeam nădejdea de a-l mai găsi, și-mi venea să mă întorc acasă la tata și să mă omor înaintea lui, să mă vadă el cât rău mi-a făcut.

Dar unde mai puteam nimeri înapoi? Toate ulițele și toate casele sămănau una cu alta și, de ce mergeam, de ce mă încurcam mai tare. Gândurile îmi treceau prin cap ca furtuna și nu mă puteam opri nici la unul. Numai gândul lui Ștefan mă ținea mereu! Câteodată stam pe loc și ascultam. Oare unde o fi Ștefan? Oare nu cumva e în casa asta, și eu trec pe lângă dânsul și nu-l găsesc! Și atunci îmi lipeam urechea de fereastră și ascultam. Însă, vai! Nu auzeam nici glasul lui, nici fluierul lui!

Dar ce să-ți mai spun, domnule? Pot să-mi aduc aminte toate câte am suferit! Țin minte numai că într-un rând, zdrobită de oboseală, m-am pus jos să mă odihnesc și-am adormit. Ce somn am mai avut! Am visat iar visul cel grozav de atunci noaptea, când am plecat de acasă și, când m-am trezit, era ziuă. Dormisem pe scările unei biserici. Îmi era frig. M-am sculat răpede, m-am frecat la ochi și am plecat. Apoi iată că mă văzui înaintea unei case mari, cu ferestre multe și cam stricate. În ogradă erau soldați împrăștieți în toate părțile;unii grijeau caii; alții își curățau hainele; unii dormeau la soare; alții cântau din niște trâmbițe. Aice șed soldații: aice trebuie să fie Ștefan, gândii în mine, și o rază de bucurie mi-a trecut pe dinaintea ochilor.

— Domnule, am zis unui soldat, unde e cel mai mare al vostru? Am trebuință numaidecât să-i spun câteva vorbe.

— Intră în sala asta, răspunse soldatul, fă pe ușa din stânga și vei găsi acolo pe căpitanul.

— Iute am intrat în odaie, și acolo am găsit doi

oameni: unul era gros, cu ochii posomorâți, roș la față; avea haine cusute în aur și ședea jos. El trebuie să fi fost căpitanul. Celălalt era bătrân, îmbrăcat ca toți ceilalți soldați și sta în picioare.

— D-ta ești căpitanul? am zis celui roș la față.

— Eu sunt, ce poftești?

— Domnule, mă rog de iertare, dar n-aveți cumva între soldați un flăcău Ștefan, pe care l-a luat la oaste de vro patru zile. Am auzit că l-a adus aice. El a fost cioban la oi în satul Frăsinenii.

— Dar, e aice, răspunse căpitanul, tăindu-mi vorba, însă l-am pus la răcoare, fiindcă-i nesupus. A voit să fugă de două ori; de aceea i-am dat câteva bețe și l-am așezat în bașcă, să prindă la minte.

Dumnezeule din ceri! strigai eu, puindu-mă în genunchi înaintea lui. Fie-ți milă de dânsul. Dacă ai un Dumnezeu la care te închini, nu te îndura de o fată nenorocită! Dă-mi pe Ștefan; îl iubesc, pentru el mi-am lăsat casa și părinții. De patru zile alerg, căutându-l. Acum l-am găsit. O! Nu mi-l lua!

N-am ce-ți face, adause căpitanul, Ștefan e soldat și trebuie să rămâie în oaste. Tu du-te și te mângău c-un altul.

— Dar, domnule căpitan, gândește că ne omori pe amândoi. Ștefan mă iubește așa de tare, că și-a face samă, și-atunce ce folos vei ave de la el? Aibi cuget! Dumnezeu ți-a răsplăti binele ce ne-i face!

Însă toate au fost în zădar; și, dac-am văzut că nimic nu-l îmblânzește, nici lăcrimile, nici rugămintea mea, și că de-acum s-a sfârșit pentru mine orice bucurie în lume, am voit deodată să mă duc, să fug dinaintea acestui om fără suflet, dar picioarele mi-au slăbit. Am rămas pe pragul ușei înlemnită. Nu mai puteam nici plânge, nici vorbi și se vede c-așa de schimbată eram la față, că bătrânului soldat i s-a făcut milă de mine ș-a zis căpitanului:

— Iertați măcar atâta, domnule căpitan, să duc

pe copila asta la Ștefan să-și ieie ziua bună de la el. Poate s-a mai răcori, sărmana! Vedeți cum se usucă de dor. De mâne n-au să se mai întâlnească.

— Ei bine, du-o, însă să stai acolo, și peste un ceas să nu mai aud vorbind de dânsa.

— Tot este o dreptate în ceri, am gândit eu atunci, ș-aș fi voit să mulțumesc cu viața mea bătrânului soldat care pusese cuvânt bun pentru mine.

— Haide, copilă, să te duc la dragul tău, mi-a zis bătrânul soldat, luându-mă de mână. He! He! Am băut și eu amarul ista, când aveam musteața neagră! Acuma-s bătrân, mi-au trecut acele griji din cap. Așa ți-or trece și ție, când vei fi mai bătrânioară. Dar atunci să-ți aduci aminte de Vlad soldatul. El crede la cei tineri.

Și m-a dus prin niște săli mari, unde am întâlnit soldați care se uitau la mine. Apoi am intrat într-o odaie, de unde a luat o cheie, pe urmă într-o odaie, de unde a luat o lumânare, și am scoborât niște scări care mergeau în jos până ce-am dat de-o ușă.

— Aice odihnește hulubașul tău zise Vlad, stăi, s-aprindem lumânarea, că altfel nu-l vei vedea. El jălește la întuneric.

Inima mi se bătea tare. Mi se părea că Vlad nu mai sfârșește de-a aprinde lumânarea. Ce-a fi făcând oare Ștefan? M-așteaptă el oare acuma? Și o bucurie nespusă m-apuca când gândeam să-l văd. Îmi venea să râd; îmi venea să plâng; tremuram ca frunza și nu-ndrăzneam nici să mă răsuflu. În sfârșit, ușa se deschise și... deodată ne-am aruncat în brațele unul altuia. Ș-așa mult foc, ș-așa multă bucurie cuprinsese sufletele noastre, că n-am putut să ne zicem un cuvânt. Numai lacrămile curgeau păraie. Nu credeam să fie adevărată atâta fericire, noi care nu gustasem decât amar. Mă uitam la el, îl vedeam; eram piept la piept cu el, și tot încă nu puteam să-mi vin în fire. Mă temeam să nu fie un vis.O! N-am grai să spun cât de nesfârșită a fost bucuria mea. Uitasem atuncea toate: uitasem zilele

fără odihnă, nopțile fără somn; uitasem chiar că numai un ceas aveam a fi împreună. Ce-mi păsa? În acel ceas puneam viața mea toată și moartea pe urmă aș fi primit-o cu drag. Îl strângeam în brațe; îl sărutam cu nebunie, ș-aș fi voit să-i trec sufletul meu într-un sărutat!...

În casă era tăcere; numai inimile noastre vorbeau. Iar bătrânul Vlad se uita la noi, și-mi aduc aminte că două lacrămi mari au curs de sub genele lui.

— Dezmierdați-vă, copii, ne-a zis el, cât mai aveți vreme, c-acuș trebuie să vă despărțiți. Așa-i porunca!

Glasul lui ne-a trezit din amețeală. Ștefan iute s-a tras din brațele mele și s-a uitat țintă la mine. El avea fața brăzdată de suferință și ochii în foc. Ș-așa mi-a grăit:

— Mario! Noi n-o să ne vedem mulți ani. Cine știe ce o vrea bunul Dumnezeu să se mai întâmple cu noi. Să jurăm unul altuia credință; să jurăm că ne-om aștepta până ce moartea ne-a curma zilele și că dragostea noastră altora n-om da-o.

Atunci ne-am pus amândoi în genunchi, am râdicat mânile în sus și am jurat, am jurat strașnic, cu suflet și cu inimă, și jurămintele noastre s-au urcat la ceri, și Dumnezeu trebuie să le fi ascultat, că erau adevărate...

— Acum suntem logodiți! ziserăm într-un cuvânt; ș-așa, luândune de mână, am început să ne spunem tot ce aveam la suflet, și neam adus aminte din trecut și am vorbit despre viitor, și am vorbit mult, mult de dragostea noastră, dar am simțit și mai mult. Simțeam atâta fericire, că nu-ncăpea în inimile noastre. Pluteam, parcă, în altă lume.

— Destul, dragii mei, băgă de samă Vlad, a trecut ceasul ce v-a dat căpitanul. Mario, tu ai auzit porunca lui; căpitanul nu șuguiește.

O, cât de degrabă a trecut vremea! Atunci m-am aruncat iar în brațele lui și l-am strâns la sânu-mi, și i-am scăldat fața în lacrămele mele, și i-am zis:

— Ștefan, rămâi sănătos!

Iar Ștefan a scos din sân fluierul cu care odinioară cânta doina pe iarbă verde și mi l-a dat, zicându-mi cu glas mâhnit:

— Ține fluierul ista. Învață-te a cânta dintrânsul, ca să-ți aduci aminte de mine și, de câte ori a răsuna voios sub degetele tale, a fi semn că eu sunt bine și te doresc. Dar când fluierul n-a mai suna... să știi, Mario, că lui Ștefan i s-a întâmplat un năcaz mare și să te rogi la Dumnezeu...

Apoi ne-am despărțit... De-atunci eu zi bună n-am mai avut. Dorul mă arde ca focul și viața în mine se stânge pe zi ce merge. O! când am jurat lui Ștefan că l-oi aștepta, n-am crezut c-oi suferi așa de tare! Vor trece anii lui de slujbă; Ștefan s-a întoarce, dar pe mine m-a găsi moartă, moartă de dor!...

. . . .

Voacea Mariei aici se stânse. Victor sta în uimire. El nu putea îndestul să privească frumoasa ei figură pe care se reproduceau toate mișcările sufletului ei. Nu putea îndestul să asculte graiul ei simplu și pitoresc, dar trist ca și doina ce o cânta din fluier. Nenorocirile au și ele bunul lor. Ele împodobesc sufletul precum lacrăma împodobește ochiul. Astfel, Maria era mai atrăgătoare, mai frumoasă, sub vălul melancoliei. Veselă, ea ar fi sămănat unui flutur strălucitor și zburdalnic; tristă, ea sămăna unui înger scoborât din ceruri spre înduioșarea pământului.

— A trecut mult timp de când te-ai despărțit de Ștefan? întrebă Victor, care ardea de dorința de a cunoaște sfârșitul istoriei ei.

— Patru luni au trecut de când nu l-am mai văzut, nici n-am auzit de dânsul. Am învățat de atunci să cânt doina din fluierul lui și, cântând, parcă mă mai răcoresc. Îmi închipuiesc că Ștefan e sănătos, că gândește la mine; îmi aduc aminte de acele zile când jucam hora împreună, când mă-ntâlneam cu el sara pe lună și trezeam văile în

cântecele lui. Frumoase zile erau atunci!...

Apoi Maria voi să reînceapă doina ei obișnuită. De trei ori suflă în fluier, dar fluierul nu răsună.

Atunci o vijelie zbucni în pieptul junei fete, ochii ei deveniră sălbateci, un tremur îi cuprinse tot trupul.

— Sunt pierdută, vai! strigă ea cu o voace de nebună... Fluierul nu mai cântă!... O, visul, visul meu nenorocit!... Ștefan a murit... Iată îl văd curgându-i sânge din piept... Dumnezeule, ce ți-am greșit? Și biata Maria cuprinsă de-o nemărginită desperare, se zbuciuma necontenit. În zadar, Victor căuta s-o liniștească; durerea ei mergea tot crescând, ca torentul ce îneacă.

— Dar liniștește-te, pentru Dumnezeu! zise el. Nu vezi că fluierul e stricat? Uită-te bine! Cum vrai să cânte? Ștefan n-a murit. Mă duc să ți-l aduc, de-oi ști bine c-oi intra singur în oaste în locul lui. Numai fii cuminte. Așteaptă-mă aice. Peste două săptămâni voi fi cu dânsul lângă tine. Îți făgăduiesc; îți jur!

Dar n-apucase Victor a-și mântui cuvântul, și juna Maria se făcuse nevăzută. Ea dispăru ca un geniu prin frunzișul codrilor.

*

Cinci zile după aceasta, Victor se afla înaintea cazarmei din capitală. La ușa cazarmei ședea răzămat în sabie un soldat bătrân cu musteața sură.

— N-ai științǎ, domnule, zise Victor, de un soldat cu numele Ștefan, întrat de patru luni în oaste? El fusese cioban la oi, în satul Frăsinenii.

— Ba am, cum nu? D-ta poate vii din partea logodnicei lui, Maria, cu vreo veste ceva?

— Tocmai! Dar ce! Cunoști pe Maria?

— Se-nțelege c-o cunosc. Doar eu sunt Vlad, soldatul care am mijlocit la căpitanul, de i-a dat voie să-și ieie ziua bună de la Ștefan, atunci când îl luase la oaste.

— Și unde-i Ștefan?

— Ștefan stă bine unde este. Poți să te întorci să spui Mariei să-și caute alt logodnic.

— Cum? Nu înțeleg, domnule, ce vrei să spui?

— Vreau să spun că Ștefan e mort și-ngropat... Dumnezeu să-l ierte!

— Mort? strigă Victor. Dar e cu neputință! D-ta vrei poate să glumești?

— Vlad soldatul nu glumește niciodată.

— Dar bine, când și unde a murit?

— Pe câmpii Basarabiei în bătaie cu leșii. Parcă-l văd ș-acuma luptându-se ca un zmeu. Învățase șmotru mai bine decât mine. Era ager la cap și voinic la braț. Pe trei leși i-a înțepat cu sabia până-n plăsele. Dar un părdalnic de plumb a șuierat și l-a lovit în piept! A murit sărmanul în brațele mele, și când și-a dat duhul a zis numai un cuvânt: Mario!... Păcat de el! Îmi era drag ca copilul meu!

Victor s-a întors îndărăpt. În zadar a căutat pe Maria de-a lungul și de-a latul Brădățelului; în zadar a cercetat de ea prin toate satele de primprejur. De numele Mariei nu s-a mai auzit. Însă, de câte ori mergea la Brădățel, i se părea c-aude din trunchiul copacului unde-o văzuse pentru prima oară, ieșind un lung și dureros suspin, care, unindu-se cu șoaptele frunzelor și murmurul cascadelor, dezmierda dulce ecoul Brădățelului...

Piatra lui Osman

I

Munții Moldovei samănă în mic cu munții Șvițerei. Aceleași izvoare limpezi, aceleași creste frumoase încoronate de brazi și de stânci, aceleași văi pline de taine. Destui de mari, pentru ca călătorul să vază ades la picioarele sale gemând furtuna, ei totuși nu se urcă până la acele înălțimi, unde vegetațiunea piere sub sloiurile iernii. Ei nu umilesc, nu înfiorează prin măreția sălbatică a Alpilor, dar dezmiardă simțurile omului, dându-i icoana unei naturi blânde, în sânul căreia parcă locuiește totdeauna primăvara.

În mijlocul lor, pe malurile a trei râuri, Bistrița, Neagra și Dorna e așezat satul Dorna. Nici o cale de comunicațiune nu era mai înainte prin munții noștri. De ar fi voit cineva să viziteze Dorna, trebuia să treacă prin râpi, să-și facă de multe ori drum cu toporul prin pădure; iar pentru a reveni din Dorna, singurul mijloc mai lesnicios, dar fără pericol, era de a se coborî cu pluta pe Bistrița, până la târgul Piatra.

Departe, dar, de lume, înconjurați precum erau de păduri seculare, prin care abia putea răzbate pasul omenesc, locuitorii Dornei duceau o viață lină și fericită. Natura le dădea cu prisosință mijloacele de viețuire și, feriți astfel de atingerea zilnică cu lumea de prin târguri, ei păstrară neatinse și limba, și portul, și virtuțile strămoșești. Cu toate aceste, și acolo nenorocirea a trebuit să-și împlânte ghearăle sale.

O colonie de otomani goi și flămânzi, ce nu mai găseau adăpost în țara lor, ceată compusă din vagabonzi, dezertori din armată, bandiți scăpați de prin închisorile Turciei, s-a aruncat într-una din zile ca un nor de lăcuste peste munții Dornei. Sub cuvânt că făceau comerț de cherestele, ei începură

a stoarce munca locuitorilor în modul cel mai răsunător, apăsându-i în tot feliul, comițând chiar crime, pângărind familiile și locașurile sfinte, astfel încât mâna lor lacomă și cruntă izbuti în scurtă vreme a răspândi pretutindene mizerie, sânge și desperare.

În zadar locuitorii Dornei alergară de mai multe ori la sprijinul autorităților din țară; autoritățile erau prea slabe pentru a izgoni din poticele Carpaților acești hoți, care, sub masca de comercianți, pustiiau munții și răpeau din gura locuitorilor și a copiilor lor pânea de toate zilele.

Unul dintre ei se deosebea mai cu samă prin înrâurirea ce avea asupra celorlalți.

El se numea Osman. Născut pe stradele Constantinopolului, fără a-și cunoaște pe tatăl și pe mama sa, crescut în mijlocul scursurilor și-a gunoaielor orașului, Osman de tânăr se aruncă cu capul înainte în vârtejul patimilor. Toate simțimintele de bine fură curând înădușite în inima sa. Împins de mizerie, încurajat de izbândă, ajutat de natura sa puternică și inteligentă, Osman lăsă frâu liber instinctelor răului, hultuite o dată cu nașterea în sângele lui, și când pentru prima oară se întrebă pe sine la ce port îl va conduce calea pe care a apucat, el nu mai găsi în sufletul său nici o voace care să-i strige: Oprește-te. El avea spiritul ager, caracterul iute și întreprinzător și curajul unui om ce nu tremură înaintea crimei, dar care dă îndărăpt înaintea pericolului.

Fizicul său se potrivea în totul cu plecările sale interioare: un cap de o mărime disproporționată, așezat între două umere late, niște sprincene lungi și negre pe sub care luceau în fundul capului doi ochi mici, scânteioși; o bărbie ascuțită, acoperită de un păr aspru și stufos; un corp de o musculatură puternică, dar dizgrațios, iată înfățișarea lui Osman, înfățișare hâdă care făcea dintr-nsul o ființă ce insuflă frică și dezgust totodată. În scurt timp el se înavuți, căci nu lăsă nici un mijloc

neîntrebuințat, pentru a ajunge la acest scop. Iscusit în alcătuirea planurilor sale, îndrăzneț în mijloacele de punere în lucrare,el știa, pe o parte, să dea hoțiilor sale aparența legalității, și pe altă parte,să le susție cu iartaganul în mână când trebuința cerea. El întrunea în acelaș timp calitatea de comerciant și de judecător totodată. Singur judeca trebile sale cu locuitorii, singur le aducea întru împlinire!... Dar ce împlinire!... Aici era partea tragică a întreprinderilor sale. Nimic nu rămânea cruțat de mâna sa nelegiuită!

Lacrămile și rugămintea nenorocioților locuitori erau o monedă necunoscută lui Osman, cu care nu se putea dobândi nici mila, nici iertarea sa. Oameni, femei, copii, fură aruncați afară din casele lor și averea lor înghițită. Apoi, după ce izbuti a-și aduna o avere destul de însemnată printr-un lung șir de tâlhării, el se dădu desfrânărilor, căci lăcomia de bani nu era singura patimă ce punea în mișcare activitatea sa. Fiu al unui popor încălzit de soarele asiatic, Osman avea pe lângă un fond de trândăvie orientală toată fierberea unei senzualități nesățioase. El iubea luxul, băutura și mai cu osebire femeile; și, cu toate aceste, în pieptul său nu s-a dezvălit niciodată simțimântul vreunui amor adevărat. El căuta în amor nu un ideal, ci un mijloc de desfătare a simțurilor sale, și acolo unde nu putea izbuti prin viclenie sau bani, întrebuința totdeauna puterea brutală. O! Să nu fi avut nenorocirea vreo fiică din Dorna să atragă privirile sale; căci Osman ținea într-o mână punga, în cealaltă iartaganul, și la ordinele sale toată oarda coreligionarilor săi, mijloace înfricoșate, dinaintea cărora nevinovata copilă trebuia să plece capul, sau să-și răscumpere cu viața prețul onoarei sale.

II

Dinaintea casei lui Nistor erau adunați toți locuitorii Dornei. Soarele apusese din dosul muntelui și de cealaltă parte se ivea luna însoțită de luceafărul de noapte. Un brad urieș învălit în rășină ardea din rădăcină pănă-n creștet, nu departe de casa lui Nistor, și coloana de foc, urcându-se în înaltul ceriului într-un lung vârtej de scânteie, se oglindea în undele limpezi ale Bistriței și lumina în depărtare stâncile sămănate pe plaiuri. Acest spectacol, cel mai frumos care se poate vedea noaptea între munți, se da de locuitorii Dornei numai la ocaziuni mari de sărbători sau de veselie. Era, în adevăr, o zi de veselie pentru întreaga Dornă, logodna Irinei, fiica lui Nistor, cu Mihai Plăieșul. Locuitorii ședeau jos pe iarbă, despărțiți în diferite grupe, după vârstă și sex. Trei lăutari țigani, formând un orchestru compus din o scripcă, o cobză și un nai, cântau cântece de dragoste care scoteau pe furiș din pieptul nevinovatelor fete suspinuri de dor. Ici ședeau bătrânii satului cu figurile lor serioase și meditative, încinși cu curele late și ținând în mână câte un lung toiag, semn al statorniciei; dincolo flăcăii veseli și neastâmpărați, cu pletele lasate pe umere, copii zburdalnici ai muntelui, harnici la muncă, ușori la joc, așteptând începerea horei cu nerăbdare ca să mai poată schimba câte o strângere de mână cu draga lor. Apoi fetele, blonde ca spicele de grâu, gătite în hainele lor de sărbătoare, cu flori pe cap și cu altițe pe sân, ținind fiecare ochii plecați spre pământ ca și cum n-ar zări ochirile îndrăznețe ce le veneau ca niște săgeți de foc din ceata flăcăilor. Și toată lumea, bătrâni și flăcăi, femei și fete, lăudau într-un glas frumusețea Irinei și voinicia lui Mihai. Numai când și când vreo babă, deprinsă a cârti de

toate cele, căuta să găsească câte un mic neajuns la vreunul din logodnici.

— Halal de Mihai! zicea un flăcău, Toader, către vecinul său Ion, știu că mândră mireasă mai ia. Parcă-i o domniță. Ian vezi tu cât e de albă, ce păr lung și frumos mai are, ce dulce căutătură! Când se uită cu ochii la tine, parcă te frige în inimă.

— Așa este, însă nu știu de ce de o bucată de vreme încoace e tot mâhnită. Are ce are. Îți aduci aminte tu cât era ea de veselă mai nainte; cum glumea de frumos? Îți venea să tot glumești cu dânsa... Acum parcă-i tot plouă și-i ninge.

— Tare ești prost, Ioane!... Nu înțelegi tu c-aceste sunt marafeturi de mireasă? Așa trebuie să fie o fată care se mărită. Unde ai mai văzut tu mirese râzând și sărind într-un picior? Ele învață, înadins, a fi smerite. N-am prins eu doar pe Catrina înroșindu-și ochii cu capătul ștergarului, pentru ca să creadă lumea că plânge? Așa-i obiceiul pământului; fata învață de la mamă, și mama de la bunică.

— Poate, măi, că ai dreptate; însă mie îmi pare că Irina nu se prefăce. Am văzut-o de multe ori așa de supărată, că nici băga de samă la cele ce-i spuneam. Eu îi vorbeam una, și ea îmi răspundea alta. Ochii ei umblau îngrijiți în toate părțile, parcă se temea de ceva.

— Nu-ți spun eu că cu mintea ta n-ai să pricepi niciodată nimic? Ți-ar fi plăcut poate să se uite numaidecât la tine, să-ți zâmbească în față, ea care n-are ochi să vază decât pe Mihai? Firește, că are o grijă în spate, și mare încă: grija măritișului. Toate fetele o poartă de la vârsta de optsprezece ani înainte; da ian să le vezi a doua zi după cununie cum le râd ochii în cap ca niște ghiocei. He! He! Nu mi-e întâia oară când văd mirese smerite cu nasu-n pământ; decât smerenia asta ține numai până...

— Tăceți din gură! strigă un bătrân de alăturea, și faceți loc să treacă logodnicii!

În acel minut treceau prin mijlocul grupelor Mihai și Irina, ținînduse de mână. Logodna era săvârșită. Toată lumea se scula înaintea lor, să le ureze trai bun și fericit. Mihai pășea mândru și drept ca un brad; în ochii săi strălucea bucuria; iar Irina mergea legănându-se ca și cum n-ar fi avut destulă putere de a se ține pe picioare. Fața ei era galbănă și, la fiecare pas, ea se uita îndărăpt cu o nespusă neliniște, răzămânduse din ce în ce mai tare pe brațul lui Mihai. În ochii ei ar fi putut ceti cineva două simțiri deosăbite, luptându-se cu putere: amorul și o grozavă frică. Cea mai mare parte din lumea care era acolo nu luă sama la gălbeneala de pe fața Irinei și acei puțini, care au văzut această schimbare, crezură negreșit că vine de la rușinea ce simt fetele în momentul logodnei.

Un bun observator însă, ar fi zărit tot atunci o figură arămie, cu doi ochi mici în cap, alunecându-se ca o șopârlă prin mulțime și înaintând spre Irina cu pași nevăzuți ca și spiritul cel rău. Numai Ion observă această împrejurare.

— Luat-ai tu samă la ceva? zise el lui Toader, trăgându-l de mâneca cămeșei.

— La ce?

— N-ai văzut tu pe Osman turcul, viind ca o năprazna între noi?

— Ei ș-apoi?

— Îndată cum l-am zărit, am și văzut pe Irina îngălbenindu-se ca ceara pe obraz. Este ceva la mijloc!

— Nu cumva crezi tu că Irina îl uibește? Ți-a trece poate și asta prin cap?

— Nu! Da cred că turcul o urmărește mereu. Ea îl știe cât e de aprig și de aceea se teme de dânsul. N-o vezi cum tremură? Parcă are un șarpe dinapoia ei.

— Multe mai vezi tu, Ioane! Mă tem că, de multe ce vezi, să n-ajungi a orbi. Cum socotești tu că turcului i-ar trece una ca asta prin minte când are a face cu Mihai? Doar nu s-a săturat de zile. El

știe că Mihai Plăieșul, unde pune mâna, dă la pământ, unde chitește, greș nu face; ș-apoi unde l-ar putea vreodată suferi Irina?

În acel moment Osman nu era decât la doi pași de Irina; ea simți suflarea sa otrăvită și un fior atât de răce îi trecu prin trup, încât aruncă un țipet și căzu în brațele lui Mihai.

— Ce este? strigă acesta spăriet. Irino, tu nu mă mai iubești?

Irina nu răspunse nimic, însă deschise ochii săi albaștri și-i ținti atât de lung și de duios în ochii lui Mihai, încât acestuia nu-i mai trebui nici un răspuns. El ceti adânc în inima ei și fruntea sa se însenină.

— Atunci de ce tremuri? De ce ești așa de galbănă? adaose el cu o voce mai asigurată.

Dar n-apucase Irina a rosti un singur cuvânt și Osman, care se afla acuma în față cu logodnicii, zise cu glas mare pentru a fi auzit de toți:

— Să-ți fie de bine, Mihai; într-un ceas bun! Când ne poftești la nuntă?

— Poimâne, jupâne Osmane și, dacă nu-ți va fi cu supărare, vină și d-ta la masa noastră.

— Foarte mulțumim! răspunse el cu un zâmbet ironic; și aruncând o căutătură crucișă Irinei, dispăru prin mulțime.

Ce dracul are Osman? gândi în sine Mihai. Clocește iar vro hoție în cap. Când oare a scăpa Dorna de lighioaiele aste de turci care neau mâncat averile și ne-au secat munții? Însă reaua întipărire ce-i făcuse vederea neașteptată a lui Osman se șterse îndată, sub privirile amoroase ale logodnicei sale și în fața veseliei generale.

Hora începu. Toată lumea se aruncă cu nebunie la joc, și un lung lanț de flăcăi și fete ce sămănau a fi atâtea flori în o mare ghirlandă însuflețită de focul tinereței, se înființa sub bolta ceriului, luminată de stele.

Nimic mai frumos de văzut decât acest joc încingându-se pe câmpia verde, joc de voinici, în

care lanțul ce se-ntoarce, se răstrânge și sentinde într-un vârtej fără repaos, samănă a fi purtat de vânt; nimic mai pătrunzător de auzit decât aria străveche a horei, ale cărei note, când line și trăgănate, când zgomotoase și bărbătești, par a ne destăinui frumosul timp trecut! S-ar zice că românii, când s-au prins de mână pentru prima oară ca să joace hora, simțind aceeași trebuință a fi uniți în zilele bune ca și în zilele răle, au voit să lege frăția dintre dânșii printr-un cântec și un joc.

După horă, veni masa cea mare, în capul căreia se așeză preotul, un om bătrân, cu barba argintie și fruntea încrețită de multele ierni ce trecuse peste dânsa. În dreapta sa se puse logodnicii, și în stânga, socrii mari.

Apoi veneau toți ceilalți oaspeți ce luase parte la sărbarea câmpinească. Vinul era bun, sănătățile urmau cu iuțeală una după alta, și veselia năvăli în toate inimile. Babele începură a povesti din vremile cele vechi, pe când erau și ele frumoase; fetele ascultau cu luareaminte; iar flăcăii ascultau puțin, vorbeau mult, și cu ochii furau și mai mulți. Nistor era de un chef nespus; el întinerea pentru a doua oară, căci de mulț ani nu a avut o zi atât de fericită ca ziua de logodnă a fiicei sale. Irina începu asemenea a-și recăpăta colorile. Ea se simțea mai liniștită de când se dusese Osman, și se deda cu totul veseliei ce domnea la acest ospăț.

La urmă, când vinul începu a se deșerta de prin pahare, când o geană de lumină se arătă pe marginea ceriului spre răsărit, iar bradul care până atunce luminase munții ca o lampă magică cu mii de focuri, se prefăcu în cenușă, aruncând numai ici cole câte o scânteie, se sculă în picioare preotul cu un pahar în mână și, după ce-și netezi barba cu toată demnitatea unui bătrân mândru de albeața ei, ținu cuvântarea următoare:

— Oameni buni, zise el, pe Irina și pe Mihai eu i-am botezat când erau în fașă; astăzi eu îi cunun. Când mă uit la dânșii îmi aduc aminte de zilele

cele bune, pe când n-aveam alte griji în Dorna, decât să ne creștem copiii și să ne sporim averile. Acele vremi au trecut. Însă dacă Domnul ne-a trimite mulți copii în Dorna ca Irina și Mihai, să știți că de griji și nevoi vom scăpa curând. Închin, dar, încă o dată în sănătatea lor și a voastră a tuturora. Să dea bunul Dumnezeu ca soarele care răsare astăzi să ne aducă senin și veselie în inimă și să strivească de pe dealurile noastre buruiana cea rea!

Aceste puține cuvinte, bine simțite, fură primite cu un lung și zgomotos ura care răsună departe în munți.

III

A doua zi de logodnă, Osman se preumbla cu pași răpezi în odaia sa, părând a fi foarte preocupat. Casa lui era așezată la picioarele muntelui Pietrosul, nu departe de punctul unde râul Neagra se aruncă în Bistrița. Zidită pe o stâncă, de unde stăpânea toată valea Dornei, ea sămăna unui cuib de uli. Acolo se țineau sfaturile între turci și se urzeau toate planurile de jăfuire, pe care apoi, fiecare în parte, le aducea la îndeplinire după ordinele ce avea de la Osman. Astfel preumblându-se, Osman frământa în capul său mii de proiecte de ademenire în contra Irinei. Timpul era scurt, ea se logodise ieri și mâne avea să se cunune. Prin urmare, o hotărâre grabnică trebuia luată.

— Ce dracu, zicea el în glas mare, să-și bată joc de mine o fată de țăran! Asta e prea mult... Și pentru ce nu m-ar voi ea pe mine?... N-am eu destulă avere să cumpăr Dorna întreagă? Și cu toate aceste, să nu pot face nimic!... Să tremur ca un copil dinaintea ei, și ea să râdă de mișelia mea?... Dar la ce mă mai numesc Osman? La ce-mi mai slujește iartaganul de la brâu?...

Și în această luptă între amorul său propriu și neputința de a izbuti, fața sa urâtă se zbârcea de turbare.

— Mâne se cunună, strigă el, lovind cu piciorul în pământ, mâne va fi în brațele lui Mihai... Și eu ce fac! Să rămân bătut, umilit de-o femeie! Asta nu se poate!... S-aștept mai târziu? Osman să vie după Mihai? Ce glumă!... Nici asta nu se poate!... S-o răpesc acum îndată, s-o fur! Dar atunci trebuie să părăsesc Dorna!... Și unde să mă duc?...

Aici Osman se opri gânditor câtva timp; dar deodată, ca și când ar fi fost mișcat de o coardă nevăzută, el tresări; ochii săi luară espresiunea

unei hotărâri nestrămutate și, reîncepându-și preumblarea cu pași răpezi și neregulați..., Fie!, zise el, m-oi duce orișiunde; avere am! Ce-mi pasă! Ah, Irino! răstoarnă-se pământul, tu vei fi a mea!... N-ai fi zis că lui Osman îi va sta o femeie împotrivă!

Apoi, ieșind afară, el șuieră puternic și un turc se prezintă înaintea lui.

— Ali, zise Osman cu voace grămădită, să-mi pregătești îndată o plută bună și să-mi ajuți a strânge tot din casă. Mâne în zori de ziuă plec.

— Vrei să te muți din Dorna?

— Da.

— Și unde vrei să te duci?

— Nu știu.

— Ce însemnează asta, Osmane? Te văd cam turburat.

— Însemnează că ieu pe Irina cu mine și mă duc din Dorna.

— Iei pe Irina cu tine?... adaose Ali plin de mirare, dar ai uitat poate că ea se cunună mâne cu Mihai?

— Ba nu.

— Atunci, nu te mai înțeleg. Spune-mi, Osmane, ce ai de gând să faci?

— Vreu s-o fur în astă-noapte. Iată tot! N-a voit să meargă cu mine de bunăvoie, va merge de nevoie.

— Ah!... Ah!... Pricep acuma. Se vede că mititica te-a fărmăcat cu ochiul. Vrei s-o ștergi, cum s-ar zice, de la nasul lui Mihai. Dar cu ce meșteșug ai de gând să faci astă izbândă?

— Ți-oi spune mai pe urmă, Ali, pregătește-mi întăi pluta, și vino iute înapoi!

Ali, deprins a asculta de ordinele lui Osman, plecă îndată și peste o oară se întoarse îndărăpt cu un aer mulțămit.

— Pluta-i gata, zise el, frecându-și mânile, o plută ferecată de minune; parcă făcută înadins pentru Irina. O să vă duceți ca vântul.

— Ali, să începem a strânge buclucurile.
— Să începem.
Și amândoi se puse a culege tot de prin casă și a vârî într-o ladă mare ce sta deschisă în mijlocul camerei.
— Nu uita nimic, Ali!
— N-aibi grijă!
— Ia de colo chimirul cu banii.
— Numaidecât! Ăsta-i lucru de căpetenie, mai ales când e vorba de-a îmblânzi căprioarele de munte.
— Pistoalele sunt oare grijite?
— Cum e oglinda!
— Ia și covorul de pe părete.
— Negreșit! Doar trebuie să vă fie moale pe plută.
Dar de mâncare este?
Iată colo în dulap un picior de miel și două garafe de vin. Vi-i prea de ajuns. O să petreceți ca doi însurăței în luna de miere. Dar ian spune-mi cum ai să...
— Ia lada în spate, și haide!
Ali ascultă, fără a mai aștepta vreun răspuns, și amândoi plecară însărcinați de tot avutul lui Osman, spre locul unde era legată pluta de mal.
Pe drum, Osman părea gânditor, iar Ali mergea vesel și fără grijă, șuierând între dinți un cântec de munte, ca și când n-ar fi fost vorba de săvârșirea unei crime.
— Ascultă, Ali, zise Osman după câtva timp, în toate zilele spre amurg Irina are obicei să se urce pe munte, ca să-și aducă capra acasă de la pășune. Nimene altul nu se poate duce după dânsa, căci capra nu știe decât de glasul ei. Noi ne vom aține în crăpătura stâncii ce vine lângă potică și, îndată ce vom zări-o trecând, ne vom arunca amândoi pe dânsa; unul o va ridica în brațe, celălalt îi va astupa gura să nu strige, ș-apoi...
— Hm! Dar dacă n-a fi singură, întâmpină Ali, scuturând din cap.

— Pentru ce doar suntem doi și pentru ce avem pistoale la brâu? răspunse Osman cu ton amenințător.

— Vra să zică, la nevoie trebuie să...

— Se-nțelege! N-o să ne lăsăm doar prinși ca șoarecul în capcană!

Ali încetă de-a șuiera. Ceea ce-l puse pe gânduri era nu remușcarea cugetului, nu uricioasa crimă ce trebuia să săvârșească, era pericolul ce-și atrăgea și el luând parte la această întreprindere de noapte.

Pe drum mergând, ei întâlniră pe Ion flăcăul care venea de la malul Bistriței cu toporul pe umere.

— Buna vreme, jupâne Osman, unde te duci?

— La Piatră, să vând niște plute.

— Se vede că ai de gând să zăbăvești mult acolo, de vreme ce-ți iei atâtea buclucuri?

Așa ceva.

Și Ion trecu înainte. Iar Osman păru foarte îngrijit de această neașteptată întâlnire.

Cine mi l-a scos înainte? își zise el în sine. Totdeauna trebuie să-l întâlnesc în cale. De cumva îl va împinge păcatul să meargă cu Irina după capră, a lui e dracul!

Toate pregătirile fură făcute pentru răpirea Irinei. Osman aștepta numai să însereze. În sfârșit, soarele asfinți învălit în nouri deși și o noapte neagră începu să îmbroboade pământul. Luna nu era pe ceri; numai ici-colea se zărea printre crăpăturile nourilor câte o stea. S-ar fi zis că natura însăși voiește să-l ajute în criminala sa întreprindere.

— Să mergem, zise Osman, apucând pe Ali de mână.

— Să mergem, dar n-ar fi bine să...

— Ce mai este? îl întrerupse acesta, încrețind din sprincene.

— N-ar fi bine... să mai așteptăm puțin, parcă-i prea devreme.

— Nu-i prea devreme. Nu vezi cât e de

întuneric? Ce!... Vrei s-ajungem acolo când Irina va fi înapoi acasă?

— Ba nu;... dar vezi... mi s-a părut că... socotesc că n-ar strica să mai luăm pe cineva cu noi.

— Mișelule! Te temi de o femeie? Haide, când îți zic, că doar nu mergi la spânzurătoare! Apucă pe muchea dealului și nu tremura. Te-ai făcut fricos ca o muiere, de când ai schimbat hoția de codru pe negustoria de cherestele.

— Nu mi-e frică, Osmane, decât vântul îmi șuieră în ureche și mie cam răce. Dar știi tu una, adaose el, clănțănind din dinți, dacă Ion ar fi înțeles ceva, ș-a fi spus lui Mihai?...

— Înainte, și nu lungi vorba! Iată puntea; fă mai răpede; acuș suntem în crăpătura stâncii. Ce calci ca pe cuie?

Astfel, prin întunericul nopții, Osman și Ali, ca două umbre, înaintau răpede, dar cu luare-aminte, spre locul unde trebuia să fure pe Irina. Ali mergea înainte și astă dată trebuie să mărturisim că mergea mai puțin împins de dorul răului decât de frica lui Osman.

În acelaș timp s-auzea sus pe munte un cântec dulce și armonios ce trezea în depărtare văile adormite:

Dragă căprioară,
Mândră sorioară;
Vino, te grăbește,
Că noaptea sosește
Și vântul e rece,
Și stafia trece
Ades prin părău
La ceasul cel rău.
Vin'la mine-acasă,
Că-n flori și mătasă
Eu te-oi legăna.
Și lin ți-oi cânta
Cântece de dor,
Să te-adorm ușor.

Era Irina, care striga cântând căprioara din

munte. Căprioara auzi voacea ei și, sărind de pe stâncă pe stâncă, se scoborî la picioarele stăpânei sale.

Irina îi netezi părul, o sărută pe frunte și urmă cântând:

Dragă sorioară,
Fii veselă, zbiară,
Că mâni mă mărit
C-un mândru iubit;
Mâni norocu-mi râde,
Ceriul se deschide
Și-n el două raze
Văd cum luminează
Cald zilele mele
Știi tu ce sunt ele?
Sunt raze de rai!...
Ochii lui Mihai...

Căprița, deprinsă cu asemenea dezmierdări, începu a zburda împrejurul ei, plină de bucurie, dar, spărietă ca de un șărpe ce ar fi zărit în iarbă, ea se culcă pe câteșipatru picioarele, și, ridicând ochii spre Irina, se uită tremurând la dânsa.

Dragă, ce oftezi?
De ce lăcrămezi?
Ai vro supărate,
Nu ți-a priit oare
Apa din izvor?
Sau ai vreun dor
Ce te arde greu,
Ca și dorul meu?...
Pădurea vuiește,
Vino, te grăbește,
Că eu ți-oi cânta
Și te-oi descânta
De visul cel rău
Și de dorul tău.

Astfel cântând, Irina se scobora pe potica strâmtă, mâind căprioara de funie. Când, deodată, două fantome negre ca fiorii morții, ieșind din crăpătura unei stânci, se aruncară asupra ei. Ea voi

să se apere, dar mânile îi erau legate, voi să strige, dar voacea îi era înădușită; cuprinsă de groază, ea leșină. Întunericul se făcu și mai mare, vântul șuiera fioros prin desimea codrului.

IV

Abia se ivise a doua zi soarele pe ceri și toată Dorna era în picioare. Vestea despre pierderea Irinei, tocmai în ajunul căsătoriei sale, ca orice veste rea, se răspândi iute din om în om, și toți alergau uimiți din toate părțile spre casa lui Nistor, pentru a se încredința despre această nenorocită întâmplare. Mii de presupuneri se făcură într-o minută. Unii ziceau că Irina va fi căzut într-o prăpăstie, alții că se va fi înecat în râul Neagra, alții că vor fi mâncat-o fiarăle sălbatece, însă nici unuia nu-i venea în gând despre răpirea ei.

— Ce poate să fie? zicea Mihai, frângându-și mâinile; să nu vie toată noaptea acasă... negreșit i s-a întâmplat ceva... Să mergem, oameni buni, să răscolim munții, să scociorâm pădurile, să o găsim numaidecât!...

— Da, să mergem, răspunseră cu toții într-un glas.

— Stați! Stați! strigă atunci de departe un om ce venea spre dânșii, alergând în fuga mare, și făcându-le semn din mână să-l aștepte.

Era Ion flăcăul.

— Ascultați! zise el, abia răsuflându-se, asară am întâlnit pe Osman cu toate buclucurile în spate, scoborându-se spre Bistrița... Mi-a zis că merge la Piatra... Azi am trecut pe la casa lui și am găsit-o pustie... De cumva va fi el care... atunci este încă vreme. El n-a putut să plece decât tot astăzi în ziuă. De-om apuca de-a dreptul, îl vom ajunge aproape de Toancele, pe când a fi soarele de-o suliță.

Osman, în adevăr, după ce răpise pe Irina, stătu toată noaptea ascuns în munte, și abia în zori de ziuă, cu două oare mai înainte, plecase spre Piatră, căci numai ziua poate umbla pluta pe Bistrița.

De-ar fi căzut trăsnetul pe capul lui Mihai, el n-ar fi rămas mai ameţit. Fără a aştepta mai multe amănunţimi, el smunci toporul din mâna lui Ion şi se făcu nevăzut. Într-o clipă se desfăşură dinaintea ochilor săi tot adevărul acestei întâmplări, pe care nu şi-l putuse esplica pănă atunce şi, desperat ca tot omul ce se vede deodată aruncat din culmea fericirii în culmea nefericirii, el hotărî sau să moară, sau să se răzbune.

Pluta, mânată de unde printre strâmtorile Carpaţilor, face cotituri multe şi merge încet, iar acel ce iubeşte merge de-a dreptul şi merge iute. În mai puţin de două oare el urcă dealuri, coborî văi, trecu peste râpi şi peste ponoare, şi ajunse în fine în vârful celui de pe urmă pisc a cărui poale se scoborau în Bistriţa. De acolo el zări la picioarele sale o plută mergând în josul apei.

În sfârşit... zise Mihai, răsuflându-se adânc din piept. Ochiul său recunoscu pe Irina. Ea şedea culcată cu capul rezemat de-o grindă; la cârma din frunte era Ali, la cârma din urmă, Osman, şi amândoi, tăind valurile cu putere, înaintau spre Toancele.

Toancele e cataractul cel mai periculos pe toată întinderea Bistriţei. Strânsă între doi munţi nalţi şi stâncoşi, printre care abia străbate lumina zilei, ea fierbe din fund şi pănă în faţă, ca şi când ar curge peo albie de foc. Valurile gem cu o turbare nespusă şi mii de stânci ies ascuţite din sânul Bistriţei înspumate. Vai de plutaşul care n-ar şti să cârmuiască pluta pe acolo! Când nevoia îl sileşte să treacă prin Toancele, el se pregăteşte ca de război; cearcă mai întâi cârma; cercetează toate legăturile grinzilor, pentru ca să se încredinţeze dacă nu e vreo sminteală; îşi suflecă mânicele şi-şi face semnul crucii. Toate aceste pregătiri făcute în tăcere şi cu gravitatea aceea ce inspiră totdeauna momentul pericolului, produc o spaimă nespusă, mai cu samă asupra călătorului care pentru prima oară îşi espune viaţa în acest loc. Cum a intrat

pluta în Toancele, torentul a și luat-o într-un vălmășag de spume, și, purtată ca o scoică pe crestele valurilor, se ridică, se sfâșie și se frământă într-o luptă nesfârșită și e de ajuns o singură greșală de lopată, pentru ca dintr-ânsa să nu mai rămâie decât țănduri. În fiecare an Bistrița înghite numeroase plute care s-alunecă cu nesocotință în acestă strâmtoare, și fiecare stâncă poartă numele vreunui nenorocit ce și-a perdut viața lângă dânsa. Cimitir înfiorător, în care stâncile stau marture ca și crucile despre locul unde acești nenorociți și-au aflat mormântul!...

Osman n-avea ce face; trebuia numaidecât să treacă pe-acolo.

— Ali, strigă el de la cârma din urmă, îndreaptă pluta spre malul stâng.

El dădu acest ordin nu pentru a se feri de șuvoiul de care începuse a se apropia, ci pentru că zări pe Mihai coborându-se pe coasta dealului din dreapta, și voi să puie între ei amândoi toată lărgimea râului, în scop de a-l împedica să sară pe plută. Însă la cea întâi lovitură de lopată, ce făcu Ali pentru a executa mișcarea ordonată de Osman, pluta intră în curent, se izbi de-o stâncă ce sta nevăzută sub apă și se înfipse pe vârful ei. Grinzile pârâiră în legăturile lor, și capătul dinainte se cufundă în apă împreună cu Ali care, pierzându-și cumpătul, se duse în fund, luat de-un val puternic. Pluta, împinsă de șuvoi, după ce se învârti câtva timp împrejur, se opri apoi în loc de-a curmezișul apei, astfel încât capătul din urmă atingea malul drept.

Osman acum nu mai putea înainta, nici da înapoi. Vrând-nevrând, el trebuia să dea piept cu Mihai. Cu atât mai bine, gândi el în sine, cel puțin m-oi mântui de dânsul o dată pentru totdeauna; și, înarmându-și pistoalele, se pregăti pentru lupta ce avea să hotărască între ei amândoi.

Irina, palidă ca un cadavru, se trezi din amorțeala în care fusese până atunce și, râdicându-

se în sus, întinse amândouă brațele înspre locul de unde venea Mihai. Ochii ei stânși, încunjurați de două cercuri vinete, nu puteau deosebi nimic, și, cu toate acestea, ea îl simțea, îl gâcea de departe, căci sunt momente în care acel ce iubește vede mai bine cu sufletul decât cu ochii.

În acea vreme Mihai, țâind într-o mână toporul, în cealaltă cuțitul, se cobora de pe munte ca o vijelie. Cu capul gol și cu pletele în vânt, el alerga nebun peste stânci și peste păraie, și-n fuga lui turbată râsipea cu piciorul pietrele ce se rostogoleau în vale cu zgomotul unei lavine.

— Doamne sfinte, strigă el, dă-mi atâta putere, să-mi răzbun, așa cum doresc eu!

Și prin toți porii el respira răzbunarea, ș-ar fi voit să găsească un mijloc atât de răpede ș-atât de crud, ca într-o singură clipeală să-i stoarcă tot sângele din vine și să-l facă în acelaș timp să sufere chinurile morții, un veac întreg. Câțiva pași încă și Mihai era pe plută... Atunci un trăsnet prelungit și mult repetat de ecoul munților se auzi. Osman îl luase la ochi cu pistolul, îl chitise bine, însă pluta, șovăind sub picioarele sale, îi clătină mâna, tocmai în momentul când el descărcă arma, și plumbul trecu deasupra capului lui Mihai.

— Ai scăpat de unul; nu-i scăpa de celalalt, urlă Osman furios, ridicând al doilea pistol asupra lui Mihai, însă și astă dată plumbul trecu pe-alăturea și se lăți pe-o piatră.

În acel moment Mihai făcu cea de pe urmă săritură, și cu turbarea aceea ce poate avea numai un om nenorocit ca dânsul, se aruncă pieptiș asupra lui Osman și, înșfăcându-l în brațele sale puternice, îl răsturnă la pământ, înainte de-a ave măcar timpul să se răsufle.

— Stăi, câne fără de lege! strigă Mihai, crâșnind din dinți și strângându-l de grumaz ca într-un clește. A venit vremea să-ți dai samă de nelegiuirea ce-ai făcut! Ia-ți ziua bună de la lume, că de acuma ești mort! Am să-ți sfărâm capul ca unui pui de

șerpe și țărna ta spurcată am s-o arunc în vânturi!

— Îndurare!... strigă Osman palid și înspăimântat de groaza morții.

— Îndurare?... Tu cei de la mine îndurare? Ființă pângărită!... Atunci când se va îndura cuțitul ce am să-ți vâr în piept, să nu te spintece; atunci când s-o îndura apa în care am să te arunc, să nu te înece, atunci m-oi îndura și eu. Mergi în fundul iadului să hrănești nopârcile din cărnurile tale!...

Și, plântându-i cuțitul drept în inimă, îi înăduși cea de pe urmă răsuflare, în sângele care, ca un izvor zbucni din rană și stropi o stâncă ce sta alăturea, martură de moartea nelegiuitului otoman și de dreptatea lui Dumnezeu. Apoi, ridicând în sus cadavrul, îl aruncă în Bistrița unde fu înghițit de întunericul valurilor.

Toată această înfricoșată dramă, Irina o privi cu un ochi rătăcit, fără a-și putea da samă de cele ce se petrecuse în fața ei.

Abia a doua zi ea începu a-și reveni în sine, și recunoscu că se află în casa părintească. La capul ei ședea Nistor cu părul alb ca omătul, albit într-o singură noapte, și la picioarele ei Mihai, îngenuncheat, urmărea și cu ochiul și cu sufletul toată răsuflarea ce ieșea din pieptu-i.

— Irino, îi zise acesta, încălzindu-i mânile în mânile lui, nu ne vezi?... Suntem noi, Nistor și Mihai; ești în brațele noastre; iată casa tatălui tău; iată căprița.

Atunci ea deschise niște ochi mari, se uită împrejur și un șiroi de lacrămi îi înecă fața.

— Mihai! zise ea cu o voace întreruptă, revenind ca dintr-un vis. Te cunosc... Iată tata!... Veniți amândoi, veniți mai aproape!... Oare adevărat să fie?... Mi-e frică, nu mă lăsați!

— Irino, nu te mai teme; ești cu mine, logodnicul tău. De-acuma vei fi fericită; Dumnezeu te-a scăpat!

— Fericită?...Ce zici?... O! asta nu se mai poate!... Întoarce-ți de la mine fața, Mihai!...

Steaua mea a căzut!

Irino, dar tu nu ești vinovată! Adu-ți aminte să ești logodnica mea, că mi-ai jurat să-mi fii soție. Eu te iubesc și fără tine nu pot trăi!

— Ascultă, Mihai urmă ea, rădicându-se în picioare și uitându-se țintă la el, și eu te iubesc din tot sufletul meu!... Știe Dumnezeu câte lacrimi am vărsat pentru tine; câte zile și nopți am petrecut fără somn; câtă bucurie și câtă amărăciune au înecat rând pe rând inima mea, în zilele în care te vedeam sau nu te vedeam! Dar astăzi nu mai sunt vrednică să fiu soția ta. Sufletul meu e veșted ca floarea bătută de brumă; urgia iadului m-a atins!...

— Și ce vrei să faci Irino?... Pentru Dumnezeu, spune!...

— Am ajuns până la pragul fericirii, și acolo ușa mi s-a închis... ș-am rămas în lume fără bucurie, fără lumină, ș-am văzut în vis pe maicămea că s-a sculat din mormânt și mi-a pus pe cap un hobot negru, zicându-mi așa: Du-te, Irino, du-te la monăstire și jălește norocul tău pierdut!... Mihai, eu trebuie s-ascult porunca mamei mele... Tu, uită-mă!... Nu mai cere de la mine rămășițele unei dragoste adăpată de otrava nelegiuirii.. Lasă-mă să port haina cernită a pusniciei, că cernit e sufletul meu!...Și de-acolo eu m-oi ruga pentru tine, și Dumnezeu ți-a îndulci inima; că inima ta e bună și Dumnezeu și mai bun.

Astfel grăind, Irina părea schimbată la față; obrajii săi se aprinseră de-o roșață vie, și o rază cerească strălucea în ochii ei.

Mihai și Nistor ascultau vocea ei inspirată ce se răspândea ca parfumul în aer, și nu credeau însuși auzului lor. Înmărmuriți, fără simțire, ei nu mai puteau rosti un singur cuvânt, căci răsuflarea li se oprise în piept.

— Mihai și tu tată! adause ea cu accentul celei mai profunde dureri. Uitați-vă în ochii mei și vedeți aceste lacrămi!... Ele sunt lacrămile inimii mele...Ele vă vor spune că, ducându-mă la

monăstire, las cu voi inima și sufletul meu!... Ah! veniți, până a nu ne despărți, să vă dau încă o sărutare!... Ș-apoi...Rămâneți sănătoși!

Mânile ei obosite căzură de-a lungul trupului și capul i se plecă pe piept. Nistor o cuprinse în brațe și o sărută lung pe frunte, scăldându-i fața într-un părău de lacrămi; dar când veni rândul lui Mihai, o! atunce ei nu putură nici măcar să plângă; amorul și durerea se răsculară cu atâta tărie în inimele lor, încât în acest ultim sărutat era să se ducă și ultimul suspin al vieții lor.

Câțiva ani în urmă, se răspândi vorba între dorneni că la o monastire din fundul munților muri o călugăriță frumoasă încă, dar apăsată de mari nenorociri, și că în toate nopțile se cobora o lumină de sus pe mormântul ei. Iar de atunci încoace plutașul de pe Bistrița, de câte ori trece prin Toancele, arată străinului ce călătorește cu dânsul o stâncă fioroasă, acoperită de mușchi, zicându-i : Asta-i Piatra lui Osman.

Comoara de pe Rarău

Întovărășit de-un călăuz din Dorna, tânărul Costin se urca pe muntele Rarău, care este unul din cele mai înalte piscuri ale Carpaților. Deasupra Rarăului stau clădite două stânci gigantice numite Pietrele Doamnei, înnegrite de timp, sfâșiate de furtuni și care, văzute pintre neguri, cu turnurile lor fantastice, samănă a fi un palat zidit în lumina aerului.

Atras de frumusețа acelor stânci, Costin se urca încet și greu în urma călăuzului pe o potică strâmtă unde abia găsea destul loc spre a-și așeza piciorul, având în dreapta muntele ce se înălța ca un zid deasupra capului său, și la stânga o prăpastie fioroasă, în fundul căreia se zărea șerpuind Bistrița mică, ca o cordea. Cu cât înainta, cu atât coasta devenea mai răpede și mai obositoare. Cărarea se strâmta din ce în ce mai mult și pe une locuri dispărea cu totul.

Era în luna lui august.

Aerul răcoros și parfumat ce se râdica din sânul codrilor îi străbătea adânc în piept și ochii săi alergau rătăcind din loc în loc, privind când figurile bizare ale stâncilor, când cursul împletit al Bistriței, când șesurile întinse și aurite ce se zăreau dincolo de munți la marginea orizontului.

Trei oare și jumătate Costin urcase mereu la deal și căldura soarelui începuse a-i acoperi fruntea de sudoare.

— Domnule, îi zise călăuzul desfăcându-și traista cu merinde, te văd cam ostenit; gustă ceva din vinul ista să mai prinzi la putere, și să ne grăbim pasul, ca nu cumva să fim siliți să dormim la Pietrele Doamnei, cu liliecii și stafiile.

— Ce, sunt stafii pe-acolo?

He, ba ce! Acolo nu-i loc curat, cică în toată

noaptea se preumblă pe vârful Rarăului umbra domniței care a botezat stâncile cu numele ei.

— Ai văzut-o vreodată?

— Să mă ferească Sfântul!

— Și ce domniță era aceea?

— Da mai știu eu, domnule! Se povestește din părinți că, gonită de turci, ea s-a urcat pe Rarău și a îngropat sub stânci toate odoarele țării. De aceea se vede uneori acolo în miez de noapte o pară de foc galbenă ieșind din pământ. Când ai plecat de la câmp, n-ai venit aice pe valea părăului Suha?

— Ba da.

— Apoi n-ai trecut prin un sătuleț care se cheamă Tabăra? [1]

— Am trecut.

— Ei bine, acolo se spune că s-a oprit tabăra turcească care gonea pe domnița, și de aceea satul a rămas cu numele de Tabăra. Apoi mai în sus, tot pe Suha, n-ai întâlnit un alt sat care se numește Iesle?

— Am întâlnit.

— Acolo cică erau ieslele călărimii domniței care fugea de oastea păgânilor. Dar să mergem, domnule, că e târziu și n-am gust să fac la noapte cunoștință cu știma comorii.

— Știi una, zise Costin surâzând, dac-am rămâne astă-noapte acolo sus la Pietrele Doamnei, să vedem și noi para cea galbănă și umbra domniței?

— Ba zău, răspunse călăuzul jumătate serios, jumătate în glumă, ți-ar trece prin minte să faci una ca asta?...

. . . .

După alte două ore de suiș, ei ajunseră pe vârful Rarăului, unde domnița își îngropase comorile. În acest timp un fum alb și umed începu a se ridica din fundul văilor și în curând îmbrobodi toți munții cu un văl argintiu, din care răsărea, ca niște verzi insule, numai culmile lor. Costin, care de pe înălțimea muntelui vedea la picioarele sale

întinzându-se acest ocean de aburi, deasupra căruia razele soarelui scânteiau cu mii de colori, nu-și putu stăpâni mirarea.

— A! cât e de frumos! strigă el.

— E frumos, nu-i vorbă, zise călăuzul, dar nu prea îndemănos. Ce dracu! adause el după o pauză, uitându-se cam cu îngrijire la ceri, de câte ori mă urc la afurisitele astea de pietre, trebuie să mi se întâmple câte ceva.

— Ce ți s-a mai întâmplat?

— Într-un rând mi-a luat dracul pălăria din cap și a aruncat-o în râpă; în alt rând mi-am sclintit un picior, ș-acuma o să ne prindă furtuna.

— Unde vezi furtuna?

— Ian uită-te colo hăt departe, spre dealul Măgurii.

— Ei bine?

— Nu vezi nourul cel negru cum vine ca un balaur peste noi? Vai de oasele noastre, dacă n-om da dos undeva; o să ne ducem după pălărie!

Ei se găseau acuma lângă stâncile uriașe, numite Pietrele Doamnei. S-ar zice că Rarăul, cât e de mare, geme purtând pe spinare povara lor. Mâncate de șiroaie, brăzdate de fulgere, ele se desfac pe unele locuri în adâncimi întunecoase, în sânul cărora s-aude din când în când strecurându-se picăturile de apă ce izvorăsc din umezeala nourilor.

Costin privea cu sfială la stâncile ce-l apăsau prin măreția lor și iată că i se opriră ochii pe-un soi de vizunie, care se deschidea fioroasă la picioarele stâncilor și mergea adânc în pământ.

— Ce este aceasta? întrebă Costin pe călăuz.

— Astă groapă n-are fund; se zice că merge până la măruntaiele pământului. Ea nu de mult s-a ivit, și într-însa locuiește stafia muntelui. Dar pentru Dumnezeu, domnule, să nu pierdem vremea! Furtuna ne grămădește din urmă, și, dacă nu vrei să te dai hrană corbilor, haide iute la vale; cunosc un loc unde ne putem adăposti.

În adevăr, munții luase o înfățișare posomorâtă. Vălul cel întins de neguri se desfăcu în nenumărate pâlcuri, care, mânate de vânt, rătăceau și se încrucișau în văzduh, întocmai ca niște legiuni ce se pregătesc de luptă. Turmele împrăștiate pe plaiuri, simțind apropierea furtunii, alergau să caute adăpost, și tălăncile lor sunau fioros prin freamătul codrului. Tunetul începu să clocotească în văi.

— O să mă jur să nu mai calc pe aici, murmură călăuzul, ia sama unde pui piciorul... Ține-te de mine și nu te prea uita în jos... Bine-mi spune tata că nu-i loc curat aice.

Costin, simțind pericolul, își grăbea pașii cât putea spre a ajunge mai curând la locul de scăpare. Fulgerele îi sclipeau pe dinaintea ochilor, și nourii, spărgându-se într-un șuvoi de ploaie, umflară într-o clipă toate păraiele, care în cursul lor turbat luau cu sine pământ și pietre și le rostogoleau la vale.

De la un loc Costin nu mai putu face nici un pas înainte. Cărarea era ruptă în două. O râpă înfricoșată sta deschisă înaintea sa, prin care era cu neputință să treacă spre a ajunge la celalalt capăt de cărare. Atunci el se crezu pierdut. Având în față și în stânga râpa, în dreapta zidul, obosit de osteneală, udat până la oase, el se încleștă cu amândouă mânile de-o rădăcină de brad și se culcă la pământ.

— Fii mai verde, domnișorule, nu-i vreme să tremurăm de frică. Ducă-se pe pustii ne-a tăiat drumul; dar bun e Dumnezeu! De-om trece de aici, suntem scăpați.

Și, fără a pierde un minut, călăuzul scoase din traistă o funie lungă, legă pe Costin de-a curmezișul trupului și luând celalalt capăt în mână își făcu semnul crucii și apucă de-a dreptul pe păretele muntelui. Întreprinderea sa era din cele mai îndrăznețe. Deasupra sufla furtuna așa de puternic, încât ducea păserile de-a roata în aer, și amenința când de când să-l răstoarne în prăpastie,

dedesupt pământul năsipos și ud îi luneca sub picioare, și, cu toate aceste, el se urca mereu ajutânduse când cu piciorul, când cu brațul de fiecare ruptură unde putea să se sprijine, de fiecare bolovan, de fiecare creangă, până ce, în fine, ajunse pe coama stâncii. Apoi, răsuflându-se adânc, el începu a trage cu funia la sine pe tovarășul său din vale!

— Ia sama și nu te teme! strigă el.

Costin, văzându-se atunce râdicat în sus în mijlocul unei furtuni care urla a moarte în urechile lui, și sprijinit numai în funie deasupra unei adâncimi de câteva mii de picioare, pe marginea căreia se legăna întocmai ca limba unui ornic, simți tot sângele amorțindu-i în vine și un văl negru i se puse pe ochi.

El pierdu conștiința de sine și nu se trezi din amețeală decât mult timp după ce călăuzul îl râdicase și așezase deasupra stâncii.

— Pe cât îmi aduc aminte, zise călăuzul, este aici o peșteră unde ne putem ocroti; apoi, uitându-se în dreapta și în stânga: Ha! strgă el cu bucurie, iat-o!...

Atunci ei se coborâră cu încetul în peșteră unde abia era loc pentru amândoi.

— De-acum șezi jos și vino-ți în fire, căci prin mare și grea cumpănă am trecut.

— Suntem oare scăpați? întrebă Costin, uimit de primejdiile prin care trecuse.

— Scăpați, buni teferi! Mulțumește lui Dumnezeu. Alții au pățit-o mai rău decât noi.

— N-ar fi fost oare mai bine să fi rămas sus la Pietrele Doamnei în vreo crăpătură undeva, decât să ne coborâm aice?

— Doamne sfinte! Pesemne d-ta tot nu crezi că acolo sălășluiește Ducă-se pe pustii? La Pietrele Doamnei se încrucișază vânturile din toate părțile, și ai fi zburat ca o frunză în văzduh, sau ai fi rămas turtit sub vreun bolovan cât casa, sau te-ai fi prăbușit în fundul pământului, după cum s-a

întâmplat lui Simion flăcăul, Dumnezeu să-l ierte, căci la vremi grele ca de-alde-aceste tivda Rarăului se clatină ca vârful unui copac.

— Ce fel s-a prăbușit Simion?

— Apoi nu mă mai întreba, că-mi plânge și acum inima în mine și doar cât l-am sfătuit să nu se potrivească unui cap de muiere! Numai dă!... Când se leagă păcatul de om, trebuie să-l tragă! Așa-i părdalnica asta de dragoste!

— Vra să zică era și o femeie la mijloc?

— Ba bine că nu! Să știi de la mine că oriunde s-ar întâmpla vro nenorocire, trebuie să fie amestecată o codiță de femeie acolo. Această vorbă făcu pe Costin să surâdă. El își uitase spaimele de când se afla ascuns sub stâncă, când, deodată, o detunătură înfricoșată se auzi deasupra capului său.

— Ce este? strigă Costin, sărind drept în picioare.

— Nimică!... o fărămătură de stâncă se duce de-a roata în vale. Ucigă-l crucea le aruncă cu praștia de sus, dar, ce risipește ziua, el pune noaptea la loc. De aceea Pietrele Doamnei stau totdeauna întregi. Fii însă liniștit; aicea n-avem grijă, afară numai dacă s-ar risipi muntele întreg, lucru de care ne-a feri Dumnezeu. Vorbeam adineoarea de Simion. Ce bunătate de flăcău mai era! Nici c-a fost un al doilea pe meleagurile noastre.

El era fecior de mijlocaș și cam sărac, dar voinic ca un pui de zmeu, și mândru, de fărmăca toate fetele din sat. El însă își căuta de sărăcia lui și nu se uita nici la una dintr-însele; și, mări, că trăia bine și liniștit!... Iată că, într-una din zile sosi la biserica din sat un popă de la un târg din vale, care avea o fată naltă și subțire ca o trestie și cu niște ochi adormitori de șărpoaică. O chema Catrina. Fudulă ca toate târgovețele, ea nu visa decât fuste și rochii, cordele și capele, lucruri ce nu erau de obrazul ei, și nici că se punea alăturea cu vro fată de-a noastre.

Să te ferească Dumnezeu de fetele de popă! Ceva, ceva de-or fi sprincenate, nu le mai ajungi cu prăjina la nas. De soi țărănesc și cu gărgăuni de cucoană în cap, ele sunt cum e mai rău, nici țărance, nici cucoane.

Simion, de cum o zări, îi căzu curmeziș pe inimă, și mult amar începu să ofteze. Iar fățarnica de fată nici îl primea, nici îl răspingea, ci îl ținea mereu în îngăimeală, și, ca să-l năucească mai tare, uneori îi zâmbea cu noimă, privindu-l pe sub geană, alteori se făcea că nici îl vede, încât bietul flăcău cădea tot mai tare în boala dragostei și se usca cum se usucă frunza de vântul toamnei. Ziua el nu mai muncea, noaptea nu mai dormea, și lucru mare! El care se lupta în pădure brățiș cu ursul, dinaintea ei nu îndrăznea să zică un cuvânt; decât, unde o întâlnea, se uita lung în ochii ei vicleni, și ea, șărpoaica, râdea în inimă.

Dacă vreun bătrân din sat îi zicea prietenește:Măi băiete, ie-ți de samă, nu te lăsa călcat de-un picior de muiere, el îl privea dușmănește și-i răspundea răstit, crezând că-l sfătuiește de rău. Iar celelalte fete suspinau și ziceau:Păcat de el!

Din Câșlegi și până în Paști el se munci mereu cu patima fără să-și mărturisească pe față dorul ce-l ardea, când atunci Catrina i se arătă mai mult decât totdeauna dulce ca fagurul de miere. Ea se dete în scrânciob cu dânsul, la joc se puse lângă dânsul tot strângându-l de mână și spuindu-i vorbe prefăcute ce-l umpleau când de frică, când de nădejde, astfel încât Simion, neînțelegându-i mrejele și socotind c-a venit vremea să-și verse focul inimii, o ceru de soție într-un noroc. Inima într-însul se bătea ca vai de el.

Hei, Simioane! îi răspunse Catrina. Ai tu destui bani, să-mi pui pe cap ștergar de mătasă și în gât salbă de aur?

Ba nu!

Apoi, dragă, caută-ți femeie de sama ta. Nu m-a

învățat tata carte să mă învălesc în catrință și să dorm pe așternut de mărăcini.

— Halal! strigă Costin. Îmi place astă mândrie la o fată de popă.

Diavolie femeiască, domnule! Pe urmă s-a știut ce-a fost pricina. Adică ea era logodită de mai nainte c-un arendaș bogat din vale și nici gândea să ieie pe Simion de bărbat.

— A! înțeleg. Ea voia să aibă pe unul pentru arenda moșiei și pe celalalt pentru trecere de vreme, cum s-ar zice.

— O fi și asta, că mari șirete mai sunt femeile. Unde pui d-ta mândria Catrinei, când vedea ea că Simion numai la dânsa se uita. Ea voia să fie cea dintăi în sat, și pentru asta puțin îi păsa ei că el, nemernicul, își va sparge capul. Un om ca dânsul nu însemna nimic, când era vorba să umilească pe celelalte fete. Simion însă nu se pricepea la așa lucruri. El ținea a lui una și bună. O iubea și voia să o aibă de soție. Auzind răspunsul ei, el rămase amețit, ca și cum l-ar fi lovit cineva cu o săcure în cap. De unde era el să adune atâția bani?... Să muncească, îi trebuia viața întreagă; să hoțească, nu-l lăsa cugetul, că era fecior de tată cinstit. Un întuneric i se făcu dinaintea ochilor.

Se vorbea din bătrâni că la Pietrele Doamnei sunt comori îngropate de domnița care se războise cu turcii, și el, știind aceasta, își puse în gând să le sape. Vezi, domnule, unde te duce pustia asta de dragoste! Ferește-te cât vei putea de dânsa, căci ea mușcă în inima omului cu dinți de câne turbat! He, multe am văzut eu în viața mea până când am cărunțit!

Așa, într-o bună dimineață, Simion, care nu mai știa ce face, își luă hârlețul în spate și se urcă pe Rarău. Păcatul îl păștea din urmă. Nu știa sărmanul c-o să-i rămâie casa văduvă și neamurile cernite, că boii lui au să uite a trage-n plug, că ogorul are să i se părăginească, și că pe urma lui va plânge tot satul, afară de Catrina. Îmi aduc aminte că în acea

zi cânele lui urlă mult a pustiu.

Aice călăuzul se opri, și o lacrămă i se furișă pe sub geană.

— Să nu râzi, domnule, că eu, om bătrân, nu-mi pot stăpâni plânsul, dar vezi d-ta, când se prăpădește pentru niște minciuni femeiești o floare de flăcău ca dânsul, mă doare, zău, în suflet. El a săpat tocmai în locul unde ai văzut groapa cea fără fund, și, pre cât se înțelege, i s-a prăbușit deodată pământul sub picioare și l-a înghițit. Trei zile după aceea, un cioban a găsit cojocul lui și-a dat peste afurisita de groapă, care nu mai fusese până atunci. Ce s-a mai fi petrecut sus? Dumnezeu știe; decât părinții noștri povestesc că oricine s-a suit la Pietrele Doamnei, cu gând să sape comorile, înapoi nu s-a mai întors. Trei limbi de foc, se zice, că se ivesc din pământ îndată ce începi a săpa, ș-apoi s-arată știma comorii. Atunci urlete și vaiete s-aud în văzduh, și, de-i ziuă, soarele se întunecă, și, de-i noapte, stelele s-ascund și furtunile pornesc din câteșpatru colțuri ale ceriului, ș-apoi în praf și pulbere se prefac oasele nenorocitului ce-a cutezat să atingă odoarele domnești.

Astfel, domnule, s-a prăpădit Simion.

— Dar Catrina ce s-a făcut? întrebă Costin.

— Catrina a murit fată mare, căci arendașul a părăsit-o, auzind de moartea lui Simion, iar alt nebun nu s-a găsit care să alerge după comori pentru dânsa.

Furtuna încetase. Nu se mai auzea decât foarte slab voacea tunetului care gemea în loc depărtat. Soarele reapăru vesel dintre nori, și aburi calzi se ridicau din pământ pe urma torentelor; ambii călători părăsiră peștera, și după două oare de coborâș ajunseră în vale, unde se odihniră de ostenelile zilei. Costin însă avu în acea noapte un somn neliniștit, căci revăzu prin vis toate prăpăstiile prin care trecuse ziua și toate stafiile despre care îi povestise călăuzul. Ceea ce-i rămase mai puțin în minte fură sfaturile ce-i dăduse

bătrânul său tovarăș de a se feri de amor. Astfel de sfaturi au totdeauna soarta de a rămâne neascultate.

Privighetoarea Socolei

I

Eleonora era o fată frumoasă cu ochi negri, fărmăcători, care se furișau pe nesimțite în inimă. Fața ei era întotdeauna veselă și sufletul ei fără grijă. Nimene nu știe istoria ei de la început. Unii zic că ea a fost măritată cu un negustor bătrân și gelos, într-un fund de provincie oarecare, unde, nemaiputând trăi cu nesuferitul ei păzitor, îl lăsă într-o bună dimineață singur cu gelozia sa și răsări deodată în mijlocul Iașului ca ghiocelul în câmpie. Alții susțin că de mică copilă ea fu aruncată într-o monăstire, unde crescu evlavioasă într-o atmosferă de rugăciuni și de tămâie, dar că, în momentul când era să primească darul călugăriei, un spirit rău îi șopti două vorbe la ureche și ea disparu din monăstire ca prin minune, lăsând să creadă pe cuvioasele sale surori că Dumnezeu a ridicat-o în ceruri cu trup cu tot. Astfel de vorbe se răspândeau pe sama ei. E rău când nu se știe originea cuiva, mai cu seamă a fetelor frumoase. În lume sunt multe limbi rele, dispuse a cârti, și puține urechi, dispuse a nu crede. Tot ce știm noi este că Eleonora era cea mai drăgălașă ființă ce-a putut să vadă Iașul în zidurile sale. Ziua ea lucra la o modistă pe strada mare și noaptea se retrăgea la dânsa acasă, o căsuță mică și albă pe strada Socolei, unde își petrecea viața ca pasările; se culca cântând, se scula cântând, și voacea ei argintie, răsunând prin geamurile ferestrelor, trezea adeseori vecinătatea din somn, așa încât babele răutăcioase o numeau tricoliciul de noapte, iar băieții, privighetoarea Socolei.

Eleonora era o ființă ciudată și plină de contraziceri. În ochiul ei, deși ar fi putut ceti cineva o inimă nestricată și un fond de multă bunătate, totuși aceste scumpe comori se

ascundeau sub un văl de neiertată ușurătate. Astfel, ea nu depărta de la sine nici pe unul din tinerii ce-și făceau o glorie de a o compromite; unuia arunca o ochire, altuia un zâmbet, celuilalt o strânsătură de mână și, risipitoare ca copilul cel darnic, ea împărțea la toți câte ceva din grațiile sale, numai inima ei nu lua parte la acest joc nebunatic al tinerețelor sale.

Eleonora, această păsăruică, cântând și cochetând, ajunse în scurt timp a fi copila de modă a Iașului. Ea părăsi lucrul de la modistă și se mută în centrul târgului. Modesta ei cameră, unde odinioară cea mai prețioasă mobilă era o mică oglingioară, dinaintea căreia își peptăna părul său lung și negru, se prefăcu acum într-o locuință elegantă plină de obiecte de artă, ce erau atâtea daruri primite de la atâtea inimi suspinătoare. Și cu toate aceste, Eleonora nu părea a fi mai fericită decât înainte.

Ar fi luat-o cineva drept o femeie sătulă de toate deșărtăciunile vieții, sau drept un copil neștiutor de osebirea ce este între lipsă și avere. Ea singură nu-și putea da samă de ce se petrecea în sine. Cu cât înainta mai mult pe această cale de plăceri, cu atât inima ei se închidea mai tare. Adeseori când, amețită de vuietul vieții, ea se uita în jurul ei la turma de curtezani ce stăteau gata să depuie la picioarele ei și punga și amorul lor, ea se simțea singură și parcă îi părea rău atunci după vesela ei sărăcie, pe când nu avea alt lingușitor decât oglingioara cea mică care o îngâna dimineața așa de drăgălaș.

Eleonora lua uneori parte la prânzuri și supčle, și amesteca cântecul ei cu sunetul paharelor. Fumul șampaniei o râdica la entuziasm. Atunci ea scotea din piept note necunoscute ce îmbătau auzul, și ochii ei se aprindeau ca niște diamanți. Când Eleonora era tristă, ea semăna cu o floare ce se pleacă sub povara picăturilor de rouă, însă astfel de momente erau rari și treceau răpede cum trec

nourii zburători pe un ceri vecinic senin. Între inima și simțurile ei nu era nici o legătură; ea cheltuia pe cele din urmă, fără să știe că posedă pe cea dintăi, și numai cântecul îi destăinuia uneori că este ceva în pieptul ei, mai presus de simțiri care n-a vorbit încă, și atunci Eleonora devenea tristă.

Eleonora era generoasă. Când vreunul dintre amici săi, care compuneau obicinuit cercul ei de petrecere, era în lipsă, sau bolnav, nu era mână mai darnică decât a ei, nici păzitoare mai neobosită lângă căpătâiul lui. Ce-i păsa ei de lume? Ea râdea de lumea care râdea de dânsa. Natura o făcuse să cânte și să râdă, și ea își îndeplinea menirea ei.

Când Eleonora se preumbla pe jos în costum scurt, care lăsa să se vadă niște piciorușe mici și sprintene ce abia atingeau pământul, nu era trecător care să nu-și întoarcă capul după ea; iar când era în trăsură, gătită cum știa ea să se gătească, nu era regină care ar fi putut să i se puie alăturea. Cochetă și naivă, ușoară și nepăsătoare, și totdeauna veselă: iată Eleonora. Era un flutur atras de orice miros, un capriciu legănat de toți zefirii.

Doi ani trecură, și Eleonora nu pierdu roșața din față, nici veselia din ochi. S-ar fi zis că în fiecare dimineață ea reîntinerește. Pieptul ei nu cunoștea suspinul. Ea plutea în viață cum plutește scoica fragedă pe mare, ale cărei valuri o mână orișiunde, dar nu o cufundă. Ea intrase pe poarta cea mare a lumii, pe unde atâția intră și atâția se pierd; pe dânsa însă o întâmpinase la prag plăcerea și-o luase drept fiică, frumuseța și-o luase drept soră, norocul și-o luase drept stăpână. Negreșit că un moralist cârtitor, cu fruntea posomorâtă, ar fi avut ce bănui contra nebuniilor Eleonorei; cu toate aceste, ea nu avea conștiința că face vreun rău. Ea trăia și credea că astfel se trăiește. Ea nu știa că virtutea începe acolo unde se sfârșesc plăcerile, și că morala e un câmp pustiu unde nu crește iarbă verde. Ea se văzu înconjurată de toate plăcerile ce îmbată vârsta de douăzeci de ani și le sorbea pe

toate plătindu-le cu tinerețea și ochii săi frumoși. Eleonora făcea răul ce face parfumul rozei, care se pierde, fiindcă toți se îmbată de el.

II

Eleonora era înconjurată de tinerimea aleasă a Iașului. Era în cerințele timpului de a fi primit în salonul ei și o datorie de a-i face curte. Dar dintre toți cel mai îndărătnic curtezan și mai fără noroc era Iancu, un tânăr nalt și uscăcios, cu părul lins, cu ochelari pe nas, foarte duios în vorbe și foarte îngrijit în îmbrăcăminte. Dacă fiecare dintre amicii Eleonorei izbutea să capete câte ceva din favorurile ei, el însă nu izbutea la nimic, și invidia îl frământa adânc în inimă. El ura pe toți amicii Eleonorei, iar pe dânsa o ura și mai mult, căci era om rău și se simțea atins în mândria lui de neizbândă. Nimic însă din cele ce se petreceau în sufletul lui nu se oglindea pe față-i. El avea una din acele figuri de ceară cărora împrejurările știu totdeauna să le deie înfățișarea ce trebuie. Lângă Eleonora era amorez până la culme, lângă tovarășii săi amic până la moarte.

— Eleonoro, zise el într-una din zile, găsind-o singură și luându-i mâna să o sărute, pentru ce această mână se întinde așa de ușor la alții și așa de greu la mine?

— Ți se pare, răspunse ea.

— O! Eu nu mă înșel; eu văd prea bine că sunt cel din urmă ales al inimii tale, și când ai ști cât mă face să sufăr această nedreptate. Eleonoro! De ce nu mă iubești?... Eu te-aș face așa de fericită cum...

— Ha! ha! ha! îl întrerupse Eleonora cu un lung hohot de râs. Iar ai venit la mine posomorât ca vremea cea rea. Nu știi tu că inima mea este închisă la iubire?... Eu din amor culeg numai plăcerea, acolo unde cred că o găsesc, iar suferința, dorul, chinul și celelalte le las pentru niște nebuni ca tine. Socotești tu că paserea intră de bunăvoie în

cușcă?

— Dar ce să fac, să pot atrage și eu măcar una din privirile tale?

— Să-mi vorbești mai puțin de amor, și să nu fii așa de gelos.

Ea însă nu știa cât venin îngrămădeau cuvintele ei nepăsătoare în inima celui ce-i vorbea de amor.

În acel moment s-auzi sunând clopoțelul și servitoarea Marița anunță pe junele Iorgu, întovărășit de-un alt june necunoscut.

— Bună ziua, Eleonoro! strigă Iorgu, care, intrând în odaie, depuse o sărutare cu zgomot pe fruntea ei. Dă-mi voie să-ți prezint pe vărul meu Petru, un provincial rușinos ca o fată mare. El a ieșit din cărți ca să între în lume; te rog să-l numeri între amicii tăi. Poate vei izbuti să faci ceva dintr-ânsul.

Această prezentare originală puse pe junele Petru în mare încurcătură. Însă Eleonora, veselă că se vedea acum scăpată de tristul ei adorator, care nu-i vorbea decât de bani și de inima lui, ponegrind pe toți ceilalți, întinse mâna noului-venit cu aceeași familiaritate ca și când l-ar fi cunoscut de-o sută de ani, și-i zise cu cel mai dulce zâmbet:

— Îmi pare bine de cunoștința dumitale, domnul meu, și pentru ca să o întărim mai bine, îmi vei da brațul să mergem la preumblare; mă înăduș în casă. Iorgule, așa-i că o să mă întovărășești?... Dar tu, Iancule, ce te faci?

— Eu, zise el... Eu, foarte mulțumesc; am o întâlnire tocmai acuma pentru o afacere oarecare, și, după ce făcu două-trei închinăciuni foarte adânci, ieși din casă urmat de ceilalți.

Eleonora și Petru mergeau înainte, iar Iorgu, nepăsător cum era, mergea șuierând mai în urmă, se oprea la fiecare fereastră prin care zărea vreo fată frumușică, și astfel nu putea s-audă convorbirea tovarășilor săi.

Brațul Eleonorei, care se vedea rotund și

trandafiriu prin horbota transparentă a hainei sale, se răzăma cald pe brațul lui Petru, iar acesta, cu sângele iute, cum e omul la vârsta de 22 ani, nu știa ce să gândească de această ființă care avea atâta libertate în vorbă și atâta lumină în ochi. Ei vorbiră multe de toate. Începură cu lucruri nepăsătoare, cum se începe totdeauna, trecură apoi la frumusețele de țară, în mijlocul cărora Petru își petrecuse anii copilăriei, și ajunseră cu încetul la amor. Cine nu știe cât de nesecat este și unde te duce acest izvor nesfârșit de convorbire. Amorul, zice lumea, e o costișă înflorită pe care luneci răpede, căci la fiecare pas întâlnești câte o minune. Eleonora, deprinsă a asculta graiul prefăcut și fanfaron al tinerilor ieșeni, fu surprinsă să găsească în acest june nou-venit un izvor de idei nouă și de simțiri curate. Iar Petru, fărmăcat de ochii Eleonorei, vorbea vorbe inspirate ce răsunau ca o muzică în urechea ei.

Este ea oare un înger sau un diavol? gândea Petru.

Este el oare visul ce am visat? gândea Eleonora; și de frică să nu-și trădeze taina gândurilor lor, ei nu îndrăzneau să se uite unul la altul. Când însă, împinși de o putere neînvinsă, ei se priveau un moment ochi în ochi... atunci inimile lor se strângeau de-o dulce și nespusă uimire.

Ei se preumblară pănă în noapte și s-ar fi preumblat mult încă, dacă voacea ironică a lui Iorgu nu i-ar fi chemat la realitate.

— He! tinerilor, strigă el, am obosit alergând după voi. E vreme să ne ducem pe-acasă. Nu te credeam, Petrule, așa bun de gură.

Eleonora tăcu; când veni momentul despărțirii, mânile lor se strânseră fără voie și ochii lor se priviră adânc. Noaptea și unul și altul avură somnul neliniștit. Petru se sculă la miezul nopții, deschise fereastra de la odaie, unde i se păru că se înădușă, și privi mult la stelele ce sclipeau pe ceri stele așa frumoase el nu mai privise. Iar Eleonora

avu visuri curioase; i se păru că se află într-o grădină încântată plină de pomi roditori și de paseri cântătoare, însă fiecare pom ce se legăna, fiecare pasere ce zbura, lua rând pe rând felurite forme fantastice, până când pe nesimțite se prefăcea în niște ochi mari și lucitori ce sămănau a fi ochii lui Petru. Apoi toate păreau că-i râd și i se închină; iar ea plutea într-o lumină azurie, fără să atingă pământul, și auzea glasuri dulci ce nu mai auzise.

A doua zi, când lumina zilei o deșteptă, ea se sculă tristă și-i păru rău după visul de noapte. Ce se petrecea oare cu Eleonora?...

Pentru prima oară ea se uită cu înfiorare în jurul ei. Statui de bronz, șaluri de Persia, porcelane de China, toate aceste câștiguri ale momentelor ei de uitare îi făcură groază. I se păru că ele se uită cu dispreț în trecutul ei și, de furie, ea sfărmă un vas scump ce sta pe masă, martur de greșelele sale.

— Ce-mi sunteți voi bune, strigă ea, dacă nu mă puteți face fericită?... Ea simțea în inima ei că se deșteaptă o lume nouă plină de parfum și de visuri ce o îmbătau, dinaintea cărora trecutul se pierdea negru, ca o noapte fără somn.

A doua zi, când Petru veni la dânsa, o găsi palidă, iar el nu mai avea focul de ieri, glasul său tremura, privirea sa era sfiicioasă.

III

Frumoasă a fost odinioară grădina Socolei, dar mai frumoase sunt astăzi ruinele frumuseței sale. Părăsită cum este, ea ne înfățișază îndoitul mister al decăderii omenești și al naturei eterne.

Chioșcurile sale căzute, sfincșii săi știrbați de vânturi ne deșteaptă splendoarea unei domnii trecute, pe când aleele sale întunecoase și părăginite ne vorbesc de pustiul codrului. Era o sară frumoasă. Luna plină zâmbea de sus printre nourii creți și argintii și răspândea pe iarbă brazde de lumină.

Dar ce zgomot se aude colo sub cel tei frumos?... E o masă întinsă, împodobită cu argint și cu cristaluri, în jurul căreia se vede șezând toată junimea aleasă a Iașului și în capul ei, Eleonora. Eleonora astă dată nu avea pe dânsa nici catifea, nici mătăsuri, ci o simplă rochie de cit care lăsa să se vadă frumoasele forme ale brațelor și umerelor ei, iar pe brațe și la gât nici o podoabă, nici un diamant. Ea redevenise cum era pe când o numea lumea privighetoarea Socolei; căci amorul nu iubește podoabele lumești.

Lumea cârtitoare însă tălmăcea în rău această schimbare a Eleonorei.

— A început să-i placă florile de câmp, zicea un june la urechea vecinului său, voind să facă spirit.

— Farmecul noutății, răspunse celalalt. Astăzi Petru, mâne altul.

Dar rândul meu când va fi oare? gândea cu ciudă Iancu care vorbea puțin, dar observa mult.

— Un cântec ne trebuie, Eleonoro, ca să înveselim această masă, zise Iorgu, cântecul inimii tale, și acest pahar îl voi deșărta întreg în sănătatea ta.

— Bravo!... strigară toți. Cântecul inimii tale

vrem să-l auzim!

Eleonora nu aşteptă să fie mult rugată. Aerul răcoros, luna plină, farmecul nopţii, toate aceste înălţase simţurile ei şi voacea ei începu să sune printre frunze. Dar cine poate spune ce cântec a cântat Eleonora? Era un cântec neauzit, spus cu cuvinte de foc şi cântat cu voace de înger. Ea se urcă până la acele note arzătoare ce numai amorul şi durerea le cunoaşte, şi, răpită cum era în valurile melodiei, ea îşi aţinti ochii în ochii lui Petru care văzu în această privire tot sufletul ei... Eleonora iubea...Luna privi de sus acest amor născut sub aripa ei de lumină şi păru că-l binecuvântează. E un vânt care va trece, ziceau unii necrezători, dar ei se înşelau, căci vântul era furtună.

Din acea zi ea închise uşa nebuniilor lumii, lăsând pe prag un trecut plin de vuiet şi de plăceri, care disparu răpede, căci el nu luă cu sine nici o parte din inima ei. Ea se aruncă în această patimă cu toată speranţa şi, încrederea unui suflet fecioresc; şi neştiutoare cum era de fericirile ce cuprinde în sine întăiul amor, ea le sorbea pe toate şi se mira cum mai încăpeau în inima ei.

Un an întreg ei duseră împreună o viaţă de uitare şi zilele lor treceau răpede cum trec zilele fericiţilor. Într-o zi însă Petru veni la Eleonora cam trist.

— Ce ai, iubitule? zise ea cu un glas înduioşat.

— Eu, răspunse el după o pauză, eu... n-am nimic. Am atâta că mă tem să nu te pot face destul de fericită.

— Ha, zise ea împrejurându-i grumazul cu braţele sale, pot eu să fiu mai fericită decât aşa?

— Visul e frumos, deşteptarea e amară!

— Ce vrei să zici, Petru? Vorbele tale mă îngheaţă, niciodată nu te-am văzut aşa.

— Voi să zic că amorul e un copil dulce, dar schimbăcios; mâne poate tu nu vei mai găsi în mine acel om pe care astăzi îl iubeşti. Lumea cu plăcerile ei te recheamă neîncetat; putea-voi eu să-

i țin totdeauna locul în inima ta?

— Alungă aceste gânduri, iubite, și-nseninează-ți privirea. Nu vezi tu în ochii mei că eu nu te pot uita? Pentru ce această necredință în fericirea noastră?

Petru vedea în adevăr strălucind în ochii ei amorul cel mai adânc, dar aceasta nu-l însenina, căci sufletul său nu era senin.

— Soarta! soarta! esclamă el, multe poate să distrugă. Nu vezi tu afară aer, spațiu, libertate, lumea care se mișcă cu înmiitele ei comori de plăceri și fericiri; toate aceste, pe care tu le-ai părăsit pentru mine, conspiră acuma contra noastră; căci multe legături te leagă încă de lume, Eleonoro!

— Voi rupe acele legături, răspunse Eleonora, am pentru mine amorul, și el, care îmi dă fericirea, îmi va da și puterea. Lumea, zici tu, conspiră contra noastră. Ce-mi pasă mie de dânsa? Am eu oare să-i cer ceva? Cât am fost în lume, ea mi-a dat totul, și am fost săracă; astăzi când m-am retras de dânsa, sunt bogată, căci te am pe tine, și am totul. O! dar tu ai dreptate să te îndoiești de mine. Trecutul meu este un martur greu în contra mea. Am greșit mult, în adevăr, dar în ziua în care te-am iubit pe tine, am primit un nou botez care m-a spălat de toate. Petru, crede-mă; mai curând va înceta să-mi bată inima în piept decât să încetez eu de a te iubi.

Aceste cuvinte rostite cu accentul durerii înduioșară pe Petru; el o coprinse în brațe și pacea fu încheiată prin un sărutat.

Cu toate aceste, vorbele lui Petru, deși puteau fi zise fără scop în niște momente de tristeță care ades nasc fără cauze în mijlocul celei mai mari fericiri, totuși făcură întipărire asupra Eleonorei. O neliniște îi rămase în suflet. De atunci i se părea necontenit că Petru e trist și gânditor. Era aceasta părere sau realitate? Nu știm. Ea însă se puse a-l cerceta pe furiș; fiecare mișcare, fiecare vorbă a lui

Petru căuta să o esplice; însă de ce observa mai mult, de ce mai mult se rătăcea în cugetări.

Nu cumva îmi ascunde el ceva?... gândea ea în sine; și ideea că legăturile lumii pot să-l despartă odată de dânsa îi strângea inima grozav.

Ah! ba! zise ea, învingându-și temerea. Petru nu mă va lăsa! El e bun, ș-apoi găsi-va el alta care să-l iubească ca mine?

Dar vai! În zadar Eleonora căuta să alunge gândurile ce o împresurau. Îndoiala intrase ca șărpele în inima ei și-i alungase somnul de la ochi și surâsul de pe buze. Ea începea acum să cunoască partea cea mai amară a iubirii, durerea!

Într-unul din acele momente de tristeță, servitoarea Marița îi anunță pe Iancu.

— Să intre, zise ea.

Iancu nu fusese la dânsa de multă vreme, și, deși acest om îi era foarte displăcut, totuși ea simțea acum trebuință să comunice cu cineva; singurătatea o apăsa.

— Mă scuzați, domnișoară, că vă neliniștesc cu prezența mea, zise Iancu cu un aer plin de dulceață. Dorința de-a vă revedea după un timp așa de îndelungat a fost mai puternică în mine decât teama de a vă supăra. Totodată am a vă remite ceva din partea lui Petru, care se roagă să-l iertați că, fiind prea ocupat, n-a putut veni singur.

Aceste zise, el băgă mâna în buzunar, scoase un plic pe care îl dădu Eleonorei cu o mulțămire ce nu o putea ascunde.

Eleonora se îngălbeni ca ceara; iată scrisoarea ce conține acel plic:

— Scumpa mea,

Dumnezeu voiește să ne despartă. Peste câteva zile eu mă însor. Adă-ți aminte de fericirile noastre din trecut și te rog nu mă blăstăma! Petru

Iancu observă toate mișcările figurei ei, însă ce slabă oglindă e figura, când e vorba să reproducă o durere așa de mare!... Numai cel ce sufere știe cât de nesfârșită e suferința sa, dar nu o poate spune,

nici arăta.

— Lasă-mă singură, domnule, zise ea, am trebuință de liniște.

— Iartă-mă, Eleonoro, că ți-am pricinuit fără să vreu această durere. Mâni va trece supărarea ta cum trec toate în lume... și... la revedere!

IV

Eleonora rămase împietrită. Multă vreme ea nu putu să-și revină în simțiri, stând într-o stare desăvârșită de amorțire, ca și când ar fi părăsit-o chiar puterea de-a suferi. Ea ceti și receti de-o sută de ori scrisoarea care-i desfășurase adevărul, până când vederea i se întunecă și noima cuvintelor i se pierdu în minte. Deodată ea tresări; se duse cu pași repezi la biurou și începu a scrie. De mult însă ce era grăbită, mâna-i tremura. Într-o jumătate de oară ea scrise vro zece mici epistole. Apoi sună, și servitoarea Marița se prezintă înaintea ei.

— Trimite îndată pe-un om cu aceste scrisori să le ducă la adresa lor, și tu vino îndărăpt, căci am trebuință de tine.

Într-o clipă Marița îndeplini ordinele stăpânei sale.

— Acuma, vino să-mi pepteni părul cum știi tu mai bine.Vreu să fiu frumoasă, înțelegi tu, frumoasă.

O! n-am trebuință să-mi dau multă osteneală pentru aceasta.

Să-mi pregătești apoi rochia cea albă cu flori de aur, și pe cap să-mi pui un văl de gaz prins în o ghirlandă de lăcrămioare.

Marița deschise niște ochi mari, plini de mirare.

— Ce mă privești așa, nu înțelegi?

— Drept să vă spun, nu înțeleg.

— Ei bine! aflǎ că astăzi mă mărit!

— Domnișoara se mărită!... strigă Marița ai carei obraji se aprinseră de bucurie. Dmnișoara se mărită... O! ce bine-mi pare!... Degrabă, degrabă la oglindă, am să vă fac frumoasă cum n-a mai fost mireasă în Iași. Bine-mi spunea mie gândul... Dar... am să vă fac eu o rugăminte.

— Spune.

— Dacă vă veți mărita, vă rog să nu mă părăsiți. Eu nu vreu să mă despart de buna mea stăpână. Vreu să vă văd în casa voastră deplin fericită și eu să vă slujesc cât voi trăi.

— N-aibi nici o grijă, Mariță. Eu am gândit la tine. Tu vei avea partea cea mai mare a fericirii. Iată aceste diamante, zise ea arătândui o casetă plină de odoare, ți le dau ție... Ele îți vor asigura traiul pentru totdeauna, și, dacă vei voi să te măriți, ele îți vor fi zestrea. Noi însă vom trebui să ne despărțim, căci așa cere soarta. Eu trec de acuma în altă viață, unde tu nu mă poți urma.

Marița se uita la caseta cu odoare și i se luau ochii; ea nu putea să creadă că atâta bogăție este a ei. Amețită, ea se aruncă la picioarele Eleonorei, înșirând cuvinte neînțelese de mulțumire.

— Destul, Marițo, îi zise Eleonora; eu trebuie să mă îmbrac mai curând; vremea trece și oaspeții mă așteaptă la nuntă. Grăbește.

Marița începu să-i împletească părul cel de abanos. Ce schimbare în biata Eleonora! Ea se uita în oglindă și nu se mai cunoștea. Fața ei era îmbătrânită. Scump a mai plătit greșalele tinerețelor sale, căci le-a plătit cu prețul fericirii. Amorul, care i-a pus în inimă comorile virtuții, i-a pus totodată pe cap cununa de martir.

— Domnișoară! și unde faceți nunta? o întrebă Marița cu sfială.

— Sub teiul cel mare din grădina Socolei. Vreu ca nunta mea să fie așa de frumoasă, încât vestea să-i meargă în toată lumea.

— Aveți dreptate, domnișoară; și eu înțeleg ca d-voastră. Nunta trebuie să fie nuntă. Dar mirele vostru, așa-i că e domnul Petru? Cine altul ar putea să ieie o mireasă așa de bună și frumoasă?

— Mirele meu e Petru zici tu?... Și tot sângele i se grămădi în inimă. Dar e Petru, lui vreu să-i închin sufletul meu pentru vecie. Mă însoțesc cu dânsul pe viață și dincolo de viață, pentru ca totdeauna să pot fi lângă el și nici o putere

omenească să nu mă mai poată despărți. Vreu să-l apăr de răle; să-i îndulcesc visurile de noapte, și el să nu știe de unde-i vine binele, și să știe numai cât l-am iubit. Vreu ca sufletul meu, revărsat în sufletul lui, să plutească în fericire ca doi luceferi în zori, și lumea pe care o blăstăm să se uite cu invidie la noi.

— Și eu să nu fiu să vă văd!... zise Marița ai cărei ochi nu se întorceau de la casetă.

Eleonora, era acum gata... Ea avea toate podoabele de mireasă. Haine albe, lăcrămioare pe cap și lacrămi în ochi... Dar unde se ducea Eleonora? Ce gânduri avea ea?

Ea porni cu grăbire spre ușă, ajunsă pe prag, ea se opri și chemă pe Marița.

— Vino să te sărut, Mariţo, zise ea, depuind o sărutare pe frunte-i. Când vei fi fericită, să-ți aduci aminte de stăpâna ta care și-a adus aminte de tine.

Apoi ea ieși, se aruncă în trăsura ce sta afară și plecă la Socola. Acolo o aștepta o masă mare, bogată, întinsă sub acelaș tei unde cu un an mai înainte ea își cântase cântecul inimii sale. Aceiași tineri care fusese atunci, erau și acum invitați, afară de Petru care lipsea.

La sosirea ei un ura zgomotos făcu să clocotească văile de primprejur.

— Privighetoarea Socolei! Tu nu erai menită să tânjești la umbră, strigară cu toții. Bine-ai venit iarăși între noi!...

— Am venit între voi, că-mi era dor să vă văd. Într-un an multe s-au petrecut. V-am chemat pe voi, care mă știți cum eram, să mă vedeți cum sunt. Un cântec m-a dus dintre voi acum un an, un cântec mă readuce, dar acesta e cel mai frumos și cel mai din urmă.

— Eleonoro! Ce vorbe vorbești tu? ziseră unii.

— Eleonoro! Ce haine porți tu? ziseră alții.

— Sunt mireasă, nu mă vedeți? O să-mi jucați astăzi la nuntă, sub acest tei care a umbrit întâiul meu amor...Dar acum iubesc pe-un altul. Acesta e

mirele meu. O! când ați ști cât e de frumos!... Ochii lui sunt adânci ca albastrul ceriului și sărutul lui dulce ca sărutul lui Dumnezeu.

Și un grozav surâs încreți buzele ei. Ea vărsă apoi șampanie în paharul fiecăruia, dar în paharul ei aruncă un praf pe furiș.

— Voi care ați încunjurat tinerețele mele, nu vă puteam lăsa, fără să-mi iau ziua bună de la voi.

— Ce fel ziua bună, strigară cu toții.

— Dar, ziua bună, căci acest pahar îl beau în sănătatea mirelui meu.

Eleonora era palidă ca ceara. Ea ciocni paharul cu amicii ei, apoi îl sorbi fără să se răsufle.

— În sfârșit! zise ea, nu e greu de a trece pragul vieții, când nefericirea te duce de mână. Acum lăsați-mă să-mi cânt încă o dată cântecul inimii mele.

Toți tăcură, și ea începu să cânte; dar astă dată cântecul ei era înfricoșat, strident, era cântecul despărțirii. Fiecare notă era blăstem ce arunca lumii pe care o părăsea. Cântând, ea întrevăzu prin minte toate fazele tinereței sale plină de rătăciri și de căințe, de amor și de durere, și toate aceste se risipeau acum ca un vis al dimineței. Vis amar; deșteptare mai amară!

Când Eleonora sfârși de cântat, ea căzu obosită pe scaun. Ochii ei străluceau ca sticla.

— L-am iubit, zise ea cu o voace întreruptă și am fost fericită... Ce-mi trebuie mai mult?... Nu mi-a fost scris să fiu stăpână pe soarta lui. El nu-i ca mine orfan în lume; el are tată și mamă și o logodnică care-l cheamă; iar eu n-aveam dreptul să-l răpesc din brațele lor și să mă pun umbră soarelui ce-i strălucește în viitor... Ah! simt că mă arde aice, zise ea, puind mâna pe piept, și capul mi se învârtește.

— Eleonoro! Ce este?... ziseră amicii ei, încunjurând-o. Tu suferi; mânile tale sunt răci, buzele tale sunt vinete?

— Nu-i nimic, răspunse ea. Sunt foarte bine. Ia

vedeți colo, arătă ea spre răsărit, cât e de frumos! Acolo mi se deschide lumea unde totdeauna e primăvară. Acolo am să fiu mireasa lui.

Ochii Eleonorei se acoperiră de-o ceață; voacea începu să i se stângă.

— Rămâneți sănătoși, voi care m-ați învățat să râd!... zise ea uitându-se la amicii ei. Acuma știu să și plâng. Rămâi sănătoasă, tu viață, în care am gustat mult dulce și mult amar!... și voi ape limpezi a Socolei, copaci, verdeață, rămâneți sănătoși! De-acum înainte veți desfăta ochi mai fericiți decât ai mei... Iar tu, Petrule, tu, care în curând vei strânge mâna miresei tale... te iert.

La aceste de pe urmă cuvinte Eleonora muri.

Lacrimi curgeau din toți ochii la vederea acestei nenorocite ființe care a trecut prin lume răpede cum trec stelele ce cad din ceri; numai singur Iancu sta răce, cu fața de marmură și cu sufletul de gheață.

Vînătoarea

I

Cucoșul, bătând din aripi pe gardul țarinei, nu de mult vestise miezul nopții, când cornul vânătoresc se auzi răsunând la curtea de pe moșia Sorcova. O mare vânătoare de cerbi, lupi și porci sălbatici se dădea de stăpânul moșiei, la care se adunase toți amatorii de prin orașele și satele învecinate.

Ziua se arăta frumoasă. Spre apus se vedeau încă stelele sclipind într-o lumină palidă, iar spre răsărit o geană trandafirie se înălța pe ceri ca o speranță de fericire, stropind cu rouă pământul însetat.

La sunetul cornului, cete de oameni porniră spre curte, înșirați pe ulițele satului, unii armați cu bețe pentru hăituială, alții cu puști pentru vânat, având fiecare merinde în traistă și speranța de a împușca cea mai mare dihanie din codru.

La curte domnea o mare mișcare, întocmai ca o pregătire de război; sar fi zis că un avânt de vitejie cuprindea toate inimile la apropierea luptei cu pădurea, și, fiecare aruncând pe umere arma bine grijită, sora omului în nevoie, simțea în sine mai cu tărie dreptul său de stăpân asupra naturei.

Șeful vânătoarei împărți la toți pușcașii țărani praf și plumbi îndeajuns, dezbătu apoi planul vânătoarei cu gravitatea unui general de armată ce curând are să înfrunte inamicul, însemnă linia de atac a hăitașilor, linia de pândă a pușcașilor și, după ce totul fu bine pregătit, întreaga ceată plecă spre pădure, unii călări, alții pe jos, aspirând cu poftă aburii dimineței și cântând doine de jale sau cântece de veselie, după cum se simțeau inspirați de răsăritul soarelui sau zgomotul războinic al vânătoarei.

În scurt timp, pădurea fu încinsă de două lanțuri

de oameni, când, deodată, la sunetul cornului, care era semnul de începere a vânătoarei, mii de țipete sălbatice, sunete de ciomege, șuierături ascuțite treziră ecourile de prin adâncul râpilor, făcând să tremure de frică chiar frunzele de arbori: s-ar fi zis că bătrânii frasini și stejari se răstoarnă sub vrăjmășia unui potop ce năvălește asupra pădurii. La auzul acestui clocot înfiorător, linia pușcașilor stătea tăcută, așteptând fiecare la locul său, ascuns printre frunzari, sosirea vreunei fiare sălbatice, spre a o împroșca cu foc.

Dar în această așteptare ce samănă a fi fără sfârșit, fiecare moment este însemnat prin bătaia inimii. Nu este vânător cât de vechi, cât de ispitit care să-și poată stăpâni neastâmpărul Poate va veni pe aci, poate va veni pe dincolo, își zice el, pregătindu-și arma, și ochiul său se mărește așa, că ar voi parcă să străbată prin măduva copacilor. Cel mai mic sunet prin frunzele uscate răspunde de-a dreptul în inima sa; el își oprește suflarea, ascultă, întreabă și nici o notă nu scapă neperceputã din graiul tainic, armonios, al pădurii.

Apoi iată că răsună o detunătură de pușcă în aripa stângă a vânătorilor, urmată de mai multe altele în aripa dreaptă și în centru, până când focurile se înmulțesc pe toată linia, vestind fiecare câte un duel singuratic, duel de moarte între om și fiară.

Cu încetul însă hăitașii se apropie de pușcași, urletele se potolesc, focurile încetează și cu toții se adună grămadă în poiana cea mai apropiată pentru a număra prada dobândită.

— Ziua ne-a mers în plin, zise stăpânul moșiei către mulțimea ce-l înconjura, doi cerbi, patru lupi și un porc, afară de mărunțișuri ce nu se numără.

Și fiecare începu să istorisească împrejurările împușcăturii sale, presurate negreșit cu oarecare nevinovate înfrumusețări, obicei nedezlipit de talentul oricărui bun vânător.

— Dat-ai în ceva? întrebă proprietarul pe junele

Alexandru, care venea cu pușca în spate și cu pălăria cam pe ceafă.

— Am răsturnat un lup, răspunse acesta cu sânge rece.

— Ce spui, iubite?... ai împușcat un lup!... strigă Costachi de-alăturea. Ce năpaste a fost să deie peste sărmana dihanie!...

Costachi era un om scurt și gros, cu glasul cam răgușit, tomnatic de vârstă, cu fața, deși puțin veștedă, dar înviosață de niște ochi verzi și luători în râs, un mucalit, în sfârșit, care mergea la vânat mai mult de petrecere, plăcându-i mâncarea bună, băutura multă și glumele mai presus de toate, iar în contra femeilor avea, cum s-ar zice, un dinte de când îi rămăsese numai unul dinainte, și se văzu silit să pună ochelari pe nas.

Făcând câțiva pași înainte, el se apropie de un lup foarte mare care sta cu dinții rânjiți, lungit la pământ, în mijlocul unui grup de băieți ce-și băteau joc de el ca de-un dușman fără putere, făcându-i prohodul cu felurite mustrări: care pentru un miel furat mai an din stână; care pentru un mânzat sugrumat în ocol în Câșlegile trecute... și, impunând tăcere băieților, el zise clătinând jalnic din cap:

— Acesta-i nefericitul întru pomenire, care a dat chiorâș peste plumbii lui Alexandru?

— Precum ziseși, răspunse Alexandru, voind să înfrunte privirile ironice ale tovarășulu său.

— Înapoi la pădure!... strigă Costachi, lovind furios cu stratul puștii lupul după cap.

Dar... O! minune!... lupul, deșteptat ca prin farmec de puternica lovitură ce primise după cap, se ridică deodată pe picioare și, cu iuțeala fulgerului, dispăru în pădure, trecând prin toată mulțimea vânătorilor, uimiți de neașteptata sa înviere.

Un râs general și zgomotos se stârni după această scenă comică care buimăci într-atâta pe junele Alexandru, încât era cât pe ce să se apuce la

harță cu glumețul Costachi care se rostogolea pe iarbă de râs.

— Pace vouă tuturor!... zise Nicolai, un vânător lăudăros, cu musteața bine răsucită și care se legăna dârz pe picioarele sale îmbotforate... Lupul e gros de obraz, eu unul nu-i dau crezare în câtă vreme este încă în pielea lui. Am văzut multe în viața mea vânătorească, că doar nu de ieri sau de alaltăieri țin pușca în mână. Așa, odinioară, când vânam în munte, mi-a ieșit o matahală de urs înainte...

— Să ne aținem la istoria ursului!... îl întrerupse Costachi sclipind din ochi, și să lăsăm minciunile să curgă.

— Taci din gură, vrăbierule!... minciuni spui tu care împuști numai ciocârlani de pe drumuri... Ziceam că deodată o matahală de urs mi-a ieșit înainte fără veste...

— N-a fost cumva vreo veveriță?

— Ba era un cogeamite Martin blănit de iarnă, care rupea copacii din rădăcină. Aveam pușca încărcată cu ploaie...

— Și ai aruncat-o jos, să nu se facă primejdie.

— Ba am pus-o la ochi și am așteptat să-mi vie ursul în țel; și când mi-a venit așa ca la 100 de pași, căci eu am obicei să nu dau deaproape...

— Se înțelege, un urs mare cât un stog, cine l-ar nimeri mai deaproape? ș-apoi de departe e și mai ușor de-a fugi.

— Fuge cine fuge, iar nu un vânător ca mine, răspunse Nicolai, supărat de întreruperile lui Costachi... Aveam, zic, pușca încărcată cu ploaie și, când mi-a veni în țel ca la 100 de pași...

— Mi se pare că era numai 99.

— Măi, ce dârdală mai ești!... Nici că lași pe om să vorbească. Atunci, zic, am descărcat țeava stângă și l-am chiorât de ochiul stâng...

— Va să zică: focul și ochiul!

— Ba bine că nu, răspunse Nicolai care părea că crește în botfortele sale cât un urieș. Ursul a

început a se rostogoli la pământ, mornăind de răsuna pădurea, iar eu, n-am ce face, mă apropii de el pe atunci eram mai neispitit de întâmplările vânatului când, deodată, ursul, care nu-și mai vedea nici vârful nasului, auzind negreșit vuietul pașilor mei, se răpezi în direcția mea cu capul plecat, și nu știu cum se nimeri, că răsturnându-mă peste el, mă pomenii închipuiți-vă lucru poznaș! călare pe greabănul lui.

— Ha! ha! ha!... începură cu toții să râdă cu un chef nespus. Păcat că nu era și Alexandru călare pe lupul lui de adinioare! Ce drăgaică ați fi jucat împreună!

— Să lăsăm poveștile și să ne punem la masă, băgă de samă stăpânul moșiei; vremea trece și până-n sară mai avem două bătăi.

— Ce poveste?... răspunse Nicolai, atins de cuvintele proprietarului. E atât de adevărat, că și acum, când îmi aduc aminte, mi se zburlește părul în vârful capului.

Auziți, domnilor!... I se zburlește părul în vârful capului, strigă neînduratul Costachi cu glas mare, și, aruncându-se fără veste asupra lui Nicolai, îi smulse căciula de pe cap, arătând spectatorilor o tivdă goală, a cărei piele strălucea de-o gingașă coloare trandafirie.

Veselia ajunse la culme.

— Bravo!... bravo!... L-ai prins cu ocaua mică, strigară cu toții. Dacă istoria ursului va fi tot atât de adevărată, precum e adevărat că are păr pe cap, atunci merită să-i dăm carte la mână de cel mai mare mincinos și prin urmare, vânător.

Cu toții apoi, spânzurând puștile pe crengile copacilor, se așezară pe iarbă la prânz, luând fiecare ce apuca, unul o coastă de iepure, altul o aripă de curcan, și, cu cât mâncau mai mult, cu atâta beau mai mult, iar anecdotele și glumele se încrucișau ca fulgerele printre paharele pline cu Cotnar și Odobești.

Până-n sară se mai făcură două bătăi în

fundurile cele mai adânci ale pădurii, care avură de rezultat încă câțiva lupi, vulpi și porci, și, după ce soarele asfinți în dosul dealului într-un noian de roșață, aurind numai vârfurile copacilor, iar de cealaltă parte se arătă luna în crai nou cu un țercalan galbăn împrejur, întreaga ceată a vânătorilor se adună în Poiana numită a Cerbului, unde se făcuse toate pregătirile pentru petrecerea nopții, și prin mijlocul căreia șărpuia printre maluri înverzite și umbrite de frasini pletoși, un mic râuleț limpede ca lacrima, la unda căruia se adăpau cerbii și căprioarele.

II

Un foc urieș ardea în Poiana Cerbului aruncând în văzduh prin întunericul nopții un roi de scântei ce păreau că se amestecă cu stelele. Roată împrejur ședeau pușcașii la vorbă, istorisind de întâmplările zilei trecute și plănuind pentru ziua viitoare. Un ceaun mare și negru la fund așezat pe pirosteie clocotea la foc, aruncând stropi fierbinți, care sfârâiau pe cărbuni aprinși, și lângă ceaun un țăran cărunt, ținând luleaua între dinți, învârtea cu melesteul făina în ceaun.

— Răpede un pumn de sare, Ioane, zise țăranul cărunt, îndreptându-și cu unghia cărbunele în lulea.

În acelaș moment Ion turnă sarea, zicând: Cu noroc!.

— Adaogă încă o mână de făină, s-o mai învârtoșim. Și făina cernută prin sită, curse în ceaun ca o ploaie subțire.

— Gata! strigă Simion răsturnând mămăliga pe fundul de lemn bine răzăluit... De-acum la împărțeală, copii!

Apoi el luă o ață și, după ce o făcu să zbârnâie între degete, tăie mămăliga în fălii, dând la toți hăitașii și pușcașii câte o dreaptă parte.

— Tot cu încetul, adaose el; de fiecare căciulă câte o bucată... așa... asta-i hrana țăranului, și la voie, și la nevoie. Boierii n-o mănâncă decât ca să-i cerce gustul.

— Nu mă uita pe mine, moș Simioane, zise Costachi; că nu te voi uita nici eu cu un pahar de vin de cel de vârsta dumitale.

— Să trăiești, cucoane!... vinul nu se leapădă, el e mângâierea omului în necazuri.

— Și cum zici, moș Simioane, ține un pahar de mângâiere.

Simion dădu pe gât paharul ce-i oferi Costachi.

— Mări, că bun e, cucoane!... lunecă ca untdelemnul.

— Acuma, dacă cunoști pe cineva care să știe a cânta în trișcă, din fluier, din cimpoi sau din frunză, pune-l să-mi cânte de inimă-albastră aici la zarea stelelor și focului; am un greu pe inimă de când am făcut să învie lupul lui Alexandru. Câte oi o să mai mănânce nemernicul!...

— Îndată! răspunse Simion... Măi Radule! Măi Radule!... Ia vin cu trișca încoace.

La strigătul lui, ieși din grămadă un flăcău de-o frumusețã rară. El avea fața albă ca laptele, ochii negri ca cărbunele, niște plete lungi ce fluturau pe umerii săi lați ca o coamă de zimbru, și mijlocul curmat ca la o copilă.

— Cine-i acest Făt-Frumos? întrebă Costachi.

— E fiul meu, răspunse Simion. Ia zi ceva din trișcă, Radule.

— Ce să zic, tată?...

— Apoi ce-or vrea boierii.

— O horă, zise Costachi; să începem cu jocul și, când vom voi să adormim, vom întoarce-o pe jale.

Atunci Radu se puse pe un trunchi de copac și începu să cânte o horă de joc. Erau atât de curate, atât de vesele și atrăgătoare notele ce tânărul cântăreț scotea din trișcă, acest primitiv instrument ciobănesc, încât Costachi, simțind furnici prin picioare, sări în sus și începu să joace împrejurul focului.

— La mine, copii!... strigă el, adresându-se către un grup de tineri hăitași care stăteau mai la o parte tupilați pe iarbă și ascultau șăgile boierilor, fără să îndrăznească a se amesteca în vorbele lor; și înșfăcând vro câțiva dintr-înșii cam cu voie, cam fără voie, formă un lanț de horă la cârma căruia se puse el, în ciuda anilor ce-i purta în spate.

— Tot în loc și la soroc!... zise un băiat care începea să se amețească de fierberea jocului.

Iaca una, iaca două,

Lelea cu rochiță nouă!
răspunse un altul, lovind de două ori cu piciorul în pământ.
Iaca două, iaca trei,
Lelița cu ochi căprii!
țipă Costachi, nemaiputându-și stăpâni picioarele.

— Vârtos înainte!... strigară ceilalți privitori, simțindu-se și ei cuprinși de-un chef nebun. Dați mereu!... Să se aprindă pământul de focul călcăielor și călcăiele de dorul femeilor!

Și unul câte unul se prinseră în scurt timp la joc, așa încât Nicolai cu lungile sale botforte, și sfiosul Alexandru, și proprietarul moșiei, care de astă dată uitase ighimoniconul său de stăpân, intrară în danț cu o furie de copii.

Cine ar fi văzut astfel, între umbrele nopții și lumina gălbie a focului, această horă în care și tineri, și bătrâni, și țărani se țineau de mână într-un cerc de frăție, jucând și frământând pământul la sunetul trișcăi, a cărei tonuri se amestecau cu șoaptele râulețului și pâlpâitul focului, s-ar fi crezut transportat în acea vreme binecuvântată pe care povestea o numește veacul de aur.

— Nu mai pot, zise Costachi, abia răsuflându-se. V-am pus pe calea adevărului, de-acum eu mă retrag cu cinste dinaintea focului.

— Nu-i papuc, nu-i nimic, adaose Nicolai, părăsind și el jocul în care făcuse să răsune în cadență mărețele sale botforte. Să mă vedeți pe mine în fața cu vreo sprâncenată de muiere, ș-apoi să ziceți de-i jocul joc, și cheful chef. Așa odinioară mi-aduc aminte...

— Iar începe istoria ursului, îl întrerupse Costachi.

— Ba nu, a unei femei care...

— Care te-a orbit cu frumusețа la 100 de pași depărtare.

— Ba nu, pe care...

— Pe care n-ai văzut-o niciodată, jur pe

măselele ursului ce-ai călărit, precum n-am văzut nici noi pe titva ta părul ce era să ți se zburlească adineaorea. Nicolai, nu ne strica cheful cu brașoavele tale!

Hora conteni și dănțuitorii obosiți se puseră împrejurul focului. Nicolai nu-și mai urmă istoria căci nime nu-l asculta.

— O doină, Radule! zise Alexandru care, șezând culcat pe-un strat de fân, urmărea cu ochii scânteile ce se pierdeau în vânt.

Alexandru era mai mult poet decât vânător. El iubea la vânat aerul liber, câmpul verde, pădurea misterioasă, iar când i se înfățișa vreo căprioară, uita adeseori că are pușca în mână.

Radu șterse trișca cu mâneca cămășei, îi cercă sunetul și începu apoi doina. Doina orișicând e frumoasă, dar cântată noaptea la lumina focului, sub bolta stelelor, în auzul cerbilor și a căprioarelor, e ca o rouă dulce ce se revarsă pe inimă. Radu, care de atâtea ori trezise din somn mierlele pădurii cântând doina în zori de ziuă când ducea oile în porneală, știa să scoată sunete ce în adevăr mergeau la suflet, sunete jalnice, sunete vesele, ca valurile nestatornice ale inimii sale tinere.

— Ce mioară te-a învățat să cânți doina așa de bine? întrebă Costachi.

— Iată mioara, răspunse Radu, întinzând mâna spre un colț al poienii și arătând o căprioară care se apropia fără sfială de grupul oamenilor.

În acelaș moment Nicolai puse pușca la ochi spre a pedepsi pe gingașa oaspeță a pădurii de îndrăzneala ce avuse să tulbure liniștea vânătorilor.

— Jos arma!... Măi vânător de străchini, strigă Costachi lovind cu un băț peste țăvile puștii lui Nicoai. Nu vezi că căprioara e îmblânzită? Ian privește cum se uită de curios la scăfârlia ta goală. Du-te mai bine și o prinde cu mânile.

— Lăsați, să mă duc eu, zise junele Alexandru, alergând spre căprioara care-l aștepta cu urechile

plecate și cu botul întins, ca și cum ar fi voit să-i ceară de mâncare.

În momentul însă când Alexandru era să puie mâna pe dânsa, ea flutură din urechi și făcu o mică săritură înapoi; atunci el înaintă mai cu luare-aminte, iar șăgalnica de căprioară sări iarăș înapoi, pe urmă în dreapta, apoi în stânga, lunecând totdeauna din mânile lui, tocmai în momentul în care era să o apuce și, astfel zburând, ea se afunda mereu în pădure urmărită pas cu pas de junele vânător care nu se îndura să renunțe la speranța de-a o putea amăgi și prinde.

Era aproape miezul nopței. Costachi, nemaigândind la Alexandru care dispăruse din mijlocul vânătorilor, rugă pe moș Simion să-i spuie o poveste din vremea veche; dar n-apucase acesta să zică: A fost o babă și un moșneag, că toți vânătorii osteniți horăiau duși în lumea visurilor. Numai doi sau trei străjeri rămaseră spre a hrăni focul până în ziuă.

III

Alexandru tot mergea înainte urmărind căprioara care, întocmai ca o cochetă ce voiește să prelungească dorul uibitului ei, sărea când ici, când colea, nedepărtându-se prea mult, dar nici apropiindu-se îndestul, spre a cădea în mânile lui; când, deodată, uitându-se împrejur, el se văzu singur în mijlocul pădurii, fără să-și mai aducă aminte de unde a venit și pe unde trebuie să se întoarcă îndărăpt. Spaima îi cuprinse inima, și fruntea i se acoperi de sudoare. El începu să țipe din toată puterea plămânilor, spre a fi auzit de tovarășii săi, dar nime nu-i răspunse decât un ecou depărtat care părea că râde de dânsul.

Apoi iute se sui într-un copac ca doar va zări lumina focului încotrova; însă nimic!... Sus, stelele nenumărate sclipeau pe câmpia albăstrie, jos, codrul amenințăror se întindea ca o perie sub ochii săi.

Un moment el stătu în hotărârea de-a nu se mai coborî din copac, temându-se de fiarăle sălbatice în contra cărora nu avea cu ce să se apere; dar, mai păstrând în inimă o rămășiță de speranță de a regăsi calea pe unde a venit, el se dete răpede jos, când iată că întâlni din nou ochii căprioarei care părea a-i zice cu blândeță: Ce, te-ai spăriat?... vino după mine... Atunci, aducându-și aminte că căprioara l-a făcut să rătăcească prin pădure, el intră într-o furie nespusă și începu să alerge după dânsa prin desimea copacilor, fără să bage de samă că la fiecare creangă rămânea câte o bucată din hainele sale. În sfârșit, el stătu pe loc răzbit de osteneală; pieptul i se bătea tare; iar nu departe de dânsul vicleana căprioară se opri și ea, privindu-l mereu și ademenindu-l să tot înaintească.

Ciudar lucru, își zise el; această căprioară care-

mi zâmbește și mă atrage, ce să fie?... Este părere sau adevăr... Și ideea că un farmec îi stăpânește pasul și-i întunecă mintea îl făcu să se înfioare și mai grozav. Din acel moment lucrurile ce-l încunjurau începură să piardă pentru dânsul ființa lor reală, amestecându-i-se sub felurite forme fantastice, care de care mai spăimântătoare. Copacii i se păreau niște urieș înfricoșați, cu tivda până la ceri și cu brațele întinse spre dânsul, pentru a-l sfâșia; tufarii argintați de lumina putregaiurilor, niște dihănii cu ochi de sticlă și cu dinții rânjiți; pământul, un furnicar de șărpi; părăile, niște ape fioroase fără fund unde dormeau caracatițele cu mii de picioare încolătăcite. Apoi toate aceste vedenii începură să capete grai și mișcare, și, în freamătul ce-i amețea creierii, se amestecau cântecul buhnelor, miorlăitul mâțelor și mii de alte glasuri care urlau a moarte în urechile lui, formând la un loc un concert și un danț de fantome ce păreau anume venite de prin țintirimuri spre a se desfăta înaintea lui. Minutele treceau ca seculele, căci el pierduse și conștiința despre timp, când, iată în fine că o geană de lumină se arătă la răsărit readucând bărbăția în inima lui și gonind, împreună cu întunericul, spaimele ce-l chinuiau.

Atunci, care fu mirarea lui, când, desfăcându-se negurile dimineței, se văzu deodată ca prin încântec dinaintea unei căsuțe încunjurată cu verdeață pe a cărei prispă ședea o tânără fată blondă ce torcea liniștit în furcă, învârtind fusul la picioarele ei, iar pe prispă, lângă dânsa, căprița, pe care Alexandru o urmărise atât de mult, stătea tupilată cu ochii ațintiți în ochii stăpânei sale, voind parcă a-i zice: Ți l-am adus... Niciodată n-a fost deșteptarea mai plăcută după un vis urât, decât vederea acestei albe copile după atâtea emoțiuni trecute.

Alexandru își freca ochii și nu era sigur dacă vederea nu-l înșeală.

Ea avea ochii albaștri ca viorelele; pe cosițele ei

aurite străluceau picături de rouă ce zorile dimineței strecurase din ceri; picioarele ei goale, mici și sprintene, păreau că se sfiesc să atingă umedele flori ce împodobeau covorul de verdeață de dinaintea prispei sale.

Iar când frumoasa copilă ridică ochii asupra junelui Alexandru, care, cu inima turburată, se apropia de dânsa, i se păru acestuia că o ploaie de fericire cade de sus pe sufletul său.

Era un chip de zână într-un revărsat de zi.

— Bine-ai venit, străine!... zise ea c-un glas dulce care părea a fi un tainic răsunet din vremile poveștilor. De cauți adăpost după ostenelile nopții, treci pragul și vei găsi ce-ți trebuie.

— Eu voiesc să mă scald în lumina ochilor tăi, răspunse Alexandru, uimit de frumusețele ei, căci tu ești un înger ce Dumnezeu mi-a trimes în cale spre a mă face să uit suferințele nopții.

— De vii cu gând bun, străine, intră în casa mea; de nu, întoarcete de la ușă... aici n-a călcat picior de om care să cugete a-mi răpi somnul nopților; căci, deși mă vezi singură, dar nu sunt fără apărare. Am florile care mă privesc cu ochi de dragoste; am păsările ce-mi cântă în streașina casei; am această căprioară, sora mea de lapte, înzestrată cu suflet năzdrăvan care șede tupilată la picioarele mele; ele mă învață a deosăbi vorba bună de vorba rea și-mi întăresc inima împotriva străinilor ademenitori.

— Cine ești tu, frumoasă copilă, a cărei grai îmbată auzul și a cărei privire încălzește sufletul?... Ești tu ființă pământeană sau zână fărmăcătoare care, vorbindu-mi de bine, îmi voiești răul?... Spune-mi de trebuie să fug sau să rămân, căci, deși mă tem de tine, dar simt că te iubesc.

— Străine, hainele tale sunt rupte, mintea ta e turburată de întâmplările nopții. Alungă nălucile ce te împresoară și vino cu mine să-ți speli fața în apă de izvor.

Atunci ea îl luă de mână și-l duse nu departe de

casă la un mic izvoraș ce curgea printre firele de iarbă, în unda căruia Alexandru își răcori fruntea; apoi ea îl reconduse în odaie, o odaie mică plină de miros și de verdeață, și-i dete o cupă de lapte pe care Alexandru o bău însetat, nedezlipindu-și ochii de pe frumoasa ei figură.

— Ia, vezi soarele acolo la marginea pământului, îmbrăcat în mantia lui roșie de dimineață, zise ea arătând spre răsărit. El abia acum s-a trezit din somn și tu încă n-ai dormit. Razămă-ți capul pe căpătăiul acesta și roagă-te la Dumnezeu să deie odihnă ochilor tăi. Eu voi sta lângă tine, voi toarce în furcă, și-ți voi cânta un cântec ce m-a învățat mama.

— Unde-i maică-ta? întrebă Alexandru.

— Maica mea doarme, răspunse ea, și două lacrămi lunecând din albastrul ochilor ei căzură pe fragedu-i sân; apoi, învârtind fusul, ea începu să cânte:

Flutur tinerel,
Cu albe-aripioare,
Ce pe flori te legeni
Și te scalzi în soare,
Să iei bine sama
La cea mândră floare,
Că-n potiri ascunde
Rouă-otrăvitoare.
De chipu-i frumos,
Nu te-ademeni!
Vicleanu-i miros,
Flutur, nu-l sorbi!
Vezi tu mai departe
Sub verde tulpină,
Sfioasă cum șăde
O mică sulcină?
Ea nu-i îmbrăcată
În haine-aurite,
Dar ascunse are
Bunuri înmiite.
La ea, fluturaș,

Te grăbește, zbori
Cere drăgălaș
Din sânu-i amor!

Și astfel cântând, ea învârtea mereu fusul; iar Alexandru se afla sub un farmec neînțeles. Prin glasul ei argintiu ce acoperea ciripitul păsărilor, el auzea felurite tonuri dulci și răpitoare ce păreau a fi cântate din vioare, din harpe depărtate și, între altele lucru ciudat! i se păru că aude doina cea frumoasă cântată din trișca lui Radu.

Apoi ochii săi se îngreuiară astfel, că nu se mai puteau fixa pe nici un obiect, puterile îi amorțiră, mintea sa se legăna pe valuri de gânduri nehotărâte, iar ea cânta, cânta învârtind fusul:

La ea, fluturaș,
Te grăbește, zbori,
Cere drăgălaș
Din sânu-i amor!

până când Alexandru adormi pe căpătâiul de flori ce-i pregătise frumoasa cântăreață. Cât va fi dormit așa, nu se știe; dar somnul său fu dulce, odihnitor. El avu visuri stranie, icoane ale tuturor emoțiunilor ce-l turburase, între care unul mai cu samă îi rămase întipărit. I se păru că blonda copilă căpătă aripi și că încet, încet se prefăcu într-un mic nouraș albastru, care, după ce pluti câtva timp în văzduh, îi împrejmui fruntea și-l sărută. Sărutul era de foc! Atunci... el sări drept în picioare, se uită împrejur, și, în loc să întâlnească figura frumoasei copile a cărei sărutare ardea încă pe fruntea lui, întâlni fața neagră și înăsprită de soare a lui moș Simion.

Florile din fereastră erau veștede, păsările din streașină nu mai cântau și căprioara se dusese.

— Unde mă găsesc, moș Simioane? întrebă Alexandru ștergându-și ochii.

— În casă de om bun, răspunse acesta.

— Dar ea unde-i?...

— Care ea?

— Copila cea balaie care are o căprioară și

cântă așa de frumos.

— S-a dus, răspunse moșneagul surâzând, să culeagă sulcină din câmp.

— Să mergem după dânsa!...

— Să mergem!... dar mi-e că, de vom lua opinci de fier și cârjă de oțel, le vom roade până când vom găsi-o.

— Atunci să așteptăm aici.

— Cât pentru asta, poți să o aștepți aici până când vei avea barba la genunchi; ea tot nu va veni.

— Spune-mi, moșule, ce s-a făcut?

— Vom afla mai târziu, de-a vrea Dumnezeu.

Alexandru stătu mult pe gânduri, cu capul plecat, cu privirea rătăcită, apoi, întocmai ca omul ce se supune unei dureroase hotărâri, el zise lui moș Simion:

— Să ne întoarcem la tovarășii noștri.

— Dintre toate, vorba aceasta e cea mai cuminte, răspunse moș Simion.

IV

— Bună dimineața! zise Costachi junelui Alexandru, care sosise palid și serios în mijlocul vânătorilor. Ian priviți-l ce obraz are și ce galișă căutătură!.. Spune-mi, tinere, de unde vii așa de opărit?

— De unde vin!...

— Ah! ah! întâmplarea e mai grozavă decât credeam. Tânărul a oftat!... adause proprietarul moșiei.

— Văz fuste de femeie prin căutătura lui, zise Nicolai, răsucindu-și musteața. Alexandru e un berbant.

— Oare nu cumva căprioara cea de astă-noapte era vreo fărmăcătoare prefăcută, băgă de samă Costachi cu un aer răutăcios. S-au văzut și de aceste!

— Ba bine că nu, răspunse Nicolai; chiar mie mi s-a întâmplat odată când...

— La dracu cu poveștile tale!... putină de minciuni ce ești!... strigă Costachi, spăriat de noua istorie cu care Nicolai îl amenințase. Mai bine să întrebăm pe gingașul nostru amic ce i s-a întâmplat astănoapte? Dormit-a în vreun lac cu broaște sau pe brațele moi a vreunei zâne din pădure?

— Unde-am fost și ce-am văzut îmi este cu neputință să spun, zise Alexandru, căci singur nu știu de-am fost treaz sau am visat.

— Toate se vor lămuri mai pe urmă, zise moș Simion. Iar mai întâi, dacă nu vă este cu supărare, să-mi dați voie, cinstiți boieri, să vă fac o rugăminte.

— Spune, moș Simioane!

— Băietul meu Radu, doinașul de asară, care chiar astăzi împlinește 24 ani cei mulți înainte! a intrat în toanele însuratului; el a găsit o fată după

gustul lui și voiește să o ieie de soție. Dacă vreunul dintre d-voastră va avea bunătatea să-i fie nun, eu voi îndrăzni să-i aduc o căprioară plocon.

— Bucuros, moș Simioane, bucuros! răspunseră cu toții. Să vie logodnicii, și de nun vei alege singur pe cine vei voi dintre noi.

— Veniți copii!... strigă moșneagul, și în acelaș moment apăru Radu dindărăptul unui frunzar, ducând de mână o copilă blondă care ținea ochii plecați spre pământ; ea era îmbrăcată în haine de mireasă, având cămeșă de borangic cusută în dungi aurite și pe cap o cunună de flori împletită cu fire de beteală.

— Crișa ea! zise Nicolai. De ce n-am cunoscut-o eu mai înainte!

— Ea este!... zise Alexandru, tresărind și luând iute pe Costachi la o parte.

— Care ea?

— Copila cea din pădure... cu căprioara năzdrăvană... și care cântă frumos, de te-adoarme...

— Nu te înțeleg...

— Chiar astăzi dimineață am văzut-o la casa ei în pădure, căci la dânsa m-a dus căprioara... și ea îmi cântă așa de dulce, și se uită la mine cu așa ochi, încât mi se păru că ce văd este o minune și ce aud un cântec din ceri; iar eu, obosit cum eram de ostenelile nopții, mă simții cuprins de-o amețeală nespusă și adormii în auzul cântecului ei. Când însă m-am trezit, ea nu mai era. Costachi... privește-o cât e de frumoasă!

— În adevăr, e frumoasă, răspunse acesta după ce-o privi câtva timp; frumoasă, dar nu pentru tine.

— Dacă ți-aș spune că o iubesc?!

— Te cred, dragul meu, însă niciodată amorul tău n-a putut să vie mai fără vreme decât acuma.

— Ce să fac?

— Să-ți calci pe inimă și să te pui la înălțimea nefericirii tale, și fiindcă tocmai acuma ne trebuie un nun pentru a o cununa cu Radu, apoi tu trebuie

să te jertfești a împlini această sarcină.

— Domnilor, strigă Costachi în glas mare, fără a mai lăsa lui Alexandru timp să se gândească, prietenul nostru Alexandru mi-a spus că voiește să aibă cinstea de a cununa pe Radu cu frumoasa lui mireasă, și că le dă zestre doi boi și o vacă. Primită este cererea lui?

— Primtă! Primită!... Ura!.. Să trăiască logodnicii!... răspunseră cu toții, aruncând căciulile în aer, drept semn de bucurie.

— Fie!... zise Alexandru, a cărui inimă sângera de durere, văzând așa de răpede risipindu-se visul său de fericire.

— Și cu bine! zise moș Simion, depunând la picioarele lui Alexandru o căprioară sălbatică, tocmai aceea ce-l dusese la mireasa lui Radu. Spusu-v-am eu că ea se dusese să culeagă sulcină din câmp.

Căprioara se gudură înaintea noului său stăpân și de astă dată nu mai fugi de mâna sa dezmierdătoare.

Alexandru cunună pe tinerii logodnici, dându-le zestrea făgăduită de Costachi, care-i îmbogăți în scurt timp, căci ea fu dată cu bună inimă; iar el, deși curteni în urmă în lumea cea elegantă multe femei blonde și brune, nu se însură însă niciodată, păstrând în inima sa chipul blondei copile încunjurat ca într-un cadru de aur; și tot ce-a scris și a rimat în viața sa de poet a fost inspirat de razele celor doi ochi albaștri, care în toate nopțile păreau că luminează căpătâiul său.

Aliuță

I

Într-o sară de iarnă noi toți frații și surorile ședeam dinaintea focului și ascultam pe tata care ne spunea o istorie a lui din copilărie. Tata era bătrân și văzuse multe care acum nu mai sunt de văzut.

— Hei! dragii mei!... zicea el. Era un timp pe când codrii Orheiului se uneau cu codrii Bâcului, și aceștia cu codrii Carpaților; iar plugul brăzda numai prin poiene și prin șesurile apelor curgătoare. Pe atunci nu erau nici șosele, nici drumuri bătute, ci oamenii mergeau călări de la sat la sat, de la târg la târg, și când aveau vreun drum mai lung de făcut se înarmau cu pistoale la oblânc și se întovărășeau mulți la un loc, neîndrăznind să treacă altfel prin poticele pădurilor, care răsunau necontenit de cântecele haiducești. Eu însumi am apucat acele timpuri, bune de altfel, căci erau toate cu îndestulare și nu se cunoșteau nevoile zilnice ale traiului, dar veneau câteodată și grele cumpene în viață ca de-alde-acele ce mi s-a întâmplat mie în copilărie.

— Ce ți s-a întâmplat? îl întrebarăm noi nerăbdători.

— Apoi de pe când vă povestesc eu nu erau trebile întocmai ca acuma; fiecare trebuia să-și apere singur avutul, nefiind în țară altă oștire decât o ceată de arnăuți, cu simbrie, aduși de peste Dunărea, care slujeau pentru paza lui Vodă, iar pentru paza țării era numai bunul Dumnezeu.

Îmi aduc aminte că pe vremea aceea se oploșise la casa noastră un turc cu numele Ali, rămas din oștirile turcești ce ne cutreierase țara, și, fiindcă-i era îndemână la noi unde găsise masă și gazdă primitoare, el nu s-a îndurat să se mai ducă. El a învățat limba noastră și s-a împrietenit atât de mult

cu casa și toți din casă, încât noi îl dezmierdam cu numele de Aliuță.

Ce-i drept, când am văzut întâi și-ântăi pe Aliuță făcând temenele turcești, îmbrăcat în hainele lui ciudate, cu cialmaua pe cap, cu iartaganul la brâu, și cu barba lui cea tufoasă și încărunțită care-i acoperea pieptul, noi copiii ne cam temeam de dânsul, părându-ne foarte fioros, dar încet, încet ne-am deprins cu el, căci era bun și știa să ne facă felurite petreceri. Ne istorisea povești din O mie și una de nopți, ne spunea întâmplări de-a lui din războaiele în care fusese, ne făcea căpcăni de prins vrăbii și stigleți, ne ajuta să ridicăm zmei, ne lua cu el la vânat, la păscuit, dar de la o vreme Aliuță nu mai putea merge nesprijinit pe băț, și toate primbările lui se mărgineau numai prin curte și grădină. Cincisprezece ani în șir el stătuse la casa noastră, și ne văzuse pe toți frații și surorile crescând, și ne iubea pe toți deopotrivă, iar noi necontenit îl încunjuram, îi săream pe genunchi, ne jucam cu barba lui albă sau cu cialmaua cea mare care-i ședea ca o plăcintă pe cap, și când ne zicea el nouă:

— Bre, pui de ghiauri, voi dragi la mine! noi râdeam așa de tare, că-l asurzeam pe bietul Aliuță.

Numai dimineața când se închina, nimene din noi nu îndrăznea să-l supere, într-atâta părea de serios și adâncit în rugăciunea lui. În genunchi, smerit cu brațele încrucișate pe piept, el spunea când mai tare când mai încet versuri din Coran, își pleca fruntea până la pământ, apoi, tăcut și nemișcat, stătea câte o oară întreagă cu ochii ațintiți spre răsărit sorbind depărtările, călătorind cu gândul prin țările calde ale copilăriei lui, și fața lui atunci se-nveselea, se lumina, ca și când primblarea i-ar fi fost aievea.

— Așa că n-ai să te duci de la noi, Aliuță? îi ziceam eu, netezindu-i barba.

— Cum va fi scris! răspundea el.

Pentru Aliuță tot era scris. De s-a născut, de-a

mers prin bătălii, de-a căpătat răni, de-a venit la noi a fost scris. De va mai trăi mult sau puțin, de se va întoarce sau nu în țara lui, asemene era scris de mai nainte; de aceea el avea întotdeauna fața senină și liniștea sufletească a omului ce nu-și poartă grija vieții.

Într-una din zile văzui în curtea noastră o mare și neobicinuită mișcare. Tata era îngrijat și slugile spăriete. O mulțime de țărani înarmați cu ciomege și topoare se așezau de pază la poartă și în jurul casei; era o nerânduială cum nu fusese niciodată.

— Ce este? întrebai eu pe Aliuță.

— Nimic, răspunse el. Bujor a trimis o scrisoare prin care ne dă de veste că mâni la amiază are să ne calce casa.

— Și ce are să fie, Aliuță?

— Ce va fi scris! adaose el cu fața liniștită.

II

Spăriați ca și când această scrisoare ar fi venit în momentul când tata ne povestea, noi ne îngrămădeam unul în altul dinaintea focului și, plini de neastâmpăr, cu ochii mari deschiși, așteptam sfârșitul istoriei.

— Bujor, urmă el, a fost dintre cei mai vestiți hoți din țară. Babele și acuma vorbesc despre el la șezătoare, și lăutarii îi cântă cântecul:

Frunză verde de năgară,
A ieșit Bujor în țară,
Bate, pradă, nu omoară,
Pe ciocoi îi bagă-n boală.

De cum i-a răsărit musteața, el s-a simțit cuprins de dorul voiniciei, și maică-sa n-a mai putut să-l stăpânească. În zădar a plâns ea și a făcut rugăciuni pe la biserici, ca să-l întoarcă de la plecările lui; într-o zi de primăvară el își puse pușca pe umăr, căciula pe-o ureche și își luă ziua bună de la maică-sa zucând-i:

— Maică, nu mai plânge; eu merg să fac dreptate în țară; să ieu de la cei bogați, să dau la cei săraci și să stric legile cele răle făcute de domnie.

Apoi, chiuind și hăulind, el apucă calea codrului care-l chema la viață fără stăpân, și nu mult după aceea se și auzi prin țară de numele lui Bujor.

Doisprezece tovarăși, frați de cruce, fugiți de la coarnele plugului, se adunară în jurul lui și, încrucișând ferul cuțitelor, îi jurară credință și ascultare fără margine cu drept de viață și de moarte asupra lor. De atunci, fost-au mulți călători opriți în drum, multe case boierești călcate, multe poteri împrăștiate, și iarăși multe pungi cu bani împărțite la săraci, și multe vaci cu vițel dăruite la văduve și orfani, așa că unii îl blăstămau și alții îl

binecuvântau, iar Bujor domnea nesupărat peste moșii, drumuri și păduri, și vestea despre dânsul merse pănă-n țările vecine.

Era în luna lui august, pe la strânsul pânei, când tata primi scrisoarea de la Bujor. Se ținu mare sfat la curte de trebuie să ne supunem sau să ne împotrivim. În toată casa nu era decât două puști cu cremene, una a tată-meu și cealaltă a lui Aliuță, o șușanea lungă pe care turcul o răzima pe crăcană când se cobora la iaz să împuște rățe. În sat asemenea nu era decât un singur pușcaș, care niciodată în viața lui nu se luptase decât cu vânatul din pădure; prin urmare, nu era mare speranță în puterea noastră de împotrivire. Cu toate aceste, părerea lui Aliuță de a ne opune cu arma la năvălirile hoților, împărtășită și de noi, copii neștiutori de primejdiile ce ne amenințau, precumpăni asupra ideii de supunere, susținută fără osebire de toate slugile din casă. Îmi aduc aminte și acuma, adause tata surâzând, cu ce încredere în voinicia mea înșfăcai teaca iartaganului lui Aliuță și o învârtii în dreapta și în stânga împrejurul meu, doborând cu gândul toți hoții la pământ.

O! numai să vie Bujor, ziceam în mintea mea, și va vedea el!

Apoi, după planul lui Aluiță, un om fu așezat în clopotnița bisericii ce era aproape de poarta curței, cu poruncă că, îndată ce va zări hoții în depărtare, să tragă clopotele pentru a ne da de veste. Douăzeci de oameni înarmați cu ciomege, cu coase și topoare fură rânduiți la poartă sub comanda vânătorului din sat și câte alți douăzeci la fiecare ușă de intrare a caselor boierești, în totul ca la 60 de oameni, care, deși rău înarmați și nedeprinși cu luptele, dar erau destul de numeroși pentru a pune stavilă hoților, mai ales când aceștia aveau să vie ziua mare, cu pieptul deschis, în urma unei scrisori prevestitoare.

Câte un pahar de rachiu fu împărțit la fiecare

străjer și, mulțumită îmbărbătărilor necontenite a lui Aliuță, ei se țineau bine la posturile lor.

Două oare stăturăm așa în așteptare... când deodată omul din clopotniță prinse să sune. El zărise un colb pe muchea dealului învecinat și, puțin după aceea, numără treisprezece inși călări care se iviră pe muche, unul câte unul, și se coborau acum pe drumul ce duce la curte. Un fior trecu prin inimile tuturor.

— Copii, țineți-vă bine, strigă Aluiță străjerilor ce se frământau de neastâmpăr. Allah e cu noi!

Mulți erau acum cu toții, și, cu ochii ațintiți asupra dealului învecinat de unde venea primejdia, iar după câteva minute, puturăm vedea și noi, cei din ogradă, cum se coborau haiducii la pas, liniștit, cântând, parcă veneau la masă mare. Ei se opriră un moment dinaintea crâșmei unde Bujor îi cinsti cu câte un pahar de vin, apoi porniră din nou spre curte. Acum se trecuse de șagă; avem să dăm piept la piept cu hoții; să împușcăm într-ânșii; să fim împușcați de dânșii; și câți din noi aveau să moară?... și câți să scape?... iată întrebarea ce și-o punea fiecare, întrebare groaznică ce o vedeam zugrăvită cu colorile spaimei în fața tuturor. Iar eu, care cu o oară mai înainte făcusem atâta ispravă cu teaca iartaganului lui Aliuță, simții acum că mi se taie picioarele și fără voie mă apropiai de tata. Tata era galbăn ca ceara, tăcut și în așteptare, s-ar fi zis că-și numără bătăile inimii; străjerilor de asemine nu le era îndemână. Ceea ce-i tulbura cu deosăbire era neînchipuita liniște cu care veneau hoții asupra lor, parcă nici le păsa că sunt 60 de oameni gata să-i primească cu coase și topoare. În același timp clopotul suna mereu a restriște și, cu atât mai mult suna, cu cât haiducii se apropiau. Parcă vestea ceasurile morții.

— Ah! Iată-i... iată-i... sosesc!

Ajuns dinaintea bisericii, Bujor deodată se oprește, ia la ochi pe clopotar, și... o! Doamne, ce văzui!... În momentul în care trăsni arma, văzui pe

nenorocitul clopotar căzând de-a roata în aer din înălțimea turnului, cum ar cădea o țarcă din vârful unui plop. În acelaș moment spaima răzbătu cu iuțala fulgerului în inimile tuturor, o spaimă strașnică, neînvinsă, spaima morții care întunecă mintea și îngheață sângele în vine, și într-o clipă toți străjerii, atât cei de la poartă, cum și cei dimprejurul casei, aruncară la pământ ciomegele, coasele, topoarele, și care-ncotro prinseră să fugă ca niște nebuni, nevoind să mai știe de glasul tatălui meu și a lui Aliuță care căutau să-i stăpânească. Iar când cei doisprezece haiduci călări împestrițați cu găitane și cu puștile pe umăr, se arătară în dreptul porții, nici o suflare de om nu mai era în curte afară de noi și Aliuță.

Atunci... părăsiți de toți, intrarăm în casă ca în ultimul loc de scăpare, iar Aliuță închise ușa cu zăvorul. Momentele erau înfricoșate. Auzeam împrejurul nostru glasul haiducilor, zângănitul armelor, sforăitul cailor, iar peste toate glasurile și toate sunetele domnea glasul lui Bujor care făcea rânduială între haiduci.

— Spargeți ușa! srigă el.

Deodată auzii lovitura unui topor ce se înfipse în ușă, apoi auzii a doua și a treia lovitură, urmate de mai multe altele care răsunau în însuși inimile noastre. Dar în acelaș timp auzii aceleași lovituri și la ușa din dos, încât eram acum cuprinși din două părți și fără nici un mijloc de scăpare.

De ce însă primejdia se făcea mai mare, de ce Aliuță se îmbărbăta mai mult. Cu iartaganul în mână el sta la crăpăturile ușii să răteze capul celui întăi ghiaur ce s-ar ivi; dar nici unul nu se ivi, numai topoarele curgeau ca ploaia, pănă când ușa țăndurită căzu din țâțâni... Atunci Bujor se întâlni față în față cu Ali. Îl recunoscu dintre toți, fiindcă el era cel mai nalt, mai chipos și mai fioros.

— În lături, ghiujule! strigă hoțul.

— În lături, tu, câne! răspunse Ali, răpezind iartaganul asupra capului lui Bujor, însă ferul

turcului întâlni ferul hoțului și ambele scăpărară de iuțeala loviturii. Ei stătură apoi o minută și se priviră în ochi. Hoțul avea fața crudă, dar desprețuitoare a unui om ce nu-i vine să se puie la luptă c-un protivnic atât de bătrân, iar acesta nu mai era Aliuță cel bun, pe genunchii căruia săream noi ca niște veverițe. Era zis în legea lui să apere cu pieptul casa ce-l adăpostise, și toate puterile din tinerețe, toată sălbăticia ienicerească îi revenise ca prin farmec. Drept sta el acum ca lumânarea, hotărât, amenințător, cu fruntea încrețită, cu dinții încleștați și se uita și chibzuia unde să lovească din nou.

— Așa te vreu, turcule, zise Bujor, de-acum cu mine la luptă dreaptă! Iar voi, adaose el tovarășilor săi, stați și priviți cum căpitanul vostru știe să pedepsească obrăznicia unui turc.

— Aci în pragul ușei am să-ți săp groapa, răspunse Ali; și lupta iarăș se încăieră. Bujor își păstra cumpătul și lovea cu măsură, pândind toate apucăturile protivnicului său, iar mânia turcului mergea tot crescând și mișcările lui din ce în ce se iuțeau, parcă puteri nouă curgeau necontenit în vinele lui. De la o vreme însă fiarăle lor nu se mai ciocneau, nu mai scăpărau, ci lipite, încolătăcite alergau împreună, când în dreptul pieptului, când în dreptul ochilor, când deasupra capului, întocmai ca doi fulgeri îngemănați.

Hoții cari intrase acum în casă priveau lupta cu brațele încrucișate, siguri fiind de mai nainte de izbânda căpitanului, iar noi, galbeni, înmărmuriți, așteptam cu tremur minuta hotărâtoare, fiind de aseminea siguri de mai nainte că, oricum se va sfârși lupta, tot rău va fi pentru noi... Când, deodată, turcul, desprinzându-și arma de arma dușmanului său, făcu un pas îndărăpt, deschise niște ochi mari peste măsură, strigă Allah! și ca un tigru însetat de sânge se aruncă asupra lui Bujor.

Un freamăt trecu prin rândurile hoților... Atunci... O! spaimă!... O! urgie!... Atunci fără

veste trăsni o pușcă îndărăptul meu, de care toate geamurile se cutremurară, și prin fumul ce năvăli prin odaie văzui pe Aliuță, pe bătrânul și viteazul Aliuță, îngenunchind. Lovit în spate de unul din tovarășii lui Bujor, el scăpă arma și căzu la pământ scăldat în sânge. În fața acestui neașteptat sfârșit, Bujor, el însuși, rămase un moment uimit cu hangerul în mână, nedumerindu-se ce să facă; apoi deodată își încruntă privirile, ca om ce și-a luat o groaznică hotărâre, se îndreptă cu pași sunători spre noi care stam fără suflare, grămădiți unul în altul, trecu alături de mine atingândumă cu haina, și se opri dinaintea hoțului ce omorâse pe Ali.

— Cine nu cinstește lupta dreaptă și ucide pe la spate, ucis trebuie să fie!... zise el, despicând în acea clipă capul ucigașului în două.

Apoi cu fața și mai cruntată, în care era scrisă osânda noastră de moarte, el se întoarse iarăși spre noi ațintindu-ne de astă dată drept în ochi, parcă ar fi voit înadins să ne prelungească agonia; merse până la locul unde zăcea Aliuță la pământ, îl privi un moment în tăcere, tăcere înfricoșată, din care nimene nu știa ce are să iasă, căci noapte se făcuse sub genele lui... când iată, minune mare... fața lui deodată se însenină, ca și când o rază de sus i-ar fi străbătut prin creieri și, îndreptându-se cătră tovarășii săi, le zise:

— Copii, acest bătrân ucis mișelește a apărat o casă de creștin și el era turc. Dumnezeu nu ne va ajuta dacă, pe lângă păcatul morții lui, vom adăugi și alt păcat... Să mergem de aice!...

Ascultători de glasul căpitanului, hoții își făcură semnul crucii, încălecară și se duseră în lume, numai haiducul cel ucis rămase lungit la locul lui și, nu departe de dânsul, sărmanul Aliuță ședea și el fără mișcare cu fața acum îndulcită de suflarea morții și cu ochii deschiși și ațântiți, așa cum îi avea el în rugăciunile de dimineață, când rătăcea cu sufletul în țările cele calde ale copilăriei lui.

A doua zi un sicriu frumos, împodobit cu ținte

de argint, cu semnul semilunei pe capac, și purtat pe umerele noastre, fu așezat sub cea mai pletoasă salcie din grădină, cu capul îndreptat spre răsărit. Nici preoți, nici rude nu erau în jurul sicriului, dar eram noi, prieteni de altă lege, agonisiți de el la bătrânețe, care stam îngenuncheați și plângeam din inimă pe bunul și scumpul Aliuță.

Pe mormântul lui stă astăzi o marmură albă pe care sunt săpate cu litere de aur cuvintele lui Bujor:

Acest bătrân ucis mișelește a apărat o casă de creștin și el era turc.

Aici tata sfârși de povestit; iar noi am rămas tăcuți și cu lacrimile în ochi, și, multă vreme după aceea, figura bună a lui Aliuță nu înceta de a se amesteca noaptea în visurile noastre copilărești.

Hatmanul Baltag

În vremea de demult pe când cucoanele se numeau jupânese, iar boierii mergeau la Divan cu călămările în brâu, trăia în țara de jos a Moldovei un tânăr boier de starea întâi, cu numele Baltag. El avea toate drepturile pentru a se numi boier. Avea carte scrisă pe pergament cu iscălitură și pecete domnească, locuia pe malul Trotușului, într-o casă mare cât o cetate, încunjurată de ziduri groase, și avea o moșie care se întindea de jur-împrejur așa de departe, că nu-i mai știa hotarăle.

Se zice că în timpul lui Ciubăr Vodă un străbun al său ar fi tăiat într-o bătălie atâția turci cu un baltag de argint, încât Ciubăr Vodă, drept răsplată, îi dădu numele de Baltag, înaintându-l la rangul de hatman cu dreptul de a purta acest titlu din neam în neam, har de care nu se bucurau nici unul din ceilalți boieri și slugi credincioase a domniei lui. În acelaș timp Ciubăr Vodă, care era un domn cu dare de mână, îi dărui tot pământul ce el, hatmanul, putu să vază cu ochii roată împrejur de pe un vârf de deal, pământ în care se cuprindeau nenumărate păduri, șesuri, lacuri și ape curgătoare. Pe acel vârf de deal, el își clădi casa spre amintire de răsplata domnească; însă înre-o bună dimineață, părându-i-se moșia cam strâmtă, el mai înghiți o moșie răzășească de-alăturea, alungând pe toți răzeșii cu traista-n băț, iar pe cel mai colțos dintre dânșii îl liniști, spânzurându-l de un copac. De-atunci, de câte ori bătea cel mai mic vânt, hornurile casei sale șuierau așa de groaznic, încât păreau că se aud suspinuri și gemete de oameni; iar în timp de noapte, luna își deschidea drum prin ziduri, luminând ca ziua unele părți ale bolților și lăsând altele într-o fioroasă întunecime

Tânărul hatman, a cărui poveste o povestim,

avea sângele războinic a străbunului său, nu însă și năravul de a înghiți moșii răzăști. Din contra, era darnic și cheltuitor. El avea ochii îndrăzneți, părul negru și tufos, și musteţele așa de lungi, încât îi împungeau urechile. La vânat el purta pe spete un mintean alb de abŕ, în picioare ciubote de iuft lungi pănă la genunchi și la brâu un cuțit și un corn de vânat, din care știa să scoată felurite sunete, și mai dulci și mai aspre.

La masă el prânzea totdeauna împreună cu doisprezece ciraci ai săi, boieri mai mici de casa Baltagilor, toți buni de pahar și vânători de meserie. Ei asemine purtau mintene albe, însă de-o abŕ mai proastă, și ciubote de iuft, cu talpa mai groasă.

Când hatmanul Baltag suna din corn în zori de ziuă pe vârful dealului, cei doisprezece ciraci ieșeau grabnic în calea sa, cu durdele în spate și cu ploștele la brâu, și din grăsimea celui întăi urs ucis în bârlog, hatmanul își ungea musteţele.

În toate sările ei beau vin vechi de Odobești pănă ce cădeau sub masă, iar hatmanul, care dintre toți era cel mai aprig sugător al gărăfilor pline, rămânea totdeauna cel din urmă în picioare, privind cu dispreț ciracii săi căzuți.

Dar plăcerile de la masă și de sub masă cer și ele oarecare schimbări. Astfel, în toate sările, aceeași masă încunjurată de aceleași obraze, care spun aceleași povești, devine pănă în sfârșit uricioasă, și hatmanul Baltag, nemaigăsind gust în asemene petreceri, casca de-și spinteca fălcile, și de multe ori își esprima urâtul cu pumnii grămădiți pe spinarea ciracilor săi. Într-o sară, după o zi de vânătoare, în care Baltag făcuse mari izbânzi înjunghiind cu cuțitul de la brâu un urs mare care trebuie să fi fost tata urșilor, el se puse mânios în capul mesei, ațintind mereu ochii pe podul afumat al salei. El înghiți în tăcere multe pahare, însă cu cât înghiți mai mult, cu atât devenea mai morăcănos. Acei dintre ciracii săi, care aveau

locurile de cinste din dreapta și din stânga sa, se sileau pe cât puteau să nu rămâie în urmă cu înghițiturile inundând în acelaș timp și aerul său posomorât.

— Voiesc, strigă deodată hatmanul, lovind cu pumnul în masă și cu cealaltă mână răsucindu-și musteața, voiesc să beau în sănătatea hătmănesei Baltag!

Cei doisprezece ciraci cu ciubote de iuft se îngălbeniră groaznic la față, nu însă și la nasuri, a căror văpsea era neschimbată.

— În sănătatea hătmănesei Baltag, strigară în cor cei cu ciubote de iuft, și ale lor douăsprezece gâtlejuri înghițiră douăsprezece pahare pline ochi, cu un vin busuioc de la Baltag bătrânul, un vin așa de bun, că ei nu mai sfârșeau de a-și linge ale lor douăzeci și patru de buze.

— Fiica cea frumoasă a vornicului Smereanu, adause Baltag voind să-și esplice toastul. Înainte de-a asfinți soarele de mâne am să o cer în căsătorie de la părintele ei, și, dacă el se va împotrivi, baltagul meu strămoșesc îi va juca pe spate.

Un freamăt surd se răspândi în sală, și fiecare dintre ciracii lui Baltag, cunoscându-l om hotărât, gata a-și preface vorbele în faptă, se scărpină cu îngrijire pe spete.

Era pe atunci lucru frumos și vrednic de laudă ascultarea fetelor. În zilele noastre aceasta nu se mai vede.

Dacă fiica vornicului Smereanu ar fi zis, spre pildă, că inima ei este juruită altuia, și ar fi căzut în genunchi udând cu lacrămi amare picioarele părintelui ei, sau ar fi căzut leșinată după obicei, desigur pe spetele bătrânului vornic Smereanu ar fi jucat baltagul hatmanului. Însă buna copilă stătu smerită când se înfățișă pețitorul cu cererea din partea hatmanului Baltag; apoi se retrase tăcută în odaie, spre a vedea pe fereastră viind logodnicul ei, și nu bine se încredință că tânărul cel nalt cu

musteţele mari este viitorul ei mire, că de îndată alergă la părintele ei spre a-i zice că este gata să se jertfească pentru liniştea lui. Bătrânul vornic o strânse cu duioşie la piept, şi era cât pe ce să verse o lacrămă de bucurie.

În acea zi, mare serbare se făcu la moşia vornicului Smereanu. Mai mulţi juncani şi cârlani fură tăiaţi şi împărţiţi la oameni; mai multe poloboace cu vin fură supte până la cea din urmă picătură.

Lăutarii scoteau din gâturi şi arcuşe cântece de cele lungi bătrâneşti, şi cu fesurile lor se cinstiră cu vin, şi cobzele lor se umplură cu bani, iar horele în care gingaşele fete de la ţară îşi legănau sânurile, nu mai conteneau din răsărit şi până în apus de soare.

În sfârşit, însurăţeii, săturându-se de benchetuit, îşi luară ziua bună de la tata şi mama Smereanu, şi plecară acasă, încunjuraţi de cei doisprezece ciraci cu ciubote de iuft.

Timp de şase lungi săptămâni urşii şi porcii sălbatici fură lăsaţi în pace; puştile ruginiră şi cornul lui Baltag nu mai scotea decât sunete răguşite.

Dar dorul vânatului apucă din nou de inimă pe tânărul însurăţel şi, într-o bună dimineaţă, el porunci ciracilor să se pregătească pentru a merge la pădure.

— Iubitule!... zise hătmăneasa.

— Scumpă!... zise hatmanul.

— Ce gălăgie este acolo?...

— Unde, draga mea?... răspunse hatmanul tresărind.

Atunci, cu alba-i mână, ea arătă, de la fereastra unde se găseau amândoi, pe cei doisprezece ciraci care prânzeau şi cinsteau, spre a-şi întări picioarele pentru vânătoarea ce se pregătea.

— Tovarăşii mei se pregătesc de vânat, doamnă, zise hatmanul.

— Alungă-i, dragă.

— Să-i alung!... strigă hatmanul necrezând auzului său.

— Dacă mă iubești, suflete.

— Dar pentre Dumnezeu!...

În acelaș moment hătmăneasa scoase un țipăt și căzu leșinată la picioarele soțului ei.

Ce credeți că a făcut vestitul, înfricoșatul hatman Baltag?

A chemat îndată slujnica spre a stropi cu apă pe soția sa; a trimis după un doctor; apoi repede s-a scoborât în curte și a alungat pe toți ciracii săi, dând, la care cum apuca, drept ziua bună câte un picior în spinare, întovărășit de câte o zdravănă sudalmă.

Știut este că multe femei au meșteșugul de a pune pe bărbații lor sub papuc. Din numărul acelora era și hătmăneasa. Astfel, prin un mijloc sau altul, ea puse o mare stăpânire pe hatmanul Baltag. Puțin câte puțin, zi cu zi, an cu an, ea tot mai mult îl supunea voințelor sale, și bietul hatman, la vârsta de 48 de ani, ajunse, fără să știe cum, a fi un lucru de prisos în casă. N-ar fi fost nimica dacă nenorocirile lui Baltag s-ar fi mărginit aice, însă un an după căsătoria sa un mic hătmănel intră cu pompă în lume, și în bucuria lui se deșertară multe gărăfi și se cheltuiră multe parale. În anul al doilea veni rândul unei mici hătmănițe; și așa în fiecare an rând pe rând, se înfățișă câte un hătmănel, câte o hătmăniță, ba uneori și câte doi împreună, pănă când numărul odraslelor lui Baltag se înmulți la doisprezece.

În fiecare zi de naștere mama soacră găsea de bănuit și de cârtit cum că se zdruncină sănătatea scumpei sale fiice; și dacă nu se făceau toate după cheful ei, ori că ciorba nu era destul de caldă, ori că muștile bâzâiau prin odaie, gura ei umbla ca o moară stricată, și nimene nu mai avea odihnă în casa lui Baltag. Sărmanul Baltag suferi cât putu, dar de la o vreme pierdu cheful și pofta de mâncare, și căzu într-o adâncă melancolie.

Spre culmea nenorocirilor sale, nici trebile nu-i mergeau tocmai bine. El făcuse datorii, și lăzile sale, pe care familia Smereanu le crezuse nesecate, ajunseră la fund.

Ce-mi mai rămâne de făcut? se întrebă hatmanul pe sine. Dacă m-aș ucide!...

Aceasta era o idee ca toate ideile. Iată-l, deci, că ia un cuțit de vânat dintr-un dulap; îl ascute pe ciubotă și-l îndreaptă spre gâtlej.

— Nu merge, zise hatmanul, oprindu-se în drum. Se vede că nu taie destul de bine. Apoi, mai ascuțindu-i tăiușul, ridică iarăș spre gâtiță ucigătoarea unealtă, care părea a nu pune îndestulă bunăvoință.

În acelaș moment însă, o mare larmă, care se auzi între copii în odaia de alăturea, îi opri mâna în loc.

— Dac-aș fi holtei, zise Baltag suspinând, n-aș avea nemulțămirea să fiu întrerupt în trebile mele.

— Hei! Băiete! adă-mi o garafă de vin și un ciubuc în odaia cea boltită de lângă paraclis.

O slugă îndeplini porunca cu grăbire, și, după câteva minute, Baltag intră în odaia cea boltită, se așeză pe un jilț dinaintea focului ce împrăștia în casă o lumină galbenă, și se rezămă cu cotul pe-o masă pe care erau așezate ciubucul și garafa cu vin.

— Aprinde lumânarea, zise Baltag.

— Mai aveți ceva să porunciți? întrebă sluga.

— Să mă lași singur.

Sluga credincioasă ieși, și Baltag închise ușa cu zăvorul.

— Să-mi fumez întâi ciubucul, zise hatmanul ș-apoi sara bună.

Punând cuțitul la îndemână, el se răsturnă pe jilț cu picioarele întinse spre foc, și, după fiecare înghițitură de vin slobozea câte un gât de fum din ciubuc.

El începu să gândească la fel de fel de lucruri, la supărările lui de față, la fericitul timp al holteirei

sale, la ciracii săi cu ciubote de iuft, împrăștieți de mulți ani cine știe pe unde; cu toate că despre unul știa că a murit cu cinste pe șesul Frumoasei, că un altul și-a strămutat locuința la groapa Ocnei, iar că vro trei alții au răposat prin spitaluri. Apoi urșii și porcii sălbatici începură să-i frământe mintea; când, iată că, ducând cel din urmă pahar la gură, după care venea rândul cuțitului, văzu cu mirare că nu mai era singur în odaie. Da, nu, nu era singur! În fața focului o figură hâdă ședea zgribulită cu brațele încrucișate și tremura de frig. Ochii săi în fundul capului sticleau ca niște putregaiuri în întuneric; fața-i zbârcită era peste măsură de lungă și încadrată în niște păr negru, care spânzura drept în jos pe scăfârlia sa vânătă, întocmai ca feștila lumânărilor. Acest chip era îmbrăcat într-o lungă mantie neagră cu dungi albe pe margini și, cătărămile, în care era prinsă mantia, înfățișau cele două oase încrucișate, semnul morții de pe racle. Picioarele sale slabe se arătau ascuțite și sunau în încheiturile lor.

Fără să aibă grija hatmanului, ea ținea ochii ațintiți asupra focului.

— Sluga! strigă hatmanul în glas mare, spre a-i deștepta luareaaminte.

— Sluga! răspunse strania nălucă, îndreptându-și ochii asupra hatmanului, fără însă să se miște de pe scaunul ei. Ei!... Și!...

— Ei!... Și!... adause hatmanul înfruntând cu bărbăție privirea pironită a oaspetelui său. Pe unde ai intrat?...

— Pe ușă.

— Cine ești tu?

— Un om.

— Nu te cred.

— Atunci nu crede.

Figura se uită câtva timp la Baltag, care nu părea deloc înspăimântat de vocea ei răgușită, și apoi îi zise cu un ton mai dămol:

— Ascultă, văd că nu te pot înșela. În adevăr, eu

nu sunt om.

— Ce ești atunci?

— Sunt o nălucă.

— Ciudat lucru!... răspunse hatmanul cu un aer de despreț.

— Sunt năluca desperării și a sinuciderii.

Atunci ea se întoarse cătră hatman spre a încinge cu el o convorbire mai prietenească; dar, lucru nemaipomenit încă, de care însuși hatmanul se miră, el care nu prea avea obicei să se mire de orice: ea își dădu în lături poalele mantiei și scoase un cogemite par ce-l avea înfipt prin stomah de-a curmezișul trupului, și-l puse pe masă întocmai ca pe un baston.

— Acum, zise năluca, arătând din ochi cuțitul de vânat, ai de gând să faci ceva pentru mine?

— Încă nu, răspunse hatmanul, trebuie mai întâi să-mi mântui ciubucul.

— Atunci, dă mai iute.

— Se vede că te cam grăbești.

— Ba bine că nu, am atât de lucru în lume, încât timpul mi-e numărat pe degete.

— Vrei să ciocnim un pahar?

— Aceasta nu mi se întâmplă niciodată, răspunse năluca oțerânduse, vinul nu-i bun decât pentru a da oamenilor chef de trăit.

Hatmanul aruncă din nou o ochire pătrunzătoare asupra oaspetelui său, părându-i-se cam deșanțat, și-l întrebă dacă nu cumva are obiceiul să ajute cu însuși mâna sa pe cei ce voiesc să se sinucidă.

— Nu, răspunse năluca cam îngăimat, dar stau față totdeauna.

— Pentru a judeca despre ghibăcia loviturii?

— Cam așa, răspunse figura, dezmierdând vârful parului ce-și scosese din trup. Hai, grăbește-te, căci mă așteaptă un tânăr fără treabă și supărat de prea multa sa avere.

— Un om care voiește să se ucidă, fiindcă are prea mulți bani. Ha! ha! ha! aceasta-i nostim!... Și hatmanul scoase un hohot de râs din toată inima,

precum de mult nu i se întâmplase.
— Mă rog, contenește cu râsul, zise năluca cu glas rugător.
— Pentru ce?
— Pentru că râsul mă supără; suspină însă cât vrei, aceasta îmi place.
Hatmanul, ca un om binecrescut, suspină spre a-i face pe plac.
Atunci năluca luă cuțitul și i-l puse în mâni cu politeța cea mai ademenitoare.
— Fără șagă, e nostimă idee, zise hatmanul cercând tăiușul cuțitului. Un om care se ucide, pentru că are prea mulți bani.
— Ba!... răspunse năluca. E tot așa de nostim ca și cel ce se ucide, fiindcă nu are de ajuns.
Ce e drept aceste cuvinte fură rostite cam fără băgare de seamă; năluca credea că hatmanul e prea hotărât la moarte, ca să aibă nevoie a-și mai drămălui vorbele cu el.
La aceste cuvinte însă hatmanul deschise niște ochi mari, întocmai ca un om ce se trezește din somn.
— Da!... Așa este... zise el. Nici un rău fără leac.
— Afară de o ladă deșartă, strigă năluca.
— S-au mai văzut lăzi deșarte umplându-se la loc.
— Femeia rea de gură!... zise arătarea cu un glas lung, răgușit, ce părea că vine de sub pământ.
— O! Dacă e numai pentru atât, voi face-o eu să-mi știe de frică.
— Doisprezece copii!... țipă năluca ca la surd.
— Dintre toți, va ieși poate vreunul cumsecade.
Năluca devenea din ce în ce mai desperată, văzând că hatmanul la toate întâmpinările ei o răpunea. Cu toate aceste, ea încercă să o întoarcă pe glumă.
— Ai râs destul până acum, zise ea, să mai vorbim și serios. Haide, părăsește lumea aceasta deșartă.
— Nu știu, zău, răspunse Baltag, jucându-se

liniștit cu cuțitul. Nu știu, zău. Negreșit că lumea aceasta e deșartă, precum zici, dar cine mă asigură că lumea cealaltă e mai veselă; căci, judecând-o după figura d-tale, pare a nu fi tocmai atrăgătoare. Mă închizeșluiești d-neta că voi câștiga cu schimbul? Iaca vezi!... adause hatmanul, sculându-se cu iuțeală în picioare, la aceasta încă nu mă gândisem.

— Să nu mai lungim vorba, grăbește-te, țipă năluca crâșnind din dinți.

— Hait... Cară-te de aici!... răspunse Baltag cu ton hotărât. M-am săturat să privesc obrazul tău sarbăd. Voi ști eu să prefac lucrurile în casa mea; voi merge la vânat la urși; voi vorbi femeiei mele cum se cuvine, și dacă mama soacră nu-și va ține gura, voi da-o de spate afară. Apoi, aducându-și aminte de prostia ce era să facă, se aruncă în adâncul jilțului și trânti un râs atât de vesel și răsunător, încât toată odaia se cutremură.

Năluca speriată făcu câțiva pași îndărăpt, se uită încă o dată la hatman cu ochii săi pironiți, apoi, înșfăcând parul, și-l petrecu prin stomah de-a curmezișul trupului, pănce vârful ieși îndărăptul spinării, și după ce aruncă un urlet înspăimântător, se făcu nevăzută.

Hatmanul Baltag nu se mai întâlni cu dânsa niciodată; el vorbi cu hătmăneasa și cu mama ei un cuvânt sănătos care fu de ajuns, și trăi încă mulți ani, deși nu în bogăție, dar destul de fericit, spre a nu-i mai veni în minte ideea sinuciderii.

Șanta

La Șanta, la crâșmăreasă
Cu ochi mari de puică-aleasă,
Bea Codrean, se veselește,
Cu Șanta se drăgostește.

(Poezii populare, Alecsandri)

I

Într-un fund de pădure unde se-mpreună două râpi adânci, hățașe de vulpi și de lupi, ardea un foc în jurul căruia doisprezece oameni ședeau culcați la pământ și sfătuiau între dânșii. Căciulile lor țurcănești, de blană de oaie brumărie, îndesate pănă la sprâncene, mintenele de abŕ albă, împestrițate cu găitane negre și aninate câte pe un umăr, mănunchiurile de cuțite ce ieșeau din turetce și oțelele de pistoale ce străluceau în curălele de la brâu, le dădeau o înfățișare fioroasă, văzuți mai ales noaptea prin desimea copacilor luminați de foc. Ceva mai departe sub crengile unui stejar frunzos se vedea o piramidă de puști pe țevile cărora se oglindeau scânteile, și mai departe încă, la marginea întunericului, unde focul nu mai arunca decât slabe luciri, doisprezece cai priponiți păşteau printre copaci.

— S-au înăsprit vremile, zise unul dintre cei doisprezece tovarăși către vecinul său, care sta lungit la pământ și fuma leneș din lulea.

— Da, răspunse celalalt, cucul nu ne mai cântă în față de-un timp încoace parc-a perit sămânța călătorilor cu bani.

— Numai Manoli e mai norocos dintre noi.

— Ba că chiar! răspunse Manoli. Întâlnii și eu o biată babă, c-un dinte în gură și c-un suman în spate.

— Și ce ai făcut?

— I-am luat sumanul.

— Dar baba?

— Baba?... i-am dat răvaș de drum c-o palmă peste obraz.

— Bine, dar ce zice căpitanul de toate aceste?... Cât o să ne facă să mucezim cu mânile în buzunare?

— Căpitanul?... Căpitanul nu-și bate capul cu noi.

— Ce fel nu-și bate capul?

— Apoi trebuie să ai puhăiele pe ochi și lapte în loc de creieri, pentru ca să nu vezi și să nu înțelegi ce se petrece.

— Ce se petrece?

— Căpitanul are gărgăuni de muiere în cap.

— Am înțeles!...

Așa, măi Alexa!... Lupul s-a prefăcut în miel și se gudură la picioarele crâșmăresei Șanta. Nu vedeți că în toate nopțile el lipsește dintre noi?

— Nu-i vorbă că crâșmăreasa e frumoasă, băgă de samă un al treilea, dar dragostea și căpitănia nu merg împreună. Trebuie să-și aleagă una din două.

— Da!... da!... răspunseră cu toții, că de nu!...

— Că de nu!... strigă sărind în picioare Duman, un hoț nalt, spătos, cu sprincenele posomorâte, că de nu!... îi vom arăta dacă cuțitele noastre știu sau nu a tăia în carne macră. Meargă să toarcă în furcă, iar nu să ție pușca în spate și să steie în fruntea a doisprezece voinici ca noi. N-am lăsat doar satul și târgul ca să venim în codru să ne muierim. De aceea ascultați-mă pe mine: când va veni căpitanul, să-i spunem să-și caute de drum. Ne-am săturat de zile fără treabă și nopți cu prea multă odihnă.

— Bine vorbește Duman, strigară cu toții, să-l însărcinăm să spuie căpitanului hotărârea noastră și să-l alegem pe dânsul căpitan.

— Pe mine?...

— Pe tine.

— Jurați!... zise Duman, scoțând cuțitul din teacă.

— Jurăm!... răspunseră ceilalți, încrucișând cuțitele cu el.

Dar n-apucase să se piardă în sânul codrului ecoul acestui de pe urmă cuvânt jurăm, că un tropot de cal se auzi în apropiere, și, iute ca fulgerul, un om descălecă și se înfățișă dinaintea

hoților. Era căpitanul.

— Ce larmă se aude între voi?

Toți muțiră dinaintea lui, văzându-i fruntea încărcată de mânie.

— Nu răspunde nimene? adause el cu un glas care răzbătea ca tunetul în inimile lor.

Atunci Duman spătosul, ieșind din grămada hoților și punându-se în fața lui, îi zise cu ton hotărât:

— Căpitane!... Tovarășii mei m-au însărcinat să-ți spun că ei s-au săturat să-și vază puștile totdeauna pline și pungile totdeauna deșarte, că ei n-au venit în codru să prindă vrăbii, nici să culeagă urzici, nici să ofteze de dor de muiere; și dacă tu ai ajuns a fi de râsul crâșmăresei Șanta, apoi ei s-au hotărât să nu te mai asculte și și-au ales alt căpitan. Ce răspuns să le dau?

Mii de scântei scăpărară sub genele căpitanului la auzul acestor cuvinte.

— Iată răspunsul, zise el, și, scoțând un pistol de la brâu, îl descărcă în pieptul lui Duman, care, învârtindu-se pe călcâie, căzu mort pe loc.

— Mai are să-mi spuie cineva ceva?... adause căpitanul.

Nici o vorbă, nici o șoaptă nu ieși din pieptul hoților încremeniți.

— Ascultați, copii!... zise el cu un glas poruncitor de care erau deprinși să tremure cei mai aprigi din banda sa. Cine v-au scăpat pe voi de zapcilic , de bir, de havalele , care vă topeau munca și vă uscau puterile, cine v-a pus pușca-n mână și v-a insuflat dor de voinicie, voi care nu erați deprinși decât să salahoriți prin târguri și să scurmați pământul pe la țară? cine v-a dat codrul în stăpânire cu toate poticile și poienile lui și v-a învățat să prindeți ursul în bârlog și să împrăștieți poterașii ca cârdurile de potârnichi, dacă nu eu, căpitanul Codrean?...

— Așa este!...

— Atunci care-i nemulțumirea voastră? Se crede

oare cineva mai vrednic decât mine să vă fie căpitan? Să iasă acela aice la lumină și să se măsoare cu mine.

Zicând aceste cuvinte, căpitanul Codrean sta drept ca un stâlp dinaintea lor, cu fața amenințătoare, cu buzele tremurând de mânie și aștepta. Nime nu ieși la luptă.

— Vă iert pentru astă dată, copii; însă să nu mai cerce nimene să-mi surpe drepturile, căci, pe sfântul Dumnezeu, va merge după Duman!... Șotrea, vino încoace!... Să te îmbraci în haine de cerșetor, să-ți prefaci fața și mersul și mâne în zori de ziuă să pleci la Iași, să afli ce se petrece. Am auzit că o poteră mare, mai mare decât totdeauna, are să năvălească asupra noastră. Caută să-i știi numărul și drumul pe unde are să apuce.

— Ascult.

Aceste zise, Codrean descinse pistoalele de la brâu, lepădă cuțitul, aruncă pușca din spate și, intrând între hoți cu mânile goale, ca și cum nimic nu s-ar fi petrecut, se lungi la pământ în apropierea focului, și-și aprinse cu liniște luleaua, iar hoții, devenind blânzi ca niște miei, abia îndrăzneau să se uite în ochii lui, într-atâta știa el să-i stăpânească.

Codrean era nalt, frumos, însă de-o frumusețǎ sălbatică, la vederea căreia orice om se simțea cuprins de mirare și spaimă totodată. Brațul său vânjos nu întâlnise încă piept omenesc care să-i stea împotrivă și glonții săi niciodată n-au mers în deșert. Codrean avea un al doilea suflet, un cal roib, fugar de viță, care mușca în carne de poterași ca-n iarba pământului, și-l ducea totdeauna unde erau dușmanii mai deși, căci acolo îi plăcea lui Codrean să se hârjonească cu moartea. Codrean se primbla pe drumuri, prin sate, prin târguri, totdeauna cu alt nume, cu alte haine, cu altă figură, încât nime nu-l cunoștea; dar era destul să se auză de numele lui ca să se cutremure însuși scaunul domniei.

Multe poteri au fost risipite de dânsul, căci el și cu ai lui plăteau în luptă unul cât zece, și multe pungi de bani erau puse preț pe capul lui, dar Codrean zicea că, mai degrabă se va găsi cineva care să răteze titva Ceahlăului decât să răpuie capul lui.

II

Un om cu barba sură, c-o pălărie turtită îndesată pe ochi, îmbrăcat într-un suman zdrențăros și c-o traistă pe umere, mergea înspre Iași șovăind și șchiopătând prin colbul drumului, sprijinit de subsuoară pe o cârjă de lemn.

— Dați la sărmanul, la ologul! zicea el, întinzând mâna la trecători, care îi dădeau fiecare după inimă și după putere, câte un ban roș sau câte un ban alb, primind în schimb bogdaprostele sale. Iată că cerșitorul întâlnește la jumătatea drumului sub umbra unui copac o căruță cu un cal poposind. Calul era mic și îndesat, un cal vânjos de munte, împodobit cu canafuri și clopoței, iar în căruță ședea într-un cot un om rumăn la față, bine hrănit, cu mustețele subțiri, cu capul cam între umere, având mijlocul încins într-un șal de lână lat până pe subsuoară și peste șal cațaveică albastră cu blană de vulpe.

— Dă la sărmanul, la ologul! zise cerșitorul cu glas rugător.

Omul cu cațaveica albastră încreți din sprincene, căută în pungă și stătu câtva timp pe gânduri: Aice am aur, își zise el, aice argint, aice aramă, dar nu-i destul de măruntă.

— N-am parale, dragul meu, iartă-mă, răspunse el.

— Dumnezeu să te ierte! Dă-mi măcar o bucățică de pâne, că n-am mâncat de trei zile.

Omul cu cațaveica albastră încreți iarăș din sprâncene și căută într-o desagă: Aici am pâne pentru mine, aici un curcan fript. E prea bună mâncare pentru un calic.

— Iartă-mă, că n-am ce-ți da, întâmpină el, căci n-am eu singur pentru mine.

— Domnul să-ți deie!... Dar, dacă nu-ți va fi cu

bănuială, ia-mă măcar în căruță până la Iași, căci sunt olog de picioare și nu pot merge pe jos prin arșița soarelui. M-oi pune așa pe marginea căruței cu picioarele afară, ca să nu te supăr.

Omul cu cațaveica albastră, făcându-și socoteală că aceasta nu-l costă nimic, fiindu-i căruța sănătoasă și calul voinic, îi zise cu un aer de binefăcător:

— Haide.

— Dumnezeu să-ți scurteze calea și să-ți lungească zilele, răspunse cerșitorul închinându-se adânc.

Biciul plesni în aer și calul plecă în trap mare, ridicând valuri de colb în jurul căruței.

— Se mai aude vorbind pe aice de Codrean? întrebă, după câtva timp de tăcere, stăpânul căruței.

— Se aude și nu prea.

— Dar de Șanta?

— De Șanta?... Așa ș-așa.

— Drept să fie că-i încurcată cu hoțul?

— Ha!... ha!... ha!... răspunse cerșitorul cu un râs prostesc. Așa vorbesc oamenii... știi cum sunt oamenii.

— Auzi, Șanta... care e așa de frumoasă, încât ar putea să fie soție în dreptate a oricărui boier mare din Iași!...

— Codrean nu-i și el cât un boier? băgă de seamă cerșitorul.

— Boier, da! cu mâna în punga altora, și care mâne-poimâne o să moară în ștreang... Ce păcat!... Ce rușine, să trăiască c-un asemene om în nelegiuire!

— Ai dreptate, zău, muierea pentru un hoț nu-i bună decât pentru a-l da pe mâna poterașilor.

— Bine zici tu, așa o să facă și Șanta, sunt sigur; și dacă nu va face ea, voi face eu, căci vreu să o scap de afurisitul de haiduc, care o pângărește pe dânsa și neamul ei.

— Să-ți ajute Dumnezeu! zise cerșitorul c-un

aer cuvios. Dar cum vei face aceasta?

— Foarte ușor, doar eu sunt fratele Șantei!

— Frate!... zise cerșitorul tresărind.

— Frate!... da!... însă frate numai de sânge, dar nu și de inimă.

În acest timp căruța înaintase iute, soarele se coborâse spre asfințit, și iată-i ajunși la marginea târgului.

— Acum fă bine de te coboară, zise omul cu cațaveica albastră.

Cerșitorul se coborî cu mii de bogdaproste, și căruța, intrând răpede în târg, se pierdu prin cotiturile uliților. Acest om care se declarase a fi fratele Șantei și dușmanul lui Codrean se numea Stanciu răzeșul, om cunoscut prin averea și zgârcenia sa în tot ținutul în care locuia. El era bun de gură, meșter la corciocuri , răbdător la judecată; postea toate posturile și mergea des la biserică, căci pentru multe păcate avea de cerut iertare de la Dumnezeu. Dragostile Șantei cu Codrean îi stăteau pe inimă nu atât pentru necinstea ce se revărsa asupra ei, cât pentru miile de galbeni ce erau puse preț pe capul hoțului, și pe care el, ca frate, putea să le câștige mai lesne decât oricine.

Și ce rău făcea el cu aceasta?... Prinzând hoțul, mântuia lumea de un rău; el punea banii la chimir, iar pe sora sa, întorcând-o la calea dreaptă, o ridica la neamuri. Astfel, și interesul, și conștiința se împăcau de minune. El merse drept la armașul cel mare, și, închizându-se cu dânsul în odaie, îi descoperi dragostile haiducului cu sora sa, îi spuse cum el mai în toate nopțile petrecea nevăzut de nimeni la crâșma Șantei, cum acolo, cu oarecare ghibăcie, l-ar putea prinde ca din oală, și în cele din urmă ceru un ajutor de oameni, îndatorându-se a-i aduce capul lui Codrean fără sminteală, sub condiția numai de a i se da miile făgăduite de domnie.

Armașul mulțămi răzeșului pentru vajnica descoperire făcută, îi făgădui pentru a treia zi de

dimineață cincizeci de călărași cu armele și merindele trebuitoare, și, cât pentru miile de galbeni, primi a le împărți drept în două.

Stanciu răzeșul se supuse cam cu voie, cam fără voie la această din urmă tocmeală, și, după ce toate fură bine chibzuite și puse la cale între dânșii, deschise ușa spre a ieși din casă, când deodată, se împiedecă de-un om ce sta afară lungit lângă prag de-a curmezișul ușei.

— Cine-i acolo? strigă armașul cu îngrijire.

Omul culcat nu răspunse nimic; el horăia pe nas ca un hogeag și mirosea a vin ca o pivniță.

— Cine să fie acesta, zise armașul, și ce caută la ușa mea?

— Ian stăi!... ian stăi!... răspunse răzeșul uitându-se cu pătrundere la omul care horăia. Oare nu cumva?... Ian să vedem!...

Apoi plecându-se pe el, începu să-i cerceteze figura și hainele, îl întoarse în toate părțile, căci omul, fiind beat, nu făcea nici o împotrivire și, după câtva timp de cugetare:

— Nu zise el, mi s-a părut deodată că samănă, dar m-am înșelat.

— Samănă, cu cine?

— Cu un cerșitor care a venit cu mine în căruță pe drumul Vasluiului... dar oricum fie... mai bine e să-l închizi până ce te vei încredința cine-i și de unde-i.

— Nu-i lucru curat, adause armașul, clătinând din cap. Hei soldați! luați pe acest bețiv și-l puneț în bașcă sub pază, iar mâne dimineață să-l aduceți înaintea mea să-l cercetez.

Porunca fu îndată îndeplinită, Stanciu răzeșul își luă ziua bună de la armaș, și, după un popas de câteva oare, se îndrumă în aceeași noapte spre Vaslui, ocolind crâșma Șantei; iar omul cel beat, îndată ce se simți singur în odaie, unde fu închis spre siguranță, se râdică încetișor pe picioare și ascultă cu luare-aminte la ușă.

Bun... zise el... nu-i nimene... Nătărăii!... Ei nu

știu că nu este broască în lume pe care Șotrea să nu o poată deschide... Uf!... prin ce feredeu am trecut; de mă cunoștea tâlharul de răzeș, pace era de mine!... De acum la lucru... ba nu, să mai înnopteze puțin... cincizeci de călărași cu armele și merindele trebuitoare au să plece peste trei zile la crâșma Șantei... ce chef!... ce chef!... câți oare se vor întoarce înapoi?... Ei nu puteau împărți miile pentru capul căpitanului, și eu nu dau trei parale pe capul lor... S-a făcut noapte... lună nu-i... de minune... să te văd, măi Șotrea!...

Atunci el băgă mâna într-un buzunar ascuns, scoase o barbă minciunoasă și și-o lipi pe sub fălci.

Iată-mă-s din tânăr, bătrân; ș-apoi cum știu eu să-mi încrucișez ochii și să-mi strâmb gura, nici dracul nu mă mai cunoaște.

Pe urmă își întoarse pe dos minteanul care avea două fețe.

Alt om, alte haine... De acuma la treabă, copile, și cu socoteală, cu chibzuință, să nu ne înecăm la mal, vorba ceea!

Astfel grăind cu sine, el scoase din tureatca ciobotei o cheie, o pilă și un clește.

Să vedem unde să lucrăm, se întrebă el, la ușă sau la fereastră?

El se gândi mult, observă mult și, în sfârșit, se hotărî pentru fereastră, care nu era mai naltă deasupra pământului decât de un stat de om. În câteva minute gratiile fură tăiate și, întocmai ca o șopârlă, hoțul lunecă de pe fereastră în josul zidului, se tupilă un moment în întuneric, și văzând că străjile sunt departe de dânsul, o luă la picior, zicând: Să ne vedem sănătoși, căpitane armașe!

Mai multe puști detunară în urma lui, însă plumbii atinseră streșinile caselor și vârfurile copacilor, iar el coti în dreapta și în stânga așa de bine, că i se pierdu urma cu desăvârșire.

În acelaș timp Stanciu răzeșul cu căruța și cu calul său mic și îndesat se întorcea în pas la Vaslui, însă pe un alt drum decât pe acela pe care venise,

căci o îndoială îi rămăsese în suflet despre asemănarea ce i se păruse că există între bețivul de la ușa armașului și cerșitorul care venise cu dânsul; și cum mergea încetișor, el gândea felurite lucruri: la Șanta, la Codrean, la chipul de a-i prinde, apoi la bănișorii ce avea să-i capete, la o răzeșie frumoasă pe care-și pusese ochiul să o cumpere, când iată că, deodată... se văzu oprit în mijlocul drumului fără veste, și un glas sălbatic îi răcni în față:

— Cine vine?

— Om bun! Creștin pravoslavnic!...

— Dracul să te ieie... hai la căpitanul!...

— Pentru ce să merg la căpitanul? săracu de mine!... Poftim ceasornicul, poftim punga! numai lasă-mă în pace... viața mea n-are la ce să-ți fie bună.

— Vino după mine, fără vorbă lungă, c-acuș îți măsur spatele cu stratul puștii.

— Maică Precistă!... Maică Precistă!... în ce capcană am intrat?... Sfinți patruzeci de mucenici, scăpați-mă!...

Și bietul Stanciu se văita, de-i mergea gura la ureche.

Dar neavând chip de împotrivire, el se dete jos din căruță și urmă tremurând pe omul care-l oprise în drum. Începuse acum a se revărsa de ziuă. Un alt om, mustăcios, c-o sabie lungă aninată de șolduri, îi ieși în cale strigând aceleași cuvinte înfricoșate:

— Cine vine?

— Om bun, cu frica lui Dumnezeu... nu mă omorî, că am o casă de copii!

— Taci din gură, mișelule!... De unde vii?

— De la Iași.

— Unde mergi?

— La Vaslui.

— Mai întâlnit-ai pe cineva pe drum?

— Nu.

— Cum? n-ai auzit despre vreo pregătire de

poteră?
— Ba da!... Ba nu!... Ia să-mi aduc aminte.
— Spune tot ce știi, că-ți scot măselile din gură.
— Mă rog, nu mă omorî!... Iaca spun tot... Am auzit, ba chiar știu cu încredințare, că o mare poteră de călărași se pregătește să vie asupra...
— Asupra cui?
— Asupra unui... asupra lui... asupra măriei-tale; și crede-mă ar fi bine să fugi de-aici cât mai curând, căci treaba se slutește... De la Iași vin pozderie.
Un lung hohot de râs curmă vorbele lui Stanciu răzeșul.
— Cu cine crezi tu că vorbești?
— Cu căpitanul Codrean, răspunse bietul răzeș, care, de frică, se făcuse mic ca un șoarece.
— Mișelul a căpătat orbul găinilor, adause căpitanul, uită-te bine la mine, și vezi am eu chipul unui hoț.
— Ba nu!... Ba da!... știu și eu?
— Eu, păcătosule, sunt Dragomir, căpitanul de călărași din Vaslui, care slujește cârmuirii de douăzeci de ani; care mi-am muiat sabia în sângele a vreo doisprezece haiduci, și care merg acum să prind tocmai pe Codrean cu care tu mă asemăluiești.
— Maică Preacurată!... Maică Precistă!... răspunse răzeșul, făcându-și cruce și răsuflându-se din piept. De ce nu mi-ați spus aceasta de la început și m-ați lăsat să vărs sudorile morții? Apoi răzeșul istorisi lui Dragomir tot ce știa despre Șanta și Codrean, precum și toată convorbirea ce avusese cu armașul cel mare din Iași.
— Ce gândești acum să facem? întrebă Dragomir.
— Să-l călcăm la noapte chiar.
— De ce să nu așteptăm potera din Iași, ca să-l luăm între două focuri?
— Nu, pentru că până în trei zile, cine știe ce se poate întâmpla? Codrean are mirosul subțire, ș-

apoi cerșitorul și bețivul nu-mi vin la socoteală. Cât pentru noaptea viitoare, el desigur nu se așteaptă la nimic; îl vom lua ca din oală.

— Bine zici.

— Ș-apoi de ce să împarți d-ta cinstea cu armașul?

— Ai dreptate.

— Cât despre răsplata bănească, adause vicleanul răzeș, ea va fi a mea, de vreme ce cinstea rămâne întreagă a d-tale, împreună cu cinurile de boierie ce-ți vor fi hărăzite drept mulțămită.

— Fie!

— Batem palma?

— Batem palma!

— A! Codrene, hoț blăstămat!... zise răzeșul frecându-și mânile cu o nespusă bucurie, se vede că ți-a fost scris să-mi cazi în laț cu trei zile mai înainte... Am să dau trei sărindare, dacă se va isprăvi lucrul cu bine. De acum, căpitane, dă poruncă oamenilor să descalece și să se odihnească colo în pădure, să nu-i vadă și să nu-i audă nimeni; căci iată se face ziuă și mâța cu clopot șoareci nu prinde. La noapte vom pleca tiptil, tiptil; n-avem decât două oare de drum până la crâșma Șantei; o să punem mâna pe el, vorba ceea când îi va fi lumea mai dragă. Sărmane Codrene!... Tu nu știi că ai a face cu Stanciu răzeșul!

III

Într-o verde poiană, la poalele dealului Bordea, ce de atâtea ori a fost cutreierat de haiduci, se află și astăzi încă o casă veche sprjinită pe furci, care se numește Crâșma Șantei. Într-însa locuia odinioară o crâșmăreasă cu numele Șanta, a cărei frumusețâ pereche nu avea. Zâmbetul ei era izvor de mângăiere, ochii ei, două bucurii, părul, haină de mătasă, sânul, taină de desfătări. Câți bogați treceau pe drumul mare se opreau în calea lor spre a vedea pe Șanta și o îndemnau să împartă cu dânșii averile: câți săraci veneau la crâșma ei, ca să-și potoale setea, se întorceau mai beți de chipul ei frumos decât de vinul din păhare; iar Șanta nu voia să părăsească crâșma din poiană, nici să se uite la vreunul din câți suspinau în dorul ei, căci iubea pe căpitanul Codrean. În toate nopțile Codrean se desfăta la pieptu-i în dulci și nespuse fericiri, ș-apoi păn-a nu se ivi zorile, lua iarăși calea codrului.

Într-o noapte el ședea culcat pe brațele ei, iar Șanta îi dezmierda părul. Buzele ei însă surâdeau și inima i se bătea așa de tare, că străbătea până în auzul lui Codrean.

— Ce ai, dragă? zise el.

— Sunt tristă, răspunse ea, căci am visat pe frate-meu Stanciu.

Codrean știa tot ce Stanciu urzise contrea sa, din spusele lui Șotrea care-l urmărise până la ușa armașului, dar nu știa despre potera din Vaslui care avea să sosească chiar în acea noapte.

— N-aibi grijă, draga mea, cât va fi Codrean pe picioare, nici un fir din părul tău nu se va clătina.

— Ferește-te de Stanciu, urmă ea, el e crescut în viclenie și inima lui e neagră ca un cuib de șărpi. De câte ori voi visa de dânsul e semn rău pentru

mine.
— Dă-mi, dragă, o sărutare, ca să-ți întărești sufletul, și alungă spaimele ce te împresoară. Stanciu e departe de noi, dar aice aproape am sabia și pușca, două surori nedespărțite, și colo în marginea pădurii unsprezece frați dintre care cel mai mișel plătește cât o sută de răzeși.
Atunci Șanta, înseninându-și privirea, își plecă fața pe fața lui și buzele lor se atinseră într-un sărutat așa de dulce și așa de lung, încât inimile lor de fericire încetară parcă de a bate. Multă vreme ei stătură în această uimire, vârtej al minții, dulce uitare de sine; când, în sfârșit, Șanta, simțind lacrimile că-i înecau ochii, zise cu glas tremurător:
— De ce, dragul meu, suntem noi osândiți de soartă să nu întâlnim pretutindene decât ochi de ură și inimi dușmane... să nu înșirăm în viața noastră decât zile înnourate și nopți fără somn... să nu avem parte să călcăm iarba verde, fără a lăsa după pasul nostru urme viclene, menite a ne pierde. Oare dragostea noastră supără lumea, sau suntem noi mai răi decât oricine pe pământ?... Și ce puțin lucru near trebui nouă ca să fim deplin fericiți! Nimic, decât uitarea oamenilor pe care nime nu o vrea!... Dar nici atâta Dumnezeu nu se îndură să ne deie, el care singur a urzit dragostea noastră.
Și glasul Șantei, dulce ca un cântec, îmbăta auzul iubitului ei; dar, deodată, săgeți de foc s-aprinseră în ochii ei și ea urmă astfel:
— Ba nu... dragul meu!... nu... Dumnezeu știe ce face... fericirea n-o dau anii, ci minutele o dau... Iar dușmănia lumii ne întărește inima și ne sporește dragostea... Ascunși, prigoniți, în luptă necurmată, precum am fost, să fim și de acum înainte, căci așa ne vom iubi mai tare... Focul mai frumos strălucește în întuneric și, înădușit, el aduce cutremur...
Așa grăi Șanta, și mai grăi încă multe vorbe izvorâte din inima ei iubitoare, până când Codrean,

răzemat cum era cu capul pe brațele ei, adormi înecat în fericirea lui. Iar Șanta rămase trează, neliniștită, cuprinsă de mii de griji, căci, deși împărtășea fericirea iubitului ei, dar se temea parcă să nu o piardă.

Miezul nopții sosi, oara spaimei, oara vedeniilor.

Atunci o cocoveică începu să cobească pe vârful casei.

Șanta simți un fior de gheață străbătându-i din tălpi și până-n creștet și fără voie smulse pumnarul de la brâul lui Codrean.

Inima i se bătea tare, ochii ei întrebau cu îngrijire întunericul, când iată că auzi la ușa din afară o mică ciocănitură ce părea a fi bătaie de om.

Ce să fie?... gândi ea... Oare să deschid ușa sau nu?... și de ce maș teme?... De câte ori nu vin oamenii să poposească la crâșma mea chiar la miezul nopții!... Atunci ea râdică încetișor capul lui Codrean de pe brațele ei, îl răzemă pe o perină, căci n-ar fi voit, cu prețul vieții, să-i tulbure liniștea somnului, și, intrând în tindă, deschise ușa.

Un chip de om se arătă în lumina candelei ce se revărsa dinlăuntrul casei... și inima Șantei sări din loc, recunoscând pe frate-său Stanciu.

— Bună seara, surioară!... Bucuroși de oaspeți? zise Stanciu cu zâmbetul cel mai nevinovat.

— Ce cauți la mine, Stanciule, acum în miez de noapte, tu care niciodată nu mi-ai călcat pragul la lumina soarelui?

— Caut, draga mea, un căpătâi pentru capul meu ostenit și ceva hrană pentru biata inimă, care de astăzi dimineață rabdă de foame.

— Stanciule, tu nu vii cu gând bun la mine, zise Șanta, străpungându-l cu privirea.

— Auzi vorbă!... un frate nu vine la soră-sa cu gând bun... mai ales când n-a văzut-o de-atâta vreme!

— E de mult, în adevăr, de când nu ne-am văzut, de când a murit tata; ți-aduci aminte atunci

când era bolnav pe patul morții și tu, în loc de apă, i-ai dat... tu știi ce i-ai dat, Stanciule, căci îndată apoi i-ai moștenit averile.

— Șantă dragă, nu se cade să primești cu asemene vorbe pe un frate care vine așa de departe să te vadă. Lasă-mă să mă odihnesc puțin în casa ta, și-ți jur pe cei doisprezece apostoli că te voi încredința pe deplin despre nevinovăția mea; căci un dreptcredincios ca mine nu poate să săvârșească păcatul de care tu mă bănuiești.

— Stanciule, nu vei intra.

— Pentru ce?

— Pentru că, deși în noi curge acelaș sânge, dar ce ne desparte este ura și ce ne poate apropia este numai dorul ce tu hrănești în suflet de a-mi face rău. Nu vei intra, pentru că suflarea ta otrăvită mi-ar molipsi casa, pentru că părintele meu ar lăcrăma în mormânt văzând că găzduiesc pe ucigașul său. Frate, dacă ți-e dragă viața, fugi!...

Zicând aceste cuvinte, ea arătă lui Stanciu pumnarul de oțel ce ținea în mână; sângele ei fierbea și fruntea-i încrețită esprima neclintita hotărâre de a-l pedepsi cu moartea, dacă ar mai îndrăzni să facă un pas.

Șanta, astfel cum sta pe pragul ușei, aurită de lumina candelei, cu pumnarul în mână, cu ochii mari, deschiși, din care izvorau nu lumini, ci pară de foc, era înfricoșată de frumuseță și mânie. În acele momente ea părea mai mult decât o femeie; părea a fi îngerul blăstămului ce cade pe capul lui Stanciu.

Stanciu, înspăimântat, făcu un pas îndărăpt, părându-i-se că vede umbra părintelui său, dar, venindu-și iute în simțiri, zise cu glas mai îmbărbătat:

— Pe viul Dumnezeu, Șanta, tu mă amenințí!...

— Fugi! răspunse ea.

— Apoi, dacă ți-e așa povestea, surioară, să-ți arăt eu cum se primesc oamenii la gazdă... Copii, la mine!... Puneți mâna pe dânsa și pe oricine veți

găsi înlăuntru. Să nu scape o muscă, auzitu-m-ați?... Iar voi înconjurați casa și stați gata cu puștile la umăr, căci hulubașul nu va voi să se deie cu una cu două, deși, nu are în ajutor decât pe hulubița lui.

N-apucase însă Stanciu să-și mântuie vorba, că pumnarul Șantei, strălucind ca un fulger în întuneric, se înfipse în pieptul lui Stanciu, care, lovit de moarte, căzu cu fața la pământ, scăldat în sângele ce-i gâlgâia din rană.

În acelaș moment, Codrean, trezit din somn de vuietul oamenilor ce năvăleau asupra Șantei, se aruncă ca un leu afară și, descărcând în grămadă pistoalele de la brâu și carabina cu două țevi, răsturnă patru poterași; apoi iute ca gândul el întoarse carabina cu stratul, cu cealaltă mână scoase sabia și începu să deie în dreapta și în stânga lovituri groaznice, întovărășite de moarte și care făceau deșert împrejurul lui; iar la urechile lui șuierau glonții deși ca grindina și nici unul nu-l nimerea, căci norocul și de astă dată îi ținea credință.

Vălmășagul era înfricoșat. Săbiile scăpărau în întuneric, trăsnetele puștilor răsunau până în inima codrilor, urletele poterașilor sămănau a urlete de fiară sălbatece ce se mănâncă între dânsele, iar în mijlocul lor, unde primejdia era mai mare, unde freamătul era mai asurzitor, Codrean fără frică de moarte se-nvârtea ca o vijelie.

Negreșit că e mai presus de puterea unui om de a se lupta singur cu o poteră întreagă și Codrean ar fi trebuit până în sfârșit să cadă jertfă voiniciei sale, dacă tovarășii săi, care erau așezați de pândă nu departe de drumul Iașului, auzind împușcăturile, n-ar fi alergat îndată în ajutorul său. Atunci biruința nu mai fu îndoielnică. Atăcați pe la spate fără veste, poterașii fură cuprinși de spaimă și într-o clipă toți câți mai rămăseseră în picioare o împunseră de fugă.

Urmele luptei fură îndată nimicite, trupurile îngropate, afară de unul singur... al Șantei, care,

lovită de-un plumb drept în inimă, căzuse sărmana pe pragul ușei, voind parcă și moartă să apere pe iubitul ei.

Înșirați în noapte pe cărarea codrului, haiducii duceau pe brațe pe frumoasa Șanta, a cărei păr de mătasă spânzura până la pământ, iar lângă dânsa mergea Codrean în tăcere cu moartea în suflet, cu ochii uscați, căci tot ce iubise el în lume, tot ce-i încălzise inima și-i îmbucurase vedeniile într-o viață întunecată de griji și de primejdii fusese ea, care acum nu mai era. Casa ei rămase în urmă pustie, cu ușile deschise, cu ferestrele sparte, și împrejur, unde și unde, câte un strop de sânge mărturisea încă despre trădarea lui Stanciu și voinicia lui Codrean.

IV

În sfârșit, soarele își arătă iarăș fața de raze la răsăritul înflăcărat și la sosirea lui totul reînvia, se mișca, strălucea, numai Șanta, frumoasa Șanta, cuprinsă de somnul cel vecinic, stătea în nemișcare cu fața întoarsă spre ceri și, cu toate aceste, întreaga fire părea că nu crede în moartea ei, într-atâta frumuseța are harul de a sămăna cu nemurirea; iar la capu-i tot atât de nemișcat, ca un al doilea mort, ședea căpitanul Codrean, privind-o cu ochi rătăciți și neînțelegând nimic. Haiducii, cu capetele descoperite dinaintea tainei morții, împărtășeau durerea căpitanului și mulți din ei își simțeau genele umede, lucru nemaipomenit încă în viața lor. Apoi ei săpară o groapă în mijlocul codrului pe piscul cel mai înalt, unde pământul era mai aproape de soare, și acolo așezară trupul Șantei, punându-i la cap o cruce de lemn.

Apoi căpitanul zise tovarășilor săi:

— Copiii mei... De astăzi înainte eu nu mai pot fi căpitanul vostru. Inima-mi e moartă și brațul fără putere. Mergeți unde vă vor duce ochii, căci oriunde, tot mai bine veți fi decât cu mine, dar câteodată aduceți-vă aminte de căpitanul Codrean.

— Să trăiești, căpitane!... răspunseră haiducii, Dumnezeu să-ți trimită mângâiere și bărbăție în suflet!

Ei se împrăștiară în lumea mare, unii la plugărie, alții la voinicie, iar Codrean rămase singur lângă crucea de lemn și, uitându-se împrejur, i se păru că lumea întreagă nu are altă menire decât să jăluiască moartea iubitei sale.

Atunci el își sfărmă pușca de-un copac, aruncă pistoalele într-un fund de prăpăstie, rupse sabia pe genunchi și, sărutând crucea de la capul Șantei, plecă pe drumul Iașului, însărcinat cu povara

durerii sale.

— Mă duc, zise el, să-mi dau viața domniei, căci nu mai am ce face cu dânsa.

Trei zile după aceea el se înfățișă înaintea domnului țării.

— Să trăiești, măria-ta!... zise el plecându-se până la pământ. Eu sunt Codrean căpitanul, pe a cărui cap ai pus preț aurul haznalei.

Domnul se-nfioră auzind aceste cuvinte.

— N-aibi grijă, măria-ta, sunt fără arme, am venit să-mi pun capul la picioarele măriei-tale și să-mi primesc pedeapsa pentru rălele ce-am făcut. Fă cu mine ce știi, căci m-am săturat de hoțit și de trăit.

Domnul porunci să-l închidă în temniță și adună boierii la sfat spre a chibzui asupra pedepsei ce i se cuvine.

Unii ziseră să-l spânzure, alții să-l înțape. Iar domnul, care știa taina lui Codrean, grăi astfel:

— Socotința domniei-mele este nici să-l spânzurăm, nici să-l ardem, nici să-l înțepăm, ci să-i deschidem ușile temniței și să-i dăm drumul.

Boierii, plini de mirare, se uitau unii la alții, fără a înțelege gândul domnului.

— Da!... adause acesta, moartea pentru dânsul este un bine, căci doar pentru aceasta datu-s-a prins în mânile noastre. Nu se cuvine să-l supunem pedepsei ce el însuși dorește, ci mai nimerit este să-l osândim să trăiască ca să-și poarte chinul din loc în loc ca o moarte de toate zilele; astfel pedeapsa lui va fi mai mare, iar noi nu vom călca sfatul bătrânilor care ne învață să nu tăiem capul celui ce se pleacă!

Ai dreptate, măria-ta, răspunseră boierii.

Porțile temniței se deschiseră în două lături și Codrean, alungat de la moarte ca un nevrednic, ieși trist, cu capul plecat, cu brațele încrucișate, înaintând încet pintre oamenii ce se fereau din calea lui.

El se urcă iarăși la codru, care singur părea a nu-

l răspinge de la sânul său, și acolo, obosit, se puse pe-un trunchi de copac și stătu mult timp cu capul rězemat pe mâni într-o stare de amorțire, astfel că toate gândurile îl părăsiră, până și gândul Șantei.

Dar într-un târziu, deșteptându-se, el se uită împrejur și zări în albastra depărtare culmile munților. Atunci o rază de bucurie îi lumină fața, el își luă toiagul de drum, își puse traista pe umere și plecă.

De-atunci de numele lui Codrean nu s-a mai auzit prin țară.

V

Treizeci de ani după aceste întâmplări, muri într-o peșteră din Munții Vrancii un bătrân sahastru pe care orfanii, văduvele și săracii nu conteneau de a-l jăli, căci treizeci de ani de-a rândul el fusese binefăcătorul lor. Acest sahastru, ajuns la adânci bătrânețe, avea barba până la genunchi și sprâncenele așa de lungi, încât le ridica cu cârja. El umbla totdeauna desculț și mijlocul lui era încins cu un curmei de tei. De unde venise și ce făcuse el mai înainte, nime nu știa, dar iarăș nime nu putea să numere binele ce el făcea în toate zilele.

De avea cineva vreo pricină cu megieșul său, la dânsul găsea judecata dreaptă, la care se supuneau amândoi; de avea vreun sfat de cerut, găsea vorbe înțelepte și priincioase; de avea vreun necaz, găsea mângăiere; de avea vreo boală, găsea buruiene de leac. De aceea toți locuitorii din munte îl priveau ca un sfânt. El se hrănea cu rădăcini, și capul său nu se odihnea decât pe piatra goală. În toate diminețele el se închina cu fața întoarsă spre răsărit, însă închinăciunea sa era scurtă și așa de fierbinte, că, după ce sfârșea, obrajii săi păreau că primesc colorile răsăritului. Două oare înainte de a muri, el spuse duhovnicului viața sa trecută, cum a hoțit, cum a iubit, s-a dat sigur în mâinile dreptății care l-a iertat, și această mărturisire îi ușură întratât inima, încât el primi moartea cu fericire, ca o iertare de la Dumnezeu. Mormântul său fu acoperit cu flori, și în toate diminețele locuitorii din munte se rugau pentru sufletul lui, zicând:

Dumnezeu să-l fericească pe lumea cealaltă, că mult bine ne-a făcut aice!

Astronomul și doftorul

Vestea despre țara Moldovei mersese odinioară departe pănă în țările cele mai depărtate de la apus. Se zicea cum că grâiele rodesc în pământul ei atât de mult, încât oamenii nu dovedesc să le strângă în girezi; că vinul din podgorii curge în pâraie, încât oamenii, nemaiavând ce face cu el, îl uită cu anii în pivnițe pănă ce putrezesc doagele și cercurile poloboacelor și rămâne vinul în cămeșa lui; că oamenii sunt blajini și primitori, neștiind ce-i cumpăna și măsura în ale traiului, și că la masa fiecăruia este totdeauna loc pentru zece.

— Acolo e de noi! zise un astronom cătră un doftor dintr-un oarecare târg depărtat de la apus.

Astronomul, deși om învățat, se uita de mult timp la ceri, însă ceriul îndărătnic nu-i trimetea mană ca în vremea lui Moisi; iar doftorul, om nu mai puțin învățat, aștepta bolnavii care nu veneau, nu doar că bolnavi n-ar fi fost, dar pentru că alții mai norocoși în meseria lui îl luase pe dinainte.

Ei se sfătuiră să vie în țara cea multlăudată a Moldovei, sperând că acolo se vor îmbogăți cu ușurință. Ei merseră deci cum putură, încetul cu încetul, și mai călări, și mai pe jos, și mai în căruță, ca oamenii subțiri la pungă, căci pe atunci nu se visa încă de drum-defier, și astfel ajunseră după lung drum și osteneală la hotarul țării.

Era toamna, pe când, vorba ceea, gospodarii își numără bobocii, iar rândunelele își caută de drum. Nu departe de hotar se vedea un sătulean înecat în fumul ce ieșea de prin ursoaice , sămn că pretutin

dene fierbeau oalele la foc, căci era înspre sară, pe când oamenii se pregătesc de-ale mâncării și odihnei. Călătorii intrară în cea dintăi casă din marginea satului, unde locuia Niță Blehan. Niță îi primi după obicei cu inima deschisă și fără să-i

întrebe cine sunt și de unde vin. Femeia lui priveghea oalele la foc, și cinci copii în jurul ei, hârjoninduse între dânșii, trăgeau din vreme în vreme cu ochii la strachinile de pe masă.

Masa, așăzată în mijlocul odăii, era joasă, pe trei picioare, și pe dânsa fumega o cogemite mămăligă mai mare decât pălăria astronomului, încunjurată de trei strachini: una cu slănină, alta cu varză și a treia cu ardei. Femeia așeză apoi pe masă oala de la foc, în care pregătise un minunat borș cu fasole amestecat cu ceapă, a cărui aburi îmbătau mirosul nerăbdătorilor copii.

Poftim la masă! zise Niță străinilor ce stăteau la o parte privind cu curiozitate prânzul țărănesc.

Astronomul făcu o mișcare pentru a se apropia de masă, dar doftorul îl opri de poala surtucului în loc.

— Foarte mulțămim! răspunse acesta. Suntem sătui, chiar adinioarea am mâncat.

Românul niciodată nu respinge străinul de la masa lui, dar nici are obiceiul să-l poftească de două ori. Astfel Niță, fără a-i îndemna mai mult, se puse cu familia roată împrejurul mesei și, cât ai bate în palme, mămăliga cea mare se făcu nevăzută și împreună cu dânsa borșul, slănina și celelalte; iar doftorul se uita la dânșii cu ochi plini de mirare și se afla într-o mare neliniște.

— Îi vezi? șopti astronomului la ureche, toți au să moară la noapte.

— Cum se poate?...

— Îți jur pe diploma mea de doftor. Ei s-au îndopat cu atâtea mâncăruri grele și nemistuitoare, încât punga stomacului lor, umflându-se peste măsură, are să producă sau o paralizie a creierilor, complicată cu intoxicație de sânge, sau o hypertrophie a inimii; și una și alta sunt boale grabnice și fără leac.

— Așa trebuie să fie negreșit... d-ta ești doftor și le știi aceste, răspunse astronomul plecându-și capul.

— Ascultă-mă, urmă doftorul; să nu cumva să ne culcăm cu dânșii în odaie în astă-noapte, căci mâni dimineață o să fim învinovățiți că i-am otrăvit.

— Bine zici.

Niță, după ce mântui de ospătat, își șterse mustețele și-și aprinse luleaua, cu aerul mulțămit a omului ce și-a îndestulat pofta mâncării.

— Nevastă, zise el, pregătește așternut pentru musafiri: d-nealor sunt osteniți și vor să se odihnească.

— Foarte mulțămim! răspunse din nou doftorul. Noi ne vom culca afară pe prispă, căci suntem siliți să plecăm de cu noapte, și nu voim să vă stricăm somnul la pornirea noastră!

— Nu vă sfătuiesc să vă culcați afară, băgă de samă Niță. Am semne că la noapte o să vremuiască, o să fie furtună cu ploaie și ninsoare.

— Auzi? zise doftorul către astronom.

— Ba că chiar! Eu n-am să știu de va fi vreme bună sau rea... Doar au trecut equinoxele toamnei și putem zice că suntem în calea orbitei aproape de perihelie, astfel că după paralaxa soarelui, nu se poate ca în astă-sară să fie vreme rea.

— Așa trebuie să fie, negreșit. D-neta ești astronom și le știi aceste, răspunse doftorul plecându-și capul la rândul său.

Ei se culcară deci afară. Vremea era bună de cu sară; stelele sclipeau nenumărate pe ceri, dar într-un târziu pe la cântatul cucoșului se stârni deodată un vânt din crivăț, căptușit cu lapoviță, încât învățații călători se treziră din somn degerați ca vai de ei. În zadar se învăleau ei cu mantalele prin care ploaia străbătea drept dragul; în zadar se adăposteau sub streașină, în dosul casei, după poiată, vântul îi învăluia din toate părțile și-i ardea la inimă.

— Să batem la ușă să ne deschidă, căci o să perim afară, zise astronomul.

— Dar cine dracul ne va deschide, răspunse

doftorul, nu știi că ei sunt morți înlăuntru?

— Ai dreptate, nu mă gândisem la aceasta. Dar iată că un zgomot neașteptat se aude înlăuntrul casei; ușa scârțâie în țâțâni, se descihde, și Niță, în cămeșă, cu capul gol și desculț, se înfățișează străinilor care se uitau la dânsul spărieți ca la ducă-se pe pustii.

— Intrați în casă, zise el, nu v-am spus c-o să vremuiască? de ce nu m-ați ascultat.

Se vede că boala încă n-a făcut «criză», gândi în sine doftorul.

Ei intrară înlăuntru, se încălziră, adormiră și a doua zi, deșteptându-se, văzură cu mirare pe toți bine sănătoși; femeia pregătea mâncarea la foc, copiii zburdau veseli prin casă, iar Niță ședea liniștit pe laiță cu luleaua între dinți.

— Bună dimineața! zise el. Așa-i că tot e mai bine în casă decât afară?

— Așa este, răspunse doftorul, dar ia spune-mi te rog, totdeauna ospătezi d-ta mâncări de-acele ce am văzut ieri pe masă?

— Totdeauna, căci nu avem de altele.

— Și n-ai fost bolnav niciodată?

— Ba da; o dată, mi-aduc aminte că mi-am răsucit un picior venind cu carul din pădure; însă moș Trohin mi l-a tras la roată și mi l-a îndreptat. Altă dată m-a durut o măsea pe care mi-a scos-o fierarul din sat cu cleștele. Apoi mai am câteodată vătămătură, știi care o are tot omul, dar aceea nu-i boală la noi.

— Doftorii de la spițărie n-ai luat niciodată?

— Spițărie!... Să mă ferească Dumnezeu! Doar nu mi s-au urât zilele. Spițeria mea e cuptorul. Când m-apucă vătămătura, beau un pahar de rachiu și mă culc pe cuptor, și, după ce mă încălzesc bine pe o parte, apoi mă întorc de mă încălzesc pe cealaltă parte, și a doua zi dimineață mă scol teafăr ca dintăi.

— Ciudat! zise doftorul cu un aer gânditor.

Apoi astronomul, apropiindu-se de Niță, îl

întrebă la rândul lui:

— Ia spune-mi, mă rog, de unde ai știut că o să se strice vremea astă-noapte?

— Iaca vorbă!... Orișicine hrănește un porc în poiată, trebuie s-o știe aceasta.

— Ce fel?

— Apoi da!... La noi e cunoscut că mascurul când vine de la câmp cu un pai în gură, vremea o să se schimbe în furtună. Aceasta o știm din buni și străbuni și niciodată nu ne-am înșelat.

— Ciudat!... adaose astronomul.

Apoi, după ce cugetă câtva timp, se întoarse către tovarășul său și-i zise:

— Frate! știi ce?... Să nu mergem mai departe să ne pierdem vremea. Într-o țară unde cuptorul ține loc de spițărie, și mascurii știu mai mult decât astronomii, n-avem ce căuta.

— Ai dreptate, răspunse celalalt.

Astfel învățații călători care veniseră așa de departe, spre a se îmbogăți în Moldova, se întoarseră de la hotar.

Două nebunii

I

Cozma plecă de acasă pe la răsăritul soarelui, cu pușca pe umăr, întovărășit de copoi, și apucă peste cîmp de-a dreptul prin zăpada ce scîrțîia sub cizmele sale, și prin a cărei pulbere se vedeau urme proaspete de iepuri. El mergea cu pași grăbiți, iuțit de gerul dimineței și din pieptul său ieșeau aburi deși ce-i albeau musteţele. Soarele era cu dinți, pădurea încărcată cu promoroacă, și în urma lui satul abia se zărea dintre valurile troianului.

Cozma era însurat cu cea mai drăgălașă femeie din sat și o iubea atît de mult, încît gurele răle spuneau cum că dragostea lui se cam asamăna cu gelozia. Numai patima vînătoriei ce-l stăpînea de copil îl scotea cîteodată de-acasă, dar și atunci multă zăbavă el nu-și făcea în pădure, căci era om prevăzător și se temea ca nu cumva femeia lui să sufere de urît; iar urîtul, își zicea el, este un musafir primejdios la casa omului, care vine totdeauna cu sfaturi răle. El avea în minte o întreagă comoară de cugetări folositoare pentru trăinicia căsătoriei, precum de exemplu: „Paza bună trece primejdia rea. Femeia trebuie să se teamă de bărbat. Pușca, calul și femeia nu se împrumută”, și alte de asemenea culese din înțelepciunea poporului și din Sfînta Scriptură. Însă, trebuie să o spunem, femeia lui nu le prea lua uneori la bun înțeles, și de aceea se iscau între dînșii mici certe care înnourau cîteodată ceriul lor gospodăresc.

Iată că tocmai în dimineața cînd Cozma se duse la vînat, sosi la casa lui un străin mărunt de trup, cam sprinten îmbrăcat pentru un ger ce închega apa, neavînd pe el haine mai calde decît o căciulă bine îndesată pe urechi și un surtucel care-i pocnea

în spate. Acest străin era cum am zice un logofețel de tîrg, nu tocmai boier, dar nici țăran. El știa scrie cît trebuia pentru a-și zugrăvi iscălitura cu niște litere ca talpa gîștii, aruncate unele în spinarea altora, în mijlocul unei grădini de floricele; iar în cetire era mult mai înaintat: învățase pe de rost Alexandria și Intîmplările frumosului Arghir, și știa, lucru rar pe vremea aceea, să socotească zilele anului după mîna lui Damaschin. Prin urmare, nu era om de rînd• Dar pe lîngă atîtea bune însușiri avea și o slăbiciune: iubea prea mult femeile. Nu iubea pe una sau pe două, ci pe toate fără osebire, și încă pe toate deodată, nalte sau mici, bălăi sau smolite, tinere sau tomnatice, numai femei să fi fost. Se aprindea la lumina ochilor lor, cum s-ar aprinde o ploscă cu praf la focul unui chibrit. Ciudat însă era că în același timp se credea și el iubit de dînsele. După mintea lui, nici o femeie nu era în stare să se împotrivească nurilor săi ademenitori. Era destul ca el să se rotească pe călcăie, să arunce o căutătură gališă sau o vorbă cu două înțelesuri, pentru ca virtutea cea mai aprigă să puie îndată armele jos. Și cum să nu crează astfel, cînd era înzestrat cu tot ce trebuie unui om pentru a fi un adevărat răpuitor de femei: ochi negri, focoși, mîni albe și delicate ca de duducă, un nas cam ridicat în sus, care-i dădea un aer isteț și obraznic totodată, și o inimă… o inimă… Cît despre vorba lui, ce să mai zicem?… Era atît de îmbelșugată, încît curgea ca un rîu ce se revarsă peste maluri. Păcat că pe lîngă toate aceste nu avea și un contășel mai gros pe umere, căci n-ar fi fost de prisos în timpul iernii și i-ar fi dat totodată o înfățișare de om cuprins, ceea ce nu strică pe lîngă femei; vina însă despre lipsa contășului nu era a lui, ci a împrejurărilor; noroc în toate nu putea să aibă.

Dar ce căuta acest om primejdios în satul și la casa lui Cozma?

Ce căuta vom vedè mai pe urmă•

Presupunem deocamdată că adulmeca vînatul ca prepelicarul.

— Bucuroși de oaspeți? întrebă el, deschizînd ușa și băgînd capul înlăuntru.

— Bucuroși! răspunse femeia lui Cozma, care-și pieptăna părul dinaintea focului.

— Brrrrrrr. Ce iarnă rusească!… zise străinul, suflîndu-și în pumni. Lelițo, nu-mi vei face și mie un locușor la foc, că mări mult frig am strîns în spate.

— Poftim, răspunse femeia, dîndu-se puțin la o parte.

— A! Blagoslovit lucru e focul iarna!… Da' bine, ești singurică acasă?

— Singurică cum vezi, bărbatul meu e dus la vînătoare… Dar domnul de unde vine, nu-i fie întrebarea cu supărare?

— He! he! he! Drăguță, de unde vin eu! Vin… vorba ceea, de peste nouă mări și țări. Fost-am pe unde cresc smochinele ca ciupercile în cîmp și pe unde oamenii au față neagră ca fundul ceaunului; fost-am și prin țările acele unde-i cuibul crivățului și anul de-o zi și-o noapte.

— Și ce-ai căutat pe acolo? întrebă cu mirare femeia lui Cozma.

— Ce-am căutat?… Dacă ți-oi spune, nu mi-i crede. Am căutat aceea ce se găsește mai des și mai rar în lume, aceea ce-i mai frumos și mai urît, mai blînd și mai fioros. Am căutat doi ochi!

— Doi ochi! zise femeia la culmea mirării.

— Da!… doi ochi!… și pentru dînșii am alergat ca un năuc, și vară, și iarnă, de-a lungul și de-a latul pămîntului, și abia acuma i-am găsit. Nu-i vorbă, am întîlnit în lume ochi de toată mîna, și mai mari, și mai mici, și mai albaștri, și mai fistichii… Dar ca ai tăi așa de frumoși și drăgălași, zău încă n-am văzut!

„Se iuțește domnișorul”, gîndi femeia, scormolind focul în vatră spre a-l ațîța; apoi, luînd un aer mîhnit, ea zise:

— D-tale îți vine a zburda… și eu sunt o biată femeie nenorocită, care plîng cît e ziulica de lungă.

— Plîngi?… Ești nenorocită?… Nu se poate… urmă străinul uitîndu-se cu duioșie la tînăra femeie, a cărei chip frumos era înconjurat de-un păr negru atît de lung, încît peptenele părea că nu dovedește să-i ajungă la capăt. Nenorocită pentru ce?

— Pentru că… dar ce să-ți mai spun necazurile mele d-tale, care mă vezi acum pentru întăia oară. Ce milă poți să ai pentru mine?

Zicînd aceste cuvinte, pieptul i se ridică într-un oftat și ochii ei se ațintiră asupra focului cu o căutătură în care străinul crezu că vede o adevărată nenorocire.

— Eu să nu am milă de tine? Auzi vorbă!… Spune-mi, dragă, ce ai… Eu sunt om ispitit, am umblat prin lume, am văzut mult, și pot să-ți dau sfaturi de priință.

— Ce să am?… Am un bărbat rău ca un zăvod, care nu mă lasă să văd soarele decît prin ferestuica asta. Mă ține închisă ca pe o fiară sălbatică. Mă teme de toate, pănă și de oglindă… Auzi!… N-am măcar o oglindă în casă, să mă văd cum ma pepten; zice că n-am trebuință să știu cum sunt.

— Sărmană copilă! Aceasta este o adevărată nenorocire. Te plîng din toată inima… Dar știi ce să-i faci?

— Ce?

— Să-l dai pe bete!… Curată socoteală… Încai dacă te teme, să aibă pentru ce.

Ispititul călător, pătruns de frigul de pe drum, se afla acum între două focuri, între focul din vatră și frumusețea gazdei. Cum, dar, să nu i se aprindă călcăile? Socotind deci c-a dat norocul peste dînsul, el devenea din ce în ce mai duios, • iar ea se ferea și nu prea, împrotivindu-se cam după cum zice cîntecul:

Fugi de-acolo, vino-ncoace,
Lasă-mă și nu-mi da pace.

Pe buzele ei se-ntipări un zîmbet plăpînd și ochii ei negri, privind cu nehotărîre pe sub umbra genelor, păreau că vor să pribegească în altă lume•

„Hait!… încă un bărbat cu podoaba obștească pe frunte, gîndi străinul, răsucindu-și musteața; la bună vreme am nimerit. ” Inima sa începu să salte sub farmecul dorinței; dar dracul, care n-are altă treabă decît să încurce ițele în lume, își amestecă și astă dată codița tocmai în momentul cînd ispititul călător crezu că a pus mîna pe noroc; căci deodată se auzi un zgomot neașteptat, un glas sălbatic de care se cutremurară geamurile ferestrei:

— Uit!… nea!… nea!… nea!… Nea, Șoimu!… Nea, Dudaș!… Nea, Bălan!…

— Vai de mine! strigă femeia cu glas desperat. Vine bărbatul meu… ce să fac?… De m-a găsi cu d-ta, sunt pierdută… Unde să te ascund?… Unde?… Ah! ici în sacul cu făină… Vîră-te degrabă.

Străinul tremura de frică de-i clănțăneau măselele. Iute, el se aruncă în sac, cufundîndu-se în făină pănă în gît, iar femeia, dupa ce legă gura sacului cu grăbire, se puse iarăș dinaintea focului și urmă a-și peptăna părul în liniște.

Iată că pe pragul ușei se înfățișă Cozma cu pușca în mînă și cu barba albă de promoroacă, zicînd cu glas puternic:

— Femeie, cine a venit aici?

— Nimeni, dragul meu.

— Nu se poate; cînii latră a om străin; am văzut urme de cizme prin zăpadă la ușa mea.

Nu știu de ce urme vorbești; poate că sunt chiar urmele tale.

— Ale mele?.. • Vom vedea.

Atunci el începu a cotrobăi toate lucrurile prin casă; deschise lăzile și dulapurile, lovi cu stratul puștii în perni, în mindire, iar cînd veni în dreptul sacului, deși știa că într-însul nu-i decît făină, totuș îi dădu, pentru liniștea cugetului, cîteva lovituri de cercare care erau cît pe ce să strămute din loc

coastele bietului călător.

Femeia, văzînd apoi pe bărbatul său că se depărtează de sacul cu pricina, prinse la inimă și începu să-l mustre.

— Cînd oare îți vor ieși gărgăunii din cap, bărbate? Ia privește cît ești de vînăt și posomorît la față, parcă ți-ai îngropat neamurile… Ai ajuns de rîsul satului cu nebuniile tale. Ș-apoi crezi că, de-aș vrè eu, n-aș găsi chip să-mi ascund ibovnicul chiar sub ochii tăi… colo bunăoară în sacul cel cu făină… Hei!… dragul meu, nu te mai face din bun sănătos, bolnav; căci știi vorba ceea: „Mai ușor e a păzi un cîrd de iepuri decît o femeie»•

— Unde-i?… Unde-i… să-i fac scăfîrlia chisăliță? strigă Cozma aprins de mînie, văzîndu-și căutările zadarnice.

— E colo în sac, crede-mă, răspunse Măriuca cu un zîmbet luător în rîs.

— Nu-ți bate joc de mine, femeie! spune-mi unde-i, ca mă jur pe…

— Dacă nu-i în sac, trebuie să fie în horn. L-ai căutat în horn?

Cozma, aiurit, se uită în horn, vîrî înăuntru coada cociorvei, dar nu găsi nimic.

— Dacă nu-i în hort, trebuie să fie în vreo bortă de șoarec, căci omul de frică cică se face mic ca un șoarec.

— Femeie necinstită, nu mă scoate din sărite, căci vai ș-amar de tine!… Încă o dată, spune-mi unde-i?

— Dacă nu-i în borta șoarecului, trebuie să fie în podul casei, fiindcă acolo e loc mai larg.

Cozma, fulgerat de această idee, se lovi cu palma peste frunte, întocmai ca omul ce-și zice singur: „Na, ce gogoman mai sunt”, și furios se aruncă pe scări în pod.

Dar, pe cînd el își pierdea vremea căutînd ca un bezmetic pe după grinzi, pe sub țoluri, pintre putinile de borș, femeia lui dezlegă sacul, scoase pe ispititul călător mai mult mort decît viu, din

făina în care șezuse îngropat cu genunchile la gură, și-l dădu pe ușă afară, zicîndu-i:

— Mergi la cumătră Ilinca în casa de alăture și spune-i să vie la mine. Nu pleca fără răspunsul meu.

Apoi iute ea mătură urmele de făină ce se scuturară de pe hainele străinului și, cînd Cozma coborî din pod, toate erau în rînduială.

— Nu-i nici în pod, zise Cozma; se vede că l-a înghițit pămîntul. Obosit, el se puse pe-o laiță cu brațele încrucișate, și pe fruntea sa sudoarea curgea ca bobul. Apoi, cugetînd că a putut să aibă prepusuri nedrepte, el se simți rușinat de atîta zgomot în deșert și cercă să se îmbuneze pe lîngă soția sa, care acum ședea mînioasă cu spatele întoarse spre dînsul.

— Ia vin' lîngă mine, Măriuco, și spune-mi sunt eu teafăr sau nebun?

— Eu să vin lîngă tine!… Eu femeie necinstită!… Să mă ferească Dumnezeu!… Mai bine în brațele morții.

— Ia lasă mînia la o parte, Măriuco!… Hai!… vin' de mă sărută ici pe frunte… că doar nu piere lumea.

— Bai.

— Măriuco! Văzut-ai tu mărgelele cele de la dugheana jupînului Ițic din sat?

— Nu știu.

— Ți-ar plăcea să le ai la gîtul tău?

— Nu știu.

— Măriuco, sărută-mă și-ți cumpăr mărgelele.

— Iaca zău!

— Zău așa! uite, să n-am parte de ochii tăi cei frumoși.

— Mi le cumperi acuma îndată?

— Cît ai scapara din degete.

— Ei bine, fie, însă cu o tocmală.

— Ce tocmală?

— Să nu mă mai temi de altă dată, că „De ce se teme, omul nu scapă”.

— Ba șaga asta să n-o faci, Măriuco.

Pacea fu încheiată între soții burzuluiți prin o sărutare, după care Cozma își simți inima la loc. Măriuca îi puse căciula pe cap și cu șăgi, cu dezmierdări îl scoase pe ușă afară, trimițîndu-l după mărgelele făgăduite.

Iar Cozma, fără leac de grijă, plecă de acasă și, pe drum mergînd, gîndea la spaima sa trecută și la bărbații care au pățit-o mai rău decît dînsul. Apoi, pănă a nu ajunge la dugheana cu mărgelele, se încurcă puțin pe la crîșma din sat spre a-și drege cheful după un val așa greu.

II

— Cine-i calindroiul cel botezat în făină, ce mi-ai trimis? întrebă Ilinca care venise la Măriuca îndată după plecarea lui Cozma.

— Un om din lume. Să-l îngrop, de-l cunosc.

— Și ce a căutat în sacul tău cu făină? adause ea uitîndu-se cam pieziș la Măriuca.

— Vai de capul lui ce i s-a întîmplat! El a venit la casa mea degerat de frig pe cînd Cozma era la vînat, și, fiindcă l-am primit bine, el a găsit cu cale, văzîndu-mă singură, să-mi aștearnă la vorbe de dragoste. Eu mă făceam că-l ascult și l-am tot trăgănat cu cuvinte îngăimate pînă ce a sosit bărbatu-meu și atunci l-am vîrît în sac. Am voit să-i dau o groază ca să nu mai alerge altă dată după ochi frumoși. Așa-i c-a venit la tine cu sufletul la gură?

— Așa-i, dar nu te-ai temut de bărbatu-tău că-l va găsi în sac?

— Ba, că chiar!… Nu știi tu că bărbații au orbul găinilor și nu caută decît unde vor femeile lor să caute. Ascultă-mă, cumătră! Danțul încă nu-i mîntuit. Voi să dau și bărbatu-meu o spaimă de învățătură, pentru ca să nu mă mai teamă în viitor și să-mi tot caute pricină din senin.

— Ca ce fel?

— Iată cum. Tu îi vei spune că în adevăr fusese un om în sacul cu făină și că eu m-am înțeles cu dînsul să-l întîlnesc chiar în astă-sară în casa cea pustie din capul satului. Învață-l un șireclic cum, dragă Doamne, să ne prindă. Până deseară el o să turbe de jigăraia zulei, și o să-și bea toată fierea din inimă. Aceasta-i va fi de leac; iar calindroiului din sacul cu făină, spune-i că mi-a căzut tronc la inimă, și adă-l înspre amurgul la locul de întîlnire, unde să-i pregătim o cinste de cele năstrușnice să-i

ducă vestea dincolo de sat.

Planul Măriucăi era isteț, dar primejdios; ea se juca cu focul. Ațîțînd slăbiciunile a doi nebuni, ea voia prin. o singură glumă sa le puie minte la amîndoi, dar nu se gîndea cît de nesocotită și fără margini poate fi turbarea unui bărbat gelos, care se crede înșelat, sau a unui amorez luat în rîs. Și una și alta puteau să o ducă la rău sfîrșit. Însă Măriuca nu avea în vedere decît scopul de a-i rușina și făcea de mai nainte un haz nespus, închipuindu-și cum o să-i vază smeriți și pocăiți dinaintea ei.

Măriuca și cumătră-sa se sfătuiră deci cum să alcătuiască petrecerea din acea sară, și, pe cînd crezură ele că Cozma se va fi îndrumat spre casă, Îlinca îi ieși înainte și-l întîlni în adevăr întorcîndu-se cu mărgelele în mîni• Ea îi vărsă în ureche cîteva vorbe otrăvite care-l îngălbeniră la față și-i zgîrciră pumnii într-atîta, încît bietele mărgele, strînse ca într-un teasc, se făcură fărîme. Ca în toate împrejurările grele, el se abătu și astă dată pe la crîșmă unde bău de dușcă cîteva pahare de vin spre a-și potoli focul și a-și limpezi ideile, și plecă apoi spre casă mai îmbărbătat, făcîndu-și feliurite planuri cum să dea ochii cu necredincioasa lui soție. Acuma se dumerea el ce însemnau toate apucăturile ei de mai nainte pe care el, în prostia lui, le crezuse că sunt copilării. Ajuns pe pragul ușei, el se văzu pe neașteptate întîmpinat de Măriuca care îi sări înainte zburdalnică ca o veveriță. Atîta îndrăzneală din partea unei femei necinstite, îl scoase din simțiri și capul lui începu să fiarbă ca un cazan. În zadar îl întreba ea despre mărgele, despre jupînul Ițic, despre vînat, despre vremea de afară. Cozma era fără grai, cu dinții încleștați, numai ochii i se mișcau în cap, roșietici, însîngerați.

— Se vede că te-ai îmbolnăvit, bărbate, umblînd după mărgele, zise șireata Măriucă, făcîndu-se că nu pricepe nimic.

Cozma îi aruncă o privire încruntată și, fără a-i

răspunde, ieși răpede din casă, simțind că se înădușă. Afară vîntul răce îi lovi fruntea, dar nu-l răcori. El se preumblă pe la poiata cu păseri, pe la ocolul vitelor, la stogurile de fîn, la coșerele cu popușoi care toate alcătuiau mica lui gospodărie; apoi voi să dreagă carîmbul de la car, dar băgă de samă că nu-i stricat, înjugă boii și iar îi dezjugă, neavînd unde să meargă, și astfel umblînd de la un loc la altul fără treabă și fără conștiință de faptele sale, părea că mintea l-a părăsit, lăsîndu-l în voia picioarelor. Dar deodată o idee îi trăsni prin cap și-l scoase din buimăceala ce-l stăpînea.

„Ce mai stau eu la gînd? își zise el. Trebuie să-i tai gîtul ca la un pui de nopîrcă. ”

Și voind a-și pune în lucrare ideea cît încă era proaspătă, el scoase cuțitul de la brîu și apucă înspre ușa casei cu capul înfierbîntat de focul răzbunării.

„Da! adause el.. • Răul trebuie tăiat din rădăcină. Hait, Cozma, fii bărbat și stăpînește-ți inima!… Nu-i vreme sa ne înduioșăm. Dinte pentru dinte, și ochi pentru ochi! aceasta-i legea cea adevărată. ” Dar, în momentul cînd era sa deschidă ușa spre a plînta fierul ucigător în pieptul nevinovatei sale soții, el auzi deodată în creierii lui o voace stranie, înădușită, rostind cuvintele: „El cum rămîne? ” Cozma se uită împrejur ca și cînd acest glas cobitor ar fi venit de undeva, însă nu văzu decît un corb singuratic care cloncănea pe-o creangă uscată, și nu mai auzi decît inima sa bătîndu-se.

„El cum rămîne?… se întrebă Cozma. Da! El cum rămîne… Aceste cuvinte Dumnezeu sau dracul mi le-a șoptit la ureche spre a-mi aminti că socoteala mea nu va fi deplinit încheiată în cîtă vreme el va rămînea nepedepsit. Da!… Trebuie să-i fac și lui judecata… Dar cînd și unde?… ”

La aceste de pe urmă cuvinte, Cozma încreți din sprîncene cu oțărîre și stătu cîteva minute pe gînduri. Mii de cugete se încrucișară în acest scurt

timp în mintea lui bolnavă; i se păru că vede o figură de om străin cu zîmbet înveninat, cu ochii rîzători, bătîndu-și joc de mișelia lui, iar el, setos de răzbunare, voia parcă să o prinză cu mînile, să o sfîșie, însă puterile lui amăgite se pierdeau în deșert, luptîndu-se contra vîntului.

„Ah! chip blăstămat! adause el… Era cît pe ce să te uite mînia mea… Voi aștepta până desară ca să vă dezmierd pe amîndoi deodată… numai așa voi fi deplin răzbunat. O! Doamne!… Ce lungă e ziua de astăzi!… ”

Îndată ce-și luă această hotărîre, el se simți liniștit ca omul ce a pus o treabă la cale, însă până în sară, neavînd ce face, el reintră în casă curios sa mai vadă fățărniciile femeiei sale.

Măriuca, veselă ca mai înainte, îl întîmpină cu feliurite vorbe și întrebări la care Cozma răspundea silit și cu jumătate glas.

— Ție nu ți-e bine, bărbate, zise ea. Te cunosc de pe față; bagă de samă, boala ta poate să fie grea!

— Dar e grea!…. răspunse Cozma.

— Și unde te doare?

— Aici la… inimă.

Te voi tămădui eu, n-aibi grijă, adause ea, sclipind din ochi. Cum va înnopta, mă voi duce la mama Tofana, doftoroaia satului, spre a-i cere buruiene de leac pentru tine.

— Buruiene de leac… hm!…

— Până atunci, culcă-te, dragul meu, și caută de te liniștește.

— Mă tem că n-oi putè dormi.

Apoi Cozma, luîndu-și de samă că e mai nimerit pentru izbînda planului său de a se face bolnav, primi să se culce, dar ochiul său mai deștept decît totdeauna nu scăpa nici una din mișcările ei.

Măriuca, care se vedea pîndită, făcea înadins tot ce putea pentru a-l întări în credința că e vinovată. Necontenit ea se învîrtea în dreapta și-n stînga fără nici o treabă, punea de zece ori mîna pe acelaș

lucru și-l lăsa tot la locul lui, se arăta cînd veselă, cînd gînditoare, și părea că nu știe cum să alunge timpul mai răpede. Iar Cozma, care înțelegea toate aceste, abia își putea înghiți mînia, și sufla ca un taur sub cojocul cu care-l învălise nevastă-sa.

„Ce dovadă mai bună despre necredința ei? gîndea el în sine. Ian privește ce neastîmpăr! •.. A și găsit tei de curmei pentru a lipsi de acasă… Cică se duce la mama Tofana după buruiene de leac… Las' că te-oi tofăni eu!… ”

Începuse acum a amurgi.

Măriuca, pregătindu-se să iasă din casă, zise lui Cozma cu cel mai dulce glas:

— Buna sara, bărbățele, mă duc după buruienele tale… cată să dormi în lipsa mea; eu vin îndată.

— Bine!… Bine!… răspunse Cozma cu glas răgușit; iar după ce rămase singur, el aruncă cojocul în mijlocul casei și sări drept în picioare; inima i se batea în piept ca un clopot.

— În sfîrșit, a venit și vremea mea!… strigă el, amenințînd-o cu pumnii dinlăuntrul odăiei. Păcat de frumusețele tale, Măriuco!

III

Era tocmai în sărbătorile Crăciunului, pe cînd trandafirii[1] în loc să înflorească pe cîmp sfîrîie în tigăile de pe cărbuni. Întunecase cu desăvîrșire. Ispititul călător ședea acum de două ore în casa cea pustie cu ferestrele sparte, și vîntul îl străbătea la oase.

„Cînd gîndesc la drăgălașa de Măriucă, zicea el, frecîndu-și palmele și jucînd din picioare, parcă mă mai încălzesc la inimă. Ce ochi! Ce ochi!… Ciudat e cum se înțeleg ochii de degrabă!… Numai cît ne văzurăm și hait.

Foc la mine,
Foc la tine,
Foc la noi, la amîndoi.

Frigul mă trece cu dediochiul. De-ar veni puica mai degrabă, să n-apuc a degera.

Dar ce vorbă! Și-n sloi de gheață de m-aș preface, încă dragostea ei m-ar topi. ”

Deodată se auzi la ușă o mică bătaie. „Iat-o! ”, zise el, deschizînd ușa cu grăbire; dar… O! minune!… În loc să întîlnească pe frumoasa Măriuca, după care inima lui ofta cu atîta nerăbdare, se lovi fără veste nas în nas cu o matahală de om uns cu funingene, îmbrăcat în niște straie ciudate, avînd o sabie aninată de șolduri și pe cap o chivără de hîrtie.

— Piei dihanie!… strigă el înspăimîntat. În acelaș moment un al doile și un al treile dădură busta în casă, după care se mai îngrămădiră și alții, pănă cînd numărul lor se urcă la șapte. Fiecare ținea în mînă cîte o făclie aprinsă, iar cel din frunte, scoțînd sabia din teacă, zise:

— Eu sunt Irod împărat,
Care am descălecat,
Cu piciorul în pămînt am dat

Și pămîntul s-a cutremurat;
Iară tu, iasmă străină,
Scai ce-n lînă se anină,
Pierde-vară, ciumă-n sat,
Țara mea cum de-ai călcat?
Și-ai venit s-adimenești
Inimile femeiești?
Voi crai de la răsărit
Săbiile-ați ascuțit?…
— Am ascuțit!… Am ascuțit!…
— Fără milă-ntr-însul dați
Nasul să i-l retezați;
Să-i rămîie fața lată,
Cînii după el să bată,
Și-n lanuri, prisacă, vie
Spaima cioarălor să fie.
— Așa să fie!… Așa să fie!…

Iată că ușa se deschide din nou și un urs[2] cu o blană lungă, mițoasă, intră în două labe mornăind și legănîndu-se din șele ca o mireasă. După el se furișă o capră c-un bot lung care clămpănea în dreapta și-n stînga, apoi doi băieți sosiră cu o stea și un luceafăr, și după dînșii un scripcar și un cobzar.

Ispititul călător ședea cu gura căscată, cu ochii holbați, și nu înțelegea nimic.

— Mor!… Mor!… Mor!… zise ursul scuturîndu-și blana cu mînie:

Bîrlogul mi-am părăsit,
Într-un suflet am venit,
Prin zăvoaie, peste stînci,
Prin troienele adînci;
Ș-am sosit aici în vale
Ca să văd un coate-goale,
De neveste fermecat,
Pe prăjină-ncălecat.
Unde-i, să-l cuprind în brață,
Să-l dezmierd, să-l ling pe față.
Șelele cu drag să-i moi,
Ca pe-un vreasc să mi-l îndoi.

Mor!… Mor!… Mor!…

Dar nu bine sfîrși ursul de cîntat, și sprintena capră, clămpănind din măsele, strigă de mai multe ori:

— Be!… he!… he!… be!… he!… he! și cu un glas ce nu părea tocmai sălbatic, începu să cînte astfel:

Eu sunt capră săritoare,
Ce-mi fac aripi din picioare,
Și mă-ntrec cu șoimu-n zbor;
Eu sunt suflet, eu sunt viață
În pustiul de verdeață,
Sînt a muntelui odor.
Vîntul noaptea cînd suspină,
Brazii nalți cînd se închină,
Ei la mine se gîndesc;
Și izvorul ce la vale
Apa limpede-și prăvale
Mie-mi zice: „Te iubesc! ”
Munte, păsări și izvoare
Cu-a lor glasuri iubitoare
Eu acum am părăsit;
Căci un om din lumea toată,
Neștiut din mamă, tată
În sat vrajbă a urzit.
Săriți toți să-l înfrînăm,
Nasul să i-l rătezăm!…

La glasul el irozii se înșirară roată împrejurul străinului, scoaseră săbiile din teacă și începură să-l lovească cu latul, făcîndu-l astfel să joace fără voie în sunetul unei hori scîrțîite de lăutari.

Bietul călător, împins ca o minge de la unul la altul, lovit din toate părțile, amenințat a-și vedea nasul tăiat, căzu în genunchi plîngînd.

— Aveți milă de mine! suspină el, și nu mă sluțiți. Nu v-am greșit cu nimica… Mă rog, iertați-mă…

— Auzi vorbă! răspunse capra, care dintre toți părea a fi mai răutăcioasă. De douăzeci de ani de cînd strică la case de gospodari și noi să-l

iertăm!… Nu!… Nicidecum!…
— N-oi mai face!…
— Nu te cred, adaose ea, clătinînd din cap; apoi, după ce făcu cîteva sărituri prin casă cu o ușurință de adevărată căprioară, ea își urmă cîntecul pe un ton jalnic:

Voi duhuri rele,
Năpăști, belele.
Ce la răspinteni vă ațineți!
Voi vîrcolaci,
Vlăstari de draci,
Ce-n cornul lunei culcuș aveți!
Stafii, rusale,
Glasuri de jale
Din heleșteuri, mlaștini adînci!
Buhne bălțate,
Sus cucuiate
Pe boldul casei și-n vîrf de stînci!
Acum îndată vă adunați,
Aduceți sînge de nouă frați,
Coadă de șoarec înaripat,
Dinte de șerpe înveninat,
Ș-o băutură faceți din ele,
Ca niciodată cugete rele
Să ispitească inima sa,
După ce nasu-i vom răteza;
Căci vrem în pace să fie-n sat
Orice femeie are bărbat.

Aceste cuvinte, rostite cu glas aspru, fărmecătoresc, umplură de spaimă pe ascultători. Un vînt viforos, venit de afară prin spărtura unei ferestre, trecu șuierînd peste capetele lor și-i îngrozi și mai mult. Ursul smerit se tupilă la pămînt și încetă de a mornăi, irozii rămaseră fiecare cum îi apucă vremea: unii cu mînile în șolduri, încremeniți, parc-ar fi voit să înceapă a juca, alții cu săbiile scoase afară din teacă, întinse înspre dușmănescul nas al călătorului; capra prinse să tremure; scripca nu mai scotea din gîtu-i decît sunete slabe, pierdute într-un aer încărcat de vrăji;

iar străinul nemișcat, cu ochii în lacrimi, cu inima înfricoșată în mijlocul unui freamăt surd, prevestitor de furtună, stătea parcă în așteptare să auză sunînd ceasul cel rău…

… Deodată un vuiet grozav se auzi afară. Ușa în loc să se deschidă, sări din țîțîni lovită de-o muche de topor, și pe prag se arătă Cozma cu fața înflăcărată de mînie.

Un groaznic hohot de rîs lung, nesfîrșit ca un tunet repetat de mii de ori, zbucni din toate piepturile, și-l pironi în loc.

O! Doamne!… N-am grai să povestesc această deșanțată întîmplare.

Dacă s-ar fi deschis năprasnic din mijlocul ceriului o gîrlă de apă răce care să cadă fără veste în creștetul lui Cozma, sau dacă s-ar fi despicat pămîntul dinaintea lui și toți dracii din temeliile iadului i s-ar fi înfățișat cu dinții rînjiți într-o volbură de foc, el n-ar fi rămas mai aiurit, mai înmărmurit decît în fața acestei neașteptate priveliști. El scăpă toporul din mîni și cu fața împrostită, cu ochii rătăciți, se uită în dreapta și-n stînga fără să știe pe ce lume se găsește.

Lumina făcliilor, săbiile scoase din teacă, ursul, capra, lăutarii care acum făceau un vuiet asurzitor, toate aceste amestecate la un loc îi orbeau vederile și-i încurcau mintea întocmai ca chipurile nestatornice ce apar și se pierd cu diferite văpsele într-un vis amăgitor.

Nimic din trecut nu-i rămase în minte, nici chiar necredințele femeii lui. Capul i se legăna ca după o lungă beție și picioarele abia îl puteau sprijini.

Dar pe cînd sta el astfel fără grai și simțire, toți întinseră mînile spre dînsul arătîndu-l unul altuia ca pe o dihanie sălbatică și cu rîsete, cu chicote nemaiauzite, prinseră să-l zădărască, să-l împungă, să-l piște, fără ca el să cugete a se apăra, apoi, cuprinzîndu-l în mijlocul horei, începură să-i cînte astfel:

Priviți-l! Priviți-l!

Voi oameni buni,
Sărmanul cum geme
De gărgăuni;
El rîde la lună,
Sparge ferești;
Pe streșini s-acață,
De nu-l păzești.

Un greier îi cîntă
În cap mereu,
Și dracu-i frămîntă
Șalele rău:
Căci boala de care
El e năuc,
E boala de zule
Pentru papuc.

— Pentru papuc!.. • strigă ursul… Apoi, dacă-i așa, știți vorba ceea: „Cui cu cui se scoate”. Să-l batem c-un papuc, să-i treacă răul.

— Bine zici! răspunse capra, care, zburdînd împrejurul lui Cozma, își scoase un papuc din picior și-l lovi peste obraz.

Cozma, deșteptat ca dintr-un vis prin această lovitură, smunci papucul și-l privi cu mirare.

— E papucul Măriucăi!… strigă el, îl cunosc.

— O fi, că-i lumea rea… răspunse capra furișîndu-se în dosul ursului.

Cozma se răpezi după dînsa să o prindă, căci necredințele Măriucăi odată cu vederea papucului îi revenise iarăș în minte, dar în acelaș moment, ursul mornăind își lepădă blana și se înfățișă lui sub figura rîzătoare a Ilincăi, iar capra, prefăcîndu-se și ea în Măriuca, se ivi galișă din dărăptul Ilincăi, zicînd cu glas sfios:

— Bărbățele!… tot ai de gînd să mă omori?

Cozma nu răspunse nimic, căci inima lui era încă prea turburată. Deși înțelegea acuma că toate au fost numai un joc, totuș grelele valuri prin care trecuse în așa scurt timp: gelozia, mirarea, rușinea,

îl zguduise prea adînc, pentru ca bucuria, ce se arată acum pe urma lor ca un revărsat de zi, să poată așa lesne să le învingă; bucuria vine totdeauna mai încet și e mai cu îndoială primită.

Dar deodată străinul cel osîndit la tăierea nasului și care șezuse cîteva momente ghemuit într-un colț, căzu la picioarele lui Cozma cerîndu-și iertare.

— Pentru ce să te iert? întrebă Cozma.

— Pentru că… femeia dumitale…

— Femeia mea… ce?

— Femeia d-tale… să nu bănuiești… și-a bătut joc de mine.

Cozma, auzind aceste cuvinte, își veni în chef, și începu și el să rîdă cu ceilalți, ba mi se pare chiar că voi să-și sărute nevasta drept semn de împăcăciune, însă ea îl opri punîndu-i mîna în piept.

— Unde-mi sunt mărgelele de la jupînul Ițic? îi zise ea.

Cozma, încurcat, nu se pricepu deodată ce să răspunză;

fără voie, el se uită la palma care a tescuit și fărîmat mărgelele, ca și cum ar fi voit să o mustre de păcatul făcut, apoi întocmai ca sluga ce nu știe cum să îndeplinească mai răpede porunca stăpînului, se îndreptă spre ușă cu gînd să alerge la jupînul Ițic; cînd iată că Irod împărat, care pănă atuncea nu încetase de a urmări nasul străinului, strigă:

— Stați locului să judecăm mai întăi pe acest nenorocit, care umblă după femeile oamenilor!

Apoi cu sabia ridicată, oprindu-se în fața lui, îi ținu următoarea cuvîntare:

Ai noroc, măi frige-linte,
C-a fost Cozma om cuminte,
Și-a făcut în sara asta
Împăcare cu nevasta.
El de-acum n-o să mai crează
C-un golan, un spală-varză,

De rusale-adus aice,
Poate casa ca să-i strice.
Dar și tu minte să ții,
Măi lingău de farfurii,
De cel sac unde-ai șezut
Și de cîte-ai mai văzut!
Sfîntul Duh să te ferească
Ochii tăi să mai sticlească
În a mea împărăție,
Că mă jur să-ți rup eu ție
Scăfîrlia în bucăți
Și să-ți spînzur pielea-n băț.
Și de-acum de-aci te cară
Ieși afară!… Ieși afară!…

— Afară!… afară! strigară toți ceilalți. Afară, cît îi lucru cu cinste.

Numai singur Cozma, gelosul, sîngerosul Cozma, ședea acum într-un colț tăcut și umilit cu inima plină de căință, cu ochii umezi căutînd să vază în fața femeii lui dacă l-a iertat sau nu.

Iar ispititul călător, huiduit, brîncit, ieși fără să mai aștepte mai multă poftă, și de atunci cît a trăit n-a mai alergat după ochi frumoși, dar nici Cozma și-a mai temut femeia.

Astfel, prin un șireclic femeiesc, fură tămăduite două nebunii.

Duduca Bălașa

Alexandru și soția sa Elena, doi însurăței în luna de miere, nemaiștiind unde să-și răsfețe cele întîi a lor simțiri amoroase, se hotărâră să călătorească prin munți. În setea lor de a rătăci prin pădurile cu brazi, ei își făcură iute gemandanele uitând, se înțelege, ca toți înamorații, multe de-ale traiului trebuitoare în acele locuri singuratice, dar un lucru, cu toată năucia lor, nu putură să-l uite, căci nu se uită el singur pe sine: era o mătușă sarbădă și tomnatică care se ținea nedezlipită de pașii lor, crezându-se menită a priveghea asupra neispititelor tinerețe ale Elenei.

— Ce s-ar face ea fără mine! ... zicea cu gravitate duduca Balașa.

Lumea o numea tot duducă, deși petrecuse douăzeci și cinci de ani încheiați într-o necurmată și cucernică jălire după răposatul ei soț, care o părăsise, sărmana, în zorile tinereților, adică la vârsta de douăzeci de ani, după cum istorisea ea totdeauna suspinând. Crescută de mică în bumbac, ea nu se culcase decât pe covoare moi și fața sa plăpândă nu fusese niciodată atinsă de vânt, ger sau arșiță. Tot atât de gingașă și în privința moravurilor, ea citea numai cărți înțelepte, se închina cu evlavie în toate zilele, era rușinoasă peste măsură și nu suferea ca vorbe de deșertăciuni lumești să înghimpe fecioreștile-i urechi. Cu astfel de deprinderi, cum era ea să întovărășească zburdalnica păreche a însurățeilor prin sălbătăcia munților plini de furtuni, de dihănii și de oameni necioplíți? Trebuia să sufere osteneli grele, să-și moaie picioarele în păraie, să prânzească ades la tulpina brazilor, pe care ea nu-i văzuse decât prefăcuți în mobile, și ce e mai mult trebuie să sufere tot soiul de grobieni. Cu toate aceste,

amintindu-și dătoria ce avea de-a priveghea asupra neispititelor tinerețe ale Elenei, a cărei singură protectoare era ea, căci în spulberatul de Alexandru nu avea nici o încredere, ea se hotărî să sufere tot, numai să nu o părăsească în această grea cumpănă a vieții.

Astfel, în ziua pornirii ea umplu trăsura cu perini și merinde, se îmbrobodi bine, luă în buzunări tot soiul de mirodenii și doftorii și se sui împreună cu nepoții ei, așezându-se, se înțelege, în locul cel mai bun, căci oricum și de dânsa îi era milă. Caii plecară în pocnitul biciului într-un nour de colb, și peste câteva oare, orașul după a cărui îndemânări duduca Balașa ofta în tăcere se vedea numai ca o linie albă la marginea orizontului. Însurățeii erau de o veselie nespusă: târgul cu învălișul său de colb, cu vuietul trăsurilor, cu petrecerile de mahala li se făcuse nesuferit și ei se simțeau fericiți de a-l părăsi și a-și pierde urmele pe căi necunoscute. Iar când, apropiindu-se de munți. Elena văzu cel întâi brad cu frunzișul verde-închis, tăiat în formă de piramidă, cu crucea pe vârf, cu rășina pe coajă, stând drept și mândru ca un păzitor la poarta munților, ea simți atâta bucurie, încât fără voie sări din trăsură și începu să salte împrejurul lui întocmai ca o căprioară care după o lungă robie se vede iarăși la largul ei.

— Eleno! Tu faci copilării, zise duduca Balașa care priveghea cu neadormire asupra neispititelor ei tinerețe. Dacă vom pierde atâta vreme la fiecare brad, când ne vom întoarce acasă?

— O! niciodată! niciodată! ... strigă Alexandru plin de entuziasm. Aici e bine de trăit, între fragi și zmeură și între brazi cu miros de rășină; noaptea să dormim pe saltea de mușchi, ziua să vânăm, să pescuim, să plutărim și nici să mai știm că sunt orașe în lume.

Duduca Balașa clătina din cap c-un zâmbet de milă.

— Capete înfierbântate, zise ea, ce v-ați face voi

fără mine?

Veni vremea mâncării; Elena desfăşură una din multele legături cu merinde pregătite de duduca Balaşa şi începu să sfâşie cu albele-i degete un pui fript spre a-l împărţi tovarăşilor ei.

— Pentru Dumnezeu! Ce faci! strigă spărietă duduca Balaşa. Numai sălbaticii mănâncă aşa. Luaţi din lădiţa asta cuţite, furculiţi, solniţe şi tot ce vă trebuie.

— Bravo! ... Să trăiască mătuşica! strigară însurăţeii lăsând furculiţele la o parte şi muşcând cu dinţii voiniceşte în coastele puiului.

Prânzul merse cum merse, aşa în trăsură şi cam pe apucate, dar greul vieţii pentru duduca Balaşa începu din momentul în care trebui să părăsească trăsura cu răzoare spre a se sui într-o căruţă ţărănească pe dricuri, care o scutura fără milă pe drumul bolovănos, cu toate perinile ce-şi îngrămădise sub şăle. De la o vreme nici căruţa, cât era de mică şi sprintenă, nu mai putea răzbate pe coastele prăvălatice, şi călătorii trebuiră să încalece pe cai.

O! grozăvie! Duduca Balaşa să încalece pe cal şi încă bărbăteşte! Asemine ruşine ea nu păţise încă în viaţă şi multă vreme ea se bătu cu gândul de se cuvine sau nu să se supună la această nouă încercare. Dar vai! ce era să facă? Ce ar fi ajuns neispititele tinereţe ale Elenei fără neadormita ei priveghere? Vrând-nevrând, ea trebui să încalece ca toţi ceilalţi, şi când se văzu cucuiată pe şea, aruncă un ţipăt de spaimă, crezându-se pe un vârf de casă; din loc însă nu voi să plece până nu se îmbărbătă puţin văzând pe Elena cum îşi biciuia calul şi alerga vitejeşte în fruntea călătorilor.

— Încet! încet! O să-ţi rupi gâtul, strigă desperată duduca Balaşa, care, deşi mergea la pas, se ţinea însă cu amândouă mânile de coama calului.

Iar Elena nici voia să ştie. Noroc că Ducipalul ei, un cal blajin de munte, nedeprins cu alergările,

se opri de la sine, și nu mai voi să iasă din pasul său obișnuit, cu toate loviturile de călcâie ce-i dădea voinica călăreață.

Duduca Balașa venea și ea cum putea în urma călătorilor, având un călăuz alăturea care-i ducea calul de căpăstru, și, dacă încet, încet se deprinse cu primejdia călăritului, nu putu însă niciodată să se deprindă cu mirosul tutunului ce călăuzul scotea din lulea, nici cu poziția necuviincioasă ce avea pe cal și de care se înroșea ori de câte ori Alexandru îi adresa vreo glumă răutăcioasă.

Cărarea pe care se înșirase ceata călătorilor era strâmtă și umbrită pe amândouă laturile de brazi nalți și tufoși, bătrâni de când lumea, cu rădăcini împletite ca șerpii, cu găuri putregăite în care se adăpostesc șoimii, și din timp în timp prin spărturile crengilor se vedeau în urmă-le lucind ca o față de apă șesurile întinse presurate cu lanuri și sate, iar înainte-le munții se ridicau negri, amenințători ca niște urieși. Frumoase erau vederile ce se desfășurau dinaintea tinerilor însurăței, dar mai frumoase li se păreau privite cu ochii tinereței și ai dragostii lor; la fiecare pas ei se opreau, se minunau, nu găseau îndestule cuvinte de-a spune simțirile ce se deșteptau în ei, și amândoi veseli, ciripitori ca niște păseri în primăvară, se grăbeau de a se afunda în raiul munților, voind parcă să uite de lumea cealaltă. Iar duduca Balașa din toate aceste nu vedea decât cioatele și bolovanii de care se încurca pe drum, nu simțea decât zdruncinul calului, ce o sălta cu necontenire pe șea, și în cuget curat ar fi dat toți munții și toate frumusețele lor pe canapeaua cea moale din ietacul ei, unde avea obicei să adoarmă cetind.

Începuse acum a amurgi, și duduca Balașa, ostenită de drum, întrebă cu îngrijire unde o să petreacă noaptea, căci salteaua de mușchi și acoperământul de verdeață ce-i făgăduise Alexandru nu-i prea veneau la socoteală. Călăuzul

îi răspunse că nu-i alt loc de dormit decât nu departe la o stână ce se află pe coasta muntelui, unde baciul e om de treabă și primitor...

— Ce fel! ... să dorm cu ciobanii! ... adause duduca înspăimântată.

— Mă iertați, cuconiță, e vreme de vară și ciobanii nu dorm în stână.

Alexandru, auzind vorba, nu-și putu stăpâni râsul, și, răutăcios cum era, îi aruncă o glumă în pilda nevinovaților ciobani de care duduca se spăriese așa de mult. Peste o jumătate de oară se auzi în adevăr zbieratul oilor, întrerupt de lătratul a vro doisprezece dulăi, care, simțind oameni străini că se apropie de stână, dădeau năvală cu o furie nespusă.

— În lături, cotarle, mânca-v-ar jigaria! strigă călăuzul învârtindu-și bățul împrejur. Buna vermea la ciobani, am sosit cu musafiri la stână.

— Bine ați venit cu sănătate, răspunse baciul Toader Fuior, un om cu cămeșa neagră și unsă, de strălucea ca o mușama în lumina asfințitului. Ia pregătiți, băieți un caș pentru boieri.

Mica ceată de călăreți descălecă, iar duduca Balașa, când voi să se dea jos de pe cal, se cumpăni astfel, că dacă n-ar fi întâlnit mâna scorțoasă a baciului care s-o oprească în loc, ar fi făcut negreșit o tumbă în mijlocul câinilor, de-ar fi râs toată stâna de ea. În sfârșit, cu vai, nevoie, înțepenită cum era și cu ajutorul lui Alexandru, căci pe baci îl respinse cât colo, ea se coborî de pe cal, și, ostenită, supărată, se așeză pe o laiță neînțelegând cum niște oameni binecrescuți ca Alexandru și Elena pot fi veseli de a se vedea în societatea cânilor, a oilor și a ciobanilor. Însurățeii însă care pentru întâia dată în viața lor se vedeau la obârșia urdei și a cașcavalului, într-o lume cu totul sălbatică și necunoscută, dar care se înfrățea atât de bine cu sufletele lor, simțeau în inimă o adevărată sărbătoare. Cu privirea însetată, ei urmăreau toate mișcările din stână și iată că baciul

cel cu cămeșa neagră dar cu fața albă ca laptele se așeză la o spărtură a ocolului unde oile erau închise și strigă la ciobani să le treacă prin strungă.

Sosise vremea mulsului.

Una câte una treceau zburdând oile prin strungă, și baciul le oprea de picior, și din țâțele lor greoaie storcea laptele cald și înspumat care ca un șipot cădea în donița de brad, iar după ce donița se umplea baciul zicea: una la mână, și alta deșertă se punea în loc.

— Astâmpără-te, plavaio! scutura-te-ar lupul! zicea baciul unei oi nerăbdătoare, care era să răstoarne donița. Nu te iuți, creațo, feri-tear galbaza! zicea alteia care zbiera răspunzând mielului ce o chema; și pentru fiecare oaie el avea câte o glumă sau câte o mustrare, după cum și ea stătea la muls. Apoi din cea din urmă doniță baciul cinsti pe musafiri. Alexandru și Elena băură cu o poftă nespusă, simțind că le merge la inimă, iar duduca Balașa întoarse capul cu dispreț, fără să zică un cuvânt de mulțămire baciului ce-i întinsese cupa.

Soarele asfințise și o văpaie trandafirie îmbrobodea acum vârful munților. Unul mai cu samă răspândea o lumină atât de strălucitoare, încât stâncile ce-i încoronau fruntea păreau a fi de oglinzi. De nalt ce era muntele acela, s-ar fi zis că creasta lui aurită atinge bolta ceriului și că toți ceilalți se umilesc dinaintea lui: era bătrânul Ceahlău, stăpânul furtunilor, care de mii de ani vede în toate serile, cel din urmă, asfințitul soarelui. Alexandru și Elena îl priveau cu ațintire, pierduți în măreția lui, și inimile lor tinere se închinau în taina minunilor lui Dumnezeu; când, deodată, glasul mânios al duducăi Balașa se auzi cobind la spatele lor și-i deșteaptă ca dintr-un vis.

— Pentru Dumnezeu! Venit-am aici, ca să mă puneți la chin?

— Ce este? întrebă Alexandru și Elena spărieți.

— Este că voi căscați gura pe toate dealurile și

pe mine mă lăsați în plata lui Dumnezeu, ostenită, flămândă, fără ca nime să-mi poarte de grjă. Aduceți-mi lăzile și legăturile mele cu merinde. Voiesc să mănânc. Auzitu-m-ați? Căci eu nu pot să beau din laptele în care ciobanii și-au spălat mânile.

Duduca Balașa rosti aceste cuvinte cu ciudă, voind înadins, în gelozia ei, să le amărască mulțămirea ce simțeau, și să-și răzbune oarecum de puțina luare-aminte ce aveau pentru dânsa. Îndată fură aduse și așezate dinaintea ei toată lăzile și legăturile de drum ticsite deacasă cu feliuritele mâncări și lucruri de-ale gospodăriei, iar duduca Balașa ca o dreaptă stăpână a lor le privi un moment cu mândrie având aerul a zice: Ale mele sunt. Apoi cu mișcări pline de demnitate le deschise una câte una; scoase o față de masă pe care o întinse pe pământ; scoase șervete, farfurii, cuțite, furculițe; scoase apoi feliurite mezeliciuri: limbi, mușchiuri, salami, cutii cu sardele, cutii cu posmagi etc., le așeză toate cu rânduială pe fața de masă, și acum sta cugetând cu care să înceapă, când, o! nenorocire!... O! groaznică întâmplare, mai groaznică decât cutremurul pământului, decât însuși potopul ce a înecat lumea!... Dulăii din stână, hapsâni și lacomi ca niște câni, adulmecând mirosul cărnurilor, dădură deodată năvală asupra merindelor duducăi Balașa și cât ai scăpăra din degete făcură o iama, o harapara nemaipomenită, încât biata duducă, uimită, speriată, rămase ca de lemn, în fața grozavului praznic ce se petrecea dinaintea ei. În zadar Alexandru și Elena voiră să alunge acești musafiri nepoftiți, în zadar săriră ciobanii și-i huiduiră în tot felul; limbile, salamurile și mușchiurile lunecau ca untul pe gâtlejurile lor, farfuriile se dogeau, fața de masă se amesteca cu colbul, și în mijlocul valmașagului se auzea numai un crănțănit înfricoșat de măsele întrerupt de hârâiturile celor mai aprigi care se sfădeau de la bucățile cele mari. Într-o clipă nu

mai rămase pe urma flămândei potăi nici urmă din gustoasele merinde ale duducăi Balașa. O! cine ar putea să descrie nenorocirea duducăi?... Atâtea merinde adunate una câte una și cu atâta îngrijire, singura-i mângâiere în această călătorie plină de necazuri, iată-le acum toate duse pe gură de lup. Ce-o să se știe face ea de-acuma? Duduca Balașa simți lacrimi lunecându-i pe obraz; ea care nu lăcrămase sărmana de douăzeci și cinci de ani, tocmai de la moartea bărbatului ei. Dar mai grozavă decât însuși pierderea proviziilor fu pentru dânsa purtarea nepilduită a ciobanilor în această nefericită întîmplare. În zorul de a împrăștia câinii mai curând, ei prinseră să înjure cu feliurite cuvinte care de care mai îndrăznețe, mai necumpănite, cuvinte ce se încrucișau în aer ca niște săgeți înveninate și răneau fără milă fecioreștile-i urechi. O! Cine m-a pus să vin aice! zicea cu desperare duduca Balașa, întinzând mâinile spre ceri; când iată că baciul cel cu cămeșa neagră și fața albă, om nu prea binecrescut, o lovi cu mâna peste umăr în chip de mângăiere zicându-i:

— N-aibi grijă, duducuță; cu noi nu moare nimene de foame. Îndată îți voi face eu o mămăligă, de-ți vei linge buzele. Avem la stână zară, urdă, caș, brânză, tot mâncări de-acele de care se îngrașă omul. Ia privește la mine!... Așa-i că nu samăn cu cei de prin târguri sfrijiți și afumați ca niște uscături? Flăcăi, aprindeți degrabă focul și puneți ceaunul să fiarbă!

Mânia duducăi ajunse la culme când se văzu dezmierdată pe umăr de un cioban nespălat și fără rușine, ea care n-ar fi dat asemine voie nici chiar răposatului ei soț față cu lumea; și dacă în ochii ei baciul ar fi fost ceva mai mult om decât cioban, ea ar fi însărcinat negreșit pe Alexandru să-i ceară socoteală de purtare. Din nefericire însă ea trebui să-și înghită mânia și să se hotărască sau să moară de foame, sau să mănânce din mămăliga făcută de

baciul Fuior.

— He! He! De-ai avea, duducuță, atâtea zile bune câte mămăligi am făcut eu, știu că ți-ar merge bine, zicea Fuior, potrivind pirosteile la foc; dar când voi să așeze ceaunul pe pirosteie, duduca Balașa aruncă un țipet și cu furie se răpezi asupra lui și-i smunci ceaunul din mână.

— Ce fel, nesocotitule, în ceaunul acesta voiești să faci mămăligă? Cine o va mânca? Adă apă, să spăl ceaunul!

Fuior, uitându-se cu milă la duduca Balașa, îi zise zâmbind și fără să o mai dezmierde pe umăr astă dată.

— Pe la noi, duducuță dragă, vinul cam lipsește, dar cu apa ne-a miluit Dumnezeu; aduceți, băieți, o cofă de apă să-i facem chef.

Într-o clipă fu adusă înaintea ei o cofă plină ochi.

Atunci duduca Balașa pentru întâia dată în viața ei își suflecă mânicile și cu gingașele-i mâini, deprinse odinioară numai în mănuși, începu sărmana să spele negrul ceaun. Ce zile a ajuns!... Rânduri, rânduri de apă ea vărsă în ceaun, îl clăti, îl frecă, dar afurisitul nu voia să se curețe în ruptul capului. Fărmăturile cele uscate ședeau lipite de el în ciuda plăpândelor degete ale duducăi, până când obosită de munca-i fără spor, ea aruncă ceaunul la o parte și căzu pe laiță abia răsuflându-se.

Vezi, duducuță, că nu-i treaba dumitale să faci mămăligă, precum nu-i treaba mea să împletesc la colțuni, zise baciul c-un aer luător în râs, de care duduca se simți atinsă în inimă. Apoi el luă ceaunul, îl umplu cu apă, îl pusese pe foc și când începu să fiarbă, numai de două, trei ori învârti melesteul în el și toate fărmăturile cele uscate, de care se rănise degetele duducăi, se dezlipiră, se topiră, și, după ce baciul vărsa apa, ceaunul rămase curat, ca nou; apoi el făcu mămăliga și o răsturnă caldă pe un fund de lemn și vrând nevrând duduca începu să se înfrupte de ici de colo până când

prinse la gust și mâncă de-a binele, uitând cămeșa baciului și mânile puțin curate ale ciobanilor. Se zice că după mâncare omul e întotdeauna mai bun; astfel și duduca Balașa se mai îmblânzi după cina de la stână și simți somnul venindu-i la ochi.

Un strat mare de fân fu așezat în loc de saltea într-un colț al stânei pe care duduca își întinse feliurite șaluri și prostiri, și nu bine își isprăvi închinăciunea de noapte, șoptită printre dinți în jumătăți de cuvinte, că, ostenită cum era de întâmplările zilei, adormi dusă în lumea visurilor. Astă dată somnul o fură înainte măcar de-a avea vreme să se gândească la răposatul ei soț care fusese, bietul, cel mai bun dintre oameni.

Dar Alexandru și Elena nu se îndurau să intre în stână, într-atâta sara era frumoasă. În zarea lunei și a stelelor, munții păreau fantastici ca niște povești bătrâne; un vânt dulce abia simțit se ridica din fundul văilor încărcat cu miros de brad; se auzeau în depărtare grăind păraiele ce se prăvăleau de pe stânci, și greierii din iarbă și puii de căprioară și păserile de pe crengi le răspundeau fiecare în limba lor sărbătorind, parcă, împreună apusul zilei... Când iată că un glas adânc, puternic, ce părea că iesă din măruntaiele munților, lovi auzul tinerilor însurăței și-i cuprinse de uimire. Era baciul, care șezând pe un trunchi de copac, începuse să cânte din bucium cântecul de sară ca să-și adoarmă oile. Era atât de frumos acest cântec simplu, nemeșteșugit, tainic ca tainele nopții, încât Alexandru și Elena, ascultându-l, credeau că sunt martori la dragostile munților. Valuri, valuri răsunătoare se răspândeau prin limpezimea aerului când puternice, înviforate ca mâniile Bistriței, când line și dezmierdătoare ca ciripitul păserilor, și apoi încet, încet se stingeau într-o jale dulce care părea că îneacă lumea în plâns. S-ar fi zis că înșiși stelele în sclipitul lor lăcrămează auzind acest glas înduioșat.

Alexandru și Elena, strânși unul lângă altul,

pluteau în lumi necunoscute; duduca Balașa, deșteptată din somn, se întreba, cu mirare, ce jale a cuprins pământul; iar baciul cânta, cânta mereu să-și adoarmă oile și încet, încet oile adormiră, ș-atunci suspinul codrilor se alină, văile încetară de a plânge, cerbii și căprioarele se tupilară în culcușurile lor, știind că a sosit ceasul somnului și o liniște adâncă căzu pe lumea împresurată de visurile nopții.

Dar n-a fost scris duducăi Balașei să-și petreacă noaptea în pace. Înainte ceva de crăpatul zorilor, pe când somnul e mai dulce, mai odihnitor, se auzi deodată în jurul stânei un lătrat de câni atât de zgomotos și înverșunat, încât s-ar fi zis că a dat turba într-ânșii. Toți se treziră din somn, întrebându-se ce să fie?

În acelaș moment baciul, om necioplit, nebăgând de seamă că gingașa duducă e în așternut dezbrăcată, dădu busta înlăutrul stânei, păși peste dânsa cum ar păși peste o cioată răsturnată ce-i stă curmeziș în cale, luă pușca din cui și ieși afară.

Furioasă ca o leoaică de nemaipomenita îndrăzneală a baciului care astă dată trecuse peste toate marginile răbdării ei, ea își puse grabnic un șal în spate, potrivi o bonetă pe cap și ieși în urma baciului hotărâtă să-i dea o strașnică ocară, când... O! Dumnezeule!... Ce să vadă? Nu bine călcase pragul și năprasnic se trezi bot la bot cu un urs ridicat în două labe, c-un cap zburlit și mare cât o dimerlie, având în brațe o oaie și în urmă întreaga potaie de câni ce lătrau a peire.

Spăriat de neașteptata înfățișare a duducăi, ursul care, se vede, nu mai întâlnise duduci până atunci, se opri o clipă în loc, se rânji la dânsa și o scuipă drept în față; dar ea de spaimă simți că i se ridică boneta în vârful capului și, amețită, pierdută, căzu jos fără simțire. În acelaș moment o detunătură de pușcă se auzi, apoi un mornăit înăbușit și ursul, legănându-și capul în dreapta și în stânga, se culcă lângă duducă. Era înfricoșată de văzut această

păreche care zăcea la pământ unul lângă altul, de-o parte duduca dezbrăcată, despletită, albă de spaimă și de scuipat; de altă parte ursul crunt, fioros, cu ochii aprinși ca doi tăciuni, cu gura căscată din care curgeau bale de sânge.

Nimene nu îndrăznea să se apropie de dânșii, numai baciul care dăduse lovitura de pușcă se apropia singur, plantă până în plăsele cuțitul în inima ursului, apoi luă pe nenorocita duducă în brațe, o duse lângă izvor și o stropi cu apă rece pe obraz până se trezi. Sărmana, când deschise ochii și se văzu în brațele baciului, nu știa pe ce lume se găsește. Uitase acum toate grobieniile lui; nu mai vedea nici cămașa lui cea neagră, nu se mai vedea nici însăși pe dânsa că era dezbrăcată: un fel de dulce simțire i se strecură prin inimă, simțirea întoarcerii la viață.

— N-aibi grijă, duducă, zise baciul ștergând cu aspra-i mână stropii de apă de pe obrazul ei. Ne-a venit un mușteriu la stână, dar i-am dat un os de ros care i s-a oprit în gât.

— Oare suntem scăpați? întrebă duduca încă tremurând.

— Scăpați, buni teferi, mulțămită Domnului! L-am trăsnit drept în numele Tatălui, ca să-l învăț cum să se poarte altă dată cu duducile. Știu că-ți vei aduce amintire de noaptea petrecută cu noi în stână!...

— O! da! răspunse, oftând, duduca; dar de n-ai fi fost d-ta...

Atunci ea se uită un moment în fața baciului, și, lucru ciudat, el astă dată sămăna a fi om ca toți oamenii, ba chiar sămăna a fi mai mult decât alți oameni de când îi scăpase viața. Ochii lui de negri ce erau, luminau parcă împrejur și fața lui albă era așa de liniștită și surâzătoare, încât s-ar fi zis că primejdia prin care trecuse amândoi fusese numai un vis. Baciul părea acum chiar om frumos, și duduca Balașa se mira cum de s-a prefăcut el așa de iute în ochii ei. Dar oare nu era aceasta o

amăgire a minții sale, un farmec ce-i stăpânea vederile în farmecul răsăritului și a întâmplărilor trecute? Se poate; multe s-au văzut în această lume, vatră de înșelăciuni, în care dracul își joacă mendrele după plac. Dar duducăi Balașa îi era așa de îndămână astfel cum ședea în brațele baciului, lipită de pieptul lui, cu inima plină de simțirea nouă și ademenitoare a recunoștinței, încât nu-i venea să se mai trezească din această dulce amețeală. Sărmana, ea nu vedea că primejdia era acum mai mare pentru dânsa decât chiar în labele ursului. O, dacă răposatul ei soț ar fi văzut-o, atunci ce presupusuri i-ar fi străpuns inima!...

Fără voie, ea se lăsă dusă pe valuri de visuri dezmierdătoare, glasul buciumului, care adinioare înecase lumea în suspinuri, se deștepta acum în inima ei dulce, fermecător ca glasul ispitei; baciul ca prin minune se făcea tot mai alb, mai frumos, mai îmbătător la privire și... O! Doamne! Cine știe ce ar fi rămas din cei douăzeci și cinci de ani de jălire a duducăi Balașei, dacă Fuior, om necioplit, și nepriceput, nu i-ar fi zis, poate fără scop de a o supăra, câteva vorbe negândite ce-i căzură ca un duș de apă răce pe cap.

— Duducă!... să mergem; boierii ne așteaptă.

Arsă, ea sări în picioare, și noroc de puțina lumină ce se revărsa din geana răsăritului, că nu i se văzură roșeața din față și tulburarea din ochi. Cine ar fi zis că ea, care venise în munți cu scop să privegheze asupra neispititelor tinerețe ale Elenei, va cădea însăși în cea mai primejdioasă ispită!

De atunci mulți ani trecură și duduca Balașa înălbi cu de ispravă la cap și pe fața ei se iviră brazdele bătrânețelor, în ciuda albului și a roșului cu care căuta să le acopere, însă de câte ori istorisea despre năvălirea ursului la stâna din munte, din ghearele căruia a scăpat-o baciul cel cu cămașa neagră și cu fața albă, simțea încă în gingășia ei oarecare tainică tulburare, a cărei adevărată cauză, negreșit, nu putea să fie decât

amintirea primejdiei prin care trecuse.

Era însă de luat aminte că cucernica duducă nu mai ofta așa de des după răposatul ei soț și nici vorbea rău ca mai nainte de neciopliții ciobani ce nu se știau purta cu duducile.

Petru Rareș

I

Venise primăvara și cu ea împreună venise șiruri de cucoare și roiuri de rândunele. Tânăra Elena ședea acum la fereastră și sorbea cele întâi raze calde ale soarelui. Ochii ei albaștri rătăceau în depărtări, și, adâncită cum era în visuri nehotărâte, ea nu băga de seamă că rândunelele ce-și pregăteau cuibul sub streșina casei, mai, mai că o atingeau cu vârful aripei în zborul lor nebunatic. O tainică tristeță îi îneca inima, și pe marginea genelor ei aurii se iviră două picături de lacrimi. Dar care să fi fost cauza tristeței ce o învăluia? Erau oare numai visuri de ale tinereței care vin și trec răpede cum trec nourii pe seninul ceriului, sau era o presimțire tainică despre o nenorocire viitoare? Căci, străină și orfană în lume precum o lăsase Dumnezeu, ea nu avea alt tovarăș decât frumusețea care era cel mai primejdios scut pentru singurătatea ei.

Iată că fără veste ușa se deschise cu zgomot înapoia ei și un om nalt, învălit într-o manta lungă ce-i atingea călcăiele intră în odaie. Elena se întoarse răpede, și ochii străinului se pironiră atunci asupră-i cu atâta îndrăzneală, încât biata copilă se crezu un moment în fața unui făcător-de-rele. Câteva minute străinul stătu în tăcere ațintindo întocmai ca șerpele ce voiește să farmece paserea în zbor, apoi îi zise cu ton măreț:

— Copilă, pleacă-te, tu ești înaintea lui Ștefan, domnul Moldovei și nepotul lui Ștefan cel Mare!

Elena, amețită de aceste cuvinte, se pleacă până la pământ.

— Eleno! Tu ești cea mai frumoasă copilă din tot cuprinsul domniei mele. De când ochii mei te-au zărit, inima mea n-a încetat să te dorească. Am venit că cer dragostea ta. Nu căuta tu, slabă

mlădiță, să te împotrivești în zadar la furtuna dorului meu care rupe orice stăvilă. Iubește-mă, Eleno, și în schimbul dragostei tale, vei avea Moldova la picioare. Sărăcia care ți-a chinuit tinerețele va pieri ca visul cel rău ce tulbură odihna nopții, și în palaturi voi preface mica ta colibă și voi pune mantie de catifea pe umerii tăi frumoși și pe degetele tale voi anina pietre scumpe. Nu te teme, adause el, văzând pe Elena îngălbenindu-se; am venit astă dată cu scopul numai de a-ți mărturisi focul ce mă arde, și a îndupleca prin rugăminte inima ta neștiitoare de fericirile lumești. Răspunde, Eleno, domnului tău!

— Dacă ești domnul Moldovei și nepotul lui Ștefan cel Mare, răspunse Elena care în fața primejdiei simțea inima întărindu-i-se, de ce nu închini dragostea ta doamnei Moldovei, soției tale, căreia ai jurat credință la altar și care te poate asculta fără rușine și vinovăție. De ce tu, așa de mare, cauți să zdrobești o fiică orfană, lipsită de sprijin, pe care tu cel întăi ești dator să o ocrotești la umbra milei tale. Întoarce-ți de la mine fața, o doamne, și mergi să încălzești inima soției tale, care te cheamă cu ochii în lacrămi; iar pe mine lasămă să trăiesc în liniște, precum are dreptul să trăiască orice suflare care s-a născut sub adăpostul stăpânirii tale. Mantia de catifea ce-mi făgăduiești mi-ar arde umerii și în palaturile tale mi-aș găsi mormântul.

— Tu vorbești așa de frumos, Eleno, că farmeci auzul meu, și văd cu fericire că inima ta e la înălțimea frumusețelor cu care te-a înzestrat natura. Află, dar, că noi cei de sus știm prețui însușirile sufletești ale supușilor noștri; de aceea cu cât văd în tine simțiri mai frumoase, cu atât mai mult te iubesc și cu atât mai mult se întărește în mine voința de a cuceri inima ta. Nici o putere omenească nu mă va sili de-acum înainte să te părăsesc. Ascultă-mă, Eleno, nu îneca fericirea ce ne zâmbește în niște cuvinte săci, menite de a face

pe om să fugă de bine. Între singurătatea ta de astăzi și fericirile ce te așteaptă mâne, nu mai sta la îndoială; căci cine altul e mai vrednic să te iubească decât domnul țării și cine a sădit această patimă nemărginită în pieptul meu, dacă nu Dumnezeu, în numele căruia te închini tu, frumoasă copilă? Apoi pute-va el să ne pedepsească pentru însăși fapta sa?

— În zadar, doamne, cauți prin cuvinte meșteșugite să îndupleci inima mea; tu ești atotputernic în adevăr, poți să-mi ridici viața, însă mai mult decât tine sunt eu însumi stăpână pe viața mea. Află dar că dacă nestrămutată este voința ta de a mă urmări, nestrămutată este voința mea de a mă ucide în momentul în care voi vedea că nu pot scăpa din ghearele tale. Alege dar și tu între datoria de domn, chemat de a apăra vatra supușilor tăi, iar nu de a o pângări, și între plăcerea de a strânge un hoit în brațe. Acesta este, doamne, cel din urmă cuvânt al meu.

În fața acestui răspuns rostit cu glas hotărât, tiranul păru un moment rușinat de uricioasa-i întreprindere, dar, luându-și iute de samă, el întoarse vorba pe un ton jumătate glumeț, jumătate amenințător:

— Niciodată glas femeiesc, zise el, nu a impus lui Ștefăniță Vodă. Știu cât de bogate sunteți în lacrimi și de câte ori pe zi sunteți în stare să muriți pentru lucruri de nimica; noroc că Dumnezeu v-a dat neprețuitul har de a învia tot atât de des pentru nestingerea neamului omenesc. De aceea eu nu perd nădejdea că după ce te vei ucide de frica dragostei mele, vei învia mai drăgălașă decât înainte și vom râde împreună cum, pentru cuvântul cinste, născocit de proști, era să jertfești atâta frumuseță și atâta viitor. Te las să mai gândești, Eleno. De astăzi în trei zile voi veni iarăși la tine spre

a-ți cere răspunsul. Rămâi sănătoasă și cugetă bine!

După ce rosti aceste cuvinte, el se plecă și ieși.

O! cine poate să descrie tristețea în care căzu Elena! Față cu tiranul ea găsise îndestul curaj spre a-l înfrunta; cuvintele ei pline de energie, frumusețea, nevinovăția, slăbiciunea ei chiar erau atâtea arme ce o apărase pentru moment contra încercărirlor lui, însă îndată ce rămase singură, puterile o părăsiră și un râu de lacrimi îi înecă fața. Ideea singurătății, lipsa de orice sprijin omenesc, primejdia viitoare care o amenința acum de departe cu toate îndoielile și spaimile ei, mai înfricoșată decât chiar dacă ar fi fost prezentă, toate acestea chinuiau atât de amar tânărul ei suflet, încât ea se crezu pierdută fără scăpare.

Dumenzeu însă nu lasă pe om.

Un smoc de raze pornit din luminele asfințitului se strecură în odaia ei ca o solie cerească, poleindu-i sânul și cosițele cu văpselele curcubeului și, deși prin acesta întru nimic nu i se schimbase soarta, totuși ea simți o ușurare în inimă. Mintea i se limpezi, lacrimile i se uscară și ea putu să-și măsoare nenorocirea și să cugete la chipul scăpării. Peste trei zile Ștefaniță Vodă avea să se înfățișeze înaintea ei spre a-i cere răspunsul, prin urmare cel mai bun mijloc de scăpare era de a fugi de în vreun loc necunoscut, unde tiranul să nu-i dea de urmă. Cu această hotărâre, deci, ea se culcă și, mulțumită tinereților darnice cu care o înzestrase Dumnezeu, somnul o cuprinse în brațe și-i alină suferințele legănând-o în visuri dezmierdătoare.

Ce s-o mai fi întâmplat cu dânsa nu se știe, dar când a doua zi se deșteaptă, ea se văzu într-o trăsură alăturea cu un om necunoscut. Trăsura mergea așa de răpede, că roatele sfârâiau pe pământ și colbul se ridica în nouri. I se părea că visează un al doilea vis.

II

Trei nopți nu dormise Ștefăniță Vodă și un groaznic neastâmpăr îi frământa creierii. El se primbla cu pași repezi prin odaie, făcând semne neînțelese din mâni întocmai ca un smintit, și ochii lui roși erau încunjurați de două cercuri vinete.

Apoi se deschise ușa și ordonă să-i vie Malaspina.

— Malaspina! zise Ștefăniță Vodă, după ce acesta i se înfățișă plecându-și fruntea până la pământ. Nimene în toată țara, dintre câți se află în slujba mea, nu are leafă mai mare decât tine. O mie de țechini este aproape leafa unui domn.

— Așa este, măria-ta. Pentru aceea îți sunt dator cu munca, cu timpul și sângele meu.

— Malaspina! Ducele de Veneția, când te-a trimis mie, m-a încredințat că ești un om ascuțit la minte, cu cugetul mlădios, cu limba de miere, cu fața schimbătoare după împrejurări, un om care pricepe fără să întrebe, vede fără să se uite, care știe să întrebuințeze viclenia și otrava unde se cuvine, un om, în sfârșit, cum îmi trebuie mie.

— Cearcă-mă, măria-ta, și de nu voi răspunde la așteptare, capul să-mi steie unde-mi stau picioarele.

— Malaspina, ascultă-mă cu luare-aminte, căci voiesc ca fiecare vorbă a mea să se întipărească în creierii tăi precum se întipărește pecetea pe ceara fierbinte; și, fie-mi vorba înțeleaptă sau nebună voiesc să mi-o îndeplinești cu aceeași credință și iscusință.

— Poruncește, măria-ta.

— Malaspina!... Am ucis pe Stroja, pe Vulpe, pe vistiernicul Trotușan, pentru că i-am dovedit necredincioși mie; am ucis pe hatmanul Arbore care m-a crescut pe brațe și a fost mâna dreaptă a

bunicului meu, Ștefan cel Mare; am ucis pe fiii săi, Toader și Nechita, pentru că toți mă vrăjmășeau și voiau să-mi surpe drepturile. I-am ucis, zic, și nu mă căiesc... Dar sunt eu mai sigur de tronul meu? Nu!... S-ar zice că sângele vărsat de mine rodește pământul, și pe fiecare zi îmi scoate noi dușmani. Iată trei zile de când avui un vis ciudat: văzui deasupra capului meu o mână mare, atât de mare, încât parcă-mi acoperea ceriul; ea avea numai patru degete și de degetu-i cel mic atârna o undiță, iar pe vârful undiței atârna sceptrul meu. Neliniștit de această vedenie, chemai pe Arifta, vestita vrăjitoare, să-mi tălmăcească visul, și iată ce-mi spuse: Teme-te, măria-ta, de toți cei ce te încunjoară, dar mai presus de toți teme-te de un pescar care locuiește într-un colț al țării neștiut de nimene și a cărui mână dreaptă e fără un deget. Ai auzit Malaspina?... Deși nu cred în visuri și farmeci băbești, cu toate aceste voi să-mi lipsească chiar umbra îndoielii. Ia-ți pumnarul în sân și otravă în buzunar și adă-mi pe acel dușman viu sau mort. Nu cruța aurul, căci vistieria țării îți va răspunde cheltuielile însutit.

Malaspina își îndoi șelele până la pământ și răspunse cu glas umilit:

— Am auzit porunca măriei-tale din cuvânt în cuvânt și jur pe capul meu că de-acuma înainte puține zile se va bucura de lumina soarelui acel pescar oricare și oriunde ar fi.

Domnul, mulțumit de răspunsul venețianului, își însenină privirea și se așeză leneș pe un jilț. Dar, deodată, se lovi cu mâna peste frunte întocmai ca un om ce-și aduce aminte de ceva, și începu să râdă cu hohot. Malaspina se uită țintă în ochii lui, neștiind care să fie cauza acestei porniri de veselie.

— Mi-am adus aminte, adause Ștefăniță Vodă, de copila cea nebună care m-a făcut ieri să pierd o zi întreagă, cu glume... Ce-ai făcut cu dânsa?

— Am îndeplinit porunca măriei-tale. Ea se află acum pe drumul Galațiului întovărășită de o slugă

a mea credincioasă și mâne va fi în cetățuia din codrii Tigheciului sub paza cuvenită.

— Vei fi luat măsuri să nu se facă vorbă.

— Malaspina face totdeauna lucrurile cum trebuie. M-am furișat în casa ei noaptea pe când dormea, căci cheile mele descuie orice broască, și, de frică să nu se trezească, i-am pus la nas niște mirodenii aduse din Veneția prin mijlocul cărora i-am îngreuiat somnul, și astfel am așezat-o în trăsură fără să simtă nimic.

Ștefăniță Vodă plecă din cap spre semn de încunviințare, iar Malaspina își îndoi iarăși șelele și ieși.

III

Pe malul Brateşului într-o colibă mică acoperită cu frunze, creştea tânărul Petru Rareş, umbrit şi încălzit de dragostea maică-si, şi întocmai ca o mlădiţă de stejar răsădită în pământ prielnic, se făcea văzând cu ochii tot mai frumos şi mai voinic. Era acum de douăzeci de ani. Flăcăii de primprejur îl punea totdeauna în fruntea lor şi la joc şi la treabă, căci dintre toţi el era cel mai vânjos la trup şi mai ghibaci la minte. Pletele lui negre îi cădeau pe umeri întocmai ca o coamă de leu, şi în ochii lui focoşi ar fi putut citi cineva dragostea primejdiilor şi dorul de a le învinge. Maică-sa, Domnina, îl învăţase carte, căci ea, deşi se îndeletnicea acum cu păscuitul, dar în tinereţele ei fusese avută şi trăise în lumea cea de soi. Cerinat, un om cărunt la cap şi înăsprit de muncă, argăţea de ani îndelungaţi la Domnina, şi de mult ce se deprinsese cu Petru, crescându-l de mic pe braţe, îl iubea ca ochii din cap. De câte ori Petru se ducea la vânat sau la pescuit, Cerinat trebuia să-l întovărăşească. El îl priveghea, îl ajuta, îl apăra de toate primejdiile în care furtunaticele lui tinereţe îl aruncau cu nesocotinţă şi nu o dată l-a scos din fundul Brateşului cu sufletul la gură; nu o dată l-a scăpat abia nesfâşiat din gura fiarelor sălbatice, aşa că într-o zi chiar îndrăzneţul copilandru pierdu un deget de la mâna dreaptă rupt de colţii unui lup! În zadar maică-sa căuta să stâmpere pornirile lui învăpăiate. El nu trăia cu plăcere decât în primejdii şi nu visa decât lupte şi biruinţe.

— Mamă, îi zise el într-una din zile, spune-mi de ce mi se bate inima aşa de tare în piept?... De ce ochii mei nu găsesc destul loc de privit împrejur?... Vezi tu vulturul cel de sus care zboară colo printre nouri? În locul lui, mamă, aş vrea să fiu; să zbor şi

eu după placul meu. El stăpânește lumea cu aripile; iar eu ce sunt aici?... Numai dor fără putere!

— O, drag copilaș! răspunse Domnina, cruță-ți tinerețele. Tu nu știi ce-i scris în cartea vieții. Poate că Dumnezeu a pus degetul pe fruntea ta, și dacă sânge de viteaz va fi să curgă în vinele tale, nu-l cheltui de pe acuma. Va veni vremea când îți vei da zbor inimii și vei fi vultur între oameni.

— Mamă, tu-mi ascunzi o taină, adause Petru, uitându-se țintă în ochii ei.

Taina ta o știe Dumnezeu; eu sunt prea nemernică să pot ceti în viitor.

Petru rămase pe gânduri. Vorbele maică-si, deși ținteau a pune frâu îndemnurilor inimii lui, totuși aveau farmecul unei prorocii. El își simțea prea multă agerime în cap și prea multă tărie în suflet, pentru a nu se crede chemat la lucruri mai presus de meseria lui de pescar; dacă însă realitatea se împotrivea dorințelor lui cu tăria unei piedici neânvinse, el își zidea în închipuire o altă lume mai frumoasă decât acea aievea, în care-și lua locul de domn și stăpân. Astfel Brateșul se prefăcea în visurile lui într-o mare nesfârșită cu corăbii și ostroave; codrii Tigheciului și șesurile Dunării i se înfățișau ca niște nemărginite împărății dușmane ce trebuiau cucerite și atunci el năvălea cu oști închipuite asupra lor și, în bătăliile grozave ce se încingeau, Petru ieșea întotdeauna învingător. Cine nu-și face o lume a lui la vârsta tinereței?

Astfel trăia Petru frământat de doruri ascunse, când într-o zi, luându-și merinde pentru mai mult timp, se sui în luntre, trecu lacul de-a curmezișul și se afundă în codrii Tigheciului. Trei zile el vână la căprioare și mistreți, căci săgeata lui se deprinsese a nu mai merge în deșert, și iată că, oprindu-se la un părău spre a-și potoli setea, văzu o naframă albă ce se cobora încet pe unda argintie. El prinse naframa și văzu într-un colț scris cu litere roșie

cuvântul: Ajutor!... Creierii lui se aprinseră îndată la închipuirea că o ființă nenorocită zace negreșit în lanțuri; el își încordă arcul, își puse barda la brâu, torba cu săgețile în spate, și plecă în susul părăului. El merse câteva ceasuri singur făcându-și felurite planuri care de care mai războinice, când ajunse la locul unde părăul se despărțea în două. Pe unde a venit naframa, pe brațul din drapta sau cel din stânga? Aici era întrebarea. Pe când însă Petru sta în nedumerire, iată că zări un om călare, bine îmbrăcat și bine armat, care înainta spre dânsul zicându-i:

— Bun ajuns, vânătorule! Ce umbli pe moșiile domnești ca prin satul lui Cremene, ucigând vânatul măriei-sale?

Bine-ai venit, clătorule! Ia vânez și eu ici-colea câte o fiară stricătoare care n-are ce fi bună măriei-sale. Dar pe tine cine te-a pus pristav peste păduri?

— Eu sunt stolnicul Udrea, om de la curtea domnească, și am dreptul, de voi, să-ți dau și câteva la spate pentru îndrăzneala ta de a călca fără voie moșiile domnești.

— Cearcă stolnice, zise Petru, a cărui ochi se aprinseră de mânie.

— Iaca! iaca! De aceasta ce-o mai fi? adaose străinul uitându-se la năframa pe care Petru o ținea în mână. Pentru un păcătos ca tine o năframă așa de subțire în mijlocul codrului nu-i lucru curat; negreșit ai furat-o de undeva?

— Ascultă, stolnice! Dacă ți-e milă de oasele tale, contenește cu astfel de vorbe, căci eu nu sunt ca de alde tine lingău de curte, să trăiesc din fărmăturile ce mi se aruncă ca la câni, și să mă îmbogățesc din banul furat de la stăpân; eu trăiesc din munca mânilor mele, stolnice, și mânile care muncesc se învârtoașă, și vai de tine când vor începe să treiere pe spinarea ta!

— Tot mai domol, copile, că nu suntem nici noi așa de spărioși. Ia mai bine să facem pace împreună și să sărutăm de bună întâlnire

drăguleana astă de ploscă, doar ne-om mai încălzi la inimă și ne-om mai îndulci vorbele.

Udrea trase un gât din plosca cu vin, apoi o întinse lui Petru.

Dă-ți mânia după spate,
Și s-o bem pe jumătate!...

Așa-i că-i bun? E adevărat de Odobești; de vechi ce-i, șede numai în cămeșa lui. Acum că ne-am împrietenit, spune-mi și mie, copilandre, despre întâmplarea cu năframa, nu de alta, dar ca să nu intri în vreun prepus; ș-apoi, dă, pot să-ți fiu și eu de ajutor la vreun capăt de pod. Nu sunt așa de rău cum mi-i vorba, și știu și eu să îndatoresc un prieten la nevoie.

Petru, după o dușcă de vin, se simți mai în chef, și tânăr, încrezător cum era, îi arătă năframa și-i spuse prin ce chip o căpătase.

— Hm!... Este ceva la mijloc, zise Udrea, făcând o strâmbătură în chip de zâmbet. Negreșit este ceva...

— Așa gândesc și eu, stolnice, trebuie să fie vreun suflet de om chinuit care cere ajutor. Cine știe poate e vreo femeie tânără și frumoasă, care...

— Da! da! Care nu vra să înțeleagă de cuvânt cinstit. Și ce gând ai să faci?

— Vreu să mă duc să o scap.

— Cum numai tu singur, singurel? Ai înnebunit?

— Eu și cu Dumnezeu.

— Și cu mine, adause Udrea, dacă-ți va fi voia. Vom fi trei cu Dumnezeu. Ș-apoi, dă! și eu nu sunt așa stingher pe lume, căci, vorba ceea, fiecare pai are umbra sa. Pe lângă mine tot mai sunt câteva suflete care se hrănesc și pot să puie umărul la nevoie. Ce-ai zice dacă am fi patru, cinci, care ne-am duce să scăpăm păsăruica din cușcă? Unde-s cinci nu-i unul, și acolo nu cred să fie sat fără câni.

— Primesc, zise Petru, a cărui inimă se umplu de bucurie.

Atunci Udrea șuieră între degete și deodată trei

ungureni îmbotforați, cu bondițele aninate pe umere, cu căciulile pe ureche și cu mustețele lungi și răsucite, ieșiră ca din pământ, salutându-l milităreşte. Fiecare avea câte o sineață pe umăr. Udrea le făcu un semn nevăzut și într-o clipă cu toți se aruncară asupra lui Petru și-l trântiră la pământ.

— A! Mişei! Hoți fărădelege! strigă Petru, vârcolindu-se din răsputeri. Dar ce putea el să facă singur contra patru, mai ales când îl apucase pe furiș?

— Așa-i că unde-s patru nu-i unul? zise Udrea cu glas luător de râs. Vei ține minte, altă dată, copilandre, cum se fură fetele din curțile domnești.

Ei îl legară cot la cot, apoi îl așezară de-a spinarea pe șaua calului pe care venise Udrea, îl cetluiră din nou așa de cumplit, încât abia se mai răsufla, și câteșipatru plecară unul după altul pe cărarea strâmtă, mergând doi dinaintea lui Petru și doi în urmă. Dar n-apucase a face drum lung prin desimea codrului, că ungureanul cel din urmă se împiedică de-o cioată și căzu la pământ; și lucru ciudat nu se mai sculă. Ceilalți fără să bage de samă mergeau tot înainte, când cel deal doilea se lovi cu capul de-o creangă și căzu iarăși lat ca o broască.

Atunci Udrea se întoarse, strigă la dânșii cu asprime să contenească de a se mai hârjoni prin iarbă; însă... nici unul nu-i răspunse. Udrea se opri un moment să vadă ce este, când iată că și cel de al treile ungur bătu o metană la pământ rămânând țapăn ca tovarășii săi. Udrea îi căută cu mirare, și ce să vadă?... lucru groaznic și neașteptat... câteșitrei, fără să se știe cum și de unde, fusese hultuiți câte de-o săgeată între umeri și pironiți la pământ.

Atunci se auzi la spatele lor un glas care striga:

— Stați! stați! dragii mei, că sunt și eu pe aici.

Era argatul Cerinat, care, luându-se pe urma lui Petru, venea acum în fuga mare în ajutorul lui.

— Ha! zise el lui Udrea, acuma suntem tocmai pe tocmai. Pe tine am să te cinstesc cu o bâtă, fiindcă ești mai de soi.

Și până a nu avea vreme buimăcitul Udrea să-și vie în simțire, îl ciocni în cap încât îi despică tidva drept în două.

— La un care de oale e destul o măciucă, adause Cerinat, aruncând bâta și prinzând să desfacă legăturile lui Petru. Uf! mi-a venit sufletul la gură, urmă el tăind nodurile. M-ai făcut să alerg ca un ogar acum la bătrânețǎ, dar am venit și eu la vreme când, vorba ceea, îți era lumea mai dragă. Spusu-ți-am eu că ulcica nu merge de multe ori la apă!

Dă! Așa-s tinerețele sumețe, bată-le să le bată... Dar și un pic de minte n-ar strica.

Petru, după ce se văzu dezlegat, mulțămi lui Dumnezeu că a scăpat teafăr, sărută din inimă pe Cerinat și privi cu înfiorare la cele patru trupuri care zăceau împrejur.

— Acuma, zise Cerinat, cred c-ar fi mai nimerit să nu-i lăsăm pradă corbilor, ca să nu se facă vorbă în lume. Fii tu cioclu și eu le voi fi popa, adică după sfânt și tămâie, și să ne apucăm de treabă.

Petru începu să sape groapa și în acelaș timp povesti lui Cerinat întâmplarea cu Udrea, spunându-i totodată că este hotărât cu nestrămutare a merge în ajutorul ființei care a trimis năframa pe părău.

— Va să zică cauți încă o dată să pui cap sănătos sub Evanghelie. Bine... fie și așa... dar atunci să chibzuim lucrurile mai cu meșteșug, ca să nu cădem, vorba ceea, ca cioara-n laț.

Cerinat prinse să caute pe Udrea prin buzunare și scoase o hârtie ce purta o pecete de ceară roșie.

— Tu care știi ceti, zise el, ia, spune-mi ce-i scris în tărfălogul ista?

Petru ceti:

Știut să fie de toate slugile mele de la cetățuia din codrii Tigheciului că am însărcinat pe credincioasa mea slugă, stolnicul Udrea să

privegheze asupra copilei Elena ce se află sub pază în zisa cetățuie. Poruncesc dar ca să fie cuvântul lui ascultat de toți fără osebire și grabnic pus în lucrare întocmai ca porunca mea domnească.
Ștefan

— Al dracului lucru îmi mai tună prin cap, zise Cerinat.

— Ce? răspunse Petru.

— Știi una, dacă m-aș face eu Udrea, îmbrăcându-mă cu hainele lui, și tu un ungurean de cei cu musteața răsucită, așa-i că mai ușor am pătrunde în cușca unde zace hulubița?

— Așa este, dar crezi tu că oamenii de la curte n-or fi cunoscând pe adevăratul Udrea și n-or vede deosebirea ce este între tine și el.

— Bine vorbești, dar am eu ac de cojoc și pentru aceasta. În curând o să întunece; lună nu-i defel, și prin întuneric știi, vorba ceea, nici un nas nu-i fără haz. Așadar, să ne pregătim, și ce-a mai fi să fie, rămâne în voia lui Dumnezeu.

În curând Cerinat se îmbrăcă cu hainele lui Udrea, și Petru cu ale unui ungur.

— O, ce bine-ți șede, zise Cerinat, uitându-se cu dragoste la Petru, parcă ești un Făt-Frumos croit pe voinicie. Bine că nu suntem pe Brateș să te vezi în oglinda apei, că te-ai fuduli. De-acuma la treabă, copile, și să nu uităm că până acasă eu sunt Udrea cel cu cartea domnească, iar tu un lefegiu ungurean.

— Ascult, răspunse Petru surâzând și salutând militărește.

După ce morții fură îngropați și toate urmele șterse, ei merseră pe brațul drept al pârâului, pe unde plecase și Udrea, luând calul acestuia cu dânșii, și, pe când întunecase bine, ajunseră dinaintea porții cetățuiei.

Cetățuia era mistuită în adâncul codrului, încunjurată de ziduri groase, întărită cu tunuri înalte, ce se pierdeau în întuneric, și apărată cu șanțuri și metereze pentru arcași și pușcași.

— Cine vine? strigă străjerul de la poartă.

— Eu, răspunse Cerinat, stolnicul Udrea; ce mai veste?

— Bună pace.

Atunci Cerinat, întorcându-se către Petru, care sta drept ca o lumânare dinaintea lui, îi zise:

— Ianuș! ține această carte domnească, intră în cetate și ad-o întocmai la îndeplinire. Știi porunca măriei-sale; n-avem vreme de pierdut. Eu stau aici la poartă și te aștept.

— Ascult, răspunse Petru salutând militărește, și cu pași hotărâți intră în cetate.

— Cine vine? strigă un al doilea străjer din lăuntru.

— Eu, sluga lui Udrea.

— Nu te apropia; nu te cunosc; să vie ceaușul.

Se făcu larmă; se aprinse masalale și ceaușul veni cu grăbire să vadă ce este.

— Cine ești și ce voiești la vremea asta? întrebă cu asprime ceaușul pe Petru.

— Sunt sluga stolnicului Udrea; și am venit din parte-i cu poruncă domneacă.

— Nu te cunosc; n-ai voie să intri.

— Că nu mă cunoști, asta nu-i de mirare, răspunse Petru c-un accent unguresc bine prefăcut: multe or fi în lume pe care d-ta nu le cunoști. De aceea și măria-sa domnul și stolnicul Udrea nu mai au încredere în voi. V-au dat să păziți aici în taină o biată fată nemernică, și iată că toată țara, de la Suceava și până la Galați, a aflat despre aceasta; așa de bine vă știți face datoria. Noaptea beți vinul domnesc din pivniță și ziua dormiți la metereze cu puștile lângă voi încât fiecare poate să intre aici ca într-o casă pustie.

— Ce vorbești, nerodule?... strigă ceaușul mânios. Ia umflați-mi-l, băieți, să-i însemnăm pe spinare câteva slove cu nuiele, să vadă el cum știm noi să ne facem datoria. Și, fiindcă a intrat aici fără nici un rost, apoi de fiecare nuie să-l întrebați cum și cu ce scop a venit.

— În lături, mișei! răspunse Petru în vinele căruia sângele începu acum să fiarbă. Voi nu știți păzi o muiere care vă este dată în grijă de însuși măria-sa, și pe mine vă ispitiți voi să puneți mâna. Cui nu-i e milă de scăfârlia sa să se apropie de mine!... Iar cu d-ta, jupâne ceaușe, mai am încă două vorbe de vorbit. D-ta, care nu mă cunoști, ia spunemi mă rog, cunoști această năframă? adause Petru scoțând-o din buzunar. Spune-mi, jupâne ceaușe, slugă credincioasă a măriei-sale, spune-mi cum se face că peste aceste ziduri nalte pe deasupra cărora numai paserile pot zbura, a putut să se arunce această năframă pe care am găsit-o în mâna a niște păscari? Cine-i acel pui de năpârcă care primește simbrie de la măria-sa, pentru ca să-l vânză pe ascuns?

Ceaușul cercetă năframa și se îngălbeni. Toți ceilalți străjeri rămaseră muți împrejur.

Nu-i lucru curat, jupâne ceaușe!... Dar n-am mântuit încă răfuiala cu cinstita fața d-tale. De nu-ți va fi cu bănuială, te rog să-mi mai spui dacă cunoști această hârtioară? zise el, arătând cartea domnească găsită în buzunarul lui Udrea.

Ceaușul o privi la lumina masalalelor și se plecă până la pământ. El recunoscu cartea domnească pe care o văzuse în mâna lui Udrea de mai multe ori.

— Ha! cred și eu că-ți vei pleca acum capul până la vârful ciuboatei, adause Petru cu glas luător în râs. De aceea din porunca domnească și a stolnicului Udrea care așteaptă la poarta cetății, vei binevoi, jupâne ceaușe, să-mi încredințezi în minutul acesta copila ce este aici închisă. Cetatea are să fie chiar în astă noapte încunjurată și bătută de gloatele lui Arbore, în scop de a o scăpa pe dânsa. De aceea fiecare să steie la locul său deștept și gata la luptă. Măria-sa nu voiește să lase copila aici în timpul bătăliei și stolnicul Udrea are poruncă să o ducă într-un loc ascuns unde nimene să nu-i știe de știre. Îndrăznește acuma, jupâne ceaușe, să nu asculți de porunca domnească, dacă

ai poftă să-ți vezi tidva la călcâie.

Un vârtej cuprinse mințile tuturor. Vorbele hotărâte a lui Petru, năframa, cartea domnească, vestea luptei ce-i amenința chiar în acea noapte, prezența lui Udrea la poarta cetății, despre care îi încredințase însuși plăieșul de la poartă cum că l-a recunoscut după haine și cal, toate aceste ștersese din inimele lor orice îndoială. Alarma fu dată în cetate. Toți alergau cu șușanelile pe la metereze, clopotul cel mare suna, când iată că Elena, înspăimântată de zgomotul neobișnuit ce auzi, se înfățișă tremurând dinaintea lui Petru sprijinită pe brațul ceaușului. Era palidă, sărmana, de grijile inimii, de nopțile nedormite, de frica primejdiilor ce o amenințau, și pe fruntea ei păreau că strălucesc razele de martir. Fără voie, Petru își descoperi capul dinaintea frumuseții ei. Apoi, strângând-o încet de mână, îi zise:

— Porunca mărei-sale este să mergi cu mine și stolnicul Udrea unde te vom duce.

Elena îl privi un moment și un fulger de bucurie i se strecură prin ochi. Ajunși la poartă, Petru și Cerinat o puseră pe cal și câteșitrei plecară prin întunerecimea nopții pe cărări necunoscute.

IV

De cinci zile ședea Domnina și suspina, și întreba apele Brateșului, și privea în zările depărtate așteptându-și fiul care nu mai venea; iar pieptul ei se ridica ca valurile apei de furtuna ce-i tulbura sufletul. Dar iată că a șasea zi înspre sară, pe când Brateșul ardea de focurile asfințitului, se zări în depărtare o luntre mică care, când se pierdea, când iar apărea în crețul undelor, înaintând spornic spre mal și lăsând în urmă-i două lungi cărări de rubine. Domnina o privea cu ațintire; ar fi voit să soarbă spațiul, să pătrundă cu sufletul până la dânsa, căci inima de mamă recunoscuse pe fiul multașteptat, iar Petru, care plutea în luntre, își simțea inima împărțită în două; ar fi voit să ajungă și să nu ajungă. De când venea cu Elena, ori vederile lui se schimbase, ori într-adevăr lumea se îmbrăcase în alte haine, dar niciodată el nu se simțea așa de dulce legănat pe sânul Brateșului, niciodată apele lui nu-i păruse mai limpezi și mai drăgălașe, niciodată asfințitul nu fusese împodobit cu văpsele mai strălucitoare ca atunci. Elena ședea tăcută și privea pe luciul lacului, iar Cerinat vâslea mereu în puterea brațelor, și, uitându-se când la unul când la altul, zicea în gândul său:

— Știu că de-acuma cerbii și mistreții or să aibă repaus.

Ajunși la mal, Domnina îi primi cu lacrimi pe obraz și, când află despre întâmplările Elenei și o văzu atât de nenorocită și atât de frumoasă, îi făgădui adăpost și apărare ca pentru însuși copilul ei. O nouă colibă fu făcută de Cerinat și Petru alăturea cu a Domninei, lucrată însă mai cu îngrijire, și acolo Elena începu să petreacă zile senine. Obrajii ei prinseră la rumeneală, ochii ei se

învioșară scăldânduse în fiecare zi în aer și lumină, și, înconjurată cum era de inimi prietenești, ea se simțea fericită. Iar Petru, pe zi ce mergea, se făcea tot mai sfiicios și mai tăcut; abia de îndrăznea să-i spună un cuvânt. El o iubea în taină și-și făcea însuși spaimă de dragostea sa; căci cum ar fi putut el spera ceva de la dânsa? el, pe treapta cea mai de jos a lumii, un biet fiu de păscar; ea, fiică din lumea mare, răpită dintr-o cetate domnească, și așa de frumoasă, încât Moldova îi fusese închinată la picioare. Și cu toate aceste, fără nici o speranță, Petru o iubea tot mai cu foc, căci mărimea piedicilor aprind mai mult mințile și sporesc dorul inimii. El acum nu se mai depărta de casă; arcul lui ședea în cui, și căprioarele fără grijă de moarte veneau până aproape de colibele lor. Numai la pescuit cu undița mergea din când în când, întovărășit de maică-sa și de Elena; dar și atunci el nu prindea nimic, căci ochii lui priveau mai cu drag în ochii Elenei decât în apele Brateșului. Treceau zilele una câte una și Petru se deprinsese a nu mai râde și a nu mai dormi. În zadar Cerinar îi spunea feliurite glume și-l îndemna la feliurite trebi, că doar va uita răul ce-l rodea; el fugea de Cerinat, fugea chiar de maică-sa, căci i se părea că amândoi se uită cu ochi răuvoitori în inima lui. Iar când Elena îi spunea câteodată vreun cuvânt bun, poate fără scop de a-l îmbărbăta, atunci speranța înăbușea cu puterea unui șuvoi în sufletul lui, și de bucurie s-ar fi crezut în stare să răstoarne munți pentru dânsa. Dacă Elena înțelegea ceva despre dragostea lui Petru, aceasta era taina ei; însă Cerinat care era om priceput, credea că vede în ochii ei o tainică mulțumire când întâlnea pe Petru, deși oarecum ea părea că fuge de dânsul.

Într-una din zile sosi la coliba Domninei un bătrân călugăr care călătorea pe jos în papuci de lemn, cu o desagă pe umeri. Barba sa surie și tufoasă îi acoperea jumătate de obraz; într-o mână el ținea toiagul de călător și în cealaltă o păreche

de metane.

Binecuvântat fie numele Domnului! zise el, apropiindu-se de Domnina care ședea în ușa colibei. Cred că nu vei respinge de la pragul tău pe un biet închinător care vine pe jos de la hotarul țării și merge la Ierusalim.

— Niciodată om bun n-a fost respins de la casa noastră, părinte, răspunse Domnina.

— Nu cer adăpost decât pentru o noapte, ca să-mi odihnesc slăbănogitele picioare, și mâne îmi voi urma calea spre Sfântul Mormânt.

Domnina îi dădu o laviță la ușa colibei pe care călugărul se așeză gemând de osteneală, îi luă desaga de pe umeri și o puse jos lângă el, apoi se duse înlăuntru colibei spre a-i aduce ceva de mâncare. În acelaș timp călugărul se uita împrejur cu o nespusă luare-aminte.

— De n-a fi nici aici, își zise el în sine, atunci visul n-a fost decât un vis.

Domnina îi aduse o legătură plină cu merinde și i-o puse dinainte.

— Dumnezeu să-ți răsplătească după inimă, zise călugărul mâncând cu poftă. Casa primitoare e ca altarul lui Dumnezeu de la care tot creștinul se întoarce cu inimă plină. O, cât de puțină evlavie este în lume, și câți oameni fără frica lui Dumnezeu! Iar ție, femeie binecuvântată, drept mulțumită de buna găzduire, precum și copiilor tăi, de vei fi având, vă voi aduce la întoarcere lemn sfânt de la crucea Mântuitorului care e spre tămăduirea boalelor.

— Mulțămesc, cinstite părinte, iată și copii mei, adause Domnina văzând pe Petru și Elena întorcându-se cu undițele de la păscuit.

Elena, care zărise un om străin, se feri de-a se înâtîlni cu el și intră în coliba ei. Iar Petru se apropie de călugăr și-i săruta mâna. Acesta tresări văzând mâna dreaptă a lui Petru fără un deget.

— O! binecuvântată mamă! adause călugărul cu glas dulce pătrunzător, un copil așa de frumos este

un dar de la Dumnezeu spre mângâierea casei părintești. Și cu ce-ți îndeletnicești tinerețele, copile? întrebă călugărul, apucându-l de mâna dreaptă în chip de dezmierdare.

— Cu păscuitul, răspunse Petru.

— Puțin, puțin lucru pentru un tânăr cu chip așa de isteț. De ce nai învățat carte să poți ajunge și tu ceva în țara noastră care are nevoie de brațe ca a tale?

— Știu carte, părinte.

— Minunat! minunat! Știi carte, va să zică te poți îndulci de știința și cugetarea celor mai vrednici decât noi. Primește atunci în dar de la mine o cărticică mică pe care te sfătuiesc să o citești cu sârguință, căci ea va adăugi ispita bătrânească pe lângă agerimea tinereţelor tale și te va face om întreg.

Atunci călugărul scoase din desagi o carte veche cu file groase și unse și o dădu în mâna lui Petru. Dar n-apucase acesta să o deschidă, că ochii lui se ațintiră pe Brateș văzând o luntre mare cu vântrčle și steaguri care se apropia răpede de mal. În luntre erau oameni mulți care vâsleau cu hărnicie, părând a fi foarte grăbiți. Îndată ce atinseră pământul, ei veniră cu grăbire spre coliba Domninei întrebând dacă ea locuiește acolo.

— Aici, răspunse ea însăși.

Atunci unul dintre dânșii scoase din sân un plic pecetluit cu pecete domnească și deosebit o carte deschisă pe care o ceti în gura mare:

Eu Teoctist, mitropolitul Moldovei și Sucevei, vestim tuturor locuitorilor din țară: boieri, oșteni, breslași și plugari, precum știut să fie că am fost față ca părinte duhovnicesc, când fericitul întru pomenire Ștefan cel Mare, domnul Moldovei, și-a dat sufletul. Înaintea morții sale, marele domn mi-a spus că are un fiu din sângele lui făcut cu Domnina Rareșa, dându-mi și alăturatul plic a i-l încredința. Mi-a poruncit însă cu limbă de moarte să nu dau plicul și să nu descopăr această mare

taină decât atunci când eu, Teoctist, mitropolitul Moldovei și Sucevei, voi socoti după dreapta mea judecată că țara e în primejdie. Apoi văzând nelegiuirile și desfrânările lui Ștefăniță Vodă care a surgunit, tăiat și otrăvit toți fruntașii țării spre îndestularea răutății și a deșertăciunilor lui, mărturisim în dreaptă cunoștință și cuget curat că țara e în primejdie și că nu are altă scăpare decât de a pune în scaunul ei pe Petru Rareș, fiul drept născut din sângele lui Șetfan cel Mare. Sfătuim, deci, duhovnicește pe toți locuitorii țării: boieri, oșteni, breslași și plugari să-i deie ajutor întru toate cu sfat, bani și arme pentru a-l pune în scaun și a îndeplini voința rostită cu limbă de moarte de fericitul întru pomenire domnul Moldovei, Ștefan cel Mare

În auzul acestei cetiri Petru Rareș fu cuprins de o simțire nouă și puternică care-i îngrămădi tot sângele la inimă. Domnina abia se ținea pe picioare de uimire, iar străinul călugăr se închină adânc dinaintea lui Petru Rareș zicându-i cu glas umilit că bine l-a cunoscut el că nu era menit să rămâie pescar și că, de voiește să fie domn bun și binecuvântat de toți, să ieie în toate zilele povețe din cartea ce i-a dat-o, care este o comoară de înțelepciune.

În acelaș moment, Elena, auzind un zgomot neînțeles în jurul colibei sale ieși și, când văzu călugărul îngenuncheat dinaintea lui Petru, scoase un țipăt desperat, se răpezi la Petru, îi smunci cartea din mâni spunându-i că acest călugăr e un răufăcător ce voiește să-i răpească zilele, și că-și amintește a-l fi văzut în alte haine în cetatea de la Tigheci. Iute ca fulgerul, Petru îl înșfăcă în brațele sale vârtoase și-l răsturnă la pământ: dar care fu mirarea lui când, în vălmășagul luptei, văzu deodată barba călugărului căzând într-o parte, păru-i alb în altă parte, și în loc rămânând un om tânăr, smolit, vânjos, care se zbuciuma cu vrăjmășie spre a scăpa din mânile lui Petru.

— Malaspina!... Malaspina!... strigară solii mitropolitului Teoctist... Otrăvitorul de meserie... Sfătuitorul de rău a lui Ștefăniță Vodă!... La moarte!... La moarte!... și cu toții tăbărâră asupra lui și-l legară cumplit de un stâlp, așteptând numai un semn de la Petru Rareș pentru a-i răpune zilele; iar cartea fu aruncată în foc dovedindu-se a fi otrăvită.

— Un asemenea hoț, zise Petru Rareș, trebuie să moară cu cinstea cuvenită spre pilda și a altora; de aceea îl vom duce la Suceava, îl vom judeca după legile țărei și-l vom vom spânzura în văzul tuturora. Până atunci însă va sta sub pază.

Vestea desdpre ivirea unui fiu a lui Ștefan cel Mare cu drept de moștenire la scaunul domniei se răspândi iute în toate unghurile țărei, setoasă de a scăpa de sub jugul lui Ștefăniță Vodă. Trâmbițele de revoltă sunau pretutindenea. Gloate nenumărate alergau cu grăbire spre Brateș și se puneau sub steagul lui Petru, iar acesta făcea toate pregătirile pentru lupta viitoare cu o agerime de minte care punea pe toți în mirare. Când se simți în stare de a da piept cu Ștefăniță Vodă, el porunci oștirii să plece spre cetățuia Tigheciului, iar el, în scop de a scurta drumul, se hotărâ să se urce dimpreună cu Elena, Cerinat și macă-sa într-o luntre spre a tăia lacul în curmeziș. Două luntri, una mai mare și alta mai mică erau aninate de mal. Malaspina, care nu părăsise scopurile sale de ucidere, fiind rânduit a se sui în luntrea cea mare și crezând că Petru Rareș va veni cu el împreună spre a-l priveghea mai de-aproape, aruncă pe furiș un praf la picioarele sale și se ghemui tăcut într-un colț. Elena însă nu voi cu nici un preț să fie în aceeași luntre cu Malaspina; ea înduplecă pe Rareș și pe ceilalți de a se urca în luntrea cea mică lăsând pe italian în cea mare sub paza a doi plăieși.

Era pe la revărsatul zorilor; ziua se vestea frumoasă și senină, și Brateșul era așa de liniștit încât luntrile păreau că lunecă între două ceriuri.

Pe mal se vedeau șirurile armatei înaintând cu pas grabnic în sunetul tobelor și a trâmbițelor; iar Petru se simțea uimit până la lacrimi. Câtă schimbare în soarta lui numai în câteva zile!

Dintr-un biet păscar, sărac și necunoscut de pe malul Brateşului, el se trezi deodată fiu de domn, chemat a stăpâni Moldova, și iată-l acum pe calea de a-și dobândi drepturile în fruntea unei oștiri numeroase, însuflețită de focul vitejiei. Când vreodată om din lume a putut să facă vis mai frumos?... Cu toate aceste, mărirea ce se oglindea dinaintea ochilor lui, în loc să potoale, aprindea și mai mult dragostea ce simțea pentru Elena, căci astă dată el se credea vrednic de dânsa. Amândoi tăcuți, cu inimile aprinse de același dor, pluteau pe apa lină, și tot atât de tăcută ca și dânșii. Domnina sorbea în taină fericirea lor, privindu-i numai din când în când cu ochii încărcați de dragoste părintească. Când iată că glasul lui Cerinat îi trezi din dulcea amețeală.

— Ho! Ho!... zise el. Sfinția-sa părintele închinător a luat-o la sănătoasa.

Toți se uitară înapoi și ce să vadă?... Luntrea în care venise Malaspina ardea în flăcări și era cât pe ce să aprindă și pe a lor, dacă Cerinat nu s-ar fi grăbit să taie funia ce le lega împreună. Cei doi plăieși erau morți și ardeau în luntre, iar mai departe în albastrul apelor Malaspina se vedea înotând cu brațe voinicești. Atunci Petru își încordă arcul, îl luă la ochi, săgeata zbură și în aceeași clipă se văzu trupul lui Malaspina căzând în adâncimile Brateșului și apa rotindu-se în față.

Rămâi sănătos, cinstite părinte, zise Cerinat, numai de n-ai otrăvi peștii cu cărnurile tale.

Trei zile după aceea, cetatea de la Tigheci fu bătută și dărămată, de n-a rămas piatră peste piatră. Apoi Petru înaintă spre Roman unde-l aștepta Ștefăniță Vodă. De ce mergea, de ce oștirea lui creștea întocmai ca șuvoiul ce mereu sporește din râurile și păraiele ce se varsă în el.

În sfârşit amândouă oştirile se loviră pe şesul Siretului. Multe ceasuri, biruinţa stătu în cumpene, căci Ştefăniţă Vodă se lupta cu curajul desperării, ştiind bine că soarta lui atârnă de la izbânda acelei zile. Iar Petru era ager şi neobosit, dar liniştit în suflet, măreţ la privire, despreţuitor de moarte, cu ochiul sigur, cu vorba plină de foc vitejesc întocmai precum era părintele său, Ştefan cel Mare, în zilele de bătălii; şi mulţi soldaţi, văzându-l astfel, credeau că revăd pe însuşi marele domn. Înspre sară şirurile lui Ştefăniţă Vodă începură să se frângă. Atunci Petru, voind a da duşmanului lovitura de moarte, se puse în capul călărimii şi cu sabia în mână, în fuga calului, se răpezi asupra unei cete ce se mai împotrivea încă, sămănând spaima cu ochii şi moartea cu braţul.

În mijlocul acestei cete se apăra Ştefăniţă Vodă ca un zăvod.

Iată-i ajunşi faţă în faţă; ochii lor se încruntară văzându-se aşa de aproape.

— Între noi acuma, zise Petru Rareş a cărui sabie scăpăra în aer; să vedem dacă braţul tău de ucigaş deprins să lovească capete nevinovate va şti acum să apere pe al tău!

În aceeaşi clipă Ştefăniţă Vodă scoase şi el sabia din teacă, şi gata era să o încrucişeze cu protivnicul său, însă spre marea mirare a tuturor, el, aprigul luptător, nepotul lui Ştefan cel Mare, rămase deodată nemişcat, cuprins de o spaimă ruşinoasă, cu ochii holbaţi aspura braţului lui Rareş.

Mâna cea cu patru degete pe care o visase într-o noapte tulburată spânzurând deasupra capului său, ameninţătoare ca destinul, îi reapăru acum în fiinţă mai grozavă decît în vis, încunjurată de sinistrele prorociri ale fermecătoarei Arifta. O sudoare răce îi inundă fruntea şi braţul îi căzu fără putere de-a lungul trupului.

— Iertare!... strigă el cu glas răguşit, plecându-şi capul şi lăsând să-i cadă sabia la pământ.

Atunci Petru își întoarse fața de la dânsul, porunci să-l dezbrace de hainele și semnele domnești și să-l închidă în temniță spre a fi dat în judecata poporului. Însă Ștefăniță Vodă, nemaiputându-și suferi rușinea, rugă pe însuși soția sa să-l otrăvească, și curmă astfel de bunăvoie o viață plină de nelegiuiri și scrisă cu sânge în amintirea supușilor săi. Iar învingătorul Rareș intră cu mare pompă în Suceava unde adunarea țării îl recunoscu de fiu al lui Ștefan cel Mare, și-l alese domn în mijlocul urărilor de bucurie ale poporului întreg. Apoi Rareș și Elena, a căror inimi erau de mult unite prin legăturile dragostei, se căsătoriră în biserica mitropoliei; însă, după ce nunta se sfârși, după ce trebile luară mersul lor zilnic, Cerinat, argatul, se înfățișă dinaintea stăpânului său zicându-i:

— Măria ta! Cât ai fost păscar te-am argățit și te-am apărat de multe răle, căci eu care știam taina nașterii tale dimpreună cu Domnina, am căutat să te păstrez sănătos pentru mărirea la care soarta te-a chemat. Acuma mi-am isprăvit slujba și te rog să-mi dai drumul.

Petru îl cuprinse în brațe, îl sărută cu lacrimi de recunoștință și-l rugă să rămâie lângă el, în curțile domnești, pentru câte zile de bătrânețǎ va mai avea.

Iar Cerinat răspunse:

— Măria ta! Curțile în care m-am născut și am îmbătrânit sunt codrii verzi ai Tigheciului; acolo m-am deprins să-mi oglindesc fața în apele Brateșului și să mă legăn pe valurile lui! Lasă-mă să mă întorc la urma mea. Luntrea și undița mă cheamă, și fără dânsele nu pot trăi. Aici aș fi ca un copac răsădit la bătrânețǎ în pământ străin, și m-aș usca de dorul pământului de unde au fost smulse rădăcinile mele.

— Primește cel puțin să-ți dau bani, să te boieresc.

— Bani!... adause el zâmbind, dar ce să fac cu

ei? Doar să-mi deie grijă de hoți. Iar boier de m-ar vedea peștii din baltă, știu că ar râde de mine!

Cerinat mai șezu cât șezu la curte, apoi se întoarse la urma lui, dar când ajunse acasă își găsi coliba prefăcută într-o casă frumoasă, și tot lacul Brateșului și toți codrii încunjurători deveniseră proprietatea lui în puterea unei cărți domnești a lui Petru Rareș.

Andrei Florea Curcanul

I

Sunt vasluian de loc din satul Floreștii. Eram abia de douăzeci și unu de ani, când îmi veni rândul să trag la sorți. Îmi aduc aminte cu ce sfială vârâi mâna într-un vraf de hârtiuțe răsucite și scosei no.13.

— Bun! strigară cei dimprejurul meu. Ești băiet cu noroc.

Apoi doftorul mă dezbrăcă până la piele, mă căută în gât, la încheituri, mă ciocăni în piept și-n spate, iar comandantul mă măsură cu o curălușă să vadă dacă sunt destul de nalt, mă întrebă de tată, mamă, frați, surori, parc-ar fi voit să-mi afle spița neamului, și, după ce-mi trecu numele într-o condică, îmi zise:

— Măi băiete, n-avem ce-ți face, ai scos număr mic, ești sănătos și bine făcut, n-ai nici un drept de scutire; trebuie să rămâi în oaste. Și nouă ne trebuie voinici ca tine.

Nu bine sfârși comandantul de vorbit, că un gulerat ce ședea lângă mine strigă cât îi luă gura:

— La tuns!

Îndată doi dorobanți mă împinseră într-o odaie de alăturea și mă așezară pe un scaun; foarfecele începură să sune prin pletele mele întocmai ca secera-n prin grâu și cât ai bate în palme mă trezii gol la cap ca un harbuz.

Nu eram, ca să zic așa, nici vesel, nici supărat, căci tocmai bine nu puteam să-mi dau samă de ce se petrecea cu mine în ziua aceea. Numai când văzui pe tata răzemat de ușorul odăii, mâhnit, parc-ar fi rămas singur pe lume, simții atunci că mă taie la inimă. Însă m-am stăpânit și mi-am înghițit lacrimile care cercau să-mi năvălească în ochi, căci îmi era frică să nu râdă satul de mine. Avui noroc că tata era om cuprins, cu popușoi în coșere și cu

vitișoare împrejurul casei, încât el se prinse să-mi facă uniforma cu cheltuiala lui, numai să nu mă piarză de lângă el, și astfel rămăsei soldat în Regimentul de dorobanți no. 13.

Fără să mă laud, pot zice că nu-mi ședea tocmai rău în uniforma mea de dorobanț, cu opincile bine șfăruite la picioare, cu mantaua cea lungă încinsă la mijloc cu curea, și mai ales cu căciula cea îndoită pe ureche și împodobită cu pene de curcan. Când mă roteam așa prin sat pe dinaintea fetelor, care nu se prea fereau din calea mea, îmi venea în adevăr, vorba ceea, să mă umflu în pene ca un curcan.

— Măi, că fioros, mai ești!... Îmi zicea Catrina, chicotind la spatele mele. Ai să tai mămăliga în două.

— Ian vezi-l parcă-i un țap logodit, zicea Mărioara, trăgându-mă de mâneca mantalei. Iar eu le fugăream, le pișcam, și, când îmi cădea vreuna la îndemână, îi astupam gura c-un sărutat.

Slujba mea nu era tocmai grea; căci ședeam zece zile la cazarmă și douăzeci acasă. Ce m-a încurcat mai mult a fost reglementul pe care a trebuit să-l învăț pe de rost ca Tatăl nostru. Noroc că știam câteva buche de la dascălul Chiriac din sat. Iar celelalte datorii ale slujbei: „La stânga, la dreapta, pușca la umăr, la picior!... le-am deprins ca apa, pentru că nu eram stângaci din fire și mâna-mi era dată pe pușcă, pe când vânam vulpile și căprioarele prin codrii Racovei. Când mă aflam în front mergând cu pași măsurați: „Una, două, trei, sau când dinaintea comandanților cu mâna la cocardă strigam: „Ascult, domnule căpitan!... Să trăiți, domnule maior!..., ar fi zis cineva că-s croit pe soldăție. Numai de scos oamenii la munca câmpului nu eram bun, căci aveam fața blajină și ei nu erau deprinși să se teamă de mine. Chiar Catrina îmi zicea că nu mă prinde când mă slutesc.

Astfel o dusei doi ani și mai bine în care timp mama muri, iar tata din ce în ce se gârbovea. Într-

una din zile el mă chemă la o parte și-mi zice:
— Măi băiete, eu ca mâni o să mă duc pe urmele maică-ta și tu încă nu ești pus la cale, n-ar strica să avem în casă o gospodină care să caute de tinerețele tale și de bătrânețele mele. Eu gândesc că fata Catrina, deși nu-i bogată, dar e cuminte și harnică, și va ține la cinstea casei noastre... dar tu cum socotești?

Aceste vorbe ieșite din gura bătrânului tată mă pătrunseră la inimă. Eu nu mă gândisem la Catrina și nici pot zice că-mi era dragă, precum nu-mi era dragă nici o fată din sat, însă cuvintele lui erau pentru mine o tainică poruncă care părea că vine de sus. M-am dus drept la Catrina și i-am spus voia tatei care acum era și a mea; iar ea nu-mi răspunse nimic, ci se înroși ca focul și plecă ochii în jos. Aș fi voit să o sărut ca altădată, pe când mă hârjoneam cu dânsa la scrânciob, dar acum nu mai îndrăznii; de când gândul însuratului mă urmărea, mă făcusem rușinos ca o fată mare și vorbele nu-mi ieșeau slobode din gură. Apoi de la Catrina făcui stânga-împrejur și mă dusei drept la căpitanul pentru a-i cere voie să mă însor, însă căpitanul îmi răspunse:

— Andrei nu-i vreme acum de însurat; în curând avem să plecăm în jos spre Dunărea cu tot batalionul din Vaslui, și, dacă o vrea Dumnezeu să ne întoarcem sănătoși, îți voi fi eu nun; până atunci trebuie să mai îngădui, fătul meu.

— Să trăiți, domnule căpitan! zisei eu întorcându-mă pe călcâie ca un șurub, și fără mai multă vorbă plecai spre casă.

Tot drumul nu putui să deschid gura pentru a zice buna dimineața trecătorilor cu care mă întâlneam. Eram mâhnit cum nu fusesem niciodată... și de ce, nu știu... că doară nici tata nu era pe pragul morții, nici Catrina nu avea să se mărite cu altul, și nici Dunărea nu mă spăria păn pe-acolo, căci mai fusesem eu în jos toamna cu oștirile, și, mulțămită Domnului, m-am întors bine

acasă. Cu toate aceste, inima nu-mi era la loc. Ajuns în sat, auzii felurite zvonuri care posomorau fețele; ba că rușii trec Prutul, ba că turcii năvălesc în țară, ba că românii intră în bătaie cu turcii ori cu rușii, nimic lămurit, tot vorbe fără șir, însă era ceva; văzduhul părea a furtună!

Peste câteva zile un vătăjel mă chemă la primărie unde găsii adunați toți flăcăii din sat, care erau soldați în batalionul meu. Căpitanul ședea în capul mesei cu o hârtie în mâni.

— Andrei Florea! strigă el.

— Față!... răspunsei eu.

— Neculai Drugă!

— Față!

— Petrea Doncilă!

— Față!

— Vasile Grăunte!

— Față!

Și tot așa mai departe ne chemă pe toți de-a rândul după izvodul ce ținea în mână.

— Copii! ne zise el. Avem poruncă să mergem în lagăr la Dunărea; grijiți-vă bine armele, luați-vă schimburi îndeajuns, și de astăzi în patru zile să vă aflați la Iași, de unde vom pleca împreună cu armata deacolo. Căutați ca nimene din voi să nu lipsească.

— Ascultăm!... răspunserăm toți punând mâna la coardă.

Apoi ieșirăm din primărie spre a ne duce fiecare la casele noastre. Neculai Drugă se apropie de mine și-mi zise:

— Ai auzit, Andrei?... Trebile se-ncurcă. Nu-i a bine.

— Bine, rău, n-ai ce face, răspunse Vasile Grăunte; dacă-i poruncă s-a mântuit. Zi că nu-ți e tată, vorba ceea.

— Ș-apoi, ce mai la deal la vale, adause Petrea Doncilă; putem oare să ne ferim de ce-i scris să fie?... Câți se întorc sănătoși din bătălie și câți mor acasă pe cuptor? Asta nu-i voia omului, ci a

Domnului.

— Bine vorbești, Petre, zise moș Toader a Paraschivei, un om bătrân care fusese treizeci de ani pușcaș la curtea boierească. De când aud că o să fie bucluc în jos parcă mă umflă în coș să merg și eu. Păcat că picioarele și mânile nu-mi sunt după inimă, căci acuma ar fi vremea să văd dacă durdulița cu care m-am hrănit treizeci de ani mai știe să facă treabă. Ei, băieți!... omului nu-i e dat numai să se întindă la soare: în viață este și nevoie și voie și dacă nu vom fi harnici să ținem piept la nevoie, apoi mai bine să lăsăm babele să ne apere casele, iar noi să toarcem în furcă.

Grăind astfel ochii lui moș Toader a Paraschivei străluceau și trupul lui răzemat în cârjă se îndrepta ca lumănarea. Ai fi zis că întinerește pentru a doua oară.

— Haideți, băieți, cu mine, adause el, să cinstim un pahar de vin. Când vremile se înăspresc, nu-i bine să ne despărțim, fără să ne urăm unul altuia noroc bun.

Cu toții merserăm la crâșma din sat și ciocnirăm câte un păhar, însă mie unuia, drept să spun, nu-mi luneca vinul pe gât, căci voia bună îmi era, ca și spuma vinului, numai în față, iar în inimă drojdiile grijii. Mă gândeam la tata, la Catrina, la casă, la vitele noastre, apoi la turci, la ruși, la ghiulele, și, luat înainte de vârtejul gândurilor, ședeam tăcut pe o laviță fără să bag de seamă că rămăsesem în crâșmă numai cu moș Toader a Paraschivei care se uita cu milă la mine.

— Nu-ți mai face inimă rea, copile, îmi zise el, punându-mi mâna pe umăr. Du-te acasă și te pregătește de drum, căci la slujbă ceasurile sunt numărate.

Trei zile după aceea eram îmbrăcat soldățește și gata de plecare. Opincile îmi erau nouă-nouțe, mantaua curată, încât bumbii pe dânsa străluceau ca aurul, în spate aveam ranița cu schimburile și pe umăr pușca. Când mă dusei la tata să-mi iau bună

ziua, mi se umeziră ochii, iar el, după ce mă sărută pe frunte, îmi zice cu glas înduioșat.
— Mergi cu bine, Andrei!... Dumnezeu să te apere de primejdii și să te întoarcă sănătos acasă!
Îmi luai asemene ziua bună de la vecini, însă pe Catrina n-o găsii nicăiurea. Pe la prânz eram în crucile satului împreună cu toți flăcăii din batalionul meu.
Bătrâni și copii, babe și fete, toți, afară de Catrina, erau adunați împrejurul nostru ca să ne vadă plecând. Iar noi, optsprezece de toți, eram înșirați doi câte doi cu caporalul în frunte.
— Pușca la umăr!... Marș!...
Atunci cu piciorul stâng înainte plecarăm. O sută de căciulit și de pălării, o sută de năframe se ridicară deodată în aer pentru a ne ura drum bun. Tot satul ne petrecu până la poarta țarinei; moș Toader a Paraschivei cu vorbe de îmbărbătare în gură veni și el în cârja lui dimpreună cu mulțimea, iar Anton Aghiuță, un pitic ghebos care era caraghiosul satului, se acăță deasupra porții strigându-ne în gura mare:
— Mergeți sănătoși, copii! Să-mi aduceți fiecare câte un pistol ca să aflu cum e turcul; că știți; după turc și pistol. Tot satul porni într-un hohot de râs, iar noi le mulțămirăm milităresște cu mâna la cocardă.

II

Greu e omului până a nu intra în nevoie, dar odată intrat, apoi, vorba ceea, își pune capul între umere și merge orb înainte. Așa se întâmplă și cu mine. După ce am plecat de acasă intrând în viața de oștean, începui să-mi las grijile îndărăpt și puțin câte puțin venii în cheful meu obicinuit. Un singur lucru mă mai supăra. Îmi părea rău că n-am găsit pe Catrina să-i zic rămas bun, căci, cine știe? se putea să n-o mai văd. Cu acest ghimpe în inimă mersei până în sară.

Era pe la începutul lui aprilie, pe când ciocârliile se învață a cânta și codrul prinde a mugurin. O lună plină și frumoasă îmi lumina calea, când iată că la câțiva pași de mine zării o umbră de femeie ascunsă în dosul unui frunzar. Numai o săritură făcui până la dânsa și o apucai de mână.

Era Catrina, însă așa de slabă, încât mi se păru că ochii i se mărise în cap.

— Bine că te văzui, Catrino, înainte de a mă duce la bătălie, îi zisei eu uitându-mă cu jale la dânsa. Dar ce-ți sunt mânile așa de răci?

— Mi-e fircă să nu mă uiți, răspunse ea cu glas înecat în lacrimi.

— Eu să te uit!... Doar nu mă duc la joc sau la șezătoare, acolo. Roagă-te mai bine la Dumnezeu să nu mor, Catrino. Apoi, îmbărbătându-mi inima, o cuprinsei în brațe și o sărutai pe frunte, iar ea suspină din greu și-mi zise:

— Andrei, jură-mi că-ți vei ține cuvântul ce mi-ai dat!

— Jur!

— Să știi bine, Andrei, că ceasul în care-ți vei călca acest jurământ va fi ceasul morții mele. Așa simt eu că-mi este scris.

— Atunci vei trăi mult, Catrino, afară numai

dacă vreun glonte îmi va curma zilele.

— Tu nu vei muri în război, adause ea c-un glas care sămăna a prorocie.

Voii să o sărut încă o dată, pentru cea din urmă dată înainte de a o părăsi, însă ea se depărtă din brațele mele și se făcu nevăzută prin umbrile copacilor. Auzii numai din depărtare un glas care și acuma parcă-mi răsună în inimă:

— Mergi sănătos, Andrei, și nu mă uita!

Acuma pot să zic că-mi venise cheful la loc. Nu știu pentru ce, dar mă simțeam mult mai îmbărbătat de când auzisem din gura Catrinei că n-am să mor în război. Îmi închipuiam că femeile au câteodată prevestiri tainice asupra viitoruluui; iar grija ei să nu o uit îmi părea prea copilărească ca să mă mai supere câtuși de puțin.

Trecuse miezul nopții când ajunserăm în pădurea din valea Racovei. Acuma nu mai păzeam rânduiala pasului milităresc, ci fiecare mergea cum putea, după cum îi mergeau și gândurile prin cap. Luna începea să se coboare pe cealaltă parte a ceriului și umbrele se întindeau lungi pe pământ ca niște brațe de urieși. Îmi adusei aminte de spusa bătrânilor că aici românii se războise odinioară cu turcii și risipise oardele lor, și iată că acuma după atâția amar de ani, ne veni și nouă rândul să ne măsurăm cu dânșii... Ciudată potrivire!... Bine-a zis cine-a zis că nimene nu știe ce-i ascuns în poala vremilor. Și cum mergeam așa gânditor prin acest loc udat de sânge omenesc, îmi simțeam creierii înfierbântați, și nu o dată mi se păru că văd în zarea lunii răsărind din pământ tidve goale care se rânjeau la mine.

Trei săptămâni după aceea străbătusem țara de-a lungul până la Dunărea pe malul căreia mii și mii de români erau adunații în deosebite locuri așteptând numai ordinul de trecere. Dar până când veni ordinul, în nenumărate rânduri ne jucarăm de-a mingea cu turcii, trimițând ghiulele în cetățile lor și primind altele de la dânșii.

Apoi pe la mijlocul verii un pod se făcu peste Dunărea a cărui capăt abia se zărea la malul celălalt și, înșirați cinci câte cinci, prinserăm a trece dincolo. Erau frumoase de văzut șirurile noastre de călăreți și pedeștri a căror arme străluceau la soare, mergând cu steagurile fâlfâind și urmate de-o sută de tunuri de oțel sub roatele cărora părea că geme pământul.

— Strigați, copii, să trăiască măria-sa! zise comandantul, căci sunt multe sute de ani de când vulturul și zimbrul românilor n-au călcat în țara păgânească.

— Ura!... Să trăiască măria-sa!... strigară o dată mii de glasuri care clocotiră departe în văile Dunărei.

Inima se bătea tare în piepturile noastre, și, hotărâți cum mergeam pe viață și pe moarte, simțeam pentru întâia dată în noi o tainică mândrie. Acum eram și noi ceva!

Peste șase zile ajunserăm în fața întăririlor Plevnei împotriva cărora oștirile rusești se frânsese de atâtea ori. Aici începu pentru noi o viață mai grea, mai ostenitoare, căci, fiind aproape de turci, trebuia mereu să străjuim și să săpăm la șanțuri pentru a nu fi loviți pe furiș. Totdeauna îmbrăcați și cu arma lângă noi, totdeauna gata a sări la cel mai mic semn, dormeam noaptea somnul iepurelui și ziua de multe ori nu ne ticnea mâncarea amestecându-se în borșul nostru glonții turcești. Însă omul se deprinde și cu binele și cu răul; fiecare își făcea slujba, fără să plângă, numai când cădeau ploile cele putrede, când, uzi până la oase, trebuia să dormim în glod, atunci fără voie ne aduceam aminte de acasă și fețele noastre se posomorau. Dar, vorba ceea, un ceas de bine te face să uiți un an de necaz; cum se furișa printre spărturile nourilor o rază de soare, îndată ne venea cheful la loc, și doinele începeau să răsune în șanțurile Plevnei.

În unele locuri eram așa aproape de turci, încât

puteam vorbi unii cu alții. Într-o zi Vasile Grăunte, tovarășul meu, care era un poznaș și jumătate, strigă la dânșii:

— Bre bostangii, bre ciorbagii, așa-i că vă dorm șoarecii în pântece?... Ce nu vă închinați nouă mai bine?

— Minciuni spui; iaca ce mâncăm noi, răspunse un glas de la dânșii, și în aceeași clipă o pâne albă căzu în șanțurile noastre.

— Asta e furată de la noi, jur pe fesul lui Mahomet!

— Cine-a zis vorba asta să-și arate fața, dacă-l ține cureaua.

— Îndată, răspunse Grăunte, și, punându-și un fes în cap, ieși pănă la jumătatea trupului din șanț afară.

Atunci o ploaie de glonți îi șuieră pe la ureche.

— Dar din voi care-i harnic să-și arate scăfârlia, strigă el coborânduse în șanț.

— Eu, răspunse un turc care se arătă cu o căciulă de curcan pe cap.

— Aferim! strigară ai noștri, împroșcându-l la rândul lor cu o salvă de puști. Turcul se făcu nevăzut.

Glumele aceste ușor se puteau întoarce în rău, căci cu moartea nu-i de șuguit; dar ce era să facem?... Să ne arătăm mai mișei decât turcii asta nu se putea. E ciudat cum eu, om milos de feliul meu, trăgeam aici drept dragul în carne de om, ba încă îmi părea rău de câte ori plumbul meu mergea în deșert. Parcă nu mai eram eu băietul Andrei Florea cel blajin din sat de la Florești, pe care fetele îl hărățeau, fără leac de grijă. Războiul mă încruntase în sânge și-mi schimbase firea, și, de-aș fi avut putere, aș fi ucis pe toți turcii din țara turcească, ca să se mântuie buclucul și să mă întorc mai curând acasă. Însă treaba mergea mai încet decât doream, căci fiecare zi aducea cu sine nouă întâmplări și nouă muncă.

După ce întăririle noastre fură isprăvite,

prinserăm să umplem saci cu năsip, să facem legături de strujani și țarcuri de nuiele pe care românii în deprinderea lor de a porecli lucrurile le numiră frăsini [1]. Toate aceste erau menite să slujească de apărătură în șanțurile noastre, sau să fie aruncate în șanțurile turcilor în ziua când vom năvăli asupra lor. Iar șăgile întovărășeau necurmat lucrul.

— Măi, frăsina ta e cam înfoiată, zicea unul, mă tem că n-ai s-o poți duce peșcheș la turci.

— Ba e numai bună de strâns în brațe, răspundea celălalt; cu dânsa mă duc până în pânzele albe.

Astfel făcând treabă, glumeau între dânșii băieții noștri după obiceiul lor din copilărie; căci, fie zilele cât de aspre și împletite cu primejdii, ele tot se mai îndulcesc, dacă le presuri cu ceva chef și voie bună.

III

În ziua de 30 august, o mare mișcare domnea în tabăra noastră. Ceriul era înnourat și o ploaie subțire curgea ca prin sită. De cum se ivise zorile, generalii, coloneii, maiorii alergau călări în toate părțile dând feliurite ordine; trupele noastre se înșirau în linie de bătaie, altele se așezau în coloane la aripi; iar după ce soarele se ridicase ca de-o suliță, începu o groaznică împușcătură de tunuri care mergea într-un șir ca bătaia darabanei. Erau tunurile noastre, o sută de guri de oțel ghintuite care salutau pe împăratul Alexandru de ziua lui, împroșcând cu foc în întăririle Griviței. Fiecare lovitură spărgea, brăzda, detuna păreții de pământ ai dușmanului. Trei ceasuri ținu acest foc înfricoșat, apoi se opri.

Era acum soarele sus. Un mic paraclis se făcu în câmp; apoi se dădu un prânz în cinstea împăratului, la care măria-sa domnul închină cel întâi pahar. Se spune însă că măria-sa nu a deșartat paharul și că ar fi zis cu tristeță generalului său de alăturea:

— Mulți băieți de-ai mei n-au să mai vadă asfințitul soarelui!

Apoi se împărți mâncarea la soldați ceva mai mult decât de deobicei. Eram toți tăcuți și gânditori ca în apropierea unui ceas de cumpănă; fiecare își amintea câte un dor de acasă: unul de tată sau de mamă, altul de soție sau de copii; și fiecare, punându-și nădejdea în Dumnezeu, zicea în gândul său: Cum mi-a fi scris! Iar eu îmi adusei aminte de cuvintele Catrinei că n-am să mor în război și simții atâta încredere în inimă, încât aș fi înfruntat fără grijă toate boambele dușmane. Ce putea ea să știe, o biată fată de la țară?... nimic... dar eu credeam, și credința mântuie pe om. Poate

că era numai o nădejde, o vorbă spusă într-un ceas bun, însă și aceasta e de ajuns pentru a vărsa mângâiere în sufletul unui om a cărui viață atârnă într-un fir de păr.

Iar Vasile Grăunte cel poznaș, pe care niciodată nu l-am mai văzut supărat, îmi zise la ureche:

— Măi Andrei, am semne că am să mor!

Voii să îi răspund, însă el îmi curmă vorba.

— Ascultă, Andrei!... adause el; de-a fi să mor, să nu spui vestea asta mamei așa deodată; s-o cruți, sărmana, că-i bătrână, și să-i dai părăluțele ce am aici în raniță adunate din leafă.

— Ia taci, răspunsei eu, că nime nu-și știe sfârșitul zilelor.

— N-ai tu grijă, Andrei, că nu-mi fac eu inimă rea pentru atâta lucru. Oi căuta și eu să-mi vând pielea cât se poate mai scump, ca să nu-mi pară rău pe ceea lume c-am fost înșelat.

Vasile, după ce-și ușurase inima, spunându-mi taina lui, intră iar în firea lui obicinuită cu veselia pe față și cu glumele pe buze.

Apoi după ce soarele trecu de amiazăzi, căpitanul veni în fața noastră și ne spune următoarele cuvinte care se pecetluiră în mintea mea:

— Copii!... Vedeți intrările Griviței din fața noastră?... trebuie să le luăm din mâna dușmanilor. Voi merge în fruntea voastră, iar voi să mă urmați cu bărbăție, căci cinstea și viitorul țării stau astăzi în mânile voastre... Să nu aveți grijă de dușman; să nu aveți decât o singură grijă, că el să nu râdă de voi. Acei care vor cădea pe câmpul de luptă vor fi aleșii lui Dumnezeu, căci numele lor va fi pus în rândul vitejilor țării, și țara întreagă și urmașii urmașilor noștri îi vor binecuvânta. Așadar, după mine, copii, și strigați: Să trăiască România!...

— Să trăiască! strigarăm cu toții într-un glas.

Trâmbițele dădură semnul de atac.

Căpitanul scoase sabia din teacă și plecă înainte, iar rândurile noastre ca valurile apei porniră înspre

Grivița.

Din a dreapta mea era Vasile Grăunte, din a stânga Petrea Doncilă. Îmi era îndământă între dânșii, căci oricum erau prieteni ai mei dintr-un sat, și, împărțită între prieteni, nevoia se ușurează Să ne ținem bine, ne ziserăm, între noi, și ce-a da Dumenzeu!... De ce înaintam, de ce capetele noastre se înfierbântau, iar turcii, adăpostiți în întăriturile lor, de unde numai fesurile li se zăreau, ne primiră cu o grindină de plumbi când ajunserăm la bătaia puștii lor. Mulți de-ai noștri căzură la cea dintâi salvă a dușmanului, dar nici unul nu dădu înapoi. Însă de ce ne apropiam, de ce focul era mai tare. Șuierau glonții pe la ureche, treceau prin căciulă, treceau prin manta, curgeau mai deși decât ploaia de sus, încât s-ar fi zis că iadul se deschisese înaintea noastră. Nu era chip să ne răsuflăm. Românii cădeau acum ca snopii și ar fi căzut toți până la unul, dacă căpitanul nostru cu sabia goală și cu steagul în mână, n-ar fi prins să alerge în fuga mare spre a scurta calea până la dușman.

— După mine, copii... nu-i vreme să ne codim!... striga el din toate puterile.

Atunci tot șirul nostru începu să alerge cu pas voinicesc și în câteva minute ajunse la șanțul de lângă peretele Griviței. Cât ai clipi din ochi, șanțul fu umplut cu strujani, cu țarcuri de nuiele, dar mai mult cu trupuri de oameni; apoi sute de scări aduse în spate fură lipite la părete, și căciularii noștri, deprinși din copilărie a sări garduri și pârlazuri, se acățără pe ele ca mâțele. Aici priveliștea se făcu îngrozitoare, căci lupta era mai de aproape, mai piept la piept; dar aceasta ne venea și nouă la socoteală, pentru că până atunci noi trăsesem în pământ, iar turcii în carne vie. Doamne sfinte!... multe scări de ale noastre se rupse în două, multă dorobănțime căzu în șanț, făcând pod cu trupurile lor, și tot oameni unul și unul, suseni din cei cumpătați la vorbă și răbdători la treabă, însă astă

dată și dintre turci mulți căzură ca niște țărci din înălțimile Griviței, fulgerați de flăcăii noștri.

Căpitanul era totdeauna în frunte, acolo unde primejdia era mai mare. El se suia acum pe scară în mijlocul unei vijelii de glonți; aproape era să puie piciorul deasupra și să împlânte steagul în pământul dușman, când un plumb îl lovi în piept. Înainte, copii!, strigă el pentru cea din urmă dată, apoi căzu de pe scară în mijlocul nostru. Îmi veniră lacrimile în ochi, când îl văzui dându-și sufletul, căci fusese om bun căpitanul nostru, dulce și purtător de grijă pentru noi, iar pentru dânsul fără păsare. Îmi adusei aminte de făgăduința ce-mi dăduse că mă va cununa cu Catrina, după ce ne vom întoarce acasă, și, cum îl țineam încă cald în brațe, îmi veni un dor atât de înfocat de a-l răzbuna, încât fără voie luai steagul din mâinile lui, și mă aruncai pe scară în știrea lui Dumnezeu. Suseni locuitori din Țara de Sus a Moldovei.

Vasile Grăunte și Petrea Doncilă veneau după mine. Din nenorocire însă scara nu ajungea până la muchea păretelui și trebuia să mă acăț cu mâinile pentru a mă urca mai sus. Atunci mă simții lovit la mâna stângă de-un tăiuș de sabie; însă în fierbințeala luptei nu băgai de seamă, îmi făcui vânt și sării deasupra.

Turcul care mă rănise sta gata să-mi mai dea o lovitură dar, vorba ceea, îi luai apa de la moară pocnindu-l cu stratul puștii peste scăfârlie, de s-a dus de-a tăvălugul cum s-a duce un harbuz în vale. Apoi înfipsei steagul în Grivița!

Năvălise acum ai noștri ca furnicile din toate părțile și, amestecându-se cu turcii, începuseră să se lupte cu ei piept la piept. Când e vorba de luptă dreaptă și de ciomag, apoi las pe flăcăii noștri, că nu li-s mânile amorțite! Era drept dragul de văzut cum se învârteau în aer straturile de pușcă lovind câte două, trei tidve o dată, cum zburau fesurile cu creieri cu tot, cum se împlântau baionetele până-n rădăcină în carne de turc, încât, înădușiți, striviți

de puterea noastră covârșitoare, dușmanii căzură până la unul. Dar ce-i drept, și ei s-au apărat ca niște zăvozi!

— Așa mai înțeleg, zise Vasile Grăunte, care dimpreună cu Doncilă și cu mine apărasem steagul din toate puterile, plătind cu dobândă loviturile ce ni se dăduse. Doncilă căpătase o rană la picior; eu o a doua în coaste, dar mă țineam bine; iar Vasile Grăunte era teafăr ca oul, numai căciula și mantaua lui se făcuse ciur.

— Asta știu c-a fost nuntă, nu șagă! adause el glumind. Păcat că n-am avut și lăutari!

Nu bine însă își isprăvi vorba că un turc lovit de moarte, care sta lungit la picioarele lui, oftă din greu. Milos cum era, Grăunte se plecă spre el și-l întrebă ce voiește, iar drept răspuns turcul, care mai avea încă o rămășiță de viață, scoase un pistol de la brâu și-l descarcă în pieptul lui Grăunte.

Acesta își aținti atunci ochii într-ai mei cu o căutătură pe care nu o voi uita niciodată, apoi căzu lângă turc fără suflare.

Sărmanul Grăunte!... când mi-a spus că are semne de moarte, a grăit se vede într-un ceas rău.

Dar și în mine s-a rupt ceva când a murit Grăunte, căci deodată puterile m-au părăsit și am căzut jos leșinat.

IV

Eram acum în spital. Multă vreme frigurile mă chinuiră așa de cumplit, că nu știam pe ce lume mă găsesc, dar într-o noapte dormii mai liniștit și a doua zi îmi simții durerile alinate și capul mai deștept. Bietul Doncilă, care se afla cu mine în aceeași odaie, suferise și el grozav, însă acum mergea spre bine. Când iată că văzui o mișcare neobicinuită în spital.

— Ce este? întrebai.

— Vine măria-sa doamna! mi se răspunse.

— Auzi, Doncilă!... cată să fii dezghețat, să nu spui vreo prostie ca la noi la șezătoare.

— N-aibii grijă, că doar m-am deprins acum cu fețele domnești, ca țiganul cu scânteile. Nu-ți aduci aminte colo pe Grivița, după ce am curățit-o de turci, că a venit măria-sa și m-a bătut cu mâna peste umăr, zicându-mi: Te-ai purtat bine, băiete, îți mulțămesc! Din curcan te-ai făcut vultur! Iar eu stând drept dinaintea lui cu mâna la cocardă, am strigat, de i-au trecut prin urechi: Să trăiești măria-ta!... Dar ce spun eu?... tu n-ai de unde să-ți aducei aminte... erai leșinat... dormeai lângă Vasile Grăunte care și el dormea, sărmanul, însă somnul cel vecinic.

— Nu-mi mai vorbi, Petre, de dânsul, că mi se deschid ranele. Ia mai bine să vorbim de cei ce ne așteaptă acasă, ca să ne mai îndulcim inima.

— Ei, bre!... da și când a vra Dumnezeu să ajungem la vetrișoarele noastre, să ne facem trei cruci mari și să sărutăm pragul ușei, că doar am avut zile câte buruiene..

Deodată se auzi zgomot afară, ușile se deschiseră în două lături și doamna țării, întovărășită de multă lume, intră în odaie.

— Cine-i Andrei Florea? întrebă doamna

uitându-se la noi toți.

— Eu sunt, măria-ta, îi răspunsei.

Atunci doamna se apropie de căpătâiul meu și mă privi cu ochi miloși:

— Tu ai pus steagul pe Grivița?

— Eu, măria-ta.

— Fiindcă te-ai purtat bine în fața dușmanului și ai apărat cinstea steagului tău, am venit să-ți răsplătesc vrednicia. Iată Crucea Sf. Gheorghe pe care ți-o hărăzește marele împărat al Rusiei, iată și Steaua României din partea măriei-sale domnitorului. Când vei ajunge acasă, să spui părinților și rudelor tale că ai câștigat aceste semne de vitejie cu prețuil sângelui tău, și să le păstrezi totdeauna ca lucruri sfinte!

— Să trăiești, măria-ta!

Apoi doamna îmi anină ea singură crucile pe piept; iar eu abia îmi puteam stăpâni inima, de tare ce se bătea, și doar nu știu să fi făcut așa mare izbândă.

Apoi pe când doamna se întoarse să vorbească cu ceilalți, o duducă care venise cu dânsa, cea mai tânără din toate, cu niște ochi negri și gene lungi cum nu mai văzusem încă, se apropie de mine și-mi zise:

— Andrei, așa-i că nu mă cunoști?

— Nu, zău nu-mi aduc aminte să vă fi văzut.

— Eu te-am căutat când aveai frigurile cele mai mari; mâni o să vin iară.

— Să-ți dea Dumnezeu sănătate, răspunsei eu, uitându-mă cu recunoștință în ochii ei cei cu gene lungi.

Doamna, după ce spuse fiecăruia câte o vorbă bună, ieși din odaie împreună cu lumea ce o întovărășea. Petrea Doncilă căpătase și el Steaua României și o privea acum cu ochii aprinși de bucurie; fiecare primise câte ceva, câte o cruce sau câte un alt dar potrivit cu vrednicia lui, numai unul singur ședea într-un colț și plângea.

— Nu mai plânge atâta, că doar nu piere lumea

pentru o crucilița, îi zise Doncilă a cărui ochi nu se dezlipeau de pe a lui.

— Ție ți-e ușor a zice, că dacă vei merge acasă au să creadă oamenii că te-ai bătut, dar pe mine o să mă ieie în bătaie de joc.

— N-ai rana?

— Or zice că am căpătat-o sprăvălindu-mă cu carul.

— Ai dreptate, îi zisei eu. Și tu te-ai purtat ca toți ceilalți. Las, c-oi pune eu un cuvânt pentru tine când o mai veni doamna pe la noi.

Mă simțeam oarecum în drept a-i făgădui mijlocirea mea către doamna, căci ea cu mine stătuse mai mult de vorbă, și numai mie dintre toți îmi dăduse două cruci. Apoi, mulțămit în suflet, mă acoperii cu plapoma, închisei ochii și prinsei să gândesc la duduca cea frumoasă... Ce deosebire între Catrina și dânsa!... Catrina are ochi albaștri, părul galben, peliță arsă de soare, în sfârșit, e ca toate fetele din sat, nimic mai deosebit; dar ea!... Ce ochi negri și luminoși!... Ce gene lungi, parcă-s stavili de lacrimi... ce gură croită numai pe zâmbet!... De mult ce gândii la dânsa, adormii, iar de mult ce-mi intra în inimă o visai.

A doua zi, când mă deșteptai, simții o mare bucurie văzând-o la capătăiul meu. Însă acum nu era îmbrăcată cu haine alese, ci avea pe cap un tulpan alb sub care ochii ei cei negri cu gene lungi păreau și mai luminoși; avea la piept o pestelcă albă cu semnul crucii roșie; avea o rochie scurtă care lăsa să se vadă nește piciorușe mici ce numai bine ar fi încăput în palma mea, și, cum era așa gătită, îi ședea și mai bine decât în hainele cele alese. Îmi venea să nu-mi ridic ochii de pe dânsa.

— Cum îți mai este, Andrei?... mă întrebă ea cu glas dulce, pătrunzător.

— Mai bine, duducă, mai bine.

— Ia spune-mi, Andrei, ce simțeai când erai în bătălie, fostu-ți-a frică sau nu?

— Apoi, dă ce să spun?... Tocmai îndămână nu

mi-a fost; dar am făcut și eu cruce și-am mers înainte ca toți ceilalți, și, dacă am avut zile, am scăpat.

— Și nu ți-a venit niciodată prin gând să dai înapoi?

— Da unde se poate una ca asta, duducuță! Nu știi că-i scris la reglement că nu putem da înapoi decât atunci când se dă semnul de retragere? Morți, copți, trebuie să mergem înainte, așa-i pravila noastră.

Vedeam că vorbele mele îi făceau mulțămire, căci ochii ei s-aprindeau și mai viu. La vremea prânzului ea îmi răcorea mâncarea și mi-o punea dinainte. Uneori mă pipăia la braț, ca să-mi vadă bătaia vinelor, altă dată îmi punea mâna pe frunte să vadă dacă nu-mi arde capul și cine, Doamne!... ar putea spune ce se petrecea atunci în mine, când îmi simțeam fruntea atinsă de mâna ei cea dulce și moale ca bumbacul? Treceau iute ceasurile cu dânsa căci era veselă și harnică la treabă, gata să ne dea totdeauna ce doream, și așa de pricepută, că parcă ne gâcea gândurile. Înspre sară ea se apropie de mine, zicându-mi:

— Andrei, caută să dormi bine, să te găsesc deplin sănătos când mă voi întoarce.

— Când vă întoarceți?

— După o săptămână, răspunse ea, apoi zâmbind ieși din odaie.

Aș fi voit să-i spun că-i mult până atunci, dar nu îndrăznii. Rămăsei deci cu inima înecată în părere de rău văzându-mă părăsit de dânsa. În zilele următoare veniră multe alte cucoane și duduci să ne privegheze, însă nici mă uitam la dânsele; eram întruna posomorât și vorbele mi se scoteau cu cleștele din gură. Ranele începeau iar să mă doară și pe lângă dânsele simțeam că mi se deschide o altă rană mai adâncă în inimă. Catrina din ce în ce se depărta acum din mintea mea; mai, mai că uitasem cum e la față, și cum era să n-o uit sub privirile acestor ochi ce mă ardeau ca focul?

Frigurile iar îmi veniră de când mintea mi se tulburase, și nopțile nu închideam ochii.

A șaptea zi dimineața ușa se deschise și duduca cea frumoasă intră în odaie cu zâmbetul ei obicinuit. Mi se păru că un nou soare răsări pentru mine. Îndată durerile mi se stinseră, frigurile îmi încetară și o veselie copilărească mă cuprinse. Vorbeam, glumeam necontenit, căutam să o fac să râdă și, când îmi râdea arătându-mi albul dinților, sau mă privea cu ochii plini de lacrimile veseliei, simțeam atunci că-mi crește inima de fericire. Când veni doftorul să mă vadă, ea singură îmi dezlegă mâna cea rănită, iar doftorul, văzând-o, încreți din sprâncene:

— Vei fi destul de bărbat, îmi zise el, să mă lași să-ți tai carnea cea rea?

— O, da! negreșit, răspunse ea în locul meu. Auzind-o, aș fi lăsat să mi se scoată și inima din piept. Atunci închisei ochii și întinsei brațul. Doftorul îmi curăți rana fără ca un singur suspin să iasă din pieptul meu, căci mulțămirea ce aveam de a o simți lângă mine covârșea însăși durerea. Apoi înspre sară la ceasul obicinuit ea se duse lăsându-mă iarăși singur cu nădejdea de a o revedea peste șapte zile.

Așa treceau zilele una câte una pline, când de urât, când de bucurie, și ranele mele, în ciuda inimii, se vindecau acum văzând cu ochii, iar eu mă-nspăimântam când gândeam că o să vie vremea să părăsesc spitalul și să nu mai văd pe duduca cea cu gene lungi. De ce nu vrea Dumnezeu să mor aici?... îmi ziceam uneori. Și doar vedeam prea bine că dragostea care mă orbise era curată nebunie, însă nu mă puteam opri, precum nu se poate opri puhoiul de-a curge la vale.

Într-o zi, în cea din urmă, când am văzut-o, îmi aduc aminte că-mi dezlegă ea rana de la mână și, după ce-o privi câteva minute, îmi zise cu față veselă:

— Așa-i că acum te simți mai bine?

Iar eu nu-i răspunsei nimic. Era așa aproape de mine, că-i simțeam suflarea pieptului, și-i auzeam bătaia inimii. Atunci... un vârtej îmi cuprinse creierii, îmi întunecă vederile și, nemaiștiind ce fac, îi apucai fără veste mânile într-ale mele și le sărutai cu atâta sete, încât amețit, beat de fericire și de spaimă, căzui leșinat.

Cât voi fi stat astfel nu știu, dar când m-am trezit eram mutat în altă odaie și doftorul ședea lângă căpătâiul meu.

— Andrei, îmi zise el, privindu-mă răce, ranele tale sunt aproape vindecate, nu mai este trebuință să mai stai în spital. Măria-sa doamna m-a însărcinat să-ți dau această pungă cu parale, ca să ai de cheltuială pe drum.

— Și când trebuie să plec?

— Chiar acum.

— Dar este voie să-mi iau ziua bună de la cei cu care am stat într-o odaie?

— Nu-i trebuință.

— Aș vrea să văd măcar pe Doncilă, zisei cu lăcrimile în ochi.

— Doncilă doarme.

Așadar, nefiindu-mi iertat să mai stau acolo, mă îmbrăcai în uniforma mea de dorobanț, și trist, mai trist decât ziua în care plecasem de-acasă, părăsii acest loc de care mă lega inima mea.

Douăzeci de zile lungi și obositoare mersei până la Florești, frământat între dorul de acasă și dorul dindărăpt, dar când ajunsei la poarta țarinei și văzui de departe fumul de la ursoaica caselor noastre, când mă gândii la bătrânul tată răzemat în cârjă, la ogorul și vitișoarele care-și așteptau stăpânul, mi se lărgiră pașii-ntr-atâta, încât mai, mai că alergam. Pe ulițele satului care cum mă întâlnea se lua după mine, și, când ajunsei acasă, tot satul era la ușa mea. Nu-mi este cu putință să spun bucuria tatii când mă văzu și mă strânse în brațe, lacrimile curgeau păraie pe brazdele feței lui și, de ce se uita la mine, de ce mai mult plângea și

suspina, parcă nu-și credea ochilor.

Apoi care dincotro începu să-mi caute cu de-amăruntul rănile, crucile, hainele cele bortite de glonți, și să mă întrebe de întâmplările războiului prin care trecusem. Unii cu mâna la gură se minunau, alții râdeau și glumeau zicându-mi că iarba rea nu piere. Aghiuță mă cerceta mereu dacă i-am adus un pistol, ca să știe cum e turcul. Moș Toader a Paraschivei se uita cu ochi galeși la mine parcă i-ar fi părut rău că n-a fost el în locul meu... când deodată auzii clopotul satului sunând!...

Fără să știu pentru ce, îmi simții inima gheață.

— Ce este? întrebai eu.

— Nimic, răspunsei Aghiuță. Ia, biata Catrina merge la groapă. O boală năprasnică a fulgerat-o prin inimă acum douăzeci de zile, luându-i graiul și vederile, și tocmai astăzi a voit Dumnezeu să o ierte. S-a luptat mult cu moartea biata Catrina, știind că ai să vii, dar nu i-a fost scris să te vadă. Tot satul o jălește, că a fost bună fată, sărmana!

— Bună fată, adause tata clătinând din cap. Iar eu am simțit atunci că un nour îmi trece pe dinaintea ochilor, și sunetul cel de clopot m-a pătruns într-atâta, că și astăzi parcă-l aud!

Ochii mamei

Cînd mergea el pe ulița satului dus de mînă de părintele său, atunci se coteau țărancele între ele șoptindu-se: „Chiar ochii maică-sa”; și cînd de sub amvon sfios și cu inima strînsă își ridica el ochii în sus spre preotul care cuvînta, atunci acesta se oprea o minută părîndu-i-se că revede neagra strălucire a ochilor mamei; și cînd în luptă cu somnul deodată își deschidea el ochii tresărind, atunci bătrîna Cristina, ce ședea lîngă căpătăiul lui, suspina sub povara unei grele amintiri; și cînd tatăl său voia să-l mustre pentru că, de milă, a dat drumul cînelui din lanț, se stăpînea bătrînul zicîndu-și în sine: „Tot ochii ei”.

Era o minune cu ochii acesteia! Doi oameni n-ar fi putut să-i aibă deodată. Prea multă viață fusese în ochii maică-sa, care s-a stins timpuriu, pentru a trece în ochii copilului. El însuși, micul Erhardt, cunoștea ciudata asemănare a ochilor săi, și cînd ședea sara la gura sobei pe scăunașul lui cu coatele pe genunchi și se uita la cărbuni, atunci zicea uneori bătrînei Cristine ce împletea în jumătate de umbră: „E frumos să văd în foc toate figurile ce a văzut și maică-mea”. Apoi își ațintea ochii iarăș la foc până ce i se părea că vede pe însuși frumoasa sa mumă. El nu-și amintea să-i fi spus cineva că ea a fost frumoasă, dar era sigur că a fost. Mică și fragedă, ea abia putea să-l poarte în brațe, iar el necontenit o sorbea din ochi și se minuna cum îi ședea de bine culcată pe canapea, frumoasă cum era, cu buzele ei cele rumene, cu părul negru, scurt și încrețit, și îmbrăcată cu rochia ei lunga și albă; iară cînd își punea pălăria cea verde de călărie, împodobită cu pene albe, atunci îi ședea și mai bine.

— Cristină, mie-mi pare că mama avea pălăria

cea verde cînd am văzut-o pentru cea din urmă data, și parc-a venit la patul meu și mi-a spus: „Nu mă uita, copilul meu”, și parcă a plîns.

— Asta nu-i cu putință, căci ea a murit pe drum și tu rămăseseși acasă, răspunse bătrîna sec, nemaivoind să-i deștepte amintirile. El însă urmă înainte:

— Și mi-a mai spus ceva, Cristino, la care tu nu știi cît m-am gîndit în zadar, căci era vorba de o nedreptate pe care eu trebuia să o trec cu vederea!

— Negreșit că ai visat prin somn toate aceste, adause doica, sculîndu-se în picioare.

— M-a iubit oare mult, mama?

— Se-nțelege că mult, răspunse bătrîna Cristina, curmîndu-i vorba.

— Dar nu așa de mult ca eu pe dînsa, zise băietul întinzîndu-și amîndouă brațele… Dragă mamă! dac-aș putè să te mai sărut o dată!

Numai cu bătrîna Cristina vorbea el despre maică-sa; căci ea îl oprise, se vede, de mult, să vorbească și cu tată-său despre dînsa, sau poate că el însuși se ferea de aceasta.

Totuș de mult știa el cît rău ar fi putut pricinui tată-său numai uitîndu-se drept în fața lui, el, care, după destăinuirile ce făcuse bătrînei doice, nu avea ochii lui, ci a maică-sa.

El se socotea sfințit cu această avere furată și se gîndea atît de mult la dînsa, că rămase întruna gînditor și-i plăcea să șadă tăcut în odaia lui pe scăunaș, sau să se legene în scrînciob, între copacii cei mari din fundul grădinii. Acolo zidea el uneori cîte o cetate din scoice și pietre, apoi o încunjura cu soldați și o dărîma cu tunuri închipuite. Tovarăși de joc nu avea, însă prin poarta curții privea adeseori la jocurile copiilor din sat și le da cîteodată povețe; dar cînd se ascundeau ei la joc și începeau să strige tare, ori cînd s-apucau la sfadă sau la bătaie, atunci el fugea, căci nu putea suferi larma; el fusese deprins cu liniștea în castelul cel mare, unde mai întreg anul erau toate odăile

încuiate afară de cele două de la rîndul întăi, locuite de dînsul. Tată-său venea la țară numai vara pe șase săptămîni, avînd trebi însemnate în oraș; iară arendașul avea casa lui deoparte în ogradă, și străini nu veneau niciodată.

Era de mai nainte pus la cale că la vîrsta de zece ani Erhardt să vie în oraș la școală, împrejurare ce nu-l bucura deloc, așteptînd aceasta ca un lucru ce trebuia să se întîmple. Doară tot era el să împlinească odată zece ani, apoi douăzeci de ani și la sfîrșit să moară ca frumoasa maică-sa.

Într-o duminică spre amurgul, Erhardt adormise în scrînciobul lui, cînd deodată fu deșteptat de două glasuri, care răsunau nu departe de el într-un frunziș. Cu cine oare vorbea bătrîna Cristina, sau visa el încă? Era vorba despre Lili, maică-sa! și, fără să-și închipuiască că ar fi ceva rău, își ascuți auzul cît putu.

Dama străină întreba pe Cristina despre toate cele petrecute și plînsul îi întrerupea glasul, cînd zicea ca parca vede și acum dinaintea ei pe Lili în rochie de mireasă, așa precum o văzuse cea din urmă dată; ea adause că, de-ar fi avut vreo presimțire despre grozavul ei sfîrșit, ar fi venit negreșit din Anglia; apoi întrebă pe Cristina de ce nu i-a scris că Lili i-a lăsat și ei o moștenire. Doica răspunse că n-ar fi îndrăznit niciodată să scrie asemenea lucru și nici ar fi fost de vreun folos, căci domnul de ochii lumii tot n-ar fi dat copilul de la sine, și cît pentru celelalte era de prisos ca cineva să le mai afle.

— Îl voi sili eu prin aceste scrisori a soției lui, să-mi dea pe Erhardt, voi să-l cresc dimpreună cu copiii mei!

— Nu veți izbuti la nimic, și de aceea aș fi dorit mai bine ca întîmplarea să nu vă fi adus aice după atîția ani; ia dînsul nu-i trecere cu una cu două, și știți pentru ce nu are inimă.

— Dar atunci pentru ce Lili l-a luat în căsătorie? știi ca nimenea n-a înțeles aceasta.

— Ei, doamnă, contesa Lili totdeauna a fost cam necugetată; doară eu am crescut-o în brațele mele și i-am sprijinit de-atîte ori capul cel cu bucle negre, o cunosc foarte bine. Bună era, prea bună, dar așa de iute, că nu se mai gîndea la urmări. Tot ce-i trecea prin minte trebuia grabnic să se împlinească. Pe cînd eram la băile de mare un doctor tînăr și frumușel venea foarte des în casa noastră. Poate că știți și d-voastră istoria. Lili v-a fi povestit-o negreșit?

Doamna clătină din cap în semn de neaducere aminte.

— El a căutat-o de niște friguri răle, și de multe ori am luat sama cu ce adevărată dragoste ținea mica ei mînă în mînile lui, și cu cîtă grijă veghea el tremurînd la căpătăiul ei. El o însănătoși, dar luă cu sine o parte din inima ei… cînd o lună mai tîrziu, se îndrumă pe neașteptate pentru India. Bătrînul conte urzise această călătorie. El izbuti să ațîțe amorul propriu a tînărului, vorbindu-i mereu despre viitorul ce-l aștepta în India; vorbi fiicei sale despre o pretinsă logodnică a doctorului, și, trei zile după aceea, Lili se mărită cu stăpînul meu. Deși nu avea decît 17 ani, cununia fu curînd sărbătorită după însăși stăruința ei. Cînd mai pe urmă simți pruncul sub inima ei, vorbea cu foc despre datoriile de femeie și de mumă, și totdeauna îmi spunea în ce strînsă și sufletească legătură sta ea cu fiul ei, neînchipuindu-și că poate să nu fie un fiu. Dar cu căsătoria nu mergea bine, aceasta o văzui de la început. Domnul nu se prea gîndea la femeia lui. „În astă sară este primire la domnul X, trebuie să merg acolo negreșit la 9 oare. Mîne este bal la teatru”. Aceste erau necontenit vorbele lui. „Alfred, îi zicea ea adeseori, de ce nu șezi o sară și cu mine acasă, am atîtea să-ți vorbesc“. Însă domnul nu avea niciodată să-i spuie ceva, și nu găsea plăcere în sentimentalitățile ei. Lili, ce-i drept, a cercat să-l iubească, a fost bună și dulce cu el, și am băgat de samă că ea se socotea

vinovată față cu el pentru că plînsese după celălalt. Însă la sfîrșitul anului întâi ea îi spuse: „Eu sunt pentru tine numai o soție de arătat la lume, dar niciodată nu te îngrijește starea sufletului meu! “ El atunci se închină ceremonios și răspunse: „Îmi pare rău că femeia mea se plînge de lipsă de atenție din partea mea, de astăzi înainte în toate diminețile am să o cercetez despre starea sufletului“.

Ea ar fi trebuit să tacă, dar era prea iute; mai totdeauna cînd se supăra pe el, îl mustra cu asprime, și astfel făcea ca greșala să fie din partea ei; apoi îndată se îndulcea ca un copil, și, pentru a nu aduce neliniște în casă, îi cerea iertare. De aceea se credea el atît de nevinovat față de dînsa.; iar mie adeseori mi se rupea inima cînd vedeam cum fără nici un folos îl privea ea cu ochii cei mari și frumoși, căci în starea în care se afla el, inima lui era atrasă numai de formele de dinafară pe care în lumea cea mare se pune atîta preț. Doamna de multe ori mi s-a plîns cu amărăciune că privirile binevoitoare ale prințului asupră-i aveau, în ochii bărbatului său, mai multă căutare decît însăși dragostea ei. Ea se deprinsese, în sfîrșit, cu deșertul acestor zile, mai ales că Erhardt, de ce creștea, de ce îi umplea viața cu feliurite gînduri despre viitorul lui. Întruna ea își închipuia că el odinioară va fi doctor, și cînd eram cîteșitrei în odaia copilului, îmi spunea: „Numai un doctor care a studiat inima trupească poate ști ce adîncuri nesfîrșite cuprinde în sine simțirea sufletească. Erhardt trebuie să fie om de cugetare, să fie un adevărat om mare”. Chiar de nu o înțelegeam uneori deplin, totuș îi plăcea să mă vadă că o ascult cu luare-aminte, și mergea apoi mai bucuroasă în mijlocul lumii ce o încunjura.

Apoi, cînd Erhardt împlini tocmai cinci ani, soarta aduse ca ea să se întîlnească iarăș cu tînărul doctor. Și nu știu cum se făcu atunci, dar ea se schimbă deodată și prinse adeseori să plîngă și să

se jăluiască bărbatului ei, care mereu o întreba ce-i lipsește, căci are tot ce poate dori o femeie: și poziție și avere; iar ea îl asculta acum cu liniște și nu-i mai răspundea răstit ca mai nainte: „Da știu, zicea ea, tu nu mă înțelegi”. Apoi deodată iar părea cîteva zile preafericită și-mi spunea: „Ceea ce are cineva în inimă îi rămîne și dincolo de mormînt; sunt cea mai fericită femeie; țin ascunsă singura comoară cu care pot trăi în lumi ideale și pe care o întrețin vie în sufletul meu! ”

Așa a mers o jumătate de an, cînd apoi am venit pentru timpul verii la moșie, unde s-a întîmplat nenorocirea.

Ea simțea prea bine, cînd el nu era de față, cîtă întipărire făceau asupra ei scurtele lui vizite și privirile nebăgătoare în samă ce-i arunca, sau de a mai fost și altceva, nu știu. Dar într-o sară nu s-a mai putut stapîni și a intrat în odaia bărbatului ei cu rugăminte să consimtă la despărțenie, zicînd că nu mai poate trăi cu el.

Dac-aș fi putut să-mi închipuiesc ce-i trecea prin minte in zilele acele, cînd se primbla neliniștită prin grădină; de mi-ar fi spus ceea ce avea de gînd să facă, măcar așa cum spunea ea în felul ei copilăresc, ca și cum ar fi vorbit cu dînsa singură, desigur mi-aș fi luat îndrăzneala să o împiedec. Căci lesne era de înțeles că soțul ei niciodată nu s-ar fi supus la un asemenea lucru, și că nu era nici o putință omenească, de a i se da libertatea. Cît de des mi-a spus ea singură: „Ah!

Cristino, tu nu știi cum e lumea noastră, nimic nu-i decît înfățișare pe deasupra și tocmai la aceasta se ține atît de mult, parc-ar fi realitate! Trebuie să fi supt eu ceva din sîngele tău, de vreme ce toate le văd așa cum nime din lumea mea nu înțelege. ”

Nu eu am fost pricina, ci tînăra dragoste a fost, care i-a deșteptat de timpuriu sufletul, așa că nu mai putea acum trăi într-o lume de nimicuri.

Ea leșină după răspunsul soțului ei, iar el mă

chemă în odaie, ca s-o aduc la viață. Cînd ea își veni în sine, prinse să vorbească mai departe; iar el pentru întăia oară în viața lui uită ceva, uită că eu eram de față. Ea îi vorbi de nepotrivirea legăturilor dintre dînșii, de zilnica minciună a vieții ei, și de neputința de a mai duce asemenea trai; atunci el se apropie iute de dînsa și strigă cu glas sălbatec: „Cine-i bărbatul care ți-a vîrît asemenea idei în cap? ” Lili tremura, își frîngea mîinile; dar tăcu; tăcu și cînd o întrebă a doua și a treia oară. Apoi deodată el se liniști, poate unde prin tăcerea ei se încredințase că desigur un bărbat este la mijloc; sau poate își luase de samă ca purtarea lui cea corectă de care era totdeauna așa de mîndru ar suferi dacă ar urma mai departe cu amenințări cătră o femeie. „Purtare corectă, iată numai ce cere el de la mine, îmi zise ea odată. El e corect, fiindcă legăturile lui le ține ascunse numai pentru buna-cuviință a lumii; iar dragostea, după orice împrejurare, este necorectă. ” Astfel tăcură și el și ea o minută, cînd apoi se ridica ea în picioare, se apropie încet de scaunul lui, se puse în genunchi și începu iarăș să-i vorbească.

— Alfred! fii generos.

Dar el se sculă de pe scaun și o întrerupse cu asprime.

— Niciodată!… niciodată nu-mi voi tîrîi numele dinaintea judecății!

— Alfred, tu mă vei împinge la o faptă deznădăjduită.

— Despre aceasta voi ști să mă păzesc, și tot atunci sună din clopoțel și porunci ca într-o oară să fie caii puși la trăsură, avînd a merge el și cu doamna în oraș.

Se temea el de vreo răpire? Credea el că omul acela să fie undeva în apropiere? Mai tîrziu am aflat că el a avut bănuială asupra unui vecin, care cu mult respect și iubire se înfățișa înaintea ei. Cît de puțin își cunoștea el femeia! Așa – numita corectitudine îi era nesuferită, dar fără onoare n-ar

fi putut trăi.

Cu pași obosiți și răzemată pe mine, ea se urcă în odaia lui Erhardt; acolo luă copilul în brațe și porni într-un plîns nemîngăiat. Îi sărută mînuțele, picioruşele, fiecare loc de pe obraz și apoi ochii… și iarăş ochii cei mari deschiși. Negreșit că atunci ea își luase hotărîrea; ca un fulger a trebuit să-i treacă prin minte gîndirea că numai prin sacrificiul vieții sale poate scăpa pe doctor.

Ah! de s-ar fi gîndit ea mai bine! Ea nu-și cunoștea bărbatul; cum ar fi putut el să provoace un duel și astfel să-și pună numele femeii în gura lumii, ș-apoi de unde era să aibă prepus tocmai pe el? însă ea nu mai avea puterea de a cugeta! Atunci ea se duse și scrise acest bilet care tocmai acum după atîția ani v-a căzut în mîni.

Îmbrăcata în haine de călătorie și gata de plecare, ea mai intră încă o dată în odaia lui Erhardt, își lua ziua bună de la copil, care, mulțămită Domnului, nu pricepu nimic; iar eu ca o nebună alergai jos la domnul și-l rugai să ne ieie, pe copil și pe mine. El însă mă respinse cu asprime, cînd iată că veni și soția lui, care auzi vorba, și atunci văzui cum o rază de lumină parcă-i fulgerase pe alba-i figură.

— O, da! Alfred, adause ea, ia și pe copil, aceasta e singura scăpare a mea.

Acest cuvînt înăspri și mai mult pe domnul.

— Mă însărcinez eu cu așa-numita ta scăpare, și dîndu-i brațul o conduse la trăsură.

— Lili! Lili! o strigai eu atunci cu strîngere de inima pe numele ei cel copilăresc, gîndește la Erhardt, la copilașul cel iubit!

Ea mă privi mută cu ochii cei mari pe jumătate painjiniți și așa încă o văd și acuma.

Copilul era treaz în patul său cînd mă întorsei sus, și pentru întăia dată văzui în ochii lui acea lumină adîncă, pe care de atunci a și păstrat-o; izbutii să-l liniștesc, fără însă să mă pot liniști pe mine, căci parcă tot așteptam ceva. Îndată după

miezul nopții auzii un sunet de clopot la ușă, întrerupt de vuietul ploii ce se stîrnise și atunci, aruncîndu-mi un șal pe umere, trezii dădaca și alergai jos; știam că sunt chemată la sărmana Lili.

Feciorul mi-a spus toată întîmplarea. Ei ajunsese la depărtare ca de-un ceas, tocmai la locul unde te urci pe șoseaua de lîngă lacul cel mare Annenberg, cînd deodată domnul porunci să stea trăsura, căci doamna stăruia a zice că a văzut un om călare îmbrăcat în livreaua curții, care trecuse pe lîngă trăsură și mergea negreșit la castelul lor cu vro știre ceva. Feciorului însă i s-a părut că a fost numai un țăran călare, dar nu putea spune cu încredințare, fiindcă era tîrziu, pe la 10 oare noaptea, și ploaia îl lovea necontenit in ochi. În timp, dar, ce sluga alerga în urma strigînd pe călăreț, se coborî și domnul din trăsură pentru a se uita îndărăpt, și atunci tînăra doamnă se folosi de acel moment, sări jos, se aruncă într-o mică luntre ce sta la mal și o împinse la larg. Cu tot vîntul și ploaia ce era, domnul prinse îndată de veste, căci feciorul n-apucase a veni la trăsură, și el era acum în altă luntre pe cale de a urmări pe cea dintăi, cînd deodată luntrea urmărită se prăvăli în apă.

El găsi îndată trupul sărmanei noastre doamne, și cu ajutorul slugei o așeză în trăsură și o duse până la cea întăi casă țărănească, unde ceru o odaie zicînd ca ar fi greu bolnavă. Cea întăi grijă a lui a fost să cumpere tăcerea slugilor, și astfel întinse pe sărmana Lili pe patul țărănesc, pe care am și revăzut-o.

Domnul îmi trimese răspuns prin slugă să aduc schimburi pentru doamna, și cînd intrai în odaie cu legătura în mînă, domnul se sculă în picioare făcîndu-mi numai un semn din cap, și fără să schimbe cu mine un singur cuvînt, se duse să aducă doctor.

Am închis ușa în urma lui și am rămas singură cu copilița mea.

Cum sătea ea acum, sărmana, cu ochii viu

deschiși, parc-ar fi voit să miște mica ei guriță și să-mi spuie un cuvînt de dragoste! Dar hainele ei cele grele și ude o apăsau, și, numai după ce-o dezbrăcai de dînsele, putui să gîndesc la mine și la durerea mea. Apoi încet, parc-ar [fi] fost încă copilița cea mică, pe care atît de des am îmbrăcat-o, într-atît îmi părea de ușoară, o gătii cu rochia cea albă de dimineață, îi pusei piciorușele în papucii ei cei mici, și împrejurul capului cu bucle negre îi așezai vălul cel de horbotă, care i-a fost atît de drag să-l poarte. Și în acel timp se tot uita la mine; iar mie mi se ușurase inima, după ce mă așezai liniștită lîngă dînsa, și mă simții chiar bine privind-o moartă. Sufletul ei cel cald, copilăresc, își găsise acum odihnă. La ce ar fi putut viața să mai fie de folos? Viitorul totdeauna a înspăimîntat-o, amenințată fiind de durerea de a-și vedea copilul aproape de tată și străin de inima ei. Ea a fost acum cruțată de acea durere dimpreună cu zilnicul deșert al traiului. Parc-aș fi dorit să culc și pe Erhardt în brațele ei ș-apoi să mor și eu.

În revărsatul zorilor ea fu adusă în castel, și, după trei zile, îngropată. Domnul își luase foarte bine măsurile, încît nimene nu putu să afle că ea ar fi murit de altăceva, decît dintr-o bătaie de inimă. Mie îmi spuse numai în ziua îngropării.

— Vei înțelege că eu voi să cruț această pată copilului meu și vei tăcè.

— Mama lui Erhardt a fost o sfîntă nepătată, îi răspunsei eu.

Dar umbra nenorocirii împresura pe copil; cu putere neînțeleasă, cu dor supraomenesc se simțea el atras de maică-sa. Cercai de multe ori să-i întorc gîndurile de la dînsa; însa bunul Dumnezeu parcă anume a voit să lase în urma doamnei noastre a cărei moarte a fost o liniștire, o ușurare pentru bărbatul ei — fie-i faptele iertate! — să lase o întreagă amintire, o dragoste bogată, neștearsă în sînul familiei. Are să se rupă inima băietului, dacă vreodată ar afla despre sfîrșitul maică-sa!

Amîndouă stătură cîtva timp tăcute în mijlocul frunzarului, apoi bătrîna doică se sui în odaia copilului pentru a-l arăta prietenei mumei sale. Copilul era acum sus; cu ochii uscați, dar ațintiți și rătăciți, se uită el la străina damă, care-l privea cu compătimire, dar cu încredințare că e bolnăvicios, și că rău ar face dacă, după dorința bietei Lili, ar stărui să-l ieie în casa ei.

Erhardt se duse apoi să se culce. Doica care observă tăcerea lui, pipăi cu grijă capul lui fierbinte și mînile-i înțepenite.

— Ce ai, Erhardt, te doare ceva?

— Numai capul, răspunse el cam ostenit. Am stat atîta vreme nemișcat și am citit, am citit o istorie atît de minunată!… Mîni aș vrea să merg călare.

— Da, Erhardt, aceasta chiar să o și faci; micul Franț va fi tovarășul tău de călărie.

Copilul îi zîmbi cu recunoștință. Fusese între dînșii totdeauna un motiv de mică neînțelegere, căci lui îi plăcea să fie întovărășit la călărie de Franț, în vreme cînd doica îi dădea mai bucuros o slugă bătrînă.

Erhardt adormi și visă de lacul cel mare, pe fața căruia se ridicau valuri nalte de furtună ce urlau prin somn în auzul lui. El vedea pălăria cea verde cu pene a maică-sa, cînd ici, cînd colo, și deodată țipă, părîndu-i-se că o broasca s-a aruncat asupra lui.

El se trezi și se ridică din pat; bătrîna doică stătea lîngă dînsul.

— N-a trecut încă noaptea, ca să mă duc călare spre lac?

— Erhardt, dragul meu copil, abia sunt 11 ceasuri; ascultă ce furtună e afară; aceasta te-a și spăriet așa de tare, zise doica cu aer liniștit, aprinzînd lampa cea mare. Frica îi străbătuse până în adîncul inimii, cînd auzise pe Erhardt vorbind despre lac. Oare nu cumva astăzi, chiar astăzi, cînd tocmai și ea își redeșteptase vechile-i amintiri, să fi

auzit el ceva despre noaptea cea tulburată a morții maică-sa? Ea îl lăsase citind în odaia bibliotecei și-l regăsi și odaia lui; cine oare să fi fost la el? Ea se uită cu luare-aminte la dînsul și i se păru că are ochii mai mari și mai asemănători cu ai maică-sa, și chiar pe mîna lui văzu vine albastre așa de viu însemnate, cum a fost pe mîna moartă a bietei Lili. Un fior o cuprinse; ea luă copilul în brațe, îl strînse la inimă și-l sărută. Cînd însă văzu el pe obrajii ei lacrimile curgînd, îi spuse cu glas înseninat:

— Nu trebuie să te temi, eu nu sunt bolnav și te iubesc foarte mult.

Și, în sfîrșit, el adormi iarăși liniștit, dar ea stătu toată noaptea la căpătîiul lui, plină de negre presimțiri, netezind din cînd în cînd mîna lui cea subțire. O! Doamne, cum a putut ea să cugete că ar fi fost bucuroasă să-l vază culcat în brațele maică-sa! Numai de n-ar ajunge ea să trăiască până ce se va coborî sărmanul în mormîntul maică-sa; această dulce viață n-ar trebui să se stingă!

Ziua cea răce și ploioasă de vară acoperise toate de-o ceață sură și tulbure, cu toate aceste Erhardt stărui numaidecît să meargă călare, după făgăduința ce i se dăduse. Ca prin vis i se înfățișau toate cîte le aflase și în sufletul lui se înrădăcina dorul de a vedè locul unde ea a murit.

Iată lacul cel mare pe malul căruia el de atîtea ori s-a primblat și pe care acum i se părea că-l vede pentru întâia oară! Iată că și el se urca acum pe acea șosea de unde se vedeau la mal luntrile cele multe de păscari! Pe una din ele a fost maică-sa în viață, pe una din ele a murit. Pe care oare? El veni călare până aproape de mal, apoi se răzgîndi, descălecă, chemă pe micul său prieten să-i ție calul și prinse sa se primble încoace și-n colo de-a lungul apei.

— Mamă, eu îți sunt credincios, iată am venit să mor și eu aice, zise el încet, apropiindu-se de luntre.

Era răce, vîntul sufla aspru, și el tremura. El se

uită în apa sură și văzu pești înlăuntru, broaște mari la margine și se cutremură. Și totuși se uită din nou în apă, apoi izbucni în plîns și strigă:

— O, Doamne! nu pot, nu pot, mă înfior de maica mea moartă!

Micul său tovarăș de călărie alergă cu grăbire întrebînd:

— Ce este?

— Ah! Franz, nu pot; vreu să merg acasă.

„Sunt un fricos”, își zise el în sine, după ce se urcă pe cal; și pe cît venise răpede spre lac, pe atîta se întorcea acuma încet acasă.

„Sunt un fricos, mama nu mă mai poate iubi. ”

Și totuș se înfiora din nou gîndind la apa cea uda, race și sură, plină de broaște răutăcioase și verzi.

Sara el fu cuprins de ferbințeala frigurilor.

— Eu singură l-am omorît, își zise bătrîna doică în răcea sa desperare, cînd el începu să vorbească fără conștiință despre cele ce auzise și tăinuise pănă atunci. Cînd însă avea momente lucide, el o cuprindea în brațe și se ruga zicînd:

— Nu-mi aduce pe tata, nu pot să-l mai văd! Vezi, doică, adause el pe jumătate adormit, eu trebuie să mor, ca să știe mama cît am iubit-o.

Și cînd cu toate aceste tatăl se înfățișă la căpătăiul lui, el prinse să se zvîrcolească de neastîmpăr, și mut se uita numai la dînsul cu ochii cei aprinși a maică-sa.

— Scapă-mi copilul, zise doctorului cu glas înecat în lacrimi acest om dealtfel stăpîn pe sine, crezînd că copilul era fără cunoștințe.

— Nu, tată, răspunse încet copilul cu limpede cugetare și cu o privire plină de mustrări, deși dealtfel părea pe jumătate adormit. Tată, eu trebuie să mor pentru că tu n-ai iubit pe biata mama; așa am simțit totdeauna. Acuma sunt hotărît. Vezi, tată, adause el cu aer de cuminție, eu cred că te-aș fi urît! Cristino, freacă-mă puțin la cap, mă doare așa de tare! și, suspinînd încet, se întoarse pe partea

cealaltă.

Apoi adormi, și ici și colea prinse să pîlpăie mica și nevinovata flacără a vieții lui. Cînd însă apăru senină și luminoasă dimineața celei întăi duminici, atunci bătrîna doică închise cu o sărutare ochii micului Erhardt. Atunci ieși din pieptul încărcat de durere a tatălui un suspin de ușurare, văzînd că a dispărut din viața lui urma celor doi ochi frumoși și mustrători — căci de amintirea lor acest om nu avea a se teme.

Cânele bălan

Ce poate fi mai vesel decât un școlar în vacanțe! Îmi aduc aminte ca acuma, când profesorul mă chemă în salonul de așteptare și-mi dădu o scrisoare a cărei pecete purta niște inițiale binecunoscute mie, și a cărei adresă era scrisă de-o mână asemine binecunoscută mie, mâna prietenului meu. Cu ce strângere de inimă deschisei scrisoarea! Prin ea mi se vestea că Constantin viziteul, o slugă veche și credincioasă, sosise cu trăsura spre a mă duce la moșia părintească pentru timpul vacanțelor. Scrisoarea era scurtă, dar întovărășită de câteva gavanoase cu dulceață, o cutie de rahat și câțiva galbeni de cheltuială pe drum. Prin post-scriptum tatăl-meu îmi zicea să iau sama să nu răcesc.

O, dulci și sfinte tinerețe! De mi-ar fi pus cineva la picioare comorile lumii, n-aș fi fost mai fericit decât gândind la călătoria ce aveam să fac până acasă, și la cele două luni de vacanțe, două luni mari, nesfârșite, pline de desfătări.

Gavanoasele cu dulceți mi le-a luat profesorul, deși, în buimăceala mea, nu țin minte să i le fi dat, însă el mi-a mulțămit; iar rahatul știu bine că l-am înghițit cu camarazii mei. Apoi îmi aduc aminte cum Constantin viziteul a intrat în odaia unde îmi pregăteam lada, întrebându-mă:

— Gata ești, cuconașule?...

Iar eu, de bucurie, i-am sărit în gât, și cu iuțeala cu care cad stropii de apă într-o cascadă, începui să-l întreb de tata, de frate, de baba Ilinca, de Balan, de casă, de grădină, de toate, în sfârșit, câte îmi trecuseră prin minte la primirea scrisorii, încât bietul om, simțindu-se aproape sugrumat și neavând chip să-mi răspundă pe rând la toate întrebările, îmi zise numai aceste câteva cuvinte:

— Bine, bine... cuconașule... toți cu bine te așteaptă; iar Balan e cu noi.

Mărturisesc că aceste cuvinte îmi merseră mai mult la inimă decât toate versurile și discursurile oratorice ce învățasem pe de rost în școală...

Ce om cumsecade era Constantin viziteul! Nasul lui cel mare, de care râdeam odată în copilăria mea, căci avea un negel tocmai pe vârf, îi ședea acum așa de bine, încât nu era nas să-mi placă mai mult decât a lui. Toată fața lui era înveselită de veselia ce simțeam eu. Și ce frumoasă era trăsura în care aveam să călătoresc! O nadiceancă pe dricuri care scutura de minune, cu roțile galbene, coșul verde și capra neagră, atârnată în curăle; iar caii erau tot cei suri ai tată-meu; cai de nădejde, care se făcuse albi, dar care nu lăsau pe om la nevoie.

Îmi luai ziua bună de la toți camarazii mei, și de la Prâsnel, și de la Țuflic și de la Poriu-împărat, și de la Scormolici, și de la Beșleagă, chemându-i pe fiecare după poreclă și sărutându-i din toată inima; iar Poriu-împărat, care umbla cu o chivără de hârtie pe cap și era cel mai mic dintre toți, începu să plângă, când mă văzu suindu-mă în trăsură. Mă simții foarte înduioșat de lacrămile lui, dar inima tinerilor e lesne uitătoare: abia trecusem poarta și cu multă părere de rău uitai pe iubitul meu Poriu-împărat.

Am scăpat din vedere a spune că în momentul când vroii să mă urc în trăsură, mă pomenii deodată cu Balan care îmi puse, după obiceiul lui, amândouă labele pe piept, cercând numaidecât să mă lingă pe obraz și, plesnind cu coada pe toți câți se îngrămădiseră în jurumi la ziua bună. În trăsură pusei pe Balan din a dreapta mea ca pe un prieten mai vechi al casei, și, cum mergeam prin cotiturile ulițelor, mi se părea că sunt cel mai mare din oraș. Mă uitam cu mândrie la cei ce umblau pe jos strigând: Alviță, alune de Țarigrad, marfă, mărunțișuri! și gândeam în gândul meu: Voi vă

duceți fiecare după nevoile voastre, iar eu mă duc acasă!... O! câte mari și nenumărate bunuri cuprinde în sine cuvântul acasă!... Îmi era degrabă să ies din oraș ca să mă apropii mai curând de acel colț al pământului care se numește acasă, unde aveam să petrec două luni după cheful meu, fără pedagogi cu ochii pânditori, fără clopotul cel supărăcios, care mă trezea în toate diminețile din somn, fără latineasca și greceasca care-mi făceau capul călindar. Acasă, fie zis în treacăt, mă mai aștepta și Măriuca lui Moș Terinte, o fată oacheșă și subțirică, care a crescut cu mine împreună și care totdeauna plângea când plecam la sfârșitul vacanțelor. Ce dor îmi veni de Măriuca!... Atunci, simțind că nu mergem destul de repede, zisei lui Constantin să mai îndemne caii. Ei! Avem și eu dragostele mele, căci doar îmi răsărise musteața și eram acum om în tot locul.

Într-una din zile, îmi aduc aminte că priveam la seceriș; iar Măriuca, care înota în valurile grâului până la brâu, se apropie de mine și mă întrebă încetișor:

— Când pleci, cuconașule, de la noi?

— Mâini, răspunsei eu.

— Și când te-ntorci?

— Peste șase luni.

— Ce mult e de astăzi până-n șase luni, adause ea cu un glas duios.

Aceste cuvinte nu-mi mai ieșeau din cap. Deschisei gura să întreb pe Constantin despre Măriuca, dar îmi veni o tusă care-mi curmă vorba. Apoi, îndreptându-mi glasul și căutând să-l prefac pe cât se poate mai nepăsător, zisei:

— Dar Măriuca noastră, Constantine, ce mai face?

— Măriuca noastră e bine, mai bine decât totdeauna.

— Nu s-a mai măritat? întrebai eu glumind, spre a înlătura orice prepus din mintea lui Constantin, știind bine că una ca aceasta nu putea să se fi

întâmplat.

— Ba să fiți sănătoși, cuconașule, s-a măritat după dascălul Gheorghie de la strana dreaptă din sat.

Atunci sângele îmi năvăli în cap și, dacă n-ar fi fost Balan lângă mine de gâtul căruia să mă sprijin, desigur aș fi căzut din trăsură. Am trecut un sat, două sate, mai multe păraie, mai multe lunci, fără să pot rosti un cuvânt; numai câte un oftat din vreme în vreme îmi ridica pieptul. Nu știu dacă Constantin viziteul va fi înțeles ceva, văzând răpedea mea schimbare, dar știu atâta că nu-mi mai păsa chiar de-ar fi înțeles. Ba era cât pe ce să mă jăluiesc lui în gura mare și să-i spun tot ce aveam pe inimă, însă rușinea mă opri, rușinea de a mărturisi biruința dascălului Gheorghie asupra mea.

Va să zică Măriuca cea oacheșă și subțirică, a cărei glas îl auzeam în toate sunetele, a cărei chip îl vedeam pretutindene, și pe tablele de aritmetică, și-n dicționare, și-n gramatici și mai cu samă în inima mea, Măriuca, cea care suspina când plecam de-acasă, s-a măritat!... Prin urmare, ea nu... da! da! desigur ea nu m-a iubit.

Atunci simțeam în pieptu-mi o durere atât de sfâșietoare văzândumă desprețuit de dânsa, încât mă credeam cel mai nenorocit om de pe lume. În zadar îmi cântau ciocârliile deasupra capului, în zadar Balan care pricepuse și el, se vede, durerea mea căuta să mă lingă pe obraz în chip de mângăiere, în zadar se așterneau dinaintea mea fânațele înflorite și lanurile de grâu, în zadar îmi curgeau păraiele limpezi de-a curmezișul drumului chemându-mă parcă anume să-mi răcoresc inima în unda lor, eram nesimțitor la toate, ba chiar îmi era ciudă să văd în juru-mi natura veselă și zâmbitoare, când eu eram așa de trist. Mersei așa mai multe ceasuri cugetând, când la Măriuca cea drăgălașă, oacheșă și subțirică cu flori pe cap, care-mi zisese odinioară cu glas înduioșat: Ce mult

e de astăzi până-n șase luni; când la Măriuca cea măritată pe care mi-o închipuiam acum încunjurată de copii, învârtind mămăliga, ghilind pânză la părău, sau făcând oblojele dascălului Gheorghie de la strana dreaptă!... La această din urmă închipuire, ce-i drept, simțeam potolindu-se întrucâtva flacăra amorului meu, dar în lupta ce se petrecea în mintea-mi tulburată, Măriuca cea drăgălașă cu flori pe cap biruia uneori pe cealaltă Măriucă, cea cu oblojele, și atuncea focul se aprindea iarăși viu în inima mea.

Într-un rând strigătul cel obicinuit viziteiesc: tbrrrn... îmi răsună în urechi și nadiceanca se opri dinaintea unei crâșme. Era soarele pe la miazăzi și căldura nesuferită. Balan scotea o limbă de-un cot. Constantin viziteul îmi zise că avem de poposit un ceas. Ce-mi păsa mie de ceasul acela și de toate ceasurile ce aveau să curgă în viitor! Aș fi putut să stau acolo, sau să merg înainte, sau să mă întorc îndărăt, îmi era totuna, căci nici o bucurie nu m-aștepta nicăirea când iată că un țigan negru ca un fund ce ceaun, creț la cap ca o oaie țigaie și slut ca Scaraoțchi, îmi ieși înainte cu o scripcă în mână zicându-mi:

— Cuconașule, mânca-ți-aș ochii!... Să-ți cânt un cântec pentr-un gologan.

Nu-i răspunsei nimic, căci tocmai atunci se petrecea în închipuirea mea lupta crâncenă între Măriuca cea cu flori pe cap și Măriuca cea cu oblojele, luptă de la care atârna liniștea a două luni de vacanțe; însă el, de frică să nu piarză gologanul, începu să scârțâie cu arcușul pe strune, fără să mai aștepte învoirea mea, și în același timp prinse să cânte și din gură cu niște strâmbături așa de ciudate, încât nu mă putui opri de a zâmbi cu tot amarul ce simțeam în mine. Bietul Balan, nedeprins cu asemene sunete ce-i supărau nervele, prinse și el să hămăiască și să urle de răsuna vecinătatea, țiind astfel ison cântecul țigănesc.

— Schimbă altul, strigă Constantin, astupându-

și urechile.

— Îndată, răspunse țiganul; am să vă cânt un cântec de inimă albastră să vi se topească ochii în lacrimi:

Dragostea de fată mare
Ca fasola din căldare
Nici o vin'încoace n-are.

Mă simții atins în onoare de această ironie a țiganului care-și rânjea dinții și se uita țintă la mine, parc-ar fi gâcit necazul ce mă rodea; iar Balan, nemaiputându-și stăpâni nervele, se răpezi ca o săgeată asupra obraznicului lăutar și-și înfipse colții în antereul lui. Atunci începu o învălmășeală groaznică, nu fără oarecari părți comice, între țigan și câne. Țiganul, se culca la pământ, când se ridica în sus, sau se învârtea împrejur ca un sfredel; când striga, scuipa asupra cânelui, apărânduse cu arcușul, cu scripca, cu căciula, iar Balan hârâia ca un desperat și scutura din cap așa de vrăjmaș, încât îi spintecă antereul de la guler și până la călcâie, fără să fi avut vreme Constantin sau eu să sărim în ajutorul lui. Paguba nu era mare, căci abia se mai ținea în ițele ei învechita haină a lăutarului, sămănând mai mult a voloc decât a antereu, însă țiganul nu era tocmai de părerea mea.

— Vai de mine, cuconașule, strigă el după ce Balan se liniștise, ce mă știu eu face de acuma fără antereu? Iaca iarna e la ușă, cum o să stau cu spatele goale?

— A cui e vina, dacă stârnești cânii cu cântecele tale? îi răspunsei eu.

Cuconașule, mânca-ț-aș găinile! Antereul meu plătește cât o moșie boierească, cum pot eu să rămân păgubaș de el, că doar nu l-am furat?

— Da mai știu eu?...

— Cuconașule, mânca-ț-aș curcanii! Plătește-mi antereul că te trag la judecată și, pe Maica Precista, nu scapi cu căruța și telegarii de la ham.

Treaba începea să se încurce între țigan și mine, nu doar că țiganul n-ar fi avut dreptate, însă

despăgubirea ce pretindea era așa de mare, încât pricina dintre noi într-adevăr nu se putea mântui decât prin judecată sau bătaie. Mă hotărâi deci pentru cel de pe urmă mijloc de a dezlega gâlceava, fiind mai grabnic și mai potrivit cu onoarea mea de om în tot locul. Cine nu se crede viteaz la vârsta de șasesprezece ani!

— Ascultă, măi țigane, îi zisei eu, apropiindu-mă de el cu pași măreți și cu ochii plini de fulgerele mândriei, primește cât face întradevăr ruptura ta de antereu și nu te obrăznici mai mult, căci te voi cârpi, sărmane, de-ți vei culege singur măselele de pe jos.

În același timp făcui în aer și mișcarea trebuitoare pentru a-mi îndeplini făgăduința.

— Auleu, cuconășelule, mânca-te-aș fript și împanat cu slănină!... Să te ferească maica de la care ai supt lapte să mă atingi cu degetul cel mic, că zău! crede-mă, voi mătura toți câmpii cu trupușorul matale! Iaca să-ți arăt!

Și atunci ca un tigru făcu o săritură îndărăt, își suflecă mânecile lăsând să se vază niște mușchi zdraveni, de care însuși profesorul meu de gimnastică s-ar fi minunat, și când să se repadă asupra mea, care așteptam să-l primesc în gazdă c-un pumn în pântece, lovitura binecunoscută camarazilor mei de la școală, iată că Constantin viziteul, care se mânia încet, dar, când să mânia, i se roșea chiar negelul de pe vârful nasului, se puse între mine și țigan arătând acestuia buza unui pistol cu două țevii ce sta ascuns în buzunarul său. Atunci ca prin farmec țiganul se tupilă la pământ și începu să se gudure și să se hlizească dinaintea mea, voind să mă încredințeze că amenințările lui de adineaorea fusese numai o șagă. E curios cum țiganii se tem mai mult de pistol decât de orice altă armă de foc, căci pistolul, zic ei, având țava scurtă, numaidecât te împroașcă în obraz, iar de pușcă își închipuiesc că au timp să se ferească. Această idee sănătoasă e înrădăcinată în fiecare cap țigănesc.

Văzând, deci, pe dușmanul meu sărutându-mi acum ciubotele cu feliurite lingușiri între care cuvintele: mânca-ţ-aș ochișorii cei frumoși; mânca-ţ-aș obrăjeii cei rumeni; să trăiești o mie de ani, luminate biezadea; să-ți dea Dumnezeu de fiecare gologan câte o mie de galbeni, curgeau nesfârșite ca o ploaie cu grindină, îi aruncai la pământ prețul întreit al antereului său, iar țiganul îmi sărută mâna pe amândouă fețele, și târâindu-se pe brânci până la locul unde căzuse paralele, le puse în buzunar și dispăru.

Așadar, mulțămită pistolului lui Constantin viziteul, cearta se isprăvi cu bine în folosul ambelor părți, căci, dacă țiganul primi cu prisosință prețul antereului său sfâșiat de Balan, și eu uitai o bună parte din durerea mea. Chipul Măriucăi cea cu flori pe cap era acum mai departe de mine într-o ceață azurie din care uneori abia îl puteam deosebi, și, când se mai apropia, atunci ca prin minune se prefăcea în Mariuca cealaltă, în ochii căreia întâlneam o privire ce nu era nici de dragoste, nici de supărare, nici de căință, ci, o Doamne!... era, dacă nu mă înșel, de luare în râs. Parcă-mi zicea: Copilule, ce te-ai aprins așa de iute?

Auzi!... Să-mi zică copil, mie, care știu merge călare, știu vâna, mie care sunt om în tot locul; aceasta era cea mai mare lovire ce mi se putea face. Fugi dinaintea mea, umbră necunoscătoare, care răsplătești cu bătaie de joc un amor așa de fierbinte! Atunci umbra se mai depărta ceva în nourul ei azuriu luând forme mai plăcute ca să mă îmbuneze puțin, dar nu se depărta îndeajuns spre a o pierde cu totul din vedere. S-ar fi zis că se joacă cu mine înadins, ca uneori să mă mânie, alteori să mă îmblânzească.

După o oară bună de repaos Constantin viziteul înhămă iar caii; Balan și eu ne suirăm în trăsură și plecarăm. Începui acum să mă împac cu ciocârliile, cu păraiele, mai ales de când zării

departe munții de pe-un deal pe care-l urcasem în sudoarea cailor.

Priveliștea munților mi-a făcut totdeauna cea mai vie plăcere, fiindcă la poalele lor m-am născut și pe dânșii mi-am preumblat cele întâi priviri copilărești. Îi revedeam acum iarăș cu o nespusă bucurie înșirându-se ca un lanț de urieși la marginea orizontului, mândri, tainici și plini de doine. Iată colo Deleleul, pe vârful căruia de atâtea ori miam odihnit copoii în goana căprioarelor, iată Sihla păduratică, unde și astăzi sălășluiește un bătrân sahastru uitat de moarte, cu barba până la genunchi, iată munții Neamțului, marturi de vitejiile strămoșilor noștri; iată, colo mai în depărtare, și Ceahlăul, împăratul Carpaților cu monastirea Durăul pe coaste și cu Panaghia pe frunte, despicând falnic albastrul ceriului. Pe toți îi știam așa de bine, cu numele lor, cu ciobanii lor, ba știam chiar anume cutare brad, cutare stâncă, cutare potică unde se primejduise iarna vrun călător sau căzuse vreo fiară sălbatică în bătăile vânătorești, încât mi se reînfațișă deodată întreg trecutul meu nedespărțit de acele locuri și mă revăzui atunci ca prin vis, copil vesel și fără grijă, precum eram în vremea aceea, iar nu ca acuma trădat și amărât, cu viermele durerii în mine, pe care nu-l puteam smulge, deși mă simțeam om în tot locul.

Dincoace de munți curge de-a lungul șesului apa Moldovei, făcând nenumărate cotituri și ostroave pintre luncile de sălcii, iar mai încoace, mai aproape de mine, și-n dreapta și-n stânga mea, se întindea câmpul în valuri nesfârșite de dâmburi și vâlcele îmbrăcate cu sămănături, un adevărat rai de verdeață în care cântau, se jucau și se iubeau un popor de gândaci și păsărele. Dar ce atrăgea mai mult vederea mea era tot icoana Măriucăi cea oacheașă cu flori pe cap, în nourul ei azuriu, care plutea zâmbitoare colo pe vârful Deleleului ca un soare nou zămislit din dragostea inimii mele. Însă

astă dată vederea ei nu-mi inspira dușmănie ca mai înainte asupra celorlalte frumuseți ale naturei; din contra, părea că o înfrățire se statornicește între mine și munți și văi și ape. Chiar amintirea negrei sale trădări nu-mi făcea acum un rău așa de mare, numai dacă aș fi fost sigur că scopul ei n-a fost vreodinioară de a mă lua în râs.

Dar această idee, când se deștepta în mine, îmi amăra sufletul, mai ales închipuindu-mi că împreună cu dânsa a trebuit să râdă negreșit și prostaticul cel de dascălul Gheorghie de la strana dreaptă. Și aveau dreptate să râdă, fie vorba între noi, căci am iubit-o fără să-i spun un cuvânt, ba tremuram ca frunza când se apropia de mine. Ah! dascălul Gheorghie de la strana dreptă, se vede că nu e așa de prost precum credeam.

Astfel, împresurat de feliurite gânduri, înaintam mereu pe neștiute. Balan dormea lângă mine mulțămit de izbânda ce făcuse cu antereul țiganului, Constantin viziteul când plesnea cu biciul în aer fără nici o conștiință de fapta sa, când își apără negelul de muște, când picura de somn, iar caii, lăsați în voie, mergeau mersul lor, până când întrun târziu ne pomenirăm cu noaptea în cap. Până la casa părintească aveam de mers două zile întregi; prin urmare, trebuia să ne gândim la popasul de noapte.

— He! he! am trecut, fără să băgăm de samă, de curtea lui Talpan, unde era să tragem la gazdă, zise Constantin viziteul.

— Să ne întoarcem îndărăpt, îi răspunsei eu.

— Ba nu, cuconașule, nu-i bine să ne întoarcem îndărăpt.

— Pentru ce?

— Pentru că, dă, se zice la noi cei proști că nu-ți merge bine dacă te întorci din drum, precum nici dacă întâlnești popă, iepure sau cofă deșartă.

— Vorbă să fie! Haide înapoi, pe răspunderea mea.

— Iaca avem, cale de jumătate de ceas înainte,

un ratuș chiar în drum, unde ne putem foarte bine odihni.

— Nu, nu, voi să merg la curtea lui Talpan.

— Fie și așa, dacă porunciți, zise Constantin scărpinându-se în cap, numai, dă! să nu fiu eu vinovat.

Constantin întoarse caii și pe când înserase bine ajunserăm dinaintea curții lui Talpan.

Curtea lui Talpan era cu două rânduri pe temelii înalte cu ferestre mici, cu acoperământul de șindilă, ascuțit după moda veche, și zidită la o parte de drum, spre a nu fi oarecum în vederea trecătorilor.

Dinaintea casei se ridica un rând de plopi drepți și nalți înșirați la linie, care în amurgul zilei păreau niște fantasme. Ograda era mare, împrejmuită cu zid, înlăuntrul căreia se vedea o fântână cu roată și o hulubărie, iar la poartă un zăvod voinic legat în lanț.

Când ajunsei la scară vătaful curței îmi ieși înainte, și, aflându-mi numele, îmi făcu cinstea să mă găzduiască în însăși odaia stăpânului său, care, dimpreună cu soția sa, era dus în străinătate. O femeie bătrână veni să mă slujească, însă mâna ei tremura astfel, încât, voind să aprindă o lumânare, stinse vro trei, patru chibrituri, în drumul de la cutie și până la muc; a trebuit să-i vin eu în ajutor. Dar nu numai mâna, ci și nasul și barba și toate cărnurile de pe dânsa tremurau întocmai ca niște răcituri. S-ar fi zis că-i e frig de anii ce-i purta în spate. Fără voia mea, comparai figura fragedă și vioaie a Măriucăi cu baba care mă slujea, și un oftat îmi înecă pieptul. Baba îmi făcu așternutul, îmi puse dinainte niște uscături, un pui fript, ochiuri și o gărăfioară cu vin, apoi se așeză pe un scaun în fundul odăii și mă privea cum mâncam.

— Mă iertați, cuconașule, că m-am pus jos, îmi zise ea; însuși boierul îmi dă voie să șed dinaintea lui; căci sunt mai mult decât o slugă în casă. Boierul îmi zice: mamă Axinie.

— Șezi, șezi, mamă Axinie, de mine nu te îngriji. Și, așa cum ședea tremurând într-o jumătate de lumină în fundul odăii, începui să o observ mai bine. Era gârbovă și uscată, cu o pestelcă dinainte, c-un smoc de chei la brâu și la cap legată turcește, c-un tulpan roș având în partea stângă un fionc bine alcătuit. Fața îi strălucea ca o piele de săftian și dintre ochii ei stinși, pe jumătate închiși, răsărea un nas coroiet întors spre gură ca pliscul unei cocoveice. Iar gura-i fără dinți abia se mai zărea dintre nas și bărbie. Dacă aceasta a fost vreodinioară frumoasă, gândii eu în mine, trebuie să fie foarte de mult de atunci. Întipărirea ce-mi făcu baba nu era bună, căci bătrânețele adânci, văzute prea de aproape, ne aduc fiori și un oarecare miros de mormânt.

În acelaș timp prinsei să observ și odaia în care aveam să petrec noaptea. Toate erau vechi împrejurul meu. Scaunele erau de nuc, cu spatare nalte și cu răzămători pentru mâni, sămănând mai mult a străni decât a scaune; crivatul asemenea era așa de nalt, încât un copil nu s-ar fi putut sui în el; un ceasornic cu cuc care bătea jumătățile și sferturile era aninat deasupra unui scrin asemenea vechi, iar pe scrin ardeau două lumânări așezate în niște sfeșnice de argint de-o formă cum numai pe la biserici se văd. La ferestre spânzurau niște perdele de adamască aninate în mici veriguțe ce se înșirau pe o vargă de fier. Într-un cuvânt, înfățișarea odăii îmi amintea timpurile cele bătrâne despre care citisem numai prin cărți. Dar ce mă interesea mai mult în îmbrăcămintea acestei odăi era un portret vechi de familie, zugrăvit în oloi și afumat, care înfățișa o cucoană bătrână cu zulufi dinainte, cu un moțoc deasupra capului, cu horbote împrejurul gâtului așa de mari, încât capul ei părea așezat pe o tipsie; însă, lucru curios, dacă i-ai fi scos zulufii, moțocul și horbotele, ai fi zis că-i, bucățică ruptă, baba care tremura pe scaun dinapoia mea.

Asemănarea era așa de mare, încât era cât pe ce să mă scol și să-i fac o închinăciune adâncă, cerându-mi iertare că am luat-o drept slugă.

— A cui e portretul acela? o întrebai eu cam cu îndoială.

— Saracan de mine! N-o cunoașteți? E sora boierului nostru.

— Trăiește, ori a murit?

— Ba a murit, să nu spun minciuni, de zece ani. Ce moarte a mai avut!

— Ce moarte?

— Îți va fi somn, cuconașule, mai bine culcă-te decât să asculți o istorie care nu-i prea veselă.

— Ba nu mi-e somn deloc și doresc foarte mult să o știu.

Apoi, dacă-i așa, de bună vreme ce ești feciorul cuconului Petrache Voinea care e bun prietin cu boierul nostru, cuconul Grigore Talpan, și de-a puterea fi rudenie de pe o nepoată de vară al doilea, apoi cred că nu fac vreun rău spunându-ți această istorie:

Sunt șaptezeci de ani, ba nu, spun minciuni , sunt șaptezeci și unu de ani și două luni de când în această curte, precum o vezi, o țigancă, care a fost frumoasă pe vremea ei, născu o fată. Acea fată, să nu bănuiești, eram eu, și, pot să zic fără păcat, că eram frumușică în pelinci, de-ți venea să mă sorbi într-o lingură de apă. Așa spuneau toți câți m-au văzut. Trei zile după aceea cucoana Ana Talpan, stăpâna casei, născu și ea o fată, care e cea din portret. Însă eu, fata țigăncii, și ea, fata cucoanei Ana Talpan, sămănam așa de bine, că parcă eram două surori de gemene.

La aceste cuvinte baba se bătu peste gură zicând: Taci, pârdalnică de gură, nu spune minciuni!... Cum puteam fi surori, ea, fată de cucoană, și eu, fată de țigancă?! Însă era la mijloc o cimilitură; tatăl fetei cucoanei Ana Talpan se știa cine-i; era, să nu spun minciuni, cuconul Miron Talpan, soțul cucoanei; iar tatăl meu nu se știa

cine-i, și nici era voie să se știe. Înțelegi acum?... Ba nu! Ești un copil de-a puterea fi, și nu poți înțelege de aceste. Destul zis, că fata cucoanei Ana Talpan, duduca Safta, căci așa i s-a dat numele de botez, tot creștea și se făcea mai frumușică, iar eu asemene creșteam și nu zic că mă făceam mai frumușică, dar zic că-i sămănam tot mai mult, n-ar fi de-o măsură. Parcă eram două picături de apă și, de n-am fi fost îmbrăcate, ea în rochie de mătasă și eu în catrință, nu ne-ar fi deosebit cineva una de alta. Însă, de ce creștea duduca Safta, de ce nu avea ochi să mă vază; iar fratele d-sale, boierul de astăzi, cuconul Grigorie Talpan, care s-a născut cu vreo doisprezece ani mai târziu, ba nu, spun minciuni, cu treisprezece ani și o lună, când a deschis ochii în lume ne-a văzut pe amândouă măricele și frumușele, și nu știu pentru ce și cum, dar ne iubea pe amândouă deopotrivă ca pe surorile d-sale. Asemenea boierul cel bătrân, Dumnezeu să-l ierte, ne iubea deopotrivă ca pe fiicele sale, de-a puterea fi, și din această pricină se certa adeseori cu soția d-sale.

A voit Dumnezeu și pe la niște Pați s-a săvârșit din viață cucoana Ana, Dumnezeu s-o ierte; și nu mult după aceea, pe la Ispas, s-a săvârșit din viață și cuconul Miron fie-i țărna ușoară, că de multe ori mă ținea pe brațe și mă dezmierda pe ascuns; și așa rămaserăm numai noi trei: duduca Safta, cea din părete, cuconul Grigorie, boierul nostru de astăzi, și eu. Adică eu, ce, mă mai număr între d-lor, adause ea bătându-se iarăși peste gură. Cuconul Grigorie a luat moșia în stăpânire, a înfrumusețat casa precum o vezi, a mărit grădina, a lărgit țarinele cumpărând de la vecini, într-un cuvânt a îmbunătățit și înmulțit averea, căci e om priceput și spornic la treabă. Nu că-l laud, dar așa spun toți câți îl cunosc. Și a voit Dumnezeu de s-a însurat acum douăzeci și cinci de ani la Crăciun; aceasta o țin minte ca ziua de ieri, căci la nunta d-sale m-am chefăluit, să nu bănuiești; și Dumnezeu i-a dăruit

doi copilași care acum se află în nuntru la învățătură. Iar duduca Safta, fie vorba între noi, tot a ales, păn ce n-a mai cules.

Treceau zilele, săptămânele și anii, căci vremea trece, nu șuguiește, adică noi trecem printr-însa, iar ea stă locului, și duduca Safta îmbătrânea, și, de ce îmbătrânea mai mult, de ce mai mult mă prigonea și mă ura. Într-o zi, n-ar mai fi fost acea zi între zilele mele, pe când cuconul Grigorie și soția d-sale nu erau acasă, îmi găsi pricină de la te mieri ce, de la un rod de zahar care se zăhărise și porunci să mă puie jos, Dumnezeu s-o ierte, și singură cu mâna ei luă biciul și mă bătu cu ură de soră și peste cap, și peste piept, și peste șăle, până ce biciul îi căzu din mână de osteneală; și tot m-ar fi bătut, de-ar fi avut putere, dar nu mai avea. Două luni am fost bolnavă de moarte, de-mi ținuse lumânarea la cap, dar am avut zile și am scăpat. Iar apoi, punct la anul, chiar în ziua de astăzi, miercuri, zise baba făcându-și cruce, și dacă nu mă-nșel chiar pe la ceasul acesta, ba nu, spun minciuni, cu două ceasuri mai târziu, adause ea, uitându-se la ceasornicul cu cuc, adică taman pe la miezul nopții, pe când duduca Safta dormea mai bine, auzi sărmana o bătaie la ușă; o dată, de două ori, de trei ori. Ea nu voi să deschidă, dar ușa, deși încuiată pe dinlăuntru, se deschise singură ca prin minune și ce văzu!... Doamne, ferește-mă de asemene întâmplare!... Văzu un sicriu care intră singur în odaie și, după ce intră, capacul se ridică cu zgomot și o umbră albă ieși dinăuntru; și umbra ceea cine era?... era însuși ea, duduca Safta, așa cum trebuie să fie acum pe ceea lume și c-un bici în mână înaintă spre dânsa, și începu s-o bată peste cap, peste piept, și peste șăle, întocmai cum mă bătuse ea pe mine, până ce sărmana leșină de spaimă și de durere. Apoi umbra și sicriul se făcură nevăzute.

A doua zi ușa se găsi tot încuiată pe dinăuntru; duduca Safta n-avea nici o vânătaie pe trup, dar

avea niște friguri așa de strașnice, încât tremura cum tremur eu acuma, n-ar fi de-o măsură. Toți credeau că are să moară. Doftorul, căruia duduca Safta îi destăinuise întâmplarea, nu dădea nădejde de îndreptare, cuconul Grigorie era foarte îngrijorat; însă a treia zi frigurile o părăsiră, rămânându-i numai slăbiciunea tremurului, iar a patra zi a fost deplin sănătoasă, și sănătoasă a fost unsprezece luni și douăzeci și nouă de zile. Iar când s-a împlinit anul, punct la miezul nopții, iarăși s-a văzut pe sine ieșind din sicriu, și iarăși a suferit bătaia cea cumplită care-i pricinuise frigurile; și așa în fiecare an, în aceeași zi și la acelaș ceas i se înfățișa aceeași vedenie pănă când la al cincilea an o găsirăm a doua zi moartă în așternut, Dumnezeu s-o ierte, sărmana, că eu păcătoasa de mult am iertat-o!...

Baba urmă mult timp pe tonul acesta amestecând mereu cuvintele: să nu spun minciuni, de-a puterea fi, Dumnezeu s-o ierte, n-ar fi de-o măsură, dar eu n-o mai auzeam; ochii mei erau pirponiți pe portretul cel afumat și, când mă întorsei într-un târziu, baba nu mai era. Răpede am încuiet ușa pe dinăuntru învârtind cheia de două ori în broască, m-am culcat, însă n-am stins amândouă lumânările, ci numai una, punând pe cealaltă lângă căpătăiul meu. Cui nu s-a înâtmplat să cază de somn înainte de a se culca și îndată ce se pune în așternut să-i fugă somnul, ca și când i l-ar lua cineva cu mâna! Așa mi s-a întâmplat și mie. Cu toate aceste, mă hotărâi cu orice preț să dorm, căci aveam trebuință de repaus pentru călătoria de a doua zi, însă, tocmai când vrea cineva să doarmă, atunci nu poate. Mă învârteam în dreapta, mă învârteam în stânga, îmi așezam perina în tot feliul și, spre marea mea nemulțumire, mă simțeam deștept ca la miezul zilei. Când cineva nu doarme, ce face?... gândește, și adeseori gândește fără voie la lucruri neplăcute. Astfel începură să mă împresoare și pe mine feliurite gânduri care de

care mai nepotrivite pentru un om ce dorește somnul; când mi se părea că țiganul cel cu scripca mă înșfacă în vârtoasele sale brațe și mă aruncă peste crâșmă, când vedeam pe baba Axinia tremurând în colțul ei lângă sobă și voind parcă să mă vrăjească, când îmi revenea în minte istoria duducăi Safta cea din portret, cu toate amănunțimile ei în care se înțelege că umbra și sicriul aveau, în jocul închipuirii mele, partea cea mai însemnată; și toate aceste mă turburau astfel, încât mai că aș pute zice că-mi era frică... Mie frică?... Auzi vorbă!... Eu, om în tot locul. Voinicește mă sculai și stinsei lumânarea întorcându-mă cu fața la părete, hotărât să alung din mintea mea o dată pentru totdeauna pe țigan, pe babă și pe duduca Safta.

După ce făcui această ispravă, îngrijit să nu mai am iarăși vreo întâlnire cu aceste supărătoare ființi, începui să gândesc la tată-meu, la frate-meu, la Măriuca. Ah! Măriuca cea gingașă cu flori pe cap!... Ce frumos suspina ea când plecam de acasă... Deodată auzii un zgomot deasupra scrinului, și inima-mi sări din loc. Era ușa cucului de la ceasornic care se deschise cu vuiet, vestind că oarele au să sune. În adevăr unsprezece oare sunară și cucul unsprezece ori cântă, apoi ușa iarăși se închise. O! cuc netrebnic!... gândii eu, să-mi alunge pe Măriuca tocmai când era să-mi zică: «Ce mult e de astăzi până în șase luni!» Dar Măriuca se făcuse nevăzută în nourul ei azuriu; nici chiar pe Măriuca cea cu oblojele n-o mai găseam nicăiurea, deși o căutam cu dor în toate ungherurile închipuirii mele.

De vreme ce și Măriuca m-a părăsit, nu-mi rămâne decât să dorm, zisei eu, cu întreită putere de voință; și, întors cum eram cu fața la părete, mă acoperii cu plapoma pe cap.

Mi s-a întâmplat să aud în copilăria mea că odinioară un viteaz, care retezase trei capete de turci, s-a culcat noaptea într-o casă pustie și i-a

fost așa de frică, încât până a doua zi a murit. I-a fost frică de ce?... știu eu? Deodată ideea pustiului, care este mai înfiorătoare decât toate, m-a cuprins. Și eu sunt într-o casă pustie, îmi zisei: căci nu-i nici stăpânul casei, nici femeia lui, nici măcar o slugă de zare; nu-i decât o babă care samănă mai mult a stafie decât a ființă omenească. Vatavul are casa lui în sat, Constantin viziteul și Balan dorm în șură.

O, ce na-ș fi dat să am pe Constantin sau măcar pe Balan lângă mine!... Bunul Balan! Cum l-aș fi lăsat să mă lingă pe obraz!... Apoi, făcându-mi singur curaj, începui să judec, nu fără cuvinte bine întemeiate, cum că nu e pustie casa lui Talpan. Pustii sunt numai casele cu ferestre sparte, cu ziduri ruinate, cu acopereminte risipite în care locuiesc buhnele; iar casa lui Talpan, mulțămită Domnului, nu e în rândul acelora. Însă cu cât mai mult voiește cineva să scape de o idee, cu atâta ideea aceea se îndărăpnicește a rămâne. Astfel, pustiul cu popoarele sale de năluci, nu-mi ieșea din minte, în ciuda temeiurilor ce-mi puneam înainte. O șuierătură de vânt ce auzii fără veste prin horn, întocmai ca un suspin de jale, mă făcu să cred un moment că sunt în mijlocul unei stepe, înconjurat de dihănii.

Toate aceste se petreceau pe când aveam capul sub plapomă. Din nenorocire însă, nu puteam să stau multă vreme așa. Căldura, neastâmpărul, frica făcură să asud așa de cumplit, încât, cu orice preț, trebuia să mă descopăr pentru a nu muri înădușit. Dar, spre a nu face multe mișcări, de frică să nu stârnesc dihăniile din stepă, prinsei să trag cu degetele picioarelor încet, încet plapoma în jos... când o! întâmplare!... o, ceas rău!... plapoma care din nebăgarea mea de samă avea un colț ce atârna de pe pat în jos, lunecă de pe mine și... deodată mă trezii gol, dezarmat și prăpădit în mijlocul întunericului, expus la toate fantomele. Cui nu i s-a întâmplat una ca aceasta nu știe ce vra să zică

spaima. Îmi auzeam inima bătând mai tare decât limba ceasornicului cu cuc, și răsuflarea mi se opri în piept. Dar o nenorocire nu vine niciodată singură!... În acelaș timp văzui la fereastră în zarea lunei un ce alb, lung și transparent, care se mișca necontenit și a cărei forme se schimbau când în om, când în elefant, când în șarpe și atunci în disperarea mea, nerămânându-mi altceva de făcut, decât sau să aprind lumânarea spre a mă încredința de realitatea acestei vedenii, sau să aștept soarta celui ce a retezat trei capete de turci, mă hotărâi, se înțelege, pentru cel dintăi mijloc, deși nu aveam multă încredere în el. Cu mâna tremurândă aprinsei luimânarea și... spre marea mea mângăiere văzui că năluca cea albă, lungă și transparentă nu era decât un prosop aninat de fereastră, asupra căruia se revărsau prin geamuri palidele raze ale lunei.

Față cu această realitate, dinaintea căreia se risipiră pentru moment fantomele ce mă împresurau, mă simții mai liniștit. Avui curajul să fac câtiva pași prin odaie, fără însă să mă prea uit împrejurul meu, mă suii iarăși în pat și mă învălii numai pănă la gât, crezândumă astă dată în afară de orice primejdie. Începui chiar de bucurie să îngân un cântec în amintirea Măriucăi, dar glasul meu trezi între păreții odăiei un ecǹ atât de ciudat, încât spaima năvăli iarăși în inima mea; tot atunci, din nefericire, ochii mi se pironiră fără voie pe portretul cel afumat ce sta atârnat tocmai dinaintea crivatului meu. Și... Dumnezeule, ce văzui!... m-apucă și acum grozile morții când gândesc... văzui cu ochii mei, treaz fiind ca ziua, văzui capul duducăi Saftei tremurând în privazul de lemn, parcă era capul viu a babei Axinia; și tremura așa de tare, încât și zulufii și moțocul, și horbotele îi tremurau s-ar fi zis că era cuprinsă de frigurile morții. Părul mi se ridică măciucă în vârful capului și sudori răci îmi cuprinseră tot trupul. Acum nu mai era de șagă; simțeam, de groază, că-mi venea

sufletul la gură. Să mă răpăd asupra portretului ca să-l pipăi, să mă încredințezi de-i adevărat ce vedeam cu ochiii, nu puteam, fiindcă picioarele-mi erau paralizate; vrând-nevrând, trebuia să șed în pat dinaintea figurei hâde a duducăi Safta, care din ce în ce se strâmba și tremura mai mult, și a cărei ochi stinși se pironeau asupra mea.

Toată istoria ce-mi spusese baba Axinia îmi reveni iarășe în cap mai înspăimântătoare decât oricând; mii de fantome care de care mai slute, păreau că-mi încunjură patul... când deodată cucul ieși din tainița sa și cântă de douăsprezece ori. Era tocmai oara când secriul intrase în odaia duducăi Saftei, și eu, vai! mă aflam chiar în casa ei, în aniversarea morții ei, și dinaintea portretului ei, care prin un farmec neînțeles, tremura precum a trebuit să tremure când a văzut ușa deschizându-se singură... Atunci!... o grozăvenie!... auzii o bătaie la ușă: una, două, trei...

În acest moment suprem picioarele mi se dezmorțiră, sângele, care până atunci fusese închegat în vinele mele, începu să circule cu strășnicie, ars sării drept în mijlocul odăii, căci în primejdia mare vine și bărbăția mare, și c-un curaj desperat deschisei ușa...

. . . .

Era cânele Balan care, scărpinându-se la ureche, lovea cu cotul piciorului în ușă. Dumnezeule, ce limbă omenescă ar putea să spuie bucuria ce simții!... Mi se păru că din fundul iadului sunt ca prin încântec transportat în mijlocul fericirilor din rai. Umbra, sicriul, se făcură nevăzute; capul duducăi Saftei din portret încetă de a se clătina, sau poate că nici s-a clătinat vreodată; Balan, după ce mă linse de două ori pe obraz, se culcă lângă patul meu, iar eu dormii dus până se făcu ziua mare.

A doua zi, când mă deșteptai și-mi adusei aminte de cele petrecute, simții în mine foarte zdruncinată credința că sunt om în tot locul. Fiind

însă că nici un rău în lume nu-i fără partea sa cea bună, apoi trebuie să mărturisesc că spaimele ce suferii mă făcură să uit pe Măriuca; iar Constantin viziteul, când află despre lupta mea cu nălucile îmi zise apărându-și negelul de muște:

— Spusu-v-am eu că nu-i bine să se-ntoarcă cineva din drum!...

În vacanțe

I

În sfârșit, iată-mă-s acasă! Cânele Balan sări cel întăi din trăsură și era cât pe ce, în mișcările lui de bucurie, să răstoarne pe baba Ilinca care venea să mă primească în scară. Biata babă Ilinca!... Cum îi sticleau ochii de fericire văzându-mă iarăși sub ocrotirea ei pentru două luni de vacanțe. Ea mă crescuse pe brațe, mă învățase Tatăl nostru și se deprinse a mă privi ca pe copilul ei.

— Da nu vedeți, mă rog, zicea ea în dreapta și-n stânga, ce mare și frumușel s-a făcut? I-au răsărit mustețele, nu fie de diochi!

Toate slugile din casă, și feciorul, și bucătarul, și chelarul, și moș Toma grădinarul, îmi ieșiră să mă ureze de bună venire; unul îmi apucă pălăria din mâni, altul mantaua de pe umere, un al treilea gemandanul; era în casă o adevărată răscoală.

— Hai la boierul cel bătrân, îmi zise baba Ilinca că, Doamne, de mult v-așteaptă!

Cu strângere de inimă intrai la tată-meu care mă sărută pe frunte, îmi vorbi puțin după obiceiul lui, dar vedeam eu cum se lupta să învingă o lacrimă ce i se strecura de sub gene. Iar după ce ieșii de la dânsul, baba Ilinca care se ținea grapă de mine, mă duse în camera cu merinde, unde ședeau grămădite pe polițe, cutii cu rahat, șiraguri de smochine, cozonaci, păstrămuri, sticle cu vutci și vișnapuri, și câte și mai câte, de care duceam dorul la școală.

— Na, gustă de ici, cuconașule, gustă de dincolo!... că la școală știu că vei fi mâncând pe sponci...

Ce-i drept, gândeam eu în mine, mușcând când din cozonac, când din pastramă; decât o zi la școală mai bine două acasă. Apoi intrai în odaia mea. Ce mică îmi părea odaia de când mă făcusem mare! Mă primblam acum cu pași largi printr-însa

ca un adevărat stăpân, stăpân pe faptele mele, pe timpul meu, pe somnul meu, căci eram departe de clopotul cel supărător de la școală și de pedagogii cu ochi pânditori. Era tot la locul lui patul cel larg din fundul odăiei pe care dormeam când eram mic, și la marginea căruia baba Ilinca îmi răzema scaune de frică să nu cad. Era tot soba cea fără stâlpi la gura căreia ședeam în copilărie ciunchit, ascultând poveștile ce-mi spunea în nopțile de iarnă moș Toma grădinarul. He!... cu ce drag urmăream toate năzdrăvăniile din povești, și cum mi se deșchidea mintea la lumea cea fantastică plină de zemi, de împărați și de grădini cu fructe de aur! Acuma moș Toma e ceva mai gârbovit, căci a trecut vreme la mijloc, dar tot știe să spuie cu haz despre Chipăruș-Verde-Voinic și Statu-Palmă Barbă-Cot.

Două zile de-a rândul mă îndeletnicii cu așezarea lucrurilor în odaie. În părete îmi făcui o panoplie de arme unde aninai un iartagan vechi, două pistoale ruginite, pușca ce-mi dăruise tată-meu de Anul Nou, torba, cornul și plosca vânătorească. Iar în fața armelor, în celalalt părete pe o poliță, așezai șaua, frâul, scările, pintenii și tot ce s-atinge de călărie.

Vânat și călărie! iată două cuvinte care mă fărmecau.

Cât despre călărie, numai Beiul, tretinul meu cel cu coama rotată, știe de câte ori era să m-arunce în mijlocul cânilor de la stână, dacă nu m-aș fi ținut cu amândouă mânile de coama lui. Ce-i drept, nu eram tocmai desăvârșit călăreț. Când însă puneam mâna pe pușcă și-i clănțăneam oțelele, atunci era altăceva!... Parc-o tainică frăție, o legătură de dragoste se-nchega între mine și armă; parcă-mi venea să-i strig: Surioară, cu tine n-am habar!... Apoi de multe ori o aruncam așa fără scop la ochi, mă-nțepeneam voinicește pe picioare, mă uitam pe țel, cugetând în mintea mea ce-ar fi mai greu de nimerit, un leu sau o ață de paingăn, iar când o

dam jos de la ochi, mi se părea curios să nu văd cel puțin leul culcat la pământ.

Citisem multe despre vânătorii de lei din Africa, și mă întrebam adică de ce n-aș fi eu un vânător de lei!... Un vânător de urși, cel puțin. Ce? nu-s și eu om ca dânșii?

Dar până când s-ajung să mă măsur cu urșii care nu prea foiau prin vecinătate, mă hotărâi să merg la viclenele rațe ce în adevăr foiau în stuhul de pe iaz. Nici o îndoială nu aveam că n-am să mă întorc cu torba plină. Ce-i o rață pe lângă un urs? De cu sară îmi făcui atâtea patroane, că aș fi avut de unde să stârpesc toate zburătoarele pân la una, și tot îmi păreau că nu-s de ajuns; apoi îmi pusei pușca și torba lângă căpătâi și, cu capul plin de izbânzi vânătorești, mă culcai hotărât să plec a doua zi la răsăritul soarelui. Dar ca omul ce poartă grija pornitului, în loc să mă scol la ceasul trebuitor, mă deșteptai în puterea nopții când stelele luceau mai ochioase pe ceri. Îmi aruncai torba în spate și pușca pe umăr și ieșii tiptil pe ușa din dos, spre a nu face vuiet.

Întunericul nopții, tăcerea adâncă, mă tulburară puțin; însă, gândindu-mă la vânătorii din Africa, care și ei merg noaptea la lei, îmi făcui curaj și plecai înainte. Prin grădină trecui cu pași bărbătești, deși copacii îmi păreau mai nalți decât de obicei, iar când ajunsei în câmpul gol care se întindea nesfârșit spre orizon, amestecându-se cu întunericul, simții că mi se moaie inima. Atunci îmi adusei aminte că drumul meu trecea pe lângă jităria lui Axinte care avea un zăvod mare și rău de colț, și, deși purtam pe umăr surioara cu care n-aveam habar, totuși mi-ar fi părut mai bine să înlătur gâlceava cu el. Stam astfel nehotărât, c-un gând să merg înainte și cu altul înapoi, și cine știe care din două gânduri ar fi biruit, când deodată auzii la spatele meu un glas care mă înfioră din tălpi și până-n creștet:

— Cine-i acolo?...

Mă-ntorsei iute, gata să dau foc la nevoie, când recunoscui pe moș Toma grădinarul, povestașul de la gura sobei care mă urmărise neștiind cine umblă nopatea prin grădină.

— Da bine, ce cauți pe aici, cuconașule, la vremea asta? îmi zise el cu mirare.

— Merg la vânat la iaz, moșule.

— Apoi doar să fie rața cât o față de arie, s-o nimerești acum noaptea prin întuneric.

— Moșule, știi umbla cu luntrea pe apă? îl întrebai eu schimbând vorba.

— Dă!... cât să nu mă-nec la mal ca țiganul vorba ceea mă pricep și eu.

— Hai cu mine, să-mi scoți din apă, dacă voi împușca ceva.

— Bine, cuconașule, numai de ne-ar cădea ceva în palmă.

Acum nu mai aveam nici o grijă. Eram doi și cu surioara mea, trei: puteam da piept cu cânele lui Axinte. Cânele lui Axinte, între noi fie vorbă, era un câne neprețuit, și se vede că știa deosebi oamenii buni de cei răi. Când am trecut pe dinaintea jităriei, el a prins să se gudure, să ne lingă pe mâni, să ne sară cu labele pe piept, încât moș Toma grădinarul a trebuit să-l probozească de prea necumpătatul său prieteșug, și am avut multă greutate de a-l îndupleca să nu se ieie după noi. Mărturisesc că mi-a fost rușine, gândind că un moment n-am îndrăznit eu, cogemite vânător, să mă întâlnesc singur cu cânele lui Axinte.

Ne scoboram acum la iaz... Aburi deși acopereau fața apei ca un învăliș de noapte, prin care nu străbătea nici una din ochioasele stele spre a se oglindi; iar apa dormea adânc împreună cu peștii din fund și sălbătăciunile din față.

Două oare întregi vegheai la somnul iazului, cu pușca în mâni, gata de foc, în care timp numai din când în când auzeam, ca o notă pierdută în adâncul tăcerii, câte un mic ocăit înădușit a vreunei rațe, ce cu botul sub aripă visa, se vede, de apropierea

dușmanului.

— Curând o să se reverse de ziuă, e bine să mergem pe apă, îmi zise moș Toma grădinarul.

În adevăr, o dungă albie, sfiicioasă, abia simțită, se arătă ca un dor depărtat la marginea răsăritului.

Amândoi ne suirăm într-o luntre și moș Toma grădinarul, care era priceput la toate, luă vâsla în mână și, după ce mâna luntrea înlăuntrul iazului, o opri apoi în stuh la marginea unui ochi.

— De acum fii cu luare-aminte, îmi zise el, că acuși au să înceapă a umbla dihăniile pe apă. Iar eu, plin de nerăbdare, stam pregătit să le ucid pe toate, gândindu-mă dinainte cu ce fudulie am să mă întorc acasă încărcat de vânat.

Dunga cea albie, sfiicioasă, creștea, creștea văzând cu ochii și se făcea tot mai vie, mai strălucitoare; ai fi zis că un potop de lumină căuta să năvălească asupra pământului, neștiind pe unde să apuce. Iată vârful dealurilor împrejmuitoare, iată clopotnița din sat că s-aprind de-o pară roșie, iată norii toți în flăcări, iar stelele ochioase rând pe rând se stinsese de pe bolta albăstrie. Stam față la trezirea pământului, stam să întâmpin soarele care se vestea cu atâta pompă, și mai, mai că uitasem viclenele rațe ce începură acum să bată din aripi și să-și grijască penele în culcușul lor de apă. Când, deodată, năprasnic se ridică din fundurile noroioase ale apei un strigăt aspru, lung, asurzitor, țesut cu mii de note care de care mai ascuțite, mai înțepătoare, de vuietul cărora tresări balta din fund și până-n față. Erau broaștele, care, deșteptate de somn, sărbătoreau în cor revărsatul zilei. Cât de hâde erau ele, cât de discordantă era cântarea lor, totuș această strigare de bucurie, această închinăciune la soarele ce venea să le încălzească, avea în sine ceva duios. Apoi în momentul în care soarele înfocat se înfățișă deasupra orizontului cu toată strălucirea unui stăpânitor al pământului, cântecul lor se opri tot atât de năprasnic precum începuse, ș-atunci balta deșteptată prinse să se

frământe în jurul meu. Un popr întreg de păseri furnica acum în toate părțile; bâtlanii cu cataligele lor întinse se roteau în cercuri mari deasupra apei, găinușile sprintene săreau de pe un nufăr pe nufăr, stoluri de grauri se zburătăiau prin stuh, făcându-și spaimă de vântul ce cânta prin trestii; apoi nagâți, păscari, rațe, cufundari cântau, se jucau pe apă și-n văzduh fără grijă de primejdia ce-i amenința, iar eu stam cu pușca la ochi, încurcat, bezmetecit, neștiind în ce să dau.

— Aține-te, cuconașule! strigă moș Toma la urechea mea.

Atunci două rațe grase, pântecoase, trecură ocăind deasupra capului meu.

În aceeași clipă dădui foc cu amândouă țevile, un nor de fum îmi îmbrobodi un moment vederile, iar rațele vesele de neghibăcia mea, luară, vorba ceea, haliciurile în plisc și zburară mai departe. Încă două focuri date în deșert îmi dovediră că nu e așa de ușor de a fi cineva vânător de rațe, necum de lei.

— Ferească Sfântul cât sunt de tari la pene sălbătăciunile aceste! zise moș Toma grădinarul.

— Oare nimerit-am vreuna, moșule?

— Da cum nu, mai pe toate; n-ați văzut cum curgea puful de pe ele?

Era vederat că moș Toma voia să mă mângâie de neiscusința mea, de aceea încetai de a mai da focuri, spre a nu mă rușina mai mult în ochii lui.

— Știi una, moșule, îi zisei eu; astăzi n-am noroc la vânat. Hai mai bine să ne primblăm așa pe iaz, că-i frumoasă dimineața.

— Cum poftiți, cuconașule, răspunse el; vom merge întăi la ochiul lebedei, apoi ne vom primbla pe la ostrețe [1] și pe urmă pe cărarea nuferilor. Iazu-i măricel, slavă Domnului, avem unde ne învârti.

Luntrea lungă ca o suveică luneca iute pe cărările de stuh, iar de când mă hotărâsem să las vânatul în pace, el parc-anume își bătea joc de

mine. La ochiul lebedei era tocmai mijlocul iazului. Trestiile înalte acopereau malurile de jur împrejur, așa că, nemaivăzând decât ceri și apă, mi se părea să plutesc pe luciul unei mări.

De aice înainte aleargă, dragă închipuire, căci toate orizonturile îți sunt deschise!

Câte întâmplări pe mare citisem în copilăria mea, toate îmi veneau acum în minte, toate le vedeam aievea pe bietul iaz de pe moșia părintească. Fiecare creț de apă, fiecare zbor de pasere, fiecare lovitură de lopată deștepta în mine ideea cea mare și încântătoare a nemărginirii, și-mi descoperea o lume nouă, plină de taine și de minuni. Înaintam astfel pe nesimțite, dus ca de-un vis, pe oceanul cel închipuit; sus și jos nu era decât un freamăt de revenire la viață; moș Toma grădinarul ședea într-un cot dând leneș din lopată; cine știe ce mai gândea și el!... Iar eu unul, ca să pot spune astăzi tot ce mă gândeam, ce vedeam și ce simțeam atuncea în primblarea mea fantastică, ar trebui să-ntorc mult îndărăpt minutarele vieții mele, ar trebui să revin iarăși la vârsta cea binecuvântată de 16 ani, să fiu iarăși în luntre alături cu moș Toma grădinarul pe iazul cel drăgălaș care, de frumos ce răsfrângea razele răsăritului, părea el însuși cuprins de flăcări; dar aceasta nu se poate, și nici are graiul omenesc, îngrădit prin cuvinte, puterea de a destăinui dorul nesfârșit al tinereților.

Trecusem de cărarea nuferilor, ajunsesem în dreptul stavilelor peste care apa se arunca în spume, când deodată visurile mele luară altă față dinaintea unei nouă priveliști ce-mi atrase luare-aminte.

Era o femeie care ședea pe mal ținând cu mâna întinsă o undiță aruncată în apă, și de departe cum o priveam, albă, cu forme nehotărâte în farmecul dimineții, îmi părea că-i zâna apelor. Atâta-mi trebuia ca aiurările minții mele să ajungă la culme. Lumea cea plină de taine și de minuni prin care mă

primblam de o oară mi se înfățișa acum mai frumoasă, mai încântătoare, însuflețită fiind de astă dată de minunea cea mai mare: de doi ochi femeiești.

— Cine să fie, moș Toma? întrebai eu.

— Mă tem că-i cucoana Zamfirița, vecina noastră, răspunse el. Ea vine câteodată dimineața la undit.

— Ia să mergem mai aproape de dânsa.

— Cum nu, cuconașule, că Doamne hazlie-i. Păcat că-i văduvă.

— Văduvă?... Ah!...

Moș Toma vâsli spre dânsa, iar când ajunsei în dreptul ei, simții de departe căldura a doi ochi negri, aprinși ca focul. Deși n-o cunoșteam, îmi descoperii capul dinaintea ei, iar ea îmi mulțumi zâmbind. Luntrea lunecă mai departe; cucoana Zamfirița rămase în urmă cu undița în mână ca o drăgălașă închipuire în răsăritul soarelui, iar eu mă întoarsei acasă cu torba deșartă, dar cu inima plină de cei doi ochi negri, aprinși ca focul.

II

Pe cucoana Zamfirița n-o cunoșteam, o văzusem numai o dată, nu schimbasem cu dânsa nici o vorbă; cum, dar, era să n-o iubesc? Ș-apoi era văduvă, frumoasă; desigur a fost nenorocită, a suferit, cunoștea toate ispitele vieții; ce fericire de a învinge asemine inimă! Cum gândeam astfel, mă primblam cu pași mari prin odaie, răsucindu-mi viitoarele mustețe, și feliurite planuri, care de care mai războinice îndreptate în contra cucoanei Zamfirița, așterneam în mintea mea înfierbântată. Când iată ușa se deschide și baba Ilinca cu cheile în brâu intră în odaie.

— Știi una, cuconașule, mâne e mare petrecere la cuconul Ștefănică, colea peste deal. E Sfânta Maria, ziua cucoanei d-sale. Gătițivă că aveți să mergeți și d-voastră; așa mi-a spus boierul.

Tresării de bucurie, auzind această neașteptată veste. Negreșit și cucoana Zamfirița avea să vie acolo. Prin urmare, iată ocazia să o văd, să-i vorbesc, să-i spun că o iubesc... Ah! atâta fericire în inima mea.

— Cuconașule, nu poftești puțin la camară, am niște cozonaci proaspeți, acuma scoși din cuptor?

Eram de o veselie nebună; îmi venea să cânt, să sar în sus, să sărut pe baba Ilinca, și, când e omul în așa chef, nu poate nimic refuza. M-am dus la camară și am prins să mănânc din cozonacii cei proaspeți cu atâta poftă, încât baba Ilinca, înduioșată, se uita la mine zicând:

— Sărmanul cuconaș, cât e de flămând! Se vede că rău îl mai ține la școală.

Toată ziua o petrecui într-un fel de farmec neînțeles.

Mi se părea că lumea e cu totul schimbată. O! Acuma iubeam adevărat, iubeam din toate puterile

c-un foc vecinic nestins. Și când gândesc că a fost un moment în care mă amețisem după Măriuca dascălului Gheorghie de la strana dreaptă!... Ce glumă!... Însă acum nu mai era vorba de mine; era, bineînțeles, că eu iubeam; dar oare ea?...

— Ea?

Și de ce adică nu m-ar iubi? Cine e mai de samă decât mine în toate împrejurimele locului? Cine a învățat mai multă carte? Puțin lucru e să știe cineva latinește și grecește, să fi ajuns, de pildă, în matematici până la cuadratul hipotenuzei, în istorie se știe cine a fost Xerxes și Artaxerxes, și altele și altele?... Înzestrat cum eram cu atâtea cunoștințe, nimene negreșit nu putea să ție la încercare cu mine; prin urmare, mă liniștii și în această privință. Iată că veni noaptea cu oarele ei de scumpă veghere, în care ne măsurăm adâncimele ranei și ne închinăm în taină ființei ce iubim. Ah!... Eram așa de sigur că n-am să închid ochii în acea noapte, încât nici am mai stins lumânarea în zadar. La lumină se înșiră gândurile așa de frumos!.. Cu toate aceste, nu știu cum se făcu că de la un timp șirul gândurilor mele se încurcă și oara de scumpă veghere se prefăcu în opt oare de somn bun și sănătos, așa încât a doua zi văzui sfeșnicul văduv de lumânarea care se topise întreagă, luminându-mi durerile ranei. În așteptarea plecării stam dinaintea oglinzii și-mi pieptănam părul. Eram, de altminterea, destul de mulțămit de mine, numai mustețele se îndărătnicise a rămâne cam mici, deși le întindeam și le răsuceam cu toată osârdia unui tânăr de 16 ani. Mult timp stătui la gând ce legătoare de gât să pun, și mă hotărâi pentru una roșie bătăioasă la ochi, căci roșul e culoarea amorului vecinic nestins. Apoi îmi pusei jiletca cea de zile mari, o jiletcă de catifea, iar după ce îmbrăcai surtucul cel negru, lung în poale și strâmt în mânici și mi-l potrivii bine pe trup, rămăsei încredințat că frumoasa văduvă numaidecât trebuie să închine steagul.

— Cuconașule, trăsura e gata și boierul vă așteaptă, zise baba Ilinca deschizând ușa.

Nu fără oarecare bătaie de inimă mă suii în trăsură lângă tatămeu, simțind că de astă dată are să se hotărască soarta vieții mele; dar, când să pornească caii, baba Ilinca, înălțându-se la urechea mea îmi spuse cu grăbire:

— Să știți că am pus un cozonac în buzunarul trăsurei... de-o întâmplare!

Sărmana baba Ilinca! Cea mai mare bucurie a ei era să mă îndoape.

Pe drum tată-meu, care era de felul lui scurt la vorbă, îmi lăsa tot timpul să gândesc la cucoana Zamfirița, iar leagănul trăsurei îmi înlesnea gândurile. Stam acum și chibzuiam cum să încep vorba cu ea: Sărut mâna, cucoană Zamfirița... Ce idee... Așa vorbește numai cuconul Ștefănică, care poartă giubea și fes; dar eu... eu care știu latinește... Mult stimabilă doamnă!... De când v-am văzut pentru întâia oară cu undița în mână păscuind pe malul iazului, frumoasă ca o zână născută din spuma apei, sufletul meu s-a înflăcărat de-un foc vecinic nestins!... Permiteți-mi să depun la picioarele frumuseței voastre a mea inimă și a mea viață!... Și așa mai departe, vorbe multe, înfocate, izvorâte din adâncul dragostei mele. Acum de la sine sențelege că această cuvântare putea să fie mai adăugită, mai înfrumusețată după inspirările momentului sub ochii săgetători ai frumoasei Zamfirițe; dar deocamdată temelia era. Cu lecția dar învățată pe de rost, cu speranța neclintită în legătoarea cea roșie și în cuadratul hipotenuzei, urcai scările caselor cuconului Ștefănică.

— Da, bine-ați venit!... Da, cum mai petreceți? Da cum vă aflați?... Da, sunteți sănătoși?... ne întrebau fără sfârșire cuconul Ștefănică și cucoana Marghiolița, încântați de venirea noastră.

Cuconul Ștefănică, deși bătrâior, se întinerise cât putuse de ziua onomastică a soției sale. Era

gătit c-un antereu de cutnie în ciubuce, având peste mijloc un șal lat turcesc și pe cap un fes roș cu canaf care bătea în albastru-închis. Ca toți bătrânii din vremea aceea, era bun la inimă, primitor și totdeauna glumeț; casa lui era casa lui Avram. Iar cucoana Marghiolița, câte cu două rânduri de zulufi la fiecare tâmplă, număra și ea cam multe onomastice, era bună gospodină și foarte evlavioasă, însă avea un cusur. Își cam temea bărbatul și, Doamne ferește, n-ar fi tocmit slujnice tinere în casă! După noi veni spițerul și spițereasa din târgușorul învecinat, două ființi ciudate prin neasemănarea lor; spițerul, un neamț boțit la față, cu mustețele țapoșe, pline de tabac și c-un nas întors ca o lulea deasupra căruia ședeau călare niște ochelari mari ca niște ferestre. Iar madama spițereasă c-un vergiss mein nicht în păr și un trandafir în dreptul inimii, era din contra palidă, gingașă și vecinic înamorată de lună. Parc-ar fi zis: Nu mă lăsați, că zbor în sus! După dânșii veni catihetul, apoi privighitorul de ocol legat de-o sabie în care necontenit se împiedeca, și mai la urmă cuconul Andronachi Brustur, un văduvoi între două vârse, cu ochii încrucișați, dintre care unul totdeauna pe jumătate închis, și celalalt totdeauna în lacrimi, încât se părea că râde cu unul și cu celalt plânge. De la cea întâi vedere omul acesta îmi displăcu. Avea față șireată și ochiul lui cel care plângea mă supăra când îl simțeam pironit asuprămi. Prinsei chiar să-l urăsc, de când auzisem pe unii și pe alții lăudându-l că e bogat și că împrumută bucuros prietenilor bani cu dobândă.

Toată lumea era veselă, masa sta întinsă și bogată în mijlocul antretului, iar cucoana Zamfirița nu venea. Mă simțeam nefericit și singur ca în mijlocul unui pustiu. Dar nu bine apucase gazdele să ne poftească la masă, că un duruit de trăsură se auzi la scară, și după câteva minute cucoana Zamfirița cu ochii săi învăpăiați, frumoasă și bine gătită, apăru ca un luceafăr în mijlocul nostru. Un

fior de bucurie trecu prin sală. Cuconul Ştefănică alergă spre dânsa şi-i sărută mânile cu atâta bună inimă, încât cucoana Marghioliţa nu se putu stăpâni nici chiar de ziua ei, să nu-i spuie la ureche: Te pricepi... berbantule... te pricepi... Spiţerul, catihetul, privighitorul şi cuconul Andronachi Brustur se închinară adânc, madama spiţerească o întâmpină cu cea mai gingaşă zâmbire, iar eu rămăsei pe scaun înmărmurit, uitând măcar să plec capul dinaintea ei.

Frumoasâ văduvă pe loc se făcu de gazdă; puse capela şi şalul la o parte, îşi scoase mănuşile şi prinse să ajute la trebile gospodăriei. Toate mergeau parcă altfel, de când venise ea.

La masă şedeam faţă-n faţă cu dânsa, şi nu o dată mi se înroşiră obrajii ca focul, nu o dată era să-nghit cruciş, când din întâmplare ochii noştri se întâlneau. Eram, pot să zic, deplin fericit, numai un singur lucru mă neliniştea; văzusem între mezelicuri şi supă, că un semn din ochi, un semn neînţels se schimbase între frumoasa zână şi cuconul Andronachi Brustur. Putea să fie numai o părere şi negreşit aşa a şi fost. Cu toate acestea, ochii lui Andronachi Brustur aveau o privire din ce în ce mai ciudată. Cel din dreapta lăcrăma tot mai mult, iar cel din stânga, de tare ce râdea, se-nchidea de tot. Chiar degetele lui erau neliniştite, parcă numărau parale. Ce om nesuferit!... cum ar pute o femeie să-l iubească!...

Am început să-l pândesc cu mai multă luare-aminte, dar nici o mişcare, nici un semn n-am mai surprins. Vorbea necontenit de trier, de culesul popuşoilor, iar Zamfiriţa pentru el parcă nici mai trăia pe faţa pământului. Pe la mijlocul mesei începură sănătăţile. Privighitorul, ca un obraz al cârmuirii, se crezu dator, pentru cinstea casei, să închine el cel întâi pahar în sănătatea gazdei. Apoi rând pe rând să bău în sănătatea tuturor; iar când veni rândul cucoanei Zamfiriţei entuziasmul se urcă la culme. Atunci voind a-mi pune în lucrare

planul meu de bătălie, mă ridicai în picioare, ciocnii paharul meu de al ei, și, după ce o săgetai bine cu privirile, îl băui încet până la cea din urmă picătură. De astă dată lovitura a trebuit să o pătrundă, căci ochii ei prinseră să sticlească de o veselie nespusă.

După masă intrarăm în salonul unde ne așteptau două mari tablale cu vutci și vișnapuri. Acolo se începu băutura din capăt.

— Să trăiți, cucoane Ștefănică!... Bine v-am găsit, arhon privighitor!... Și cu bine, cucoane Andronachi!... La mulți ani, cucoană Marghioliță!... și tot așa înainte până când potcapul părintelui catihet nu se mai ținea decât prin o minune de echilibru, iar cuconul Ștefănică, ca în timpul fericitelor tinerețe, se rotea când în jurul plăpândei spițerese, când în jurul frumoasei Zamfirițe. Apoi, oprindu-se deodată în fața femei lui cu mânile în șolduri, îi zise c-un aer de parapon:

— Da bine, Marghioliţo, azi e ziua ta sau ba?... Se poate să nu avem lăutari?... Alei, soro! Strigă, aleargă, poruncește degrabă, că mă furnică prin călcăie!...

Ca din pământ ieșiră trei lăutari; un scripcar, un cobzar și un naingiu. Atunci lumea se ameți cu totul; privighitorul luă pe spițerească de mână, cucocnul Ștefănică pe Zamfirița, spițerul pe cucoana Marghiolița și câteșișase înființară o mazurcă cu figuri. Jucau toți cum jucau, dar ca bătrânul cuconul Ștefănică nici unul! Picioarele-i luase vânt. Pocneau călcăiele, pârâiau podelele, răsuna sala; apoi, când se învârtea în loc, ținând pe văduvioară de mijloc strânsă la piept, ai fi zis că vântul îi poartă.

— Te pricep, berbantule... te pricep!... îi repetă din fugă iubita lui soție, care nu-l slăbea din ochi.

— Dar berbantul gâfâia sărmanul, de-i sărea pieptul din loc și, amețit cum era de vin și de joc, ar fi căzut rușinat la pământ, dacă priceputa lui

dănțuitoare n-ar fi făcut semn lăutarilor să tacă.
— De la nunta ta, Marghiolițo, n-am mai jucat așa cu chef, zise el, aruncându-se în fundul unui jilț, abia răsuflându-se... Ia vin de mă sărută aici pe obraz... știi... ca în luna de miere; că doar în curând împlinim treizeci de ani de la căsătoria noastră. Ei, ce păcat că nu mai e ce-a fost!
— Nu! Hoțule!... Nu!... Pe tine nici mort nu te cred. Văd eu cum îți joacă ochii în cap!
— Bre lăutari!... Veniți lângă mine, porunci el, scoțând din buzunar un pumn de irmilici. Vedeți voi fierăria asta? Toată v-o arurnc în cap, dacă nu-mi veți cânta, cum îmi place mie, un cântec de fond de cele bătrânești, un Ah! suflete, ah! ca să-mi aduc aminte de pe când era Marghiolița fată mare. E cam de mult de-atunci, nu-i vorbă, adause el, făcând un semn din ochi.
— Na, berbantule, na!... să-ți treacă de dorul altora, zise bătrâna cucoană Marghiolița, sărutându-l pe obraz din toată inima, așa că plăpânda spițerească, spărietă, își acoperi fața cu mânile. Erau hazlii și totdeodată duioși de văzut acești doi bătrâni bătuți pe cap de bruma iernii, cum în veselia vinului se dezmierdau ca niște copii, el suspinând după tinerețele trecute, ea nevoind a-l crede bătrân.
Lăutarii începuse acum cântecul cel de fond: Ah! suflete, ah! Era o manea de cele vechi turcești, lungă, trăgănată, în care numai un ah! ținea o jumătate de oră. Încântat, fărmecat, cuconul Ștefănică își aprinse ciubucul și se așeză îndemânatic pe jilț spre a nu pierde nici o notă din cântecul bătrânesc.
— Ce-mi spuneți voi mie, bonjuriștilor!... strigă el deodată, uitânduse țintă la mine. Atunci erau vremile cele bune, pe când se cânta Ah! suflete, ah!... Atunci era țara acoperită cu stupi de miere, cu herghelii de cai și cu turme de vite!... Na, balaurilor!... adause el, împroșcând lăutarii cu pumnul de irmilici.

Tot în momentul acela în fundul salei la o masă deosebită, ședea față-n față câte c-un pahar de vin părintele catihetul și cuconul Andronachi Brustur. Acest din urmă căuta să încredințeze pe cel dintăi că coșerul de nuiele e mai bun decât coșerul de leațuri pentru păstrarea popușoilor. Însă, din nenorocire, părintele catihet nu se gândea la coșerul de nuiele, precum nu se gândea la sfânta liturghie. Potcapul său se odihnea acum pe masă lângă vinul chihlimbariu, iar sfinția-sa, roș la față ca floarea macului, cânta pe prochimen glasul al 8-lea

Protopopu-i protopop
Și-ncă are șepte, opt,
Dară eu că-s mireanů
Să n-am una măcarů!

Atunci frumoasa Zamfiriță, văzând că lucrurile se cam întrec cu șaga, ieși în balcon, iar eu, care o urmărisem tot timpul și cu ochii și cu inima, simții că a sosit oara hotărâtoare să mă apropii de dânsa și să-i mărturisesc taina ce mă ardea.

Înserase cu desăvârșire. Era o noapte de toamnă caldă și senină, și o lună ca o ziuă. Numai unde și unde câte un mic nouraș creț se primbla ca un vis drăgălaș pe albastrul ceriului; iar pe dealurile depărtate, pierdute acum în umbră, se vedeau, ca niște luceferi pe pământ, focurile plugarilor ce-și pregăteau cina de noapte. Nici că se putea un timp mai potrivit pentru o păreche iubitoare. Îmbărbătat de vuietul petrecerii, de cântecul lăutarilor, de frumusețea sărei plecai de la locul meu din salon cu deplină încredere în mine, și mersei fără nici o împiedicare până la ușa balconului, însă când să trec pragul, să m-apropii de frumoasa văduvă, simții că mi se taie picioarele. Și doar n-avea nimic de spaimă cucoana Zamfirița; din contra, era veselă, frumoasă, atrăgătoare, însă cu toate aceste, nu știu pentru ce, aș fi dorit mai bine în momentul acela să mă aflu în gura unui leu, decât dinaintea ei. O! desigur, n-aș fi îndrăznit niciodată să trec

înfricoșatul prag, dacă nu m-ar fi chemat ea singură sub cuvânt de a-mi arăta focurile ce sclipeau în depărtare. Dar de vreme ce mă chema, de ce era să mă mai tem? Era un semn vederat că dintre toți pe mine m-a găsit mai vrednic de dragostea ei. Îmbărbătându-mi deci inima, pășii peste pragul fatal și intrai în câmpul de luptă.

— Mult stimabilă, doamnă! zisei eu, aducându-mi aminte de lecția învățată pe de rost. De când v-am văzut pentru întâia oară cu undița în mână...

— Ah! Bine zici, răspunse ea, tăindu-mi vorba, eram la undit... Ai împușcat mult vânat atunci?

— Am împușcat... cum nu... adică n-am împușcat... Dar de când v-am văzut frumoasă...

— În adevăr, a fost prea frumoasă dimineața aceea și cu noroc; am prins trei lini și o ocheană.

— Trei lini și o ocheană, repetai eu ca un ecou fără conștiință, simțind că mi se bate inima cu putere; apoi revenind la cuvântarea întreruptă, urmai cu glas tremurător:

— Frumoasă ca o zână născută din spuma apei... permiteți-mi... din foc nestins... să depun la picioarele... vieții...

O! era nesuferită starea în care mă aflam: pământul se învârtea cu mine și mintea-mi se întuneca. Cu toate aceste, ca omul răpezit o dată din deal în vale și care nu se mai poate opri, bâiguiam înainte cuvinte fără șir, și cine știe la ce capăt aș fi ieșit, dacă răutăcioasa cucoană Zamfirița, n-ar fi zbucnit deodată într-un hohot de râs atât de nebunesc, încât îmi pierdu-i cumpătul cu desăvârșire. Atunci tot ce-mi rămăsese de spus din cuvântarea pregătită pieri ca fumul din mintea mea; vederile mi se painginiră, glasul mi se stinse în piept și, mut, împrostit, rămăsei cu ochii holbați, cu gura căscată dinaintea râsului ei fără sfârșit. O! moment îngrozitor! Atunci, simțind că numi rămâne altceva de făcut decât sau să mă omor dinaintea ei, sau să fug ca un nemernic, ca să scap de această rușine nemaipomenită, mă hotărâi în

buimăceala mea, pentru fuga nemernică, și cu vorba zânei neisprăvită, dădui busta în salon, lăsând câmpul de luptă în știrea lui Dumnezeu; însă, când să trec îndărăpt pragul fatal, mă lovii nas în nas cu nesuferitul cel de Andronachi Brustur, care, după ce mă măsură un moment cu ochii lui încrucișați, se lipi de ușor, lăsându-mă să trec pe lângă el; iar în urma mea auzii două hohote amestecate, care se pierdeau în întuneric.

Salonul vuia de cântecul cel de fond: Ah! suflete, ah! Cuconul Ștefănică, răsturnat pe jilț, pufăia din ciubuc și sorbea acum din ochi pe madama spițereasa, iar eu ca un om gonit din urmă de-o potaie de lupi, alergai desperat în odaia ce mi se pregătise, întorsei cheia de două ori în broască și mă culcai. De astă dată în adevăr că n-am închis ochii noaptea întreagă, petrecând-o într-o lungă și scumpă veghere pentru a-mi măsura adâncimile ranei. Nesfârșită-mi era durerea văzând risipite într-o singură sclipeală, toate planurile de fericite ce zidisem în mintea mea necoaptă. La ce-mi slujise latineasca, legătoarea cea roșie, jiletca de catifea, în care avusesem atâta încredere, dacă nu pentru a fi marture la rușinoasa mea neizbândă, întocmai ca armele unui soldat învins, dovedite netrebnice!

A doua zi înspre zori m-am întors pe jos acasă, lăsând în urmă răspuns că m-am dus la vânat; iar baba Ilinca și-a făcut cruce când m-a văzut venind acasă singur așa de dimineață și așa schimbat la față. Trei zile de-a rândul n-am voit să pun piciorul în camera ei; trei zile de-a rândul am trăit într-un suspin și-un neastâmpăr, când iată că a patra zi baba Ilinca, care era totdeauna gazeta noutăților, intră în odaia mea, zicându-mi:

— Cuconașule, veste mare!... cucoana Zamfirița se mărită cu coconul Andronachi Brustur!

Sărmana!... nu știa câtă otravă cuvintele ei îmi vărsau în inimă!...

Această știre m-a pătruns pănă-n adâncul

măruntaielor și parc-a rupt în mine ceva. Într-adevăr, a rupt cu rădăcină cu tot din pieptul meu orice speranță de dragoste în viitor. Însă tocmai din această cauză, prin o ciudată întoarcere a inimei mele copilărești, m-am simțit mai liniștit. Îmi luasem oarecum grijile; nu mai aveam la ce să mă gândesc, ce să doresc, ce să aștept. Stătui deci un moment aiurit ca omul care nu vede decât ruini împrejurul lui și, nemaiștiind ce să fac cu timpul care acum îmi părea nemăsurat de lung și de urât, mă hotărâi să mă răzbun de viclenia femeiască asupra viclenelor rațe.

Cu ciudă luai pușca din cui, mă dusei la iaz și toată ziua dădui la focuri nenumărate, pierdute-n stuh și-n vânt, încât bietele rațe năucite nu se pricepeau de unde vine acest nevinovat potop de foc.

Când mă întorsei acasă, eram răcorit, însă de atunci și până astăzi n-am mai pus legătoare roșie, nici jiletcă de catefea.

Stejarul din Borzești

A fost odată un timp, pe când Molna și Prutul nu făceau hotar între trei țări surori, pe când bourul moldovenesc era singur stăpân pe-o țară largă, îndemănatică, locuită de-un popor ager și drept pământean. De pe atunci, deci, și până-n zilele noastre, rămas-a vorba din tată-n fiu cum că un joc de copii se încinsese odinioară pe șesul Trotușului, nu departe de satul Borzești, sub un soare frumos de primăvară. În două taberi era despărțită ceata copiilor: una înfățișa tabăra tătarilor sub comanda lui Gheorghie, un copilandru cu plete negre și cu ochii de mure, iute și neastâmpărat ca Trotușul ce se prăvale de la munți; cealaltă era tabăra moldovenilor sub comanda lui Ștefan, un copilandru cu plete blonde, cu ochii albaștri, gânditori, și cu inimă cutezătoare. Cel dintăi era fiu de țăran, cel de al doilea fiu de domn.

Ei însă se jucau la un loc pe iarba verde, în răcoarea aerului, sub stăpânirea dreaptă a soarelui de primăvară.

Și ambele taberi, înarmate până-n dinți cu puști de soc, cu săbii de șindilă, cu suliți de trestii, se băteau amarnic între ele, de clocoteau văile Trotușului și se spăriau toți graurii din tufărișuri. Iar comandanții, călări pe fugari aprigi de nuiele, alergau când la aripa dreaptă, când la aripa stângă a oștirilor înșirate, și-și îmbărbătau soldații la luptă.

A ținut cât a ținut bătălia nehotărâtă, dar, în sfârșit, copilul cel cu ochi albaștri gânditori, care avea darul de a se război moștenit de la tatăl-său, învinse pe tătari, prinse pe hanul lor, pe neastâmpăratul Gheorghie, și-l legă de-un stejar bătrân, martur de cea întăi izbândă a viitorului domn.

Apoi toți hatmanii și căpitanii lui Ștefan se adunară împrejurul stejarului și prinseră să judece pe hanul tătăresc, unii pentru vreo minge furată, alții pentru vreo cetate de hârtie dărămată, tot fapte răle ce nu puteau fi iertate; iar bietul han, cu ochii plecați în jos, își aștepta osânda, abia stăpânindu-se de râs.

În sfârșit, Ștefan, după ce ascultă părerea mai-marilor oștirii sale, zise cu sprâncenele încrețite:

— Porunca domniei-sale este să-l spânzurați de creanga cea de sus, ca să fie de pildă și altor neamuri!

Apoi nenorocitul han fu legat cu frânghie de subsuoară și ridicat pe creangă în sus în salvele puștilor de soc și în strigătele de bucurie a oștenilor învingători. Joc nebunatic, copilăresc, la care soarele, în măreția lui, se uita zâmbind, el care văzuse multe altele pe coaja noastră pământească!

• •

Dar, o Doamne, ce se aude?... Ce clocot aduc apele Trotușului de sus în jos?... Un vifor se stârnește de puterea căruia se leagănă în aer micul han tătăresc, și pământul prinde să se clatine și să sune parcă s-ar fi răsturnat stâncile cele mari de la obârșiile Trotușului. Iar în timp ce Ștefan și întreaga lui oștire stăteau nedumeriți de vuietul ce se apropia, în timp ce micul Gheorghie în brațele văzduhului se gândea la cei ce-s spânzurați aievea, deodată se văzu o ceată nenumărată de adevărați tătari venind în goana mare a cailor spre dânșii și-atunci... vai!... toți copiii, cuprinși de groază, apucară la fugă care-ncotro, uitând pe micul Gheorghie, care atârnat de creanga stejarului, zâmbea încă în nevinovăția lui, neștiutor de urgia ce-l amenința. Da! el zâmbea încă... dar atotvăzătorul soare încetă de a zâmbi, căci în acel moment o sută de săgeți, o sută de suliți se înfipseră în trupul lui. Ceriul se posomorî, frunzele și crengile copacului, pătate de sânge copilăresc, se clătinară înfiorate.

Treizeci de ani au trecut după această întâmplare, și micul Ștefan, schimbând sabia de lemn pe paloșul de oțel, se urcă de pe treaptă pe treaptă pe scara lumii, până ce ajunse să fie numit la Direptate domn țării Moldovei, înscăunat și miruit de mitropolitul Teoctist. Astfel, făcându-se însuși țiitor peste toată țara, începu viața grea și anevoioasă, tot în războaie și osteneli[2], căci țara, fiind bogată, largă și îndemănatică, deștepta setea tuturor vecinilor. Dar cu cât nevoile veneau mai grele peste dânsul, cu atât inimoșia lui creștea; și a voit Dumnezeu ca el să meargă din biruință în biruință, și numele lui să se mărească tot mai mult, încât să răzbătă peste hotarele Moldovei, departe în lumea apuseană și să răzbată prin pătura veacurilor până la noi. Iar el, domn drept credincios și pământean, de fiecare biruință înălța câte o biserică spre mărturie nepieritoare de trăinicia neamului nostru și de bunătatea lui Dumnezeu. Mulți ani domni Ștefan-vodă cel Mare în care timp așeză cu nestrămutare temelia stăpânirii noastre asupra câmpiilor Dunărei, pecetluind și sfințind această stăpânire cu sângele vărsat. Dar tot nu era liniștit. Un gând îndărătnic îl urmărea din copilărie, gândul micului Gheorghie, ucis de tătari; și oriunde s-ar fi dus, orice-ar fi făcut, chipul cel oacheș și drăgălaș i se înfățișa necontenit, cerându-i parcă răzbunare.

Iată că într-una din zile i se aduce veste că o mulțime de oaste tătărască a năvălit în țară peste apa Nistrului, pustiind pământul, răpind cârdurile de vite, dând foc satelor și girezilor de pâne, robind femeile și copiii.

Iute Ștefan își întocmi oastea și le ieși înainte la satul Lipinți. O! de astă dată, nu mai era ca acum treizeci de ani, pe șesul Trotușului, la stejarul din Borzești; era o adevărată bătălie cu tătarii. Ștefan cel blond cu ochii albaștri gânditori, călărea, nu ca atunci pe o nuia de alun, ci un cal aprig de soi moldovenesc[3] și alerga ca un fulger la toate

punctele de bătaie, vârându-se unde primejdia era mai mare.

Şi-n loc de săbii de lemn, se-ncrucişau acum săbii de fier, şi-n loc de puşti de soc, detunau tunuri de schijă, încât se-nnegrea văzduhul de fum, de uneori nu se mai vedea om cu om. Până-n ceri se înălţa răsunetul restriştei de pe pământ; iar tătărimea, cuprinsă din două părţi, se măcina şi se mistuia ca pleava într-un vârtej de două furtuni ce se ciocnesc. Roş era soarele sus ca în timp de grea cumpănă, roş era pământul jos de sângele ce gâlgăia. Dar sufletul bătăliei, acel ce vedea şi stăpânea toate era chipul blond al lui Ştefan, care se arăta pretutindene ca o icoană de îmbărbătare, dând inimă oştenilor lui şi făcându-i să meargă la biruinţă sigură.

Şi, în adevăr, sigură şi desăvârşită a fost biruinţa moldovenilor, căci n-apucase a asfinţi soarele şi întreaga urdie tătărească a fost sfărâmată şi robită, prinzându-se pe însuşi şeful lor, fiul hanului tătăresc de peste Volga.

Iar Ştefan a dat laudă lui Dumnezeu şi a trimis sol de bucurie soţiei Evdochia, sora ţarului Simeon.

Apoi nu trecu mult timp după aceasta şi auzind bătrânul han de peste Volga despre nimicirea oştirii sale la Lipinţi trimise lui Ştefan soli încărcaţi cu odoare pentru răscumpărarea fiului său din robie, iar Ştefan răspunse solilor că-i va da drumul dacă se vor învoi la aceasta mai-marii oştirilor lui, care au a fi adunaţi şi întrebaţi pe malul Trotuşului la satul Borzeştii.

Era o zi frumoasă, o adevărată zi de primăvară, ziua în care Ştefan îşi adună hatmanii şi căpitanii pe malul Trotuşului sub bătrânul stejar unde micul Gheorghie fusese ucis de tătari.

Trist părea acum copacul şi gârbovit atât de povara celor treizeci de ani trecuţi peste creştetul lui, cum şi de amintirea dureroasă a faptului ce l-a însângerat. De altfel, nimic nu era schimbat; acelaş

câmp verde înflorit, aceleași ape iuți și neastâmpărate ale Trotușului, care curg fără repaos pe așternutul lor de prund, acelaș soare dulce și zâmbitor care a dezmierdat odinioară jocul cel nebunatic de copii. De acelaș stejar sta acum legat un adevărat tătar, fiul hanului Mengli Gherei de peste Volga, și roată împrejurul lui erau mai marii oștirilor lui Ștefan: hatmanul Arbore, hatmanul Șendrea, aprodul Purice, logofătul Tăutu, vornicul Boldur și alți mulți oșteni și oameni de frunte; iar în mijlocul lor, drept în fața tătarului, sta însuși Ștefan, copilandrul de odinioară peste capul căruia de asemenea trecuseră cei treizeci de ani ce au gârbovit stejarul, însă din mlădița de copil crescuse acum un alt stejar mai falnic, cu ramuri întinse de la munți și până la mare, la umbra cărora se adăpostea un popor întreg de plugari și de oșteni. Iar mai la o parte stăteau solii lui Mengli Gherei cu darurile de peste Volga.

— Voi, hatmani și căpitani! zise Ștefan, încrețind din sprincene; v-am adunat aice ca să dau în judecata voastră pe fiul hanului tătăresc, și să hotărâți voi înșivă de i se cuvine iertare sau pedeapsă. Sunt acum treizeci de ani, eram mic și mă jucam sub acest stejar bătrân c-un copil Gheorghie din Borzești, când deodată năvăli fără veste asupra noastră Mengli Gherei, hanul tătarilor de peste Volga, cu o urdie nenumărată, și ucise fără milă pe nevinovatul Gheorghie. Iată că acum, cu ajutorul vostru și a lui Dumnezeu, fiul aceluiaș han a căzut prins în mânile noastre, după ce și el ne-a călcat țara fără dreptate, a ars mulțime de holde și sate, a ucis mulțime de femei și de copii. Părintele său ne trimite soli și daruri pentru răscumpărarea lui. Las la voia și înțelepciunea voastră să hotărâți ce i se cuvine!

Atunci toate frunțile se posomorâră, toți ochii se pironiră asupra tătarului, care în acel moment avu neauzita obrăznicie să scuipe asupra moldovenilor făcându-i câni; iar bătrânul hatman Arbore zise

următoarele:

— Măria-ta!... N-am avea ce face cu viața acestui tătar ce ne batjocorește, căci țara s-a adăpat cu îndestul sânge păgânesc, și sângele unuia mai mult n-ar spori întru nimic roada pământului nostru. Dar acest unul este fiul hanului tătăresc, și măria-ta, care te lupți de atâția ani pentru întemerea neamului nostru, ești dator să faci dintr-însul pildă, ca să meargă vestea peste cele patru hotare ale țării, cum că oricine samănă moarte pe pământul nostru, moarte culege!

Atunci toți într-un glas strigară: La moarte, la moarte!... Iar Ștefan, întorcându-se cătră solii lui Mengli Gherei, le zise:

— Duceți-vă cu daruri, cu tot la stăpânul vostru și spuneți-i: că atât de mult s-a scumpit capul fiului său prin sângele creștinesc ce-a vărsat, încât el nu are îndestulă avere să-l poată răscumpăra. Iar dacă vrea să-l întâlnească în locul unde s-a dus, atunci să se încumăteze să ne calce hotarele!

Apoi, după ordinul lui, fiul vestitului han tătăresc Mengli Gherei de peste Volga, stăpânul Crimeei și al Ucrainei, spaima polonilor și a moscoviților, fu ridicat în sus cu mânile legate la spate și spânzurat de aceeași creangă de care se legăna odinioară micul Gheorghie, când fu străpuns de săgețile tătărești; ș-atunci surlele, trâmbițele și darabanele îi făcură cinstea cea de pe urmă, și o salvă puternică de sinețe, împrăștiind vestea morții lui, făcură să salte apele Trotușului.

Iar Ștefan, judecând că bătrânul stejar și-a îndeplinit menirea, deoarece frunzele și ramurile lui cu sânge au fost spălate, a poruncit să i se dea foc, și-n locu-i a zidit, în amintirea tovarășului său din copilărie, o biserică cu hramul Sfântului Gheorghie.

De atunci și pănă azi multe s-au întâmplat, căci patru sute de ani trecut-au peste țară, întovărășiți de voi și nevoi, dar încă și astăzi, când merg

călătorii să viziteze biserica cea neagră din Borzești, simt o tainică strângere de inimă, aducându-și aminte că pe acele lespezi de piatră a călcat odinioară piciorul lui Ștefan, care a fost sufletul de viață, cheagul neamului românesc, și astăzi încă ochii lor parcă văd răsărind din întunecimea bolților marea lui umbră care de acum va pluti peste noi în adânca viitorime ca un spirit proteguitor.

Sfântul Andrei

Făceți cruci mântuitoare,
Căci e noaptea-ngrozitoare,
Noaptea Sfântului Andrei.
(Alecsandri)

Într-una din zile îmi luai pușca din cui, pușca cea cu noroc, mi-o grijii bine, îmi așezai cele trebuitoare la torbă, apoi zisei să-mi puie șargul la sanie. Deși cam înserase, însă până la moșia vecinului meu Neagu, unde se pregătea o vânătoare de cerbi, era numai o fugă de cal și puteam ajunge înainte de noapte. Ion, o slugă veche, pe care o aveam moștenire de la tata, intră atunci în odaie, se scărpină în cap, tuși, își drese glasul după obicei, apoi cu un aer sfiicios îmi zise:

— E cam târziu, cuconașule, de plecat; o să înnoptați pe drum. Nu-i mai bine să vă lăsați pe mâni?

— Auzi vorbă!... Și de ce m-aș teme?... Vremea e liniștită, drumul bun, și șargul iute de picior.

— Așa este, însă mă veți ierta să vă spun că mâni e Sfântul Andrei.

— Ei și?...

— Apoi, dă?... nopatea înspre Sfântul Andrei știți că umblă lupii în potaie, și Doamne ferește să-i întâlnească cineva.

— Am eu cu ce să-i întâmpin.

— Cuconașule, mă iertați, zău, de îndrăzneală, dar nu vă sfătuiesc. Sunt bătrân, am văzut multe. Se mai zice că înspre Sfântul Andrei umblă și strigoii pe la răspinteni, pe la zăvoaie, pe la iazuri. Iaca bine că-mi aduc aminte! îmi veți da voie să ung încuitoarele ușilor cu usturoi [1], precum făceam pe vremea răposatului d-voastră părinte, Dumnezeu să-l ierte...

Un hohot de râs zbucni din pieptul meu.

— Zi să-mi puie șargul mai răpede.

— Aveți să treceți pe la moara cea de vânt, unde strigoii macină făină. Acolo nu-i loc curat.

— Hai, fă ce-ți spun!

Mai aveți cornul cel de luncă, hațaș de lupi, și unde se încrucișează drumurile; se zice că adeseori noaptea pe la cântători se aud bocete în pădure.

— Fugi răpede!...

Ion, scărpinându-se în cap, ieși gânditor. Dar până când să-mi puie calul la sanie, îmi luai pușca și torba lângă mine, îmi aprinsei luleaua cea de vânat și mă întinsei leneș pe o canapea.

*

Șargul meu sprinten și spornic la mers alerga acum pe câmpia albă, ca o nălucă ce fuge de umbra ei. Două doruri care din inima stăpânului trecuse într-a lui, îl mânau din urmă. Unul era dorul vânatului, patimă a mea din copilărie, celalalt dorul Elenei, fiica lui Neagu, cea mai frumoasă fată din împrejurimi. Dar, cât fugeam eu de iute, ziua fugea și mai iute, încât în dreptul morii de vânt noaptea mă și întâmpină. Deodată sania mea se sprăvăli.

Ha! gândii eu în mine, s-a întâlnit graba cu zăbava. Ion ar fi zis că-i pricina locului celui necurat. Îmi așezai sania pe tălpi, mă scuturai de zăpadă și plecai și mai grăbit.

Pe la cornul cel de luncă un lup bătrân cu o coadă cât un măturoi îmi curmezișí drumul. Îi dădui un foc din fugă ca să nu zică că a trecut fără cinstea cuvenită pe lângă un vânător, însă el numai va fi știind de i-a rămas cojocul întreg sau ciuruit.

Iată zării curțile nalte ale lui Neagu, a căror ferestre luminate străluceau în întunericul nopții ca niște ochi fantastici.

În câteva minute ajunsei la scară.

Dar ce întâmplare!... Pe scări erau întinse covoare și, de sunetul muzicei, răsunau zidurile.

Elena, albă la față ca zăpada, îmbrăcată în haine de mireasă, ținea de mână pe un tânăr nalt și uscăcios, și o mulțime de lume se îngrămădea în jurul lor. Era negreșit mirele ei, căci avea un smoc mare de peteală la piept și se uita cu îndrăzneală în ochii ei. De unde a ieșit acest tânăr nalt și uscăcios pe care niciodată nu l-am văzut?... Și cum de s-a făcut această nuntă cu așa taină și așa grabă? Eu care credeam că am tot timpul să mă codesc?... Lucrul îmi părea neînțeles, dar era adevărat.

Bătrânul Neagu cu zâmbetul pe buze mă întâmpină, zicându-mi:

— Bine ai venit între noi, vecine; astăzi nunta, mâni vânatul.

Cu inima strânsă mă apropiei de Elena pentru a-i zice câteva cuvinte de urare, însă numai fruntea mea se aplecă dinaintea ei, iar vorbele îmi amorțiră pe limbă. Elena atunci se uită lung la mine, parcă mi-ar fi gâcit durerea, apoi lunecând pe strălucitoarele parchete se amestecă în mulțimea ce se învârtea prin saloanele pline de lumină.

Nu știu dacă în noaptea aceea am închis ochii sau nu, într-atâta îmi era capul de amețit; dar a doua zi știu că am fost cel dintâi în picioare, când a sunat cornul vânătoresc. Unul câte unul se adunară toți oaspeții cu puștile pe umăr gata de plecare, când iată că mireasa, călare pe un cal alb ca și dânsa, se arătă în mijlocul nostru.

— Cine va ucide cerbul cel mare, craiul codrului, zise ea, îndreptându-și ochii spre mine, aceluia va fi această năframă țesută de însuși mâna mea!

Toți ne plecarăm dinaintea ei; toți doream scumpa năframă. Ajuns în pădure, mă așezai la o ruptură de părău așteptând să-mi vie cerbul, când deodată auzii cânii lătrând pe urma vânatului. Creștea, creștea vuietul mereu; pârâiau vreascurile, tresăreau tufarii, tresărea și inima mea. Ah! Iată craiul codrului, țintat în frunte, cu coarnele rămuroase ca crengile unui stejar. El se opri în fața

mea cu ochii fioroși și prinse să scurme pământul. Ce fericire!... Năframa va fi a mea. Îl luai la ochi și dădui foc. Dar tot atunci ca prin vis văzui pe Elena călare pe calul ei alb trecând ca un fulger îndărăptul cerbului, și un țipet de durere umplu pădurea. Alergai cu grăbire la locul unde credeam că a căzut cerbul, și ce găsii?... Găsii pe Elena la pământ, scăldată în sânge și fără suflare!

O! ceas rău!... O! blestem a lui Dumnezeu!... Cine ar putea spune desperarea ce simții în acel moment, văzându-mă ucigaș fără voie a ființei celei mai scumpe inimii mele. Era albă și frumoasă, sărmana, ca în sara cununiei, cu ochii nemișcați, dar ațintiți asupra mea, cu buzele întredeschise, parc-ar fi voit să mă mustre de răul ce-i făcusem, iar calul ei alb necheza, de clocotea pădurea. Nenorocit, apucai de-a dreptul prin codru ca să scap nu de pedeapsa oamenilor, ci de însuși cugetul meu, dar abia făcusem câțiva pași că mirele ei cel nalt și uscăcios ieși ca din pământ, întovărășit de vătăjei, dorobanți, călărași, și mă încunjură.

— Iată ucigașul! strigă el, arătându-mă cu degetul, un deget lung, uscat, înspăimântător, parcă era degetul destinului; iar eu, gârbovit de greutatea învinovățirii, plecai fruntea și mă lăsai prins.

Greu suie cineva scările măririlor lumești, dar ușor le coboară. N-a trebuit decât o singură clipeală ca să fiu aruncat tocmai la fund, în noroiul unde mucezesc făcătorii-de-rele... Închis, tuns la cap, îmbrăcat în haine proaste, hrănit cu mâncăruri de gloată, obosit de nopțile fără somn, mă întrebam uneori de-i un vis ce fac sau o adevărată bătaie de joc a soartei, și mintea mi se rătăcea într-atâta, încât mai-mai mă credeam însumi vinovat. Când veni ziua judecății, fui introdus într-o sală mare ticsită de privitori. Sute de ochi se ațintiră asupra mea, ochi fără milă, care căutau să găsească în brazdele feței mele urmele crimei, și în această

mulțime adunată ca la sărbătoare, recunoscui mulți bărbați, multe domnișoare care cu câtva timp mai înainte mi-ar fi întins cu bucurie o mână prietenească. Ce era schimbat în mine?... Nimic; numai sticla prin care mă privea lumea era schimbată... era sticla cea mincinoasă a năpăstii!

— Zece ani de închisoare... rostiră în glas mare judecătorii cu fețele posomorâte, îmbrăcați în haine cernite ca la înmormântare. Apoi damele și domnișoarele își luară lornetele de la ochi, își dreseră creții de la rochii și, zâmbind cu gingășie în dreapta și-n stânga, în semn de ziua bună, plecară mulțămite că au petrecut câteva oare cu interes; iar eu cu inimă împietrită mă întorsei pe zece ani la locuința ce-mi pregătise dreptatea omenească.

Cât timp oi fi stat acolo între păreții osândei nu știu, căci nu m-am ostenit să măsur timpul; dar știu că într-o zi spre amurg veni temnicerul și-mi zise:

— Măria-sa domnul a binevoit să te ierte pentru ziua de mâni a Anului Nou!

Anul Nou!... Măria-sa a binevoit să mă ierte!... Curios, această veste nu-mi făcu nici o bucurie. Văzând însă că ușa temniței se deschide, ieșii fără să știu încotro mă duc. Eram pe stradă. Casele cele nalte cu balcoanele de fier, droștele care se-ncrucișau în fuga cailor, îmi amintiră că așa case, așa droște am avut și eu odată. Oare le mai am și acuma? îmi zisei; dar în starea în care mă aflam îmi era cu neputință să dezleg această întrebare.

O lume nebună foia în toate părțile; căci Anul Nou se primbla pe strade cu sunete de clopoței, cu vuiete de buhai, cu pocnete de bici, sărbătorit, cântat de sute de oameni care colindau cu plugul pe la casele creștinești:

Aho! Aho! plugul cu 12 boi,
Boi, bourei
În coade cudălbei,
În frunte țintați,
În coarne înfierați,

Mânați măi, hăi, hăi, hăi!
Iar când dădea bacșișul bun în palma colăierului, atunci adăuga:
Să vă deie Dumnezeu
Câte paie sus pe casă
Atâția galbeni pe masă,
Câți cărbuni în cel cuptior
Atâția mândri gonitori,
Câte fire în manta
Atâtea vite a făta.
Mânați măi! hăi! hăi!

Mă amestecai și eu într-o ceată de flăcăi și o pornii cu colinda pe la case. Aveam oare altceva de făcut? Dar, lucru neașteptat, între colăieri întâlnii pe feciorul meu Ion cu o talancă în mână, sunând și strigând cât îl lua gura: Mânați măi! hăi! hăi!....

Era gras și rumăn la față ca un om netrecut prin mâna judecătorilor. Mă uitai drept în ochii lui, însă el nu mă cunoscu, tuns și ras cum eram și îmbrăcat în haine de rând.

— Se vede că-ți merge bine, îi zisei eu prefăcându-mi glasul.

— Ce fel?...

— Ai dat peste stăpân bun.

— Ba n-am defel.

— Da ce s-a făcut stăpânul tău?

Ion se scărpină în cap, tuși, oftă după obiceiul lui când avea ceva vajnic de spus, apoi apropiindu-se de mine îmi spuse:

— Vrei să știi numaidecât?

— Aș dori, căci am auzit multe de toate.

— Ei bine, a murit!...

— Ce vorbă!...

— Da, cum îți spun; a plecat fără să mă asculte într-o sară înspre Sfântul Andrei la moșia lui Neagu unde-l ducea dorul duducăi Elenei și la moara de vânt, știi la locul cel necurat, i s-a răsturnat sania, i-a fugit calul, iar pe dânsul l-au luat Ielele prin văzduh așa de repede și așa de sus, că numai ce-a căzut mort în poarta curții lui

Neagu.

— Dumnezeu să-l ierte! îi răspunsei eu cu o prefăcută părere de rău. Dar, dacă s-ar întâmpla să-l vezi, ce-ai zice?

— Zic că mai degrabă îmi va crește barbă în palmă decât să se întâmple una ca aceasta, afară numai dacă ucigă-l crucea îi va lua chipul. Ei! numai eu știu cât am plâns la înmormântarea lui, căci fusese bun stăpân, sărmanul!

— Sărmanul!... repetai și eu cam în bătaie de joc. Dar duduca Elena ce s-a făcut?

— Duduca Elena nu i-a dus dorul multă vreme, căci s-a măritat c-un tânăr subțire și uscat, de te prevezi printr-însul. Nu știu ce a gândit de s-a împărechet cu așa o coadă de bici.

— Și?...

— Cum și?...

— Nu s-a mai întâmplat nimic?

— Ce să se întâmple?

— Duduca Elena nu a...

Atunci Ion prinse să sune din talancă ca un zălud strigând dinaintea unei ferestre:

Mânați măi! hăi! hăi!
Iar morarul meșter bun
Alerga ca un nebun
Și striga mereu, striga:
Na, na, na, morișcă, na!
Morișca hodorogea
Și prin apă tot fugea.
Mânați măi! hăi! hăi!

Eram într-o curte boierească pe balconul de sub ferestrele salonului. Mă uitam și eu pe fereastră; era un bal mare din lumea cea mare. Doamne, ce podoabe!... Ce bogății... Numai cu cerceii unei duduci, câte văduve scăpătate ai fi putut adăposti de frig și de foame! Dar acolo strigătul săracilor nu pătrunde; e numai locul fericiților. Ce deosebire între ei și mine?... Eu, gârbovit sub rușinea unei osânde, scos din lume ca un dezmoștenit, așteptând, lipit de fereastră, pomana ce se aruncă

cerșitorilor, ei, veseli, bogați, nepăsători de greutățile vieții, îmbătați de sunetul muzicei în saloanele luminate. Și doar numai un părete ne despărțea. Așa am fost și eu odată și nu-i de mult de atuncea, dar ce-a fost și nu mai este e ca dunga fulgerului care nu lasă urmă pe ceri. Și e tot lume cunoscută aice... Iată un tânăr care-și petrece viața la oglindă între pomezi, peptini și cimbistre ; păpușă înzestrată cu darul vorbei. Nici vra să știe de gerul de-afară. O! parcă și cu el aș vrea să schimb acuma!

Iată un altul, răpezit cu aprinderea frigurilor în vârtejul jocului. Pe fața lui se văd urmele patimilor ce l-au secătuit fără vreme. Duce o viață plină de neastâmpăr, de joc de cărți, de amor și de dueluri. Sfârșiva bine, sfârși-va rău, nu-i pasă, căci la nevoie îi rămâne sinuciderea. Apoi privirile mele se opriră asupra unei dănțuitoare, a cărui trup se îndoia molatic pe brațul ce-i cuprindea mijlocul. Suflet plăpând, visător și vecinic nedespărțit. A fugit cu Petru ca să scape de părinți, a fugit cu Vasile, ca să scape de Petru, și acum e gata să fugă cu Sandu, ca să scape de Vasile. Nimeni nu știe ca dânsa să prețuiască credința pritenilor de casă. Dar cea mai atrăgătoare figură e a doamnei care stă colo, aburită de joc, răcorindu-se cu evantaiul; figură de creolă, cu ochii învăpăiați și cu buzele însetate. Ce trup!... Ce frumusețe!... Cât despre trup, o voi artiștilor!... n-aveți ce bănui; mai tot e pe față, numai picioroușele cele mici parc-ar vroi uneori să s-ascundă de ochii pofticioși, dar numai par, căci, nerăbdătoare cum sunt, numaidecât se ivesc de sub tainicul văl. Nici una nu are în juru-i atâția suspinători ca dânsa. Iorgu, unul dintre cei mai statornici, are dreptul încuviințat și netăgăduit de a-i săruta mâna până la încheietura brațului, în timp ce drepturile lui Petru se întind mai departe... până la cot; iar Sandu, fericitul Sandu, se bucură de toată lungimea brațului până la umăr. O! ce n-ar da ceilalți doi să poată, întocmai ca răzeșii cei

lacomi de proprietate, să strămute mai departe brazda stăpânirii lor! Apoi colo pe cele scaune înșirate văd un șir de bărbați însurați, figuri naive, casnice paravane în dosul cărora tot satul știe ce se petrece, afară de ei. Dar ce zic eu?... Fiecare, rând pe rând, unul mai târziu, altul mai devreme, a aflat ce se petrece, și l-a durut poate la început, cum doare pe copil măseaua care crește, dar acum, ca și măselele crescute gata, nu-l mai supără.

Dar, Dumnezeule!... Ce văd?... Tânărul cel nalt, uscăcios, a cărui deget se îndreptase odinioară spre mine înfierându-mă ca ucigaș, iată-l, iată-l, la braț cu... Dar nu se poate... e un vis, o nălucire...

— Ioane!, strigai eu simțind că mi se painjinesc ochii; cine-s cei doi?... însă Ion, așteptând bacșișul, striga cât îl lua gura:

Iar lelea morăriță,
Bună meșteriță,
Cu cojițe, cu tărâțe
Prinse moara de cosițe
Ș-o apucă de călcăi
Ș-o puse pe căpătăi.
Mânați măi! hăi! hăi!

În acelaș moment un lacheu galonat și mănușat ieși afară și ne huidui. Ion fugi pleoștit ca cânele, cărui, în loc de-un os, i se aruncă o piatră. În zadar îl căutai pintre colăierii ce se depărtau în grabă de la casa binecuvântată, în zadar prin numărul trecătorilor ce se încrucișau pe stradă. Ion se făcuse nevăzut.

Atunci mi-am adus aminte că, pe când eram și eu om ca toți oamenii, adică pe când aveam sub stăpânirea mea șargul cel credincios care-mi știa gândul, mergeam de la țară la târg și de la târg la țară, cât ai bate din palme. De ce nu m-aș duce acum pe jos la țară; depărtarea nu era de spăriet.

Ș-apoi mai era oare a mea moșia părintească, cu livada părintească, cu casa părintească, între păreții căreia am deschis ochii, sau nu?... Fără să stau mai mult la gând, mă îndrumai spre moșie cu bățul în

mână și cu căciula îndesată pe urechi.

Pe câmp, cât cuprindeai cu ochii, se vedea albind zăpada ca un ștergar alb nemărginit, iar pe luciul ei se jucau razele lunei pline. Altădată mi-ar fi plăcut această priveliște a nopții cu liniștea ei, cu tainele ei, însă acum nimic nu mai pătrundea în inima mea, nici bucurie, nici durere. Mergeam spre casa unde m-am născut, ca un om ce nu are nici un gând, nici un dor, nici o amintire; mergeam călăuzit de Calea robilor și parcă totuna îmi era să ajung sau să nu ajung.

Iată că într-un târziu, pe la cântatul cucoșilor, zării în depărtare o lumină înspre miazănoapte. Era frumoasă, dar neliniștitoare lumina ceea, căci venea în dreptul moșiei mele, și văzând cu ochii se întindea pe ceri ca o perdea înfocată ce întuneca strălucirea lunei. Iar pe perdea păreau țesute mii de flori fantastice care necontenit se mișcau și se schimbau, prefăcându-se când în roți de curcubei ce se învârteau pe osii nevăzute, când în largi evantaiuri care se-nchideau și iar se deschideau, când în coloane uriașe pe vârful cărora părea că se razimă bolta ceriului. Apoi din când în când se ridica în sus, ca dintr-o gură de vulcan, câte un roi puternic de scântei, care, desfăcându-se, cădeau apoi pe zăpadă ca o ploaie măruntă de diamante. Ce să fi fost oare?... Era numai zarea înșelătoare de la miazănoapte, care uneori s-arată și la noi sau vreun foc aievea? Îmi grăbii pașii și ajunsei la obârșia luminei ce îmbrobodea ceriul.

Erau casele mele care ardeau; case mari cu două rânduri, pline de tot avutul părintesc. Ce priveliște, Dumnezeule!... Alții ar fi scos din piept țipetele desperate, ar fi vărsat șiroaie de lacrimi, și-ar fi smuls părul din cap, eu însă eram răce ca de gheață; parcă priveam casa altuia cum ardea. După câte suferisem, ce putea să mai simtă biata inima mea! Ieșeau suluri de foc prin ferestre ca niște limbi de șerpi, pocneau geamurile, se risipea acoperământul, și fumul se ridica în vârtejuri parc-

ar fi voit să cuprindă pământul. Tot satul era adunat cu topoare, cu scări, cu cofe de apă, căutând să stăpânească focul, dar munca lor era zadarnică. Mă amestecai printre oamenii care lucrau, oameni pe care-i știam de copii, născuți și crescuți în sat, și, lucru nemaipomenit, nici unul nu mă cunoștea. Parcă nici aș fi fost vreodată stăpânul lor. Și cum stam și priveam la lupta flăcărilor, răzleț, străin între ai mei, îmi venea să râd, îmi venea să cânt, și, pentru ami bate joc de soarta ce mă prigonea, luai cu însăși mâna mea un cărbune de la focul ce-mi topea avutul și-mi aprinsei luleaua. Atunci auzii un nechez care-mi străbătu urechile. Era glasul șargului care cerea ajutor. Alergai la el, îl dezlegai de la iesle tocmai în momentul când era să se risipiească grajdiul asupra lui, iute îl înhămai la săniuța cea sprintenă care sta afară ferită de foc, și, fără ca nimene să-mi zică un cuvânt, deși toți mă priveau, mă suii în săniuță și plecai... Încotro plecai?... Pe drumul mare care ducea la curtea lui Neagu, drum de atâtea ori bătut de picioarele șargului. Ce era să fac acolo?... Șargul singur știa, dar fugea de-i scăpărau potcoavele.

Focul din urmă, luna din ceri, zăpada de pe pământ îmi luminau calea ca ziua, iar dinaintea mea pe șesul alb și tăcut se vedeau aripele unei mori de vânt care se roteau în depărtare ca niște brațe Łde¤ urieși, singura mișcare în somnul pământului. Era moara necurată despre care vorbise Ion. Când ajunsei în dreptul ei, îmi adusei aminte că mă prăvălisem în sara spre Sfântul Andrei, dar nu bine-mi fulgerase această amintire prin cap, că săniuța se răsturnă, calul se făcu nevăzut, iar eu rămăsei singur fără nici o apărare în mijlocul câmpului. Nu pierdui cumpătul și intrai în moară, singurul adăpost ce-mi rămăsese contra dihăniilor de noapte. Deși moara era pustie și colindată, după spusa lui Ion, de duhuri necurate, totuși nu-mi era frică să petrec noaptea într-însa,

căci nu credeam în năluci, stafii și strigoi. Obosit cum eram de drumul ce făcusem, mă tupilai într-un colț și... de aici înainte nu mai știu bine... ori că somnul mă cuprinsese și visam, ori că vedeam aievea, dar deodată mi se păru că moara umblă și că e plină de oameni. Unii ciocăneau la măsele, alții turnau în coș, alții umpleau sacii, iar roțile se-nvârteau cu o iuțeală, de fumega făina și se cutremurau păreții. Și ce ciudați mai erau oamenii aceia!... Unii aveau unghii la degete ca mâțele, alții copite ca de țap, alții nările și bărbia tăiete în două ca la zăvozi, și toți aveau cozi și ochi scurși, de li se vedeau creierii prin orbitele deșarte.

Dar pe când era vuietul mai mare și măcinișul mai înfierbântat, deodată ușa morii se deschise și o femeie naltă, despletită, îmbrăcată în haine albe, se arătă pe prag. La vederea ei moara stătu pe loc, nălucile dispărură ca prin minune, iar ea, înaintând spre mine, îmi zise cu blândețe:

— Nu te teme, eu cunosc drumul la curtea lui Neagu și voi să te scap de primejdii; vino cu mine, numai de nimic să nu te miri, de nimic să nu mă-ntrebi și mâna pe mine să nu pui.

Supus ca omul ce nu are nici o voință, plecai alături cu dânsa pe drumul ce duce la curtea lui Neagu. Glasul ei îmi părea cunoscut, dar nu-mi aduceam aminte a cui era. Mergeam iute, foarte iute, grăbiți fiind amândoi, și, de ce mergeam, de ce mă simțeam mai ușor. La cornul de luncă îmi ieși înainte lupul cel cu coada cât un măturoi și astă dată parc-ar fi voit să se puie la ceartă cu mine; însă la un semn al ei, lupul scăpără și se făcu nevăzut. Mergeam, mergeam pe șesul întins, parcă mă împingea cineva din urmă, și tălpile mele abia atingeau pământul, iar de la o vreme parcă nu mai mergeam, ci lunecam. Deodată mă trezii în fața unei ape mari, fără luntre, fără pod, fără mal de ceea parte. Nehotărât, mă oprii un moment în loc și mă uitai pentru întâia oară în fața ei; îmi păru așa de frumoasă călăuza mea, că parcă m-aș fi dus

cu dânsa pănă la capătul lumii. La un semn al ei intrai cu bărbăție în apă. Dar, o minune!... trupul meu nu se scufundă, picioarele mele nu se udară, ci întocmai ca paserea care rade apa cu aripile, așa de sigur și așa de iute lunecam și eu deasupra apei. Apoi încet, încet mă ridicai în slavă și mă urcai, tot mă urcai până ce străbătui dincolo de nouri. Depărtările se nimiceau dinaintea mea. Căpătasem darul de a zbura, și-mi venea să cred că, de când eram pe lume, nu mai mersesem altfel, într-atâta îmi părea ușor și firesc de a pluti în văzduh. Apoi îmi aruncai privirea în jos asupra pământului care se învârtea sub picioarele mele ca un glob nemernic, pierdut în noianul întunericului, și așa un dispreț îmi veni în suflet despre cele ce se petrec acolo unde toți vor să fie stăpâni, uitând că moartea e singura stăpână, încât, dacă nu mi-ar fi fost rușine de tovărășița mea de zbor, aș fi trântit un hohot de râs.

Ce-mi păsa acuma de judecătorii care mă osândise, de casele caremi arsese, de nălucile din moară?... Îmi căzuse perdeaua de pe ochi și toate le vedeam și le înțelegeam.

Mă uitam acum la soare fără să clipesc, și câți alți sori ca dânsul de-o mie de ori mai mari și mai frumoși vedeam rotindu-se în spațiu, sori albaștri, galbeni, verzi, ochi ai ceriului, care de când lumea tot sau rotit și s-or roti. Iată și colo luna nopților pământești, luna poeților, luna lunaticilor, luna cânilor lătrători, slugă bicisnică a pământului. Ce fir de năsip!...

Dintr-o singură privire străbăteam toată urzeala lumii; auzeam creșterea ierbii, înțelegeam taina vieții, atingeam firele ce leagă stelele între ele, vedeam boldul care dă mișcarea, simțeam timpul stătător; ce zic? Eu însumi făceam parte din acele fire, din acele stele, eram văz, eram auz, eram mișcare, eram toate, căci toate o dată le cuprindeam. Și frumoase erau aceste făpturi și simple și ușoare, că orice minte le-ar fi priceput.

Dar mai presus de orișice era călăuza mea de zbor, în a cărei ochi senini ceriul întreg se reflecta. Uneori îmi părea că-i Elena, fiica lui Neagu, îmbrăcată în hainele ei de mireasă, așa cum o văzusem în noaptea spre Sfântul Andrei. Însă nu!... era mai mult decât Elena... era atât de mult... că parcă ea era sufletul lumii, stăpâna veciniciei, parcă de la mișcarea buzelor ei atârna să stea soarele pe loc sau să se miște, de la clipitul genelor ei, să fie întuneric sau lumină. O priveam cu dragoste nesfârșită, căci, se vede, și prin ceriuri câteodată dragostea se rătăcește... când deodată auzii un cântec care răspundea de la stele, de la iarbă, de la lumină, de la tot ce avea sau nu avea ființă și umplea nețărmuritul firmament. Ce cunoscut îmi era cântecul cela!... Îmi venea să cred că-și avea izvorul în însuși sufletul meu și că totdeauna îl auzeam așa lămurit, frumos și vecinic!... Dar ce zic eu?... acel cântec nu pornea nici de la stele, nici de la iarbă, nici de la lumină, ci călăuza mea îl cânta c-un glas dulce nemărginit, iar lumea fărmecată numai cât îl îngâna... Atunci... răpit, pierdut, uitai sfatul ce-mi dăduse, o cuprinsei în brațe, și cântecul ei se stinse într-un sărutat!...

. . . .

Dar, o Doamne!... Ce grozăvie!... deodată frumoasa călăuză se topi în brațele mele ca o rază; lumea prinse să se clatine din temelie, sorii să iasă din calea lor bătută, stelele să se ciocnească, iar eu, trăsnit din câteșipatru unghiuri ale ceriului, fui aruncat în prăpastia nemărginirii.

Atunci... în căderea mea nesfârșită, dar scurtă ca o clipă, întrevăzui ca prin vis curtea lui Neagu, și, când atinsei pământul între stâlpii de la poartă, simții că mii de ghiulele se sparseră în creierii mei... se împlinise cuvântul lui Ion... eram mort...

*

— Șargul e gata, nu plecați? strigă Ion la urechea mea, clătinândumă de mână.

Ars, sării în picioare și mă frecai la ochi... Eram eu... dar eu întreg și teafăr în odaia mea, lângă canapeaua pe care dormeam și cu luleaua în mână care ardea încă. Și în aceste câteva minute avusei timpul să fac un omor, să fiu osândit, iertat, să mă primblu prin stele și să mor.

— Zi să deshame șargul, răspunsei lui Ion, voi pleca mâni!

— Cuminte faceți, cuconașule, foarte cuminte, că mâni e Sfântul Andrei. Îmi dați voie să ung încuitoarele cu usturoi?...

I

— Dau unde dau și iar mă-ntorc la timpul tinerețelor mele... zise Constantin prietenului său Gheorghie.

Amândoi stăteau la gura sobei, adânciți câte într-un jilț și pufăiau din lulele.

— Să vedem ce vei dezgropa dintr-însele? răspunse Gheorghie, care se așeză mai îndemânatic spre a asculta.

Constantin tuși, își drese glasul, se uită un moment gânditor la roțile de fum ce ieșeau din lulea, apoi începu astfel pe un ton melancolic:

— O să-mi zici: Ce-i pasă lumii de tinerețele tale!...

Așa-i!... dar ce să fac, dacă, mie unuia, acolo îmi place să-mi desfătez gândul, dacă numai acolo regăsesc zilele cele frumoase, pline de sănătate, de speranță și de voie bună, zile care n-au să se mai întoarcă... Am ajuns și eu ca bogătașul sărăcit, căzut în slăbiciunea de-a nu mai vorbi decât de pierdutele lui averi... Răscolind, deci, vraful filelor rupte din viața mea, iată că dau peste o istorioară, uitată sub colbul trecutului, care însă se leagă atât de strâns cu inima mea, încât nici astăzi, că au trecut zecimi de ani la mijloc, nu o pot spune fără un pic de înduioșare.

Aveam, zic, în casa noastră o slugă veche și credincioasă, la care tata ținea foarte mult; dar era slut, mânia pământului. Avea mai întâi niște ochi fără culoare, fără gene și fără sprincene. Când se uita la mine, îmi venea să cred că nu mă vede. Apoi era ciupit de vărsat, de nu găseai loc sănătos pe obrajii lui nici cât ai pune un vârf de ac; și mai era pleș la cap ca un genunche, avea picioarele haitișe, parc-ar fi fost îndoite de călărie și pe lângă toate aceste îl chema și Ion Urdilă. Te las să judeci

ce haz făceau fetele de dânsul. Să nu crezi că era om morăcănos, rău sau pizmătareț cum sunt obicinuit oamenii sluți. Din contra, era blajin, glumeț și cinstit, de puteai zidi o cetate pe cuvântul lui. Nimic nu făcea tata fără să se sfătuiască cu dânsul.

— Ioane, oare să fie vreme de scos la plug?

— Ioane, oare grâul nu-i de secere?

— Ioane, oare cum vor sta prețurile anul acesta?

Iar Ion răspundea așezat și lămurit ca un cărturar. Pe lângă lucrul câmpului, el mai știa și multe meșteșuguri, precum: strugăria, butnăria, grădinăria, ba știa să facă și vutcă și să coasă la gherghef. Un fel de om, cum s-ar zice, bun la toate. Lui îi erau încredințate cheile de la cămară și de la pivniță, căci nu era bețiv; el sta la ciuruitul și datul grăunțelor la cai, el la împărțitul tainurilor în curte. Deși nu era recunoscut, nici prin leafa ce lua, nici prin hainele ce purta, ca mai mare asupra celorlalte slugi, căci din cauza sluțeniei n-ar fi avut îndestulă autoritate pentru aceasta, totuș trebile de încredere el le îndeplinea. Ș-apoi ce leafă mai avea bietul Ion Urdilă? Treizeci lei vechi pe lună și două rânduri de căputături pe an!... cum se dădea pe atunci... O nimica pentru atâta dragoste de lucru stăpânesc. Iar hainele lui erau totdeauna aceleași, și vara și iarna; niște pantaloni largi cu prohab, încrețiți la mijlocul trupului în forma șalvarilor și un surtuc a cărui poale lungi îi cădeau oblu pe genunchi; toate aceste croite vecinic din acelaș soi de șiac monăstiresc și de aceeași culoare. De ăcum m-am trezit, am văzut pe Ion Urdilă în casa noastră, tot așa de bătrân, tot așa de slut, tot așa îmbrăcat, încât timpul curgea parcă fără să-l schimbe; și cât pentru mine, n-aș fi putut înțelege casa noastră fără dânsul, așa cum era, dar nici el nu s-ar fi putut înțelege pe sine însuși de altfel sau aiurea undeva decât la noi.

Pe vremea aceea nu era poștă de cai, nici telegraf, nici drum-defier, abia de erau drumuri

bătute; iar hoții foiau în toate părțile ca prin satul lui Cremene. Tot Ion era purtătorul nostru de ștafete. Numai ce auzeai pe tata zicându-i:

— Ioane! ține scrisoarea și punga asta cu bani și du-te la Iași, la Cutare.

Ion punea scrisoarea în sân, punga la chimir sub cămeșă, apoi mergea pe jos, trei zile încolo și trei zile încoace, pe cărările cele mai drepte, pe poticele cele mai neumblate, mergea mai răpede cu picioarele lui haitișe decât ar fi mers altul cu picioarele drepte, și niciodată nu lipsea un ban, niciodată nu întârzia cu o oară.

Toate mergeau bine, numai cu fetele din casă Ion Urdilă nu prea ducea trai bun, căci nu era zi lăsată de Dumnezeu ca ele să nu chicotească la spatele lui, să nu-i facă fel de fel de șotii: ba schimonosindu-i numele, ba aninându-i petici pe la spate, și câte și mai câte. Taci, că te dau pe mâna lui Urdilă! era amenințarea cea mai luătoare în râs ce se putea face unei fete. Iar bietul Urdilă, care avea conștiință despre sluțenia lui, le suferea toate, și fața-i blajină nu destăinuia niciodată vreo urmă de mânie sau de dor. Treceau fetele oacheșe și bălăi pe dinaintea lui, zburau, se hârjoneau de le săltau sânurile, și el le privea cu ochii săi șterși, ca un filozof ce nu-și bate capul cu asemene nimicuri. Bietul om!... Toată dragostea lui se-nțelenise în lucrul stăpânesc, și orice altă simțire părea străină de inima lui.

Dar binele nu ține cât lumea: după senin vine furtuna, zic oamenii; căci așa ne e dat să cunoaștem, pe rând, ambele fețe ale vieții.

Așa într-una din zile, tata, sufletul casei noastre, omul cel scurt la vorbă și cald la inimă, care ținuse atâta timp, spre mulțămirea tuturor, cârma trebilor în mână, închise ochii pe neașteptate, și, la vârsta de optsprezece ani, rămăsei trist și orfan sub epitropia unei mătușe, varga lui Dumnezeu. O! Doamne, ce schimbare! Cu venirea ei, focul a intrat între noi. Naltă și zdravănă, cu niște ochi

asprii, bulbucați, gata de pălmuit și vecinic nemulțămită de tot ce se făcea, iată noua noastră stăpână. Din ziua dintăi ea luă cheile de la cămară, de la pivniță, de la hambar, prinse se grijească, să văruiască în toate părțile, schimbă mobilele dintr-o odaie într-alta, parcă ar fi voit să nu rămâie nici o urmă de ce-a fost mai nainte, și toate acestea le făcea întovărășite de vuiet, cu vorbe ca de-alde aceste, zise în gura mare: Da bine, asta casă de om era?... Se poate mai mare risipă, mai mare bătaie de joc?... Astfel îi umbla gura de dimineață până-n sară și nici că mai obosea.

Ș-apoi era evlavioasă, scumpa mea mătușă, și cu Visul Maicii Domnului totdeauna în sân. Mai ales dimineața era cu inima plină de umilință, când se închina dinaintea iconostasului:

— Tatăl nostru carele ești în ceriuri, sfințească-se numele tău, facăse voia ta... Cioară, ardă-te-ar para focului, striga deodată în mijlocul rugăciunii, nu vezi colbul pe scrin?... Apoi sărind, ca o leoaică, în spatele slujnicei ce-i ieșea înainte, o lua de ureche și o vâra cu nasul în colb; și iar își urma închinăciunea: Precum în ceri așa și pe pământ; pânea noastră cea de toate zilele... etc.

Ciudat era că pentru a ocărî și a bate nu avea trebuință să-și iasă din fire, ca alți oameni. După o pereche de palme, date de exemplu în timpul mesei, ea mistuia tot așa de bine ca și când ar fi băut un pahar de apă răcoritoare. Ochii ei, stăpâniți de dorința de-a găsi totdeauna pricini, alergau necontenit prin colțuri, pe mobile și pe sub mobile, ca doar vor descoperi vreo ață de painjăn sau vreun lurcru cât de mic, care să nu fie la locul său, ș-atunci... vai ș-amar!...

Încetul cu încetul zâmbetul și voia bună periră din casa noastră, lumea umbla numai pe vrâful degetelor, vorbea numai la ureche, slugile fugeau pe-un cap; numai Ion Urdilă, în contra căruia se îndrepta cu deosebire ura mătușei mele, sta nedezlipit de pragul casei noastre. Eu unul abia

așteptam ziua plecărei mele în străinătate spre a-mi urma studiile și a pune capăt vieții nesuferite ce duceam. Păn-atunci făceam toate chipurile să văd, cât se poate mai rar, pe iubita mea mătușă. Mă duceam pe la vecini, mă primblam călare prin țarină, mergeam la vânat sau la păscuit cu undița la iaz; dar, mai des decât oriunde, mergeam la iaz unde întâlneam pe Ilinca, o fată de suflet a morăriței, cu care-mi plăcea să stau de vorbă, nu doar c-aș fi iubit-o sau că m-ar fi iubit ea pe mine, ci pentru că era tânără și veselă, și eram prieteni din copilărie.

Neînțeles însă era că lui Ion Urdilă nu-i plăcea să mă vadă împreună cu Ilinca. Feliurite cuvinte găsea el, care de care mai nepotrivite, spre a mă împiedica să merg la moară; ba se temea să nu răcesc din cauza umezelei, ba, Doamne ferește, să nu mă-nec, tot vorbe fără temei, care-mi intrau pe-o ureche și-mi ieșeau pe cealaltă; iar eu, nebăgător de seamă cum eram, îmi puneam pălăria pe ceafă și mă duceam pușcă la moară. De la un timp observai că de câte ori mă întorceam de acolo, trebuia să întâlnesc pe Ion prin împrejurimi, făcându-și feliurite trebi, însă tot mai trist și mai slăbănogit îmi părea. Oare nu cumva?... gândii eu în mine... Ce vorbă!... Ar pute să-i fie bunic, nu tată!... E cu neputință. Astfel nășteau și pereau, rând pe rând, prepusurile în mintea mea.

Într-o zi coborându-mă, după obicei, la iaz, văzui pe Ilinca cum sta într-o mică luntre legată de mal. Atunci, fără să mă gândesc mai departe, sării în luntre, o desprinsei, și din două, trei lopeți, o dusei la adânc. Negreșit, n-am avut nici o precugetare când am făcut toate aceste, căci precum spusei nu iubeam pe Ilinca, nici ea nu mă iubea, ci eram numai ca niște buni tovarăși din copilărie... Dar acum, fiind așa aproape de dânsa, legănat pe fața apei, neauzind alt vuiet decât vuietul măcinișului, neavând alți marturi decât bâtlanii ce se roteau deasupra capetelor noastre, și

colo sus soarele care ne îmbrățișa în razele lui, mărturisesc că eram mișcat... Da, eram mișcat, și încă atât de mult, încât nu puteam să deschid gura, să zic un cuvânt... Ce se petrecea în mine?... Nu știu!... Știu numai că aveam un fel de strângere de inimă și lucru ciudat gâceam că în acelaș timp și ea era cuprinsă de simțirea stranie ce mă turbura: și ea înțelegea că între noi e ceva care nu fusese mai înainte, că de astă dată sunase pentru noi o oară ce nu se mai asemăna cu celelalte, o oară care în șirul vieței noastre punea hotar între trecut și viitor; și toate aceste multe destăinuiri se preschimbau în sufletele noastre cu iuțeala fulgerului, parcă acum pentru întâia dată ne vedeam și ne pricepeam. Într-adevăr, mă uitam acum la Ilinca ca un om ce se trezește din somn, și nu mă dumeream cum de n-o văzusem tot astfel din capul locului, eu care o cunoșteam de atâția ani; cum de nu-i văzusem ochii cei mari și negri, talia subțire, părul cel frumos, care, despletit, i-ar fi atins genunchii, piciorușele cele mici, făcute la strug, pe care le dezmierda apa. Priveam, ce-i drept, cum apa le dezmierda, cum, geloasă parcă de privirile mele, tot mai mult le cuprindea; nu băgam de samă însă, în amețeala mea, că apa se revărsa în luntre peste margini, că luntrea, prea mică pentru a ne susține pe amândoi, încet, încet se scufunda, și împreună cu dânsa ne cufundam și noi... O Doamne! Iată-ne duși pănă la glezne, pănă la genunchi... eram pierduți... adâncul ne înghițea... Când, deodată, Ilinca își deschise brațele și se încleștă de mine. Era palidă ca moartea, sărmana, fără răsuflare, fără conștiință de sine; iar eu n-am grai să spun ce-mi fulgera creieri în acel moment suprem, în care vedeam pe de o parte că prăpastia mă soarbe, iar pe de alta, simțeam părul Ilincăi că-mi atinge obrazul, simțeam inima ei că bate peste a mea. Cugetele cele mai ciudate și mai contrare îmi năvăleau în minte, așa că nici acum nu pot să-mi dau samă ce mă stăpânea mai mult în acea clipită

de cumpănă; frica de moarte, sau dragostea pentru Ilinca? Știu atâta că, deși vedeam moartea cu ochii, totuș, îmbrățișați cum eram, piept la piept, gură la gură, în cea dintâi și mai caldă mărturisire de dragoste, parcă-mi venea să strig: De-acum ce-mi pasă! Apoi ochii noștri se închiseră, buzele noastre se atunseră... și de aici înainte nu mai știu nimic, căci eram duși pe altă lume...

II

Ne-am trezit în moară cu Ion Urdilă la căpătâiul nostru. El, care nu mă pierdea din ochi, m-a văzut când am sărit în luntre, când m-am cufundat în apă și într-o clipă ne-a scos pe amândoi. Sărmanul Urdilă!... Cum era de palid, cum i se bătea pieptul! Era mai spăriet decât noi înșine. Întruna își frângea mânile, se văicăra, ne scutura de apă, ne încălzea și tot nu-și mai venea în fire, deși ne vedea acum deplin sănătoși. Iar eu unul mă simțeam cuprins de-un fel de rușine față cu privirile lui mustrătoare, așa că, după ce m-am întors acasă, trei zile am stat închis în odaie, fără să mai dau ochii cu Ilinca. Eram într-o stare sufletească cu anevoie de lămurit. Parcă visasem un vis și-mi rămăsese, oarecum, inima împărțită în două; între dragostea către Ilinca și recunoștința către Ion care îmi scăpase viața. Însă de astă dată Ion căuta într-un chip cu totul vederat să mă depărteze de Ilinca.

— Cuconașule, îmi zicea el cu voace tristă și rugătoare, ce-ți bați capul după o biată fată de țăran?... Păcat și de d-ta și de dânsa. Ce-ar zice răposatul boierul nostru, dacă ar deschide ochii?... Las-o în plata lui Dumnezeu să-și caute de nevoi, că destule are, sărmana; n-o întoarce de la datina ei, că nici ea nu-i pentru d-ta, nici d-ta pentru dânsa; și-ar rămâne numai un suflet stricat pe lume, de ți-ar fi milă și d-tale.

— Ce-ți pasă de dânsa? ce drept ai asupra ei?... îi răspundeam eu cu cruzimea de inimă a unui tânăr neștiutor de durerile altora.

Ș-atunci Ion se încurca, îngăima vorbe fără noimă și ochii lui șterși păreau că se sting cu desăvârșire. Surpat acum din două părți de necontenitele bănuieli și urmăriri ale mătușei mele, care avea ideea fixă că el trebuie să fi furat multă

avere de la tată-meu, cum și de gija ce purta pentru Ilinca, bietul Ion se usca văzând cu ochii; așa că zbârcit, spân, stricat de vărsat și pleș cum era, ajunsese de semăna cu o babă îmbrăcată în haine bărbătești.

Iată că într-una din zile mătușă-mea, care necontenit ferbea de necazul ce avea în contra hoțului celui mare, precum numea ea pe Ion Urdilă, intră ca o furtună în odaia lui și prinse să-i răscolească toate lucrurile, ca doar va da de urma averii furate. N-a rămas ladă, saltar, tureatcă de cizmă, astupătoare de sobă, unde să nu-și fi băgat mânile; și, de ce căuta mai mult, fără să găsească nimic, de ce ochii ei se încruntau, îi părea rău să vază întemeindu-se nevinovăția lui.

— Ha! strigă ea, galbănă ca șofranul, uitându-se țintă în ochii lui. Ești un om priceput d-ta!... știi ascunde!...

— Mulțămită lui Dumnezeu, răspunse Ion făcându-și cruce, în neamul Urdileștilor, până în ziua de astăzi, n-a fost nici un hoț, cuconiță.

— Așa!... Vra să zică, acum o iei pe mare; te fudulești cu neamurile, adause mătușica, la culmea furiei. Apoi să-ți arăt eu, măi badeo, cum știu plăti celui ce se obrăznicește cu mine, și... trosc... pleosc!... mâna ei greoaie lovi amândoi obraji nenorocitului Urdilă.

Asemenea lucru nu i se întâmplase în viață. Urdilă rămase împietrit, cu gura întredeschisă, fără să clipească măcar din ochi; iar ea, răcorită de ciuda ce clocotise într-însa atâta timp, ieși din odaie trântind ușa în urma ei. Atras de vuiet, intrai la Urdilă și-l văzui, sărmanul, stând încă în picioare nemișcat, cu privirea fixă, ca un om care nu-și poate da samă de cele ce i s-au întâmplat. Se cunoșteau încă pe obrajii lui urmele vinete ale degetelor ce i-au necinstit bătrânețele. Pătruns de milă, îl cuprinsei în brațe și-l sărutai pe amândoi obrajii, în locul unde a fost lovit.

— Ea te bate, eu te sărut! îi zisei cu vocea

înduioșată.

Atunci ochii lui se umeziră și, pierzându-și puterile, el căzu sfâșiat pe un scaun.

— Iată ce mi-a fost dat să primesc la bătrânețã, zise el cu glas stins. Dar Dumnezeu nu m-a lăsa să port multă vreme astă rușine. În curând toate au să se sfârșească.

Mi se rupea inima, văzând lacrimile bătrânului nostru servitor. Un altul îndată ne-ar fi părăsit și s-ar fi dus în lume; dar Ion, cum era să se dezlipească de casa unde, după cum spunea el, a mâncat pâne și sare treizeci de ani de-a rândul, unde m-a văzut deschizând ochii pentru întâia dată la lumina soarelui, unde a îngropat pe bunii lui stăpâni; pe mama și pe tata!... Cum era el să se deprindă la bătrânețã să urce alte scări, să nu mai vază acei păreți văruiți, care-i vorbeau din trecut, acea grădină cu atâția copaci răsădiți de mâna lui, acel lung cerdac de jurîmprejurul casei, de unde tata, șezând la vorbă cu el, privea plugurile înșirate pe brazdă?... Toate aceste făceau parte din măruntaiele, din inima, din sufletul lui.

Așadar, Ion a rămas credincios locului de care-l legau atâtea amintiri; dar nu și-a purtat mult rușinea, căci îndată a și căzut la pat pentru a nu se mai scula. Cinci zile numai a zăcut; iar în ziua a cincea, cea din urmă a vieții lui, m-a rugat să opresc ceasornicul ce era în odaie și pe care se deprinsese să citească oarele.

— Nu vreau să mai știu vremea cum merge, îmi zise el cu aerul lui răbdător și hotărât la toate.

Apoi chemă pe o slujnică să deschidă o ladă veche brașovenească, ce sta într-un colț acoperită cu lăicere, și-i zise să scoată lucrurile din ea.

— Cu cămeșa asta, cusută de mâna Ilincăi, să mă îmbrăcați după ce-oi muri.

Iar ochii lui, lunecând de-a lungul firelor de altițe, cusute de mâna Ilincăi, destăinuiau o vederată turburare sufletească. Negreșit, își aducea el aminte de ceva, căci sta lung și cugeta, și

încrețea din sprâncene parc-ar fi voit, în gândul lui, să lege prin acele fire ceea ce a fost cu ceea ce este, adică ambele capete ale vieții sale pământești. Apoi adause el după câteva momente de tăcere:

— Să-mi puneți hainele cele de postav negru, dăruite de boierul nostru, Dumnezeu să-l ierte, în anul când a răposat.

Eu unul stam uimit și ascultam cum Ion punea la cale cu limbă de moarte, toate cele privitoare la îngroparea lui. Era de mirare cu ce sânge răce spunea el care anume preot să-i citească prohodul, unde să i se așeze sicriul, ce icoană să i se puie pe piept, cui să i se împartă hainele lui: și cu cât mai mult spunea și intra în amănunte, cu atât fața lui se însenina; parcă-și ușura fruntea lui cea brăzdată de ani și-i înălța simțirile astfel, că el acum voios se pregătea pentru ultima călătorie.

Venise preotul să-i deie împărtășenia. În casă era cea mai adâncă tăcere. Un aer oarecum solemn, încărcat cu miros de tămâie, ne împresura și ne umplea de sfială; nimeni nu cuteza să sufle; însăși lumina zilei pătrundea nehotărâtă și tremurătoare prin perdelele de cit ale odăii, nevoind parcă să turbure sfințenia momentului; vedeam cu ochii cum abia mai pâlpâia, cum se desprindea de trupu-i slaba flacără a vieței; iar el stătea acum, tăcut și liniștit, ca un om ce și-a luat o grijă, și-și pironea vederile când pe-un obiect, când pe altul, sau se uita în deșert lung și pierdut, și din ce în ce ochii lui străluceau mai mult și se măreau, parcă vedeau tot mai departe, parcă senstrăinau din ale lumii... când, deodată, întinzând mâna spre mine, mă atrase lângă căpătăiul lui și-mi zice la ureche încet, foarte încet:

— Ilinca e fiica mea!... Te rog, cruț-o!

Atunci un fier ars îmi trecu prin inimă; iar el închise ochii pentru a nu-i mai deschide, și sufletul lui zbură spre plaiurile necunoscute, de unde cei duși nu se mai întorc. Nici azi nu pot uita acel moment în care Urdilă a murit sub ochii mei,

descoperindu-mi taina inimii sale, moment în care am simțit adânc că s-a dus cel din urmă suflet prietenesc ce-mi mai rămăsese pe urma tată-meu, și care plutea încă asupră-mi ca o umbră proteguitoare.

Am plâns de-ajuns pe bietul Ion Urdilă și l-am îngropat cu toată cinstea cuvenită unui prieten al nostru, vechi și credincios, și a voit Dumnezeu ca ziua-i de înmormântare să fie caldă și senină ca inima lui: iar după ce mi-am uscat lacrimile, nemaiștiind ce să fac în casa părintească, unde rămăsesem fără părinți, sub un acoperemânt cu răutăcioasa de mătușă-mea, mă hotărâi să plec în străinătate. Dar cum să plec fără să văd pe Ilinca, să-i zic un rămas bun; și iarăș, cum să o văd, când acel rămas bun avea să fie pentru totdeauna? Ce să-i vorbesc?... Cum să o mângâi?... Căci acum nu-mi era de mine; eu trebuia, vrând-nevrând, să ascult cuvântul lui Ion; dar îmi era de dânsa, sărmana, care mă iubea la nebunie. O pot spune aceasta, fără să mă laud, căci o vedeam în toată ființa ei, felul cum se uita la mine, în tremurul ce o apuca când o prindeam de mână; iar în mine, o Doamne, simțeam o mare schimbare. Fie că vorbele lui Ion, rostite pe patul morții, făcuse întipărire asupra mea, fie că și eu aveam inima ciudată a celor care obicinuit fug de ce au la îndemână și aleargă după ceea ce nu pot avea; știu atâta că acum judecam lucrurile de altfel, înțelegeam cât de dreaptă era grija lui Ion și ce sfântă datorie aveam de a cruța pe nevinovata Ilincă. M-am dus deci la Ilinca hotărât să-i zic rămas bun și să curm orice legături mai departe cu dânsa. Dar se vede că aveam ceva înfricoșat în figura mea, căci, în momentul când deschisei ușa, Ilinca își pierdu cumpătul cu desăvârșire. Mă apropiai de dânsa cu o nespusă stângăcie, începui să-i îngân câteva cuvinte de dragoste, de neuitare, de curândă întoarcere și altele... dar ce falș sunau vorbele în gura mea! Aveam simțirea stranie a unui

om prins într-o rețea din care nu știe cum să scape. Aș fi voit nici ei să-i fac vreun rău, nici eu să calc cuvântul lui Ion, adică să împac lucruri ce nu se pot împăca; și în această îndoită năzuință, fără să vreau jucam un rol fățarnic și mă simțeam oarecum înjosit față cu marea și netăgăduita iubire a Ilincăi. Pentru a pune dar capăt încurcăturei în care mă aflam, mă înarmai de tot curajul meu, o luai de mână și-i zisei Rămâi sănătoasă! hotărât, astă dată, să nu mai umblu pe căi piezișe, dându-i speranțe deșarte ce nu se puteau împlini, apoi cu pași bărbătești mă îndreptai spre ușă, pentru a-mi căuta de drum; când însă să trec pragul, fără voie, mă întorsei încă o dată spre dânsa, ș-atunci... Doamne sfinte, ce văzui!... Prin lacrimile ce-i străluceau în ochi văzui atâta durere ș-atâta desperare în sufletul ei, încât nu știu cum se-ntâmplă... dar deodată mă deșteptai în brațele ei. Lămurească cine poate, cum și prin ce minunne, s-a făcut această schimbare; eu unul voi spune numai că parc-un vârtej mi-a luat mințile și fără nici o conștiință de faptele mele, o strângeam acum la piept, o sărutam de nenumărate ori și-n gură și pe frunte și pe ochi și pe părul cel lung și negru care parcă ardea pe capul ei; iar ea, sărmana, era pierdută în brațele mele și fără nici o împotrivire, și eu, asemene eram pierdut, tremuram ca varga și nu mă mai puteam dezlipi de la sânul ei. O! ce mai rămas bun era și acesta! Unde mă mai gândeam acum la plecare! Unde erau stavilele ce se ridicase, așa de neînvinse, între mine și Ilinca?... . . . .

Însă, deodată în mijlocul farmecului ce mă cuprinse, o voace tainică îmi șopti la ureche: E fiica mea, te rog, cruț-o!

Ș-atunci, zguduit ca de un trăsnet în adâncul inimii, mă retrăsei iute din brațele ei și cu ochii spărieți mă uitai împrejur, ca și când un martur nevăzut ar fi venit să turbure dragostea noastră. Și doar nu eram decât noi doi; nimeni n-ar fi putut să

o apere contra dorințelor mele însetate; nici ea însăși nu se apăra. Totuși, rămăsei în loc încremenit; o lumină mi se făcu dinaintea ochilor, care-mi dădu puterea de a mă stăpâni, sau, mai bine zicând, îmi nimici puterea de a mai dori... ș-atunci cu naivitate copilărească, de care îmi vine și-acum să râd, îi zisei:

— Ilinco, nu fi supărată pe mine! Am fost așa de amețit, că n-am știut ce fac. Iartă-mă, că n-am voit să-ți fac nici un rău! Rămâi sănătoasă!... La revedere!...

Apoi, de astă dată strângând-o de mână, o părăsii de-a binele și mă dusei acasă, unde mă aștepta trăsura cu caii înhămați.

O oară după aceea eram pe drum, cu capul mai răcorit și oarecum mulțămit de mine. Umbra lui Ion n-avea nimic a-mi bănui. Dar cu cât mă legăna mai mult trăsura în mersul ei regulat, întovărășit de sunetul monoton al clopotului de la oiște, cu atât mă cuprindea un fel de melancolie și mi se redeșteptau dorurile din urmă. Începui să mă uit îndărăpt, să măsur în gând distanța ce mă despărțea de Ilinca, și când de pe înălțimea unui dâmb, zării colo... departe, la orizont, satul nostru cu casa părintească, cu moara, cu Ilinca, care negreșit plângea și pe care cine știe când era s-o mai văd, îmi veni o așa durere în inimă, încât crezui să mă sfârșesc. De douăzeci de ori era să strig viziteului să întoarcă, însă de atâtea ori glasul mi se stinse în piept și trăsura mă ducea înainte... și nu știu de ce... mi se părea tot atât de nefiresc, și peste puterile mele, de a opri mersul trăsurii, precum mi-ar fi părut de a opri pământul în călătoria lui. Ursita, care mă lua înainte, era mai tare decât dragostea ce mă ținea din urmă.

Trecut-au la mijloc zile, săptămâni și ani, dus-am în străinătate o viață plină de furtuni, în mijlocul ispitelor ce întâlneam la fiecare pas și durerea mi se alină, căci timpul îndulcește totul, dar după ce-mi sfârșii studiile și se apropie oara

întoarcerii în țară, dorul de-acasă mă încleștă de inimă cu așa tărie, încât, în nerăbdarea mea de a ajunge mai curând, aș fi voit să sorb depărtarea.

Mătușă-mea murise; eram acum în vârsta legiuită, prin urmare, singur stăpân pe averea părintească, aveam un titlu de știință în buzunar, ce-mi mai lipsea ca să fiu om deplin?... Însurătoarea... Da, însurătoarea!... Vine o oară în viața noastră, în care credem că asta-i tot ce ne rămâne de făcut. Acea oară se vede că sunase și pentru mine... Însă întrebarea era, cu cine?...

Atunci toate figurile femeiești ce întâlnisem în țară și în străinătate mi se înfățoșau în închipuire, le vedeam, la cercetam pe rând, dar, dintre toate, trebuie să mărturisesc că figura Ilincăi îmi părea mai frumoasă, mai atrăgătoare. Văzută din depărtarea copilăriei mele, avea un farmec poetic care întuneca pe celelalte. Ș-apoi ochi mari și negri ca dânsa n-avea nici una, nici chip așa de blând, nici inimă așa de bună... și adică de ce n-ar fi ea?... îmi șoptea un gând ascuns și sfiicios, care abie își făcea loc printre celelalte ce se-ncrucișau. S-au văzut regi luând păstorițe, și mie unuia, să-mi fie rușine să iau pe aceea care-mi place!... Auzi vorbă!...

Astfel de idei încolțeau pe nesimțite și prindeau rădăcină în mintea mea, și, deși nu pot zice că luasem hotărârea nestrămutată de a mă însura, totuș vedeam eu încotro mă duce valul. Bântuit de aceste gânduri, ajunsei în sfârșit acasă după mult drum și necaz, și când mă scoborâi din trăsură și prinsei să urc scările încunjurat de toate slugile ce-mi ieșise înainte spre întâmpinare, îmi simții inima bătând așa de tare, că abič de-mi puteam păstra cumpătul. Câte amintiri nu-mi deșteptau aceste locuri unde se răsfățase odinioară zburdalnica mea copilărie?...

Locurile erau tot acele, numai eu mă schimbasem. Eram acum om, în puterea cuvântului, dovadă semnele de respect și de

supunere ce mi se dădeau din toate părțile; iar eu, urmărit de un singur gând, începui să vorbesc cu unii și cu alții despre cele petrecute în lipsa mea și tocmai la urmă, pentru a nu-mi trăda secretul, adusei vorba despre Ilinca.

— Ilinca?... îmi răspunse atunci o slugă dând din umere, n-o cunosc, n-am auzit.

— Cum n-o cunoști?... Fiica morăriții din sat.

— Mă iertați cuconașule; pe morar știm că-l cheamă Ilie și nu-i însurat.

Îmi veni atunci o grozavă strângere de inimă, dar mă stăpânii.

— Într-adevăr, d-ta n-ai de unde ști. Uitasem că în timpul mătușei mele slugile nu se prea învecheau la noi.

În acelaș moment văzui intrând pe poarta curții locuitorii satului, care veneau să ureze pe noul lor stăpân. Bătrânii înaintau în frunte, ținând unul un miel, altul o găină, altul o strachină cu ouă, pocloane ce mi se aduceau de bună venire. De pe la mijlocul curții ei își luară căciulile și se plecară adânc îndată ce mă zăriră; iar eu, fără să-i aștept prea mult, mă dusei grabnic între dânșii, dădui mâna cu cei mai bătrâni și-i întâmpinai cu cuvintele:

— Bine v-am găsit sănătoși, oameni buni!... Ce mai veste?...

— Bine-ați venit, cuconașule! Să trăiți la mulți ani! Între noi, pace bună.

Apoi ei îmi dădură pocloanele în primire și eu, la rândul meu, poruncii să li se împartă câteva vedre de vin. Eram fericit să mă văd, după atâția ani de înstrăinare, iarăși la locul de naștere, între ai mei. Iată, moș Nichifor, vechi vornic de sat, fruntaș cu patru boi, iată, moș Alăută, cimpoierul de la șezători și de la scrânciobe; iată, și moș Toma vânătorul, cel care mi-a pus întâi și-întâi ciubeica-n gură și pușca-n mână. Îi revedeam acum pe toți, însă mai albi, mai gârboviți de cum îi lăsasem la plecare; iar dintre rândurile lor, ici colea, lipsea

câte unul, strâns de mâna lui Dumnezeu, după cum ziceau ei în limba lor câmpenească. Apoi, întorcându-mă iarăși la gândul ce mă stăpânea, îi întrebai de nevestele, de copiii, de ogoarele lor, și tot așa înainte până când după mult încunjur, ajunsei pe nesimțite la Ilinca.

— He!... Ilinca!... răpunse moș Toma vânătorul, să fiți sănătoși, cuconașule! cine știe unde i-or fi strălucind ochii. De cum ați plecat de la noi, a pribegit din sat și nime nu i-a mai dat de urmă.

— Se vede că nu prea trăia bine cu răposata mătușa d-voastră, Dumnezeu s-o ierte!... bagă de samă cimpoierul.

— C-o fi fost pricina asta sau altă pricină, Dumnezeu știe, adause moș Nichifor. De vrun bine, desigur, nu s-a dus ea de la noi. Am căutat-o multă vreme, să-i dau niște lucruri ce i-a lăsat, cu limbă de moarte, bietul Ion Urdilă, dar n-am găsit-o nicăiri. N-am putut măcar să aflu de mai trăiește sau nu.

Eu unul, nu mai întrebam nimic, nu mai auzeam nimic.

. . . .

. . . .

Aici Constantin tăcu, se uită lung la focul ce pâlpăia în sobă, apoi cu voace cam înecată urmă:

— S-au strecurat mulți ani de atunci, iubite prietene, încât am avut timpul să încărunțesc și în lunga mea holteie am mai iubit de vro trei, patru ori cu multă aprindere, de-mi părea că atunci iubesc întăiaș dată. Am avut chiar certe din pricina femeilor, am fost de două ori logodit, dar, precum vezi, am rămas holtei. Ideea însuratului nu m-a mai putut învinge. Însă toate aceste întâmplări și încurcături s-au șters, ca și cum n-ar fi fost, fără a-mi lăsa în amintire nici cea mai mică urmă. Singur chipul Ilincăi mi se înfățișează încă din când în când, dulce, poetic, ca un vis din copilărie. Hotărât lucru! Cea mai curată a mea simțire a fost pentru o fată de țăran.

Vezi, dar, că nu puteam să-ți spun această istorioară fără un pic de înduioșare, fiindcă prea se leagă de aproape cu trecutul vieții mele.

— Apoi, dacă-i așa, răspunse Gheorghie, nu mai puțin înduioșat, vei fi silit să asculți și tu o istorie din viața mea, mâni tot la oarele aceste, aici dinaintea focului. La revedere, pe mâne!...

La revedere!

Petrea dascălul

Au trecut douăzeci și cinci de ani de când a avut loc această întâmplare. Erau frumoase vremi pe atunici, nu doar că mi se păreau mie, fiindcă eram tânăr, dar într-adevăr așa erau, căci un soare vesel se ridica la răsărit asupra noastră, încărcat cu bunuri la care cei mai mari domni ai țării abia de au cutezat să viseze; și idei nouă încolțeau în inimi, și viața nouă curgea prin vine. S-ar fi zis că Dumnezeu își întorsese fața spre noi. N-aș fi răscolit de sub vălul trecutului aceste amintiri ale unor vremi ce nu mai sunt, dacă întâmplarea de față n-ar avea oarecare legătură cu mișcarea de renaștere ce-a frământat atunci pământul nostru.

Se isprăvise războiul Crimeei; trupele austriace se retrăseseră din țară, și Pacea de la Paris ne promitea Unirea Principatelor, mărirea teritoriului cu o parte din Basarabia, neatârnarea politică și multe altele care ne înflăcărau mințile.

În timpul acela dar de frumoasă amintire, doi lorzi englezi, care luaseră parte la comanda superioară a oștirilor aliate din Crimeea, auzind că Moldova e o țară încă primitivă, cu obiceiuri patriarhale și cu munți plini de urși, veniră anume din Sevastopol în Galați cu hotărâre de a se desfăta la un vânat de urși, ceea ce de mult timp locuitorii Angliei nu mai pot face în insulele lor. Ei erau bogați, căci livrele sterling sunau în buzunarele lor; erau serioși, căci, mai nu vorbeau unul cu altul; erau fuduli, căci se țineau totdeauna cu gândurile țepene și abia de coborau ochii pe vreun obraz omenesc.

Nalți și subțiri, și totdeauna bine îmbrăcați și peptănați, ei priveau lumea cu gravitate prin geamul ochelarilor, vroind parcă înadins să puie oarecare distanță între ei și lume.

Ei plecară într-o trăsură cu opt cai de poștă, pregătită de pârcălabul de Galați, și apucară drumul spre munte la o moșie către proprietarul căreia aveau anume scrisori de recomandație. Cine nu-și aduce aminte cum erau pe atunci drumurile la noi! Cu toate aceste, surugiii, cărora nu le păsau nici de drum, nici de cai, dar care mirosiseră bacșișul gras, mânau de olac, de scăpărau copitele cailor, trăsneau din bici, chiuiau cât le lua gura, încât bieții engleji, hurducați în trăsura ce se legăna ca o barcă bătută de valuri, nu-și mai simțeau nici frizura netedă, nici ochelarii drepți pe nas.

— How original! zise într-un târziu unul din lorzi către celălalt.

— How original! răspunse acesta ca un ecou.

Apoi ambii tăcură luându-și fiecare aerul serios obicinuit.

Au mers astfel o zi întreagă pe drumuri nebătute, trecând prin vaduri de râuri, peste șanțuri, peste podețe ale căror scânduri jucau sub roatele trăsurii, până când înspre seară ajunseră la moșia dorită. Proprietarul, care era prevestit de mai nainte de pârcălăbie, îi primi cu mare alai ca pe niște oaspeți aleși. Dulcețile, cafelele negre cu caimac, ciubucelele cu imamele de chihlimbar se înfățișară pe dată dinaintea lor după obiceiul pământesc, apoi nu trecu mult și proprietarul îi introduse în sufregerie, unde îi aștepta o masă bogată, pe a cărei pânză albă figurau cu cinste brânzurile de munte, păstrăvii afumați, bujeniță de căprioară, cataifurile, vinurile de Odobești și Cotnar, și câte și mai câte alte producte ale țării.

Iar lorzilor toate li se păreau ciudate; și mâncările, și obiceiurile, și forma caselor noastre de la țară, cu balcoanele lor lungi și acoperământul țuguiat, și gardurile cu spini, și cumpenele de la fântână, și mai cu samă poștile, despre a căror ciudățenie se resimțeau încă; dar nu dădeau nici un semn de mirare, căci ar fi fost în contra demnității

lor. Numai câte un: How original! ziceau din vreme în vreme, însă și acesta cu multă cumpătare.

După-masă, proprietarul chemă pe vânătorul său, Petre Dascalul, și-i porunci ca a doua zi să ducă numaidecât pe lorzii englezi la urși.

— Ascult! răspunse Petrea Dascalul cu un aer de supunere ce însemna că porunca stăpânească va fi negreșit îndeplinită.

Petrea Dascalul mergea la urși ca la un vânat fără nici o însemnătate. El ucisese atâția în viața sa, încât nemaiavând destule degete la mâni și picioare ca să-i numere, le pierduse, cum am zice, răbojul: numai stăpânul său, care-și făcuse feliurite șubi și așternuturi de picioare din blănile lor, ținea anume socoteală de dânșii.

În lunga lui îndeletnicire vânătorească, el ajunsese să știe anume fiecare urs sau ursoaică de câți ani este, câți pui are, în ce bârlog șade, la ce părâu s-adapă; și când stăpânul său zicea: Măi Petreo, sămi aduci mâni un urs, el se ducea totdeauna la sigur. Și doar nu era vreun om mai arătos sau mai deosebit Petrea Dascalul; din contra, era mic de stat, avea chipul blajin și oarecare stângăcie în mișcări. Față cu stăpânul său abia de îndrăznea să ridice ochii din pământ. El fusese crescut de tată-său ca să fie dascal la biserică. Însă toate le făcea pe dos în slujba bisericească. În loc să curățe lumânările de mucuri cu cleștele cele lungi, el le stingea, și cădelnița o arunca cu atâta neghibăcie, încât împrăștia cărbunii pe jos. Numai la împărțeala colivei cerea o parte nepotrivită cu meritele lui dăscălești. Într-o zi, mergând de șagă, cu un hleab de pușcă împrumutat, la un vânat de urși ce dăduse stăpânul său în munte, se nimeri că tocmai el împușcă ursul, și de atunci, prinzând gust la astfel de dihănii, îmbrățișă meșteșugul vânătoriei în locul breslei dăscălești, păstrându-și de la această din urmă numai numele.

Englejii, când îl văzură prin sticla ochelarilor lor

așa mic și nechipos, îmbrăcat cu suman și opinci, învârtindu-și căciula dinaintea stăpânului său ca un nemernic ce nu știe cum să-și poarte mânile, se arătară foarte necrezători.

— Dar în sfârșit, cine știe! își ziseră ei între dânșii. Aici toate sunt ciudate!

A doua zi, în zori, pe când lorzii dormeau mai bine, visând poate despre ciudăția obiceiurilor și a poștilor noastre, Petrea Dascalul bătu la ușa lor îndemnându-i să plece. Ei însă, cu toată nerăbdarea ce aveau de a da piept cu urșii, nu deschiseră ușa până ce mai întâi nu-și raseră barba, nu-și pieptănară părul cu îngrijirea obicinuită, astfel ca nici un fir de păr să nu fie smintit de la locul său, și, gătiți fiecare de la ghetre până la pălărie cu câte un costum nou vânătoresc, anume cumpărat din Londra, plecară împreună cu Petrea Dascalul pe cărarea muntelui în sus, având în urma lor alți patru pușcași din sat.

Vremea era frumoasă, aerul viu și răcoros, și înspre partea șesului la răsărit soarele se înălța vesel pe un ceri cuprins de foc. Tăcuți urcau englejii la deal, cu pas regulat și cu aerul serios al unor oameni ce merg într-o gravă întreprindere; numai Petrea Dascalul, blajin cum era și cam slobod la gură, mai schimba din când în când câte o șagă cu tovarășii săi din sat. Trei ceasuri întregi ei suiră mereu în sudoarea frunții, și nu o dată englejii se împiedicară de bolovanii de pe drumul strâmt și pietros al muntelui, nu o dată pălăriile lor, împodobite cu pene de struț, se aninară de crengile brazilor, nu o dată se văzură siliți să deie mâna lui Petrea Dascalul prin locurile unde prăpastia se prea apropia de cărare; dar nu era lucru de mirare, nefiind marii lorzi deprinși să umble prin locuri așa tari, cum zic țăranii noștri.

Pe la amiazăzi Petrea Dascalul îi opri într-o desime mare, unde era o mulțime de bolovani și cioate răsturnate, care păreau a fi aduse de puhoi.

— Aici e ursul, zise Petrea Dascalul.

Atunci figurile lungi și solemne ale lorzilor se făcură și mai lungi și mai solemne, căci dorul lor era acum aproape să fie împlinit; aveau, în sfârșit, să deie ochii cu sahastrul Carpaților și să aibă ce istorisi despre lupta cu dânsul, când se vor întoarce în țara lor. Ei își înarmară puștile nu fără oarecare bătaie de inimă, deși de altfel erau disprețuitori de primejdii, și stătură câtva timp în așteptare; dar ursul nu se arătă. Atunci ei aruncară o privire întrebătoare asupra lui Petrea Dascalul, iar acesta înțelegând gândul lor, le arătă printre cioate și bolovani o gaură deschisă prin care abia ar fi putut intra un om pe brânci.

— Aici e ursul, adause Petrea Dascalul, arătând gura vizuinii. Apoi el și ceilalți pușcași, luând câte o cioată în mâni, începură să facă larmă împrejur.

— Sai, Catrină!... Nu te da, Gavrile!... Diha, Martine!... strigau ei necontenit; însă, cu toată gălăgia ce făceau, ursul nu voia să iasă întru întâmpinarea musafirilor săi.

— Doarme ca boierii după-masă, băgă de samă Petrea Dascalul. Să-l afumăm puțin, să-i treacă mahmuria.

Atunci Petrea, căutând cu luare-aminte împrejurul vizuinei, găsi o a doua gaură tăinuită sub cioate și frunzari, pe care urșii totdeauna și-o păstrează pentru retragere în caz de primejdie. El o curăți bine și făcu chiar lângă dânsa un foc de uscături pentru ca fumul să intre înlăuntru și să silească pe urs să iasă pe cealaltă parte. Dar nici cu acest mijloc nu izbuti, căci, fiind vânt, fumul, în loc să intre în vizunie, se împrăștia în toate părțile.

În vremea aceasta flegmaticii engleji începură să dea semne de nerăbdare, crezând că Petrea Dascalul, în care de la început nu prea avuseseră încredere, era cu adevărat un șiret ce-i purta cu vorba.

— E trândav ursul, zise Petrea cam necăjit, nu-l scoți cu una cu două de la tabietul lui... Dar eu i-s popa!

Apoi el bagă mâna în torbă, scoase o lumânărică de ceară albă, o lipi la buza puștii deasupra țelului, o aprinse zicând că la prohod trebuie și lumânare, se puse pe brânci și cu pușca întinsă și înarmată intră voinicește în vizunie. Lordul cel mai nalt și mai necrezător, care nu se aștepta la una ca aceasta, se uita acum nemișcat și cu ochii holbați cum Petrea Dascalul se târâia încet, încet în vizunie, cum își introduse mai întâi capul, pe urmă umerii, apoi picioarele, iar după ce nu mai văzu nimic, strigă: How original! însă cu un glas schimbat, cum nu i se întâmplase din ziua luării turnului Malacoff. Iar celalalt lord, cuviincios ca totdeauna, își ștergea cu batista sudoarea de pe frunte provenită negreșit din căldura soarelui, însă nu repetă de astă dată cuvintele tovarășului său ca de obicei.

După câteva minute de o așteptare groaznică în care numai inimile își păstraseră mișcarea, se auzi deodată un trăsnet de pușcă urmat de un gemet sălbatic, înfricoșat, cu atât mai înfricoșat cu cât venea din întunerecul de sub pământ, unde era știut că numai moartea putea să hotărască între om și fiară. Apoi se făcu iarăși liniște adâncă, liniște de mormânt, timp de mai multe minute lungi, nemăsurat de lungi, în care lorzii abia de-și mai puteau păstra cumpătul. Acu-i acu!... gândea fiecare în sine. Dar, lucru înfiorător, liniștea ținea mereu; nici un semn nu venea de sub pământ... Ce se petrecea oare acolo?... Negreșit că nu era bine, de vreme ce Petrea Dascalul nu mai ieșea la lumină, căci, dacă ar fi fost el învingătorul, ce ar mai fi stat înlăuntru?... Când iată... se auzi la gura vizuniei un foșnit curios, mai mare decât l-ar fi putut face un om, și cioatele și petrele începură să se miște.

Momentul era în adevăr suprem; lorzii, înțepeniți, cu ochii îndreptați spre vizunie, cu puștile la ochi și degetele și tâmplele lor se băteau atât de puternic, încât ochelarii le jucau pe nas.

Dar, spre marea și nemărginita loc mirare, în lor de dihanie se văzură deodată picioarele lui Petrea Dascalul, apoi umerii, apoi capul și, după ce Petrea ieși de tot, ținând într-o mână pușca și în cealaltă o frânghie, aruncă repede capătul ei celorlalți patru pușcași strigând:

— Trageți, băieți, vârtos!...

Atunci câteșicinci începură să tragă din răsputeri, și iată că o cogemite ursoaică moartă, lovită drept în frunte și legată cu frânghia de gât, ieși de sub pământ.

Uimirea englejilor fu atât de mare văzând izbânda lui Petrea Dascalul, încât de astă dată, uitându-și demnitatea și distanța socială ce-i despărțea de dânsul, începură să-l strângă de mână cu o căldură neobișnuită cumpătatului temperament englezesc.

Iar Petrea Dascalul, care atunci pentru prima oară avu fericirea să facă cunoștință cu livrele sterling ale Marei Britanii, se uita nedumerit când la strălucitoarea monedă ce curgea gârlă în palma sa, când la lorzii cei cu figurile de un cot, având aerul a le zice:

— Banii, nu-i vorbă, îi primesc eu, dar voi ce dracul de vă mirați așa de mine, că doar nu mi-i întâia oară că mă bag în bârlogul ursului!

Apoi, după ce fiara fu așezată la o parte de gura vizuniei, Petrea se scărpină în cap zicând cu glasul său blajin:

— Socoteala nu-i încheiată; mai am un mușteriu în bârlog: cinstita față a unei beizadele.

Și iarăși aprinse o lumânare de ceară albă, pe care o lipi de buza puștei, iarăși intră pe brânci în vizunie, iarăși se auzi o împușcătură ș-apoi un mornăit înădușit, și apoi după vreo câteva minute, de astă dată mai puțin lungi, mai puțin înfricoșate decât acele dintăi, ieși Petrea Dascalul cu beizadeaua legată de gât și o așeză lângă mumă-sa, domnița Catrina.

— I-am miruit pe amândoi, zise el, așezându-se

spre odihnă pe un trunchi de copac, și era drept să se odihnească, căci muncise din greu și cu spor.

Iar lorzii, care trecuseră peste atâtea mări și țări pentru a veni la noi să împuște urși, avură nenorocul să-i vadă împușcați gata de mâna altuia, și se întoarseră fără măcar să fi dat un foc, ducând cu dânșii numai amintirea culeasă în mijlocul fiorilor de spaimă despre mijlocul ciudat cu care se ucid urșii în țara noastră patriarhală.

Cu o parte din livrele sterling, Petrea Dascalul și-a măritat o fată, cea din urmă ce-i rămăsese în casă, iar cu cealaltă parte și-a făcut sieși o mică zestrișoară pentru zilele bătrâneților. Nu târziu după aceea, proprietarul moșiei primi de la Londra o scrisoare cu rugăminte să înmâneze lui Petrea Dascalul, ca semn de neuitare din partea lorzilor, portretele fotografice ale lor însoțite de două puști foarte scumpe, ieșite din cea mai renumită fabrică a Engliterei cum și un număr al ziarului The Illustrated London News, în care era desinată cu mult adevăr fioroasa scenă a intrării lui Petrea Dascalul în vizunia ursului.

Dar urmarea cea mai de căpetenie ce au avut această mică întâmplare a fost că amândoi lorzii, iubitori de vânat, au apărat călduros în Camera de sus a Angliei drepturile ciudatelor țări dunărene și nu puțin contribui puternica lor voace întru a fi recunoscută Unirea multdorită a Principatelor Române și alegerea îndoită a colonelului Cuza. Mici lucruri au câteodată mari urmări și nimeni nu știe unde pot răspunde capetele firelor care leagă una de alta faptele omenești.

Agatocle Leuștean

Chip din lume

Numai cine a trăit mult ca Agatocle Leuștean, precum am trăit eu, putea să-l cunoască din talpă. Avea o mulțime de ascunzișuri și deschisuri. Mai întâi, singură această împărechere de nume îi dădea un aer ciudat. Parcă-ntr-adins nașul îl botezase cu numele Agatocle, luat de prin cărți, ca să mai acopere puțin grosolănia numelui Leuștean. Noi îi ziceam prin prescurtare Aga.

Judecat după înfățișare, el părea cu totul alt om de ce era în realitate. Avea într-adevăr o figură de șiret, ce te punea oarecum în îndoială despre bunătatea caracterului său. Când îți vorbea de multe ori, nu te dumereai de vorbește serios sau în bătaie de joc, așa de bine știa să se prefacă. Avea un zâmbet ca o cimilitură și în fundul ochilor lui strălucea o rază de pricepere care parcă-ți zicea: Degeaba, prietene, nu umbla să vinzi castraveți la grădinar! Cu toate acestea, n-a fost om mai naiv, mai lesne-ncrezător și mai ușor de tras pe sfoară ca el. De câte ori nu l-am făcut de zi întâi april să alerge după cai verzi pe pereți, spunându-i minciuni care umblau în picioare; de câte ori el, marele cunoscător de tutunuri, după cum se lăuda, n-a fumat tutun de un franc ocaua, în loc de tutun Bectemis, fără să aibă habar, deși vedea pe toți în jurul lui ținându-și coastele de râs. Era, cum aș zice, șiret la chip, dar la suflet de bună-credință. Apoi avea o căutătură și un umblet de ștrengar și niște mustețe totdeauna bine răsucite, de-ai fi crezut că-i topenie de bietele femei. Nimeni ca dânsul nu era în stare să spuie care este chemarea unui bărbat; cum adică un bărbat trebuie să știe juca o carte, bate o bilă, suge un pahar și ademeni o femeie. Despre celelalte, nu-i vorbă, era el

meșter să învețe și pe alții, dar încât privește femeile trebuie să mărturisesc că dacă ele ar fi rămas numai în nădejdea lui, ar fi dus sărmanele mult și bine dorul ademenitului, căci, el, bărbatul, în toată viața, n-a ademenit decât o singură femeie, aceea pe care a luat-o de soție și încă și aceea cam fără știrea lui, îndemnat și stărostit de alții. De altfel, om de spirit, șăgalnic, putină de anecdote și de povești. Umplea casa de veselie unde intra el. Însă de toate aceste însușiri nu se folosea față cu femeile. Între dânsele i se schimba cu totul firea; se zăpăcea, se prostea ca cel mai nemernic copil; și de aceea, nesimțindu-se destoinic să le ție piept, căuta mai bucuros societatea bărbaților unde apoi las pe dânsul, se dădea de cel mai strașnic răpuitor de femei.

Osebit de aceste mici nepotriviri între feliul cum era și feliul cum se arăta, mai avea și alte cusururi; era leneș ca un împărat, mâncău ca un vlădică, risipitor și zgârcit totodată, sau, cu alte cuvinte, ieftin la făină și scump la tărâțe, după cum zice proverbul. Așa, ca să vorbesc în treacăt de aceste cusururi, voi zice că nu era leneș de acei care șed numai pe canapele și cască toată ziua. Nu! Era vioi, îi plăcea să umble și să se primble, însă numai de petrecere, fără treabă și fără datorii. Dușmanul lui cel mai mare era condeiul și adormitorul cel mai sigur, cetitul. Astfel nici a putut să stea mult timp în slujbele ce a ocupat rânduri, rânduri, și, fiindcă după toate căutările, n-a putut să găsească o slujbă în care să nu fi fost silit a scrie și a ceti, de aceea la urmă a și renunțat la cariera de lefegiu, mărginindu-se numai în modestul venit ce-i rămăsese de la părinți.

Într-un rând Leuștean căzu amorezat, dar amorezat lulea, cea dintăi și cea din urmă dată în viața lui. Nici el singur nu putea să-și dea seama cum s-a întâmplat aceasta, căci, precum spusei, n-avea obicei să se încurce în calea femeilor. Dar se vede că i-a fost sortit sășì tragă și el păcatul.

Chinurile amorului însă, dacă-i tăiase cheful și liniștea, nu-i tăiase și pofta mâncării. Înghițea ca și mai nainte aceleași porții de biftece, cu singura deosebire că între un biftec isprăvit și altul început scotea câte un oftat din adâncul plămânilor, mijloc prin care își ușura năduful.

— Agă dragă!... pentru un amorezat mănânci parcă prea mult, băgam de seamă eu.

— Aș!... Atâta mi-a mai rămas și mie! răspundea el pe un ton liric, să te rupă la inimă. Se zbătea nenorocitul în ghearele amorului ca pasărea în gura șarpelui, când într-una din zile veni la mine prăpădit, cu fața de-un cot.

— Ce ai, iubitule? îl întrebai îngrijat.

— Sunt nenorocit! Iubesc!... Te rog, nu mă lăsa!... Vino cu mine!... voi să mă primblu puțin, să mă răsuflu.

— Bucuros, frate!... Mai e vorbă!...

Amândoi ieșirăm pe stradă.

El opri o birjă, mă pofti din a dreapta ca pe un musafir și porunci viziteului să iasă peste barieră la câmp. Era tocmai vreme de primăvară, când toate-s pornite spre dragoste. Dar, lucru deșanțat!... Iarba spornică care surâdea ochilor, ciocârliile care te asurzeau, soarele cel dulce care-ți dădea viață la inimă, în loc să-l mângăie, îl întartau și mai tare. Se credea singur, nefericit, în mijlocul naturei fericite.

— Nu mai pot!... îmi zise el desperat. Haide la tatăl tău să-i spun tot. El e om de sfat, știe multe, a văzut multe și m-a învăța ce să fac.

— Haide, răspunsei eu. Întoarce, birjar!...

Birjarul întoarse și trăsura se opri dinaintea casei noastre.

Dar când să sun clopoțelul de la ușă, mă uitai la el și ce să văd?... Plângea sărmanul, de-i sărea pieptul, plângea în glas mare, cu toate suspinurile și strâmbăturile unui plâns copilăresc, încât muscalul de pe capră, spăriet, mă întrebă dacă nu cumva cacanaș e bolnav? Nu știu de ce, dar

suferințele sufletești ale lui Agatocle Leuștean nu inspirau compătimire prietenilor lui. Mic cum era, pântecos, mâncău, cu aerul lui cabazlicar, îți venea parcă să crezi că e vreo șiretenie la mijloc. De astă dată însă Leuștean nu se prefăcea, suferea de-a binelea, iar eu, văzându-l în așa hal, îi zisei:

— Nu-i chip să intrăm în starea asta. O să ne râdă sluga care ne va deschide ușa.

— Ai dreptate. Du-mă, te rog, acasă. Acasă el se coborî răpede din trăsură, îmi strânse mâna cu căldură, mulțămindu-mi că l-am întovărășit, și-mi lăsă trăsura pe spate cu două oare de plată. Așadar, cu tot amorul și necazul lui, el n-a uitat că e mai bine să plătească altul birja decât dânsul. Am surâs în mine recunoscând în acest act de zgârcenie pe vecinul meu amic Leuștean, așa cum era, adică zgârcit la mărunțișuri și darnic la sume mari. Să-l fi picat cu lumânarea, n-ar fi scos de bunăvoie un leu din buzunar; însă pe un lanț de ceasornic care să-i împodobească pântecele dădea bucuros sute de lei, și nu o dată l-am văzut la chefuri umplând cobza lăutarului cu irmilici. Ei... așa era. Încă o nepotrivire în apucăturile lui.

Dar, zgârcit sau nu, la mâncări nu făcea economii. El, cel dintâi în oraș, știa când sosesc stridiile sau icrele proaspete; el, cel dintăi, mânca trufandale, și la masa lui nu lipseau niciodată doi, trei prieteni.

Ș-apoi, să fi văzut ce vesel era la masă, cum i se dezlega limba după un pahar de Cotnar. Avea un talent nespus de a imita pe unii și pe alții, mai ales pe un camarad al nostru din vremea acea, Gavril Bărgăoanu, cam prostatic din fire și care vorbea lătăreț. Îi ziceam prin prescurtate Gavril Bărgă. Luasem, noi băieții, pe atunci năravul prescurtărilor.

— Mă Bărgă!... striga Leuștean c-un glas prefăcut care stârnea râsul tuturor. Tocmit-ai la meșină pe mehalnicul de la Mavrocordat? Ad topo... mă Bărgă! Cucea-n binză, măliga-i rupi

chelea!...

Și alte câte acestea de nu mai rămânea inima de râs.

Am uitat să spun că tatăl meu, aflând despre focul dragostei ce ardea pe bietul Leuștean, și știindu-l bicisnic cu femeile, se duse la părinții domnișoarei cu pricina, și aduse lucrurile așa, că într-o duminică Aga Leuștean se pomeni, fără vina lui, cu covrigul de mire pe cap. Ce bine-i ședea! Șapte ani a gustat din traiul căsătoriei, în care timp ca un vrednic bărbat, stăpân în casa lui, a fost necontenit sub papuc. Petrecerile, cărțile, mesele se mai rărise puțin, dar după șapte ani Dumnezeu strângând la sine pe scumpa lui soție, el de atunci ca mai ba să-și puie cap sănătos sub Evanghelie. Rămas liber și nerăspunzător cătră nimeni, el luă iarăși de coadă petrecerile, cărțile și mesele.

U... iu... iu ș-aș bea rapciu, ș-aș mânca pcită de grâu!... era cântecul lui obicinuit când se greșea c-un pahar mai mult. Totuș suflet bun și neuitător cum era, nu scăpa nici o ocazie în mijlocul petrecerilor chiar, să nu zică un cuvânt despre răposata lui soție care, bună femeie fusese, sărmana, cuvânt totdeauna întovărășit de-un oftat și de-un gât de vin.

Viața de toate zilele era împărțită cam astfel: Mai întâi în douăzeci și patru de oare trebuia să doarmă zece oare pline, îmbrăcat într-o cămașă de pânză de casă, lungă până la călcâie, cu dungi roșii la guler și la mâneci. De se-ntâmpla vreodată să nu-și împlinească somnul, era a doua zi mahmur. De lene să nu se îmbrace, își primea musafirii dimineața de multe ori în cămașa cea de noapte, făcea feliurite ghidușii astfel dezbrăcat, cânta prin casă cu o perină la brațe în chip de cobză, imitând pe Barbu Lăutarul, pentru al cărui cântec avea o deosebită slăbiciune, și astfel trecea timpul într-un râs și chef până la oara dejunului.

Dejunul era totdeauna zdravăn și bine stropit. După dejun, mergea regulat la cafenea, locul de

întâlnire a tuturor dulandragiilor, unde juca pe un biliard cu buzunări, vechea partidă rusească, meşteşugărind la sotnici şi la clapştosuri de se minunau marcherii, şi toate aceste întreţesute cu fel de fel de glume potrivite cu locul, cu jocul şi cu societatea.

Venea apoi masa, şi mai zdravănă şi mai bine stropită iară, dupămasă, abia putându-se mişca, trăgea câte un talon bun de somn, după care venea negreşit rândul altor câteva taloane de preferans.

Avea trei prieteni cu care făcea de obicei partida de preferans, şi, să ferească Dumnezeu să-l fi dat vreunul de sminteală sara la ora hotărâtă, sau, odată întruniţi, să nu se fi jucat pe noapte după regula lui Melhisedec, cum zicea el, că se făcea foc. Greşală nu se încăpea la joc; de altfel, vinovatul era pus în rândul mazetelor şi cârâiturile curgeau gârlă în capul lui.

Ca să pot da însă figura lui Leuştean în toată a ei originalitate, nu trebuie să trec cu vederea unul din cusururile sale de căpetenie şi anume, frica. Se temea de toate celea mai cu samă de hoţi, de foc şi de bivoliţe.

La drum era o pedeapsă de mers cu dânsul. Vai de capul viziteului care-i mâna caii. Chinurile lui nu erau proaste. Lasă mai încet; mână mai tare! fă mai la dreapta! fă mai la stânga! ia sama, nu răpezi! toate acestea curgeau într-un şir neîntrerupt. Apoi în fiecare tufă i se năzărea câte un hoţ la pândă, şi se muncea şi se văicărea, sărmanul, de credeai că o să-l apuce ceva. Arme nu purta niciodată cu sine, căci nu era om să se puie de pricină. Se zice chiar, dar acest fapt el l-a tăgăduit totdeauna cu tărie, că frica de hoţi i se trăgea de la o întâlnire ce a avut noaptea în pădure cu un negustor de pungi. Pe atunci purta de toată întâmplarea un pistol cu două ţevi. Când hoţul îi opri trăsura în drum, el deodată puse mâna pe pistol să se apere, dar, zărind la lumina lunei ochii fioroşi şi mustăţile ţapoşe ale haiducului, îşi simţi

balamalele slăbind și pistolul îi căzu din mâni.
— Ce este aceasta? întrebă haiducul arătând arma.
— Să iertați, domnule căpitan, ia... un pistol...
— Și pentru ce l-ai luat, mă rog?
— Apoi de... ia așa?
— Cum așa?...
— De o întâmplare, să nu bănuiți.
— Mai întâmplare decât asta, ce vrei?
— Apoi cum îi socoti și măria-ta, jupâne căpitane, că eu unul nu mai zic nimic.

Leuștean nu vorbea, ci bâlbâia, de tare ce-i clănțăneau măselele în gură.

Văzându-l așa om pe sine, haiducul prinse să râdă, îl cinsti cu o palmă bine așternută peste obraz, pentru ca altă dată să nu mai poarte degeaba pistoale la drum, și, după ce-i luă arma și punga, își căută de treabă, lăsând pe bietul Leuștean mai mult mort decât viu.

Ce e drept, dacă întâmplarea a fost adevărată, putem zice că Leuștean a scăpat ieftin, pentru că alții au pățit-o mai rău decât dânsul. Sigur însă este că el de un timp n-a mai umblat noaptea pe drum, nici a purtat arme cu el.

Grija focului de asemenea îl stăpânea întru atâta, că la casele lui hornurile se stricau de prea mult șters. Într-o noapte, după o partidă întârziată de preferans, ademenit de un mușchi la frigare ce i-am oferit, s-a învoit să doarmă la mine acasă, lucru ce i s-a întâmplat de mai multe ori. A doua zi, până a nu se îmbrăca, pe când făcea ghidușii prin odaie cântând ca Barbu Lăutarul:

Strângeți, leleo, buzele
Leliţo, leliţo, fa!
Că le, pișcă muștele,
Leliţo, leliţo, fa!
Și se văd fasolele
Leliţo, leliţo, fa!

deodată se aud tulumbele durăind pe dinaintea ferestrelor și apucând pe hudița ce duce la casa lui.

Într-o clipă Leuștean și-a ieșit din minte și n-a mai știut ce face. Rătăcit, cu ochii holbați, cu fața descompusă, alerga și răscolea toate prin odaie, voia să se îmbrace mai răpede și le nimerea toate pe dos; își vâra picioarele prin mânecele surtucului și mânile prin cracii pantalonilor, până ce, în sfârșit, pierzând speranța de a se mai putea îmbrăca, aruncă surtucul, pantalonii și cizmele în toate părțile și căzu gâfâind pe un scaun.

— Nu mă duc de-aici!... strigă el ca un om ce vrea să-și facă sie însuși în ciudă. Lasă, să ardă!... Dracul să le ia de case!...

A fost un adevărat teatru această comică scenă de zăpăceală a lui Luștean. Merita să plătești, să-l vezi.

Altă dată pe la cinci oare dimineața auzii bătând cu furie la ferestrele mele.

— Cine-i acolo?

— Eu.

— Care eu?

— Agŕ.

— Care Agŕ?

— Agatocle.

— Nenorocitule, ce-ai pățit, îi zisei eu deschizându-i ușa.

— Închipuiește-ți, frate, răspunse el, aruncându-se pe o canapea; de douăzeci de ani, abia astăzi pentru întăia dată văzui și eu răsăritul soarelui, însă, ce-i drept, fără voia mea.

— Cum așa?

— Știi că am ieșit asară pe la unul după miezul nopții de la partidă. Ei bine!... Plec acasă și, când intru în hudița ce duce la mine, ce să văd?... O cogemite bivoliță care sta culcată în mijlocul drumului, mestecând din fălci. Nu era chip de trecut pe alăturea. Sufla așa de tare și rotea niște ochi așa de sluți, încât numai nu-mi zicea: Hait!... Cară-te de-aici, că te iau în coarne! Ce să fac? Mă întorc îndărăpt, încunjur o jumătate de oară, și, când ajung la cealaltă huditță care de asemeni duce

la mine pe partea opusă, iată o altă bivoliță tot atât de fioroasă, tot atât de slută care păștea iarbă din șanț. O adevărată pacoste!... Parc-anume se pusese, matahalele, să-mi ție calea. Mă întorc iarăși la hudița dintăi, bivolița tot acolo; se așternuse pe odihnă ca la dânsa acasă. Mă duc înapoi la a doua hudiță, dau peste a doua bivoliță care se așternuse și ea pe mâncare. Și așa din hudiță-n hudiță, din bivoliță-n bivoliță, iată-mă până la ceasul acesta în picioare, fără să fi putut intra acasă. Uf!... sunt rupt de osteneală. Da am văzut răsăritul încaltea.

— Bicisnicule!... îi zisei eu, abia stăpânindu-mi râsul. Să te facă niște păcătoase de bivolițe să nu dormi toată noaptea, asta-i bună de scris!...

— Ei! ce vrei! Numai o viață are omul și trebuie să și-o cruțe.

Într-adevăr viața și-o cruța, dar pântecele nu, căci din ce în ce îl îndopa mai mult cu mâncări și băuturi. În zadar îi ziceam:

— Leuștene, ia sama, odată ai să pocnești ca o bute rău cercuită.

— Aș!... Asta-i viața omului... Pentru ce trăiește omul, dacă nu pentru pântece?

Treceau zilele, lunile și anii, fără ca el să-și schimbe firea, fără ca el să-și schimbe traiul. Însurise pe cap, și pântecele lui căpătase o rotunjime sub care parcă-i dispăreau picioarele. Dar cu cât i se înmulțeau anii vieții, cu atât i se împuținau mijloacele de trai. Pe nesimțite, el mâncase în fiecare an, pe lângă venituri, și câte o părticică din capital, așa că sărăcia da acum năvală la ușa lui. Da unde își bătea el capul cu asemenea nimicuri? Lipsa, și mai ales la bătrânețe, de care unii oameni slabi de înger se tem așa de tare, lui nu-i îngreuia inima, nici tulbura somnul; numai căsuța lui cea albă, cochetă și veselă ca și dânsul, își posomorâse de la un timp fața, căci pe pereții ei, de mult timp neîmprospătați, se vedeau cărămizele goale și dungi vinete de ploi, ca niște

lungi șiroaie de lacrimi.

Într-o sară, îmi aduc aminte, Leuștean își invită partizanii de preferans cu următoarea circulară:

Cine-i protos?... Vasilică;
Eu cumpăr la sans-atu;
Iorgu face șapte-n pică,
Am s-ajut, haide și tu.
Dar mă rog să dai închis,
C-am să mi-l trântesc o platcă,
Să se mire și prin vis
Preferans cu cine joacă.

Parcă-l văd și acuma cu ce luare-aminte pregătea el masa de cărți, cum ascuțea crida, așeza scaunele, făcea mucul la lumânări, așa ca toate să fie în regulă și cu simetrie, iar în cursul acestei grave îndeletniciri el șuiera între dinți vecinicul cântec: U... iu... iu... ș-aș bea rapciu, ș-aș mânca pcită de grâu!

Între partizanii lui mă număram și eu. În sara aceea a fost mai cu chef decât totdeauna. Bonsoir, musu Vasilică!... Cu plecăciune, cucoane Neculai!... Sărut mânile, cucoane Iorgule!... zise el tovarășilor săi în momentul de-a împărți cărțile; iar aceste cuvinte, rostite cu aerul și întonația ce știa el să le-o dea, căpătau un deosebit parfum de veselie. Deși norocul nu prea legase frăție cu dânsul, totuș era destul să puie o platcă cât de mică pe protivnicul său, ca să facă un haz nespus și să-și uite paguba. Tot vocabularul obicinuit al cartoforilor, porecle și născociri de cuvinte caraghioase, glume inventate anume pentru jocul de cărți, necunoscute altor oameni, au fost de astă dată cu prisosință puse în circulație la masa verde. Numai dulcețile și cafeaua neagră veneau din timp în timp să întrerumpă puhoiul necurmat al șăgilor.

Dar nu bine mântuisem preferansul și deodată se deschiseră ușile odăiei de alăturea unde ni se înfățișă fumegând pe o masă, între două mari candelabre, un purcel fript, rumăn, cu un morcov în gură, încunjurat de mezeliciuri și de un stol de

butelci pline cu vinul cel mai chihlimbariu. A fost surprindere ce ne pregătise Leuștean. Se înțelege că nu ne-am dat în lături de a face cinste mesei, ba chiar pot a zice că ne-am așternut pe mâncare ca niște oameni care știu să prețuiască un purcel în asemenea împrejurări, dar dacă noi eram la înălțimea datoriei, apoi Leuștean era cu mult mai presus. Parc-atunci scăpase din postul mare.

— Măi Agŕ! nu fi așa lacom, că-i pocni ca o bute rău cercuită, îi repetam noi aceeași glumă.

— Am cinste să vă spun că sunteți niște mișei, ne răspundea el. Nu văd eu, parcă, cum mă trageți pe sfoară cu băutul. Eu dau pe gât totdeauna paharul plin, și voi abia de vă muiați buzele în sângele Domnului. Parcă n-ar fi vorba de sănătățile voastre. Dar nu-i nimic. Tot așa să dea Dumnezeu să fiu înșelat în viața mea. Cât despre mine, dac-oi muri, halal să-mi fie!... Încaltea oi muri satul. Să-mi vie Ghioc, aicea, strigă el, lovind cu pumnul în masă.

Ghioc, care era după ușă și pândea semnul chemării, numaidecât se înfățișă în antereul lui de citarea, cu scripca așezată la gât.

— Să trăiți, cuconașilor, zise el închinându-se adânc, când v-a fi mai rău, tot așa să vă fie!...

Apoi cu mult ifos și cu multe mișcări din mâni și din cap începu să cânte Marșul lui Napoleon:

Napoleon Bunăparte.
Stând în pământ de departe,
Pe marea Apusului
În prijma Parisului...

Voia țiganul să se arăte ca adică e procopsit, știe cântece străine.

— Ce umbli cu de-alde astea, faraoane! striga Leuștean furios. Ai înnebunit, ori vrei să te miruiesc în numele Tatălui. Cântă-mi un cântec creștinesc că doar s-or dezgheța boierii. Nu-i vezi cum stau, parcă șiau îngropat rubedeniile.

— Apoi care cântec porunciți, sărut tălpile? întrebă Ghioc îndoindu-se din șale.

— Ce, nu te pricepi, coțofană! Te-ai prostit, se vede!... Adă scripca-ncoace!

Atunci Leuștean, care învățase în copilărie să cam tragă din arcuș, înhăță scripca din mâna lăutarului, cercă strunele la ureche, tuși, își drese glasul, făcu câteva flori din arcuș și o intoarse pe cântecul lui Barbu Lăutarul, în care se simțea mai meșter:

Eu sunt Barbu Lăutarul.
Starostele și cobzarul.
Ce-am cântat pe la domnii
Și la mândre cununii!...

Apoi mai departe:

Eu îngheț cântând la poartă
Și tu dormi dormire-ai moartă...

De ce cânta, de ce se înflăcăra mai tare. Poate că unde o cam luase de coadă, sau, cine știe, poate că tocmai atunci îl lovise un alean la inimă, vreo amintire din trecut, căci arcușul lui luneca așa de bine pe coarde, și glasul lui răsuna așa de viu, încât ai fi zis că-i aievea Barbu Lăutarul căre-și cânta cântecul. Dar când zise:

Dragi boieri din lumea nouă,
Ziua bună vă zic vouă,
Eu mă duc, mă prăpădesc
Ca un cântec bătrânesc...,

atunci se simți tremurând în glasul lui o notă melancolică, și, lucru nemaipomenit, o picătură de lacrimă îi străluci sub gene. Nu mai era veselul și nepăsătorul Leuștean cel din toate zilele, peste care nevoile lunecau ca untdelemnul.

Însăși fața i se schimbase sub puternica înrâurire a cântecului; apoi, întărtat la culme, aruncă scripca jos și o călcă în picioare.

— Așa ți se cade, uscătură netrebnică, care știi numai să plângi, si nu știi că plânsul e mai amar pentru cine a râs toată viața! Așa am să pier și eu ca un cântec bătrânesc. Dar, încaltea, halal să-mi fie! adause el luând cu o mână un pahar de vin pe care-l sorbi de dușcă și cu cealaltă aruncându-și

punga din buzunar în obrazul lui Ghioc.

Na, porumbacule, pentru păutregaiul tău de durăitoare!

Cine știe dacă-i mai rămăsese ceva pe a doua zi de cheltuială; dar Leuștean, cel ieftin la făină și scump la tărâțe, nu era om să-și cântărească dărnicia în asemenea momente.

— Nu pricepeți voi, urmă el înghițind un al doilea pahar, că fleacul ist de lume nu plătește o ceapă degerată... Atât e a omului; un pic de voie bună în inimă, că celelalte toate sunt nimicuri.

O zicea aceasta cam în silă, tocmai în momentul când îi lipsea voia bună.

— Prin urmare, sus cu paharul, fraților!...

Eu, văzând că ițele se-ncurcă și că, înduioșat cum era, el avea de gând să o ție drug înainte, mi-am furat căciula, m-am strecurat nebăgat în samă pe ușă, și m-am dus ca un om cuminte acasă, lăsându-l cufundat în cugetări adânci asupra nemerniciilor lumești.

Acasă m-am dezbrăcat iute și m-am pus în așternut. Am adormit însă cu greu, fiind însumi nervos; când iată că, în mijlocul unui somn de plumb, mă simt scuturat de o mână răce, deschid ochii spăriet, și ce să văd?... Pe Leuștean stând la căpătăiul meu, în picioare, palid și cu părul vâlvoi. Mi s-a părut deodată că nu-i el, ci umbra lui.

— Ce este? zisei eu cuprins de fiori.

— Ce să fie? Ia m-ați lăsat singur acasă ca pe un netrebnic, și acum alerg să vă adun iară.

— Ai pierdut mințile, Leuștene? La vremea asta?

— De ce nu? Pentru chef trebuie să fie vreme totdeauna.

Pentru necaz e bine să nu fie. Haide scoală, leneșule!... Trimite după Ghioc... S-o luăm din capăt.

Îl priveam lung și nu pricepeam. Mi se părea că glasul lui răsună ciudat.

— Uite, adause el, nu pot dormi; îmi trebuie

lume, joc, cântec, veselie. Să ridicăm tot târgul în picioare. Am ce am: nu mi-e inima la loc. Aș vrea să mai gust din cel Cotnar; să mai aud cântând pe gâtul scripcei... Aș vrea!... știu eu ce-aș mai vrea!...

Zicând aceste cuvinte, el se primbla cu pași iuți și neregulați prin odaie; dar deodată se opri în loc; își întinse amândouă brațele în aer ca un om ce simte că-i fuge pământul de sub picioare, se cumpăni un moment, apoi căzu grămadă jos.

Cu multă greutate putui să-l ridic și să-l pun pe canapea. Răsuflarea lui era răpede și ochii păinjiniți.

Nu-i nimic! gândii în mine; l-a biruit osteneala și Cotnarul. Îl stropii cu apă rece pe obraz, ca să-l aduc în cunoștință; el atunci tresări, întoarse spre mine o privire rătăcită și c-un glas străin, care parcă venea din adâncimile pământului, îmi zise:

Dragi boieri din lumea nouă,
Ziua bună vă zic vouă,
Eu mă duc, mă prăpădesc
Ca un cântec bătrânesc!...

Mă simții mișcat în fundul inimii de acest glas, oarecum profetic, jumătate vesel, jumătate tânguitor, care-mi punea în lumină o viață întreagă de om, petrecută într-un cântec ș-o nepăsare; și nu bine apucă a se stinge în liniștea odăii cea din urmă vibrare a versului de ziua bună, că împreună cu dânsa se stinse și cea din urmă licărire de viață în peptul lui Leuștean.

A murit sub ochii mei, într-un surâs rămas pecetluit pe buzele lui, ca un ultim semn al chemării ce avusese pe pământ de a răspândi în juru-i lumina veseliei. . . . .

În urma lui parcă lipsea orașului ceva; lipsea matca roiului; întemeietorul tuturor petrecerilor; lipsea omul la a cărui singură vedere te simțeai oarecum întinerit. Dacă, desigur, și el ca fiecare își purta în drumul greu al vieții sacul cu grijile în spinare, avea însă darul, când călca pragul unui

prieten, să-și lase sacul la ușă și să intre cu inima ușoară și cu fața pururea senină... Ei, acest dar nu-l are orișicine.

Dumnezeu să-l odihnească pe ceea lume!

Două zile la Slănic

Într-o odăiță mică și cam umedă de pe strada Popa Tatu din București locuia Nae Peruzescu. Ferestrele odăiei, întoarse spre miazănoapte, nu erau nici vara, nici iarna luminate de soare, și fațada casei, de mult nereparată, avea un aer posomorât. Se vedea cât de colo că e cuib de sărăcie. Dar înlăuntru locuia un tânăr cu mare viitor. Nu împlinise încă treizeci de ani, și Nae Peruzescu ajunsese arhivar la tribunalul de Ilfov. Născut la Târgoviștea, orașul de descălecătoare, care a scos la maidan cea mai fină prăsilă de oameni mari, el fusese rând pe rând țiitor de registre la primăria din Caracal, prețăluitor la vama din Burdujeni și perceptor la bariera Șorogari din Iași, o întreagă carieră făcută în scurt timp. Carte nu prea învățase în copilărie și nu știa, zău, dacă din cele patru clase primare îi mai rămăsese altăceva decât știința scrierii și a cetirei și oarecare elemente de aritmetică. Însă pentru oameni ca el cartea nu-i bună decât doar pentru a le strica originalitatea talentului, căci era într-adevăr talentat. Nae Peruzescu. Scria romanuri, poezii și piese de teatru, și nu o dată numele lui a figurat cu cinste în coloanele ziarelor Trâmbița literară din Gorj și Zorile artelor din Dorohoi.

Mai era și băiat frumos, scos din cutie, cum s-ar zice.

Avea o față albă ca laptele, cu doi bujori rumeni pe umerii obrazului, încât de departe părea a fi sulemenit; iar peste albul cel bătăios la ochi cădea, ca contrast de culoare un păr negru de abanos căruia știa să-i dea îndoiturile cele mai artistice. Cu un așa chip, cum era Peruzescu să nu fie înamorat de persoana lui; să nu umble totdeauna îmbrăcat după moda cea din urmă, adică cu

pantaloni scurți și cu cizme ascuțite la vârf; să nu-și curățe unghiile cele trandafirii de trei ori în fiecare zi, mai ales că la degetele cele mici ale ambelor mâni își lăsase unghiile să crească mari, cea din stânga în amintirea unei modiste din Caracal, și cea din dreapta în amintirea unei duduci din Târgul-Cucului din Iași.

Petrecuse el iarna cum petrecuse cu puțini tăciuni în vatră și cu pântecele cam lipit de coaste; dar cum sosi vesela lună mai, își puse amanet hainele de iarnă, spre a-și împrospăta garderoba de vară. Astfel dichisit, peptănat întocmai ca un cap de ceară bun de expus la o vitrină de peruchier, el călca mândru pe trotuarele capitalei, având aerul a zice trecătorilor: Ce nu vedeți? eu sunt Nae Peruzescu!; și nu uita niciodată să-și anine la butoniera surtucului un mic boboc de trandafir, care sămăna de departe a decorație.

Începuse acum căldurile lui Cuptior, pe când lumea bucureșteană, însetată de aer răcoros, se pregătește de dus, unii pe la moșii, alții pe la băi. Nae Peruzescu se primbla prin odăița lui din strada Popa Tatu gândindu-se și el cam ce ar avea de făcut pe timpul vacanțelor. Din când în când se oprea dinaintea oglinzii petrecându-și degetele prin părul cel bogat și vorbea omului din oglindă cam astfel:

— Peruzescule, ești nostim! nu degeaba porți nume de piatră scumpă... Poet și romanțier!... cum șede omului mai bine... Ca mâni o s-ajungi ministru, parcă te văd; la Instrucțiune, nu-i așa?... ca să-mi proteguiești artele. Ș-atunci, he!... he... Ce roluri o să-mi joci!...

În acel moment ochii lui căzură pe ziarul Graiul Trotușului pe a cărui pagină de anunciuri, între cașcavalul de Penteleu și stacoșii de Marea Neagră, citi următoarele rânduri scrise cu litere mari:

Subsemnatul, cu toată stima aduc la cunoștința onorabilului public că am deschis o locantă de lux

la băile Slănicului cu bucătărie franceză sau română, după gust. Vinaţuri străine şi indigene cu preţuri moderate. Serviciu prompt şi regulat. Table d hôte în fiecare zi sau prânz ŕ la carte, după voinţă. La abonamentele cu luna se fac reduceri.

Ce idee! zise Peruzescu, lovindu-se cu mâna peste frunte. La Slănic!... La Slănic!... La băi în ţara mea! Acolo-i dă mers. Un viitor om mare trebuie să-şi cunoască ţara. Ş-apoi, he! he! Acolo o să lenvârtim!...

Zis şi făcut. Bagajul nu era greu de alcătuit. Cât era pe dânsul, un paltonaş subţire pe deasupra şi o pălărie de paie pusă cam crăieşte pe-o ureche; apoi două rânduri de albituri într-o lădiţă de Braşov, şi iată tot. Pentru buzunar, cam puţin: una sută cincizeci lei, scontaţi deasupra salariului la un zaraf de la Cuibu cu barză. Dar, în sfârşit, un cetăţean român în ţara lui nu piere. Astfel, plin de chef şi de speranţă în viitor, pleacă în aceeaşi sară de la gara Târgoviştea spre Moldova.

A doua zi la opt oare dimineaţa trenul intră în gara de la TârguOcna, şi Nae Peruzescu se coborî somnoros din clasa a III-a, unde voiajase tot timpul tăcut şi ghemuit într-un colţ, cu pălăria pe ochi, cu gulerul paltonaşului ridicat, păstrând cel mai strict incognito.

Îi trebuia acum o trăsură pentru Slănic. Trăsurile însă erau scumpe şi Peruzescu sta pe gânduri. Dar numai de noroc să nu se plângă omul. Pe când se târguia el cu birjarii că doar le-a mai rupe din preţ, iată că un domn gros şi roş la faţă îi puse mâna pe umăr;

— Mă rog de iertare! zise domnul cel gros c-un glas care parcă-i ieşea din fundul pântecelui. Nu te mai osteni să cauţi birjă. Am eu loc la mine în trăsură. Numai dinainte, dacă nu te superi, fiindcă dinapoi şedem noi doi, nevasta şi cu mine.

— Prea bine, răspunse Peruzescu, mulţămit de-a intra în tovărăşie; însă cu o condiţie, să-mi plătesc şi eu partea mea. Aceste vorbe fură zise c-un fel de

mândrie de om ce nu înțelege să i se facă concesii de bani.

— Da ce-are a face! Nu se-ncape plată, adause omul pântecos, doar te poftim în trăsura noastră, nu-i așa Luxițo?

— Se-nțelege, răspunse Luxița, o femeie mică, uscată, istovită, încât părea a fi o scândură cu ochi.

— Ei vezi?... hai, sui și nu mai face vorbă!

— Da nu se poate.

— Da mă rog.

În sfârșit, Peruzescu, neavând încotro, abia se prinse de la al doilea cuvânt, se sui în trăsură pe scăunașul de dinainte, iar lădița de Brașov, cea cu două rânduri de albituri, o așeză în capră la picioarele viziteului.

— Sunteți prea buni, zise Peruzescu politicos, însă n-aș fi consimțit niciodată să vă supăr dacă aș fi avut cu mine mai mult bagaj decât lădița a mică. Celelalte lăzi vin pă urmă.

— Înțeleg. O să stați pe semne mai multă vreme la feredeie.

— O lună, poate.

— V-o rânduit doftorii?

— Ba nu, dă petrecere. E plictis mare în București, și-n străinătate fusei anii trecuți. Mi s-a făcut silă de străini. Anul acesta nu voi să-mi deșert punga la nemți sau la franțuji. Să vedem cum o mai fi și cu ai noștri?

— Aveți mare dreptate. Sunteți negustor?

— Nu, răspunse Peruzescu, c-un surâs protector.

— Proprietar, poate? Vă ocupați cu lucrul câmpului?

— Ai-da-de!... Unde mă ocup eu cu secături dă alea. Proprietar, da, cât poftești, însă moșiile nici le văd cu ochii. Îmi primesc numai regulat arenzile, fie viscol, ploaie sau secetă, căci cazurile fortuite nu mă privesc. A-și căuta cineva dă moșie este a se pune sub atârnarea administrațiunii, și eu, domnul meu, sunt dintre acei ce prețuiesc libertatea mai mult decât chiar moșiile.

Trăsura înainta mereu în trapul cailor. Trecuse acum podul Trotușului care se cam legăna sub picioarele cailor și intrase în drumul strâmt și stâncos de pe valea Slănicului. Omul însă cel pântecos, curios ca toți provincialii și puțin discret, ținea să-și descoase tovarășul din toate prohaburile;

— Dacă sunteți dipotat ar hi ghine să mai hărțuiți cârmuirea în privința podului de pe Trotuș. Vedeți cum se clatină; trecem pe el cu zilele în mâni.

— Da cine nu e deputat, nenișorule, în ziua dă azi?... Nu mai departe decât mai deunăzi, fiind un colegiu vacant la... dar puțin importă localitatea (Peruzescu nu voia să se încurce cu nume proprii), alegătorii în corpore s-a adresatără la mine să-mi încredințeze mandatul dă reprezentant al națiunii. Însuși ministrul mi-a telegrafiat: Iubite amice, nu refuza! Aș!... Ia, slăbiți-mă, domnilor! răspunsei ministrului și alegătorilor. Afacerile mele multiple mă împiedică deocamdată să mă ocup cu interesele statului, și... scurt... am declinat onoarea, recomandându-le pă un văr al meu. Eu, onorabile, dacă vrei să știi, am alte lucruri mari în vedere; am îmbrățișat cariera literilor, a artelor frumoase; și aceasta nu ca meserie, nu dă trebuință, fiindcă, de! slavă Domnului!... veniturile îmi prisosesc, ci fiindcă simț acilea-n mine vocațiune. Marele Eliade, ăl din fața universității, a fost înaintemergătorul și noi ăștialalți suntem urmașii lui!

Toate aceste fură așternute dintr-o singură răsuflare și cu așa accent de convingere, încât tovarășii lui, niște bieți oameni de la țară, naivi cum i-a lăsat Dumnezeu, îl ascultau ca pe Sfântul Ioan Gură-deaur și, deși nu prea înțelegeau cam ce fel de carieră e aceea a literelor, totuș își închipuiau că însemnat om trebuie să fie tânărul cu care au făcut cunoștință, de vreme ce e amic cu ministrul și a desprețuit mandatul de deputat.

— Da poate nu stați bine dinainte? îi zise Luxița sfioasă. Arghir! ia mai lasă și pe boier să șadă la locul tău.

— Cum nu, boierule, poftiți!... Da mai încape vorbă!

— Ședeți, mă rog, la locul d-voastră, n-am venit acilea să vă supăr.

— Da nu-i supărare; dimpotrivă ne faceți plăcere.

— Voi schimba la jumătate dă drum, dacă voiți numaidecât, zise Peruzescu spre a nu le strica hatârul. Această tocmeală îi venea și mai bine la socoteală, fiindcă la intrarea în Slănic avea să-l vadă lumea în trăsură la locul de cinste.

De la o vreme convorbirea între ei nu s-a mai putut susține cu șir, căci drumul se făcuse rău și bolovănos și la fiecare moment cucoana Luxița, mică și slabă cum era, risca să fie aruncată ca o minge afară din trăsură.

La Cerdac, unde este jumătate de cale, trăsura se opri pentru câteva minute, în care timp Peruzescu se îndeletnici cu cetirea iscăliturilor și a cugetărilor scrise de trecători pe stâlpi și tavanul cerdacului. Două versuri anonime îl înveseliră cu deosebire:

Te iubesc și te ador
Ca pe-un pui de curcă chior!

Brava poezie!... gândi el. Atunci Peruzescu, a cărui nervi artistici zbârnăiau numaidecât la cea mai mică impresiune din afară, se încercă să compuie și el o cugetare oarecare și în acelaș timp să o subscrie, ca să rămâie la știința posterității cum că Nae Peruzescu a trecut odinioară pe acilea; însă tocmai când își frământa mai mult creierii să născocească ceva, următoarele versuri îi căzură sub ochi:

Cine subscrie
În orice loc
Trebuie să fie
Un dobitoc.

Aceste nenorocite versuri îi opriră geniul de

coadă, tocmai când zborul își încerca, și, nemaiputând alcătui nimic, renunță la ideea de-a lăsa urme pe stâlpii cerdacului despre trecerea lui. Cu atât mai rău pentru posteritate!

De aci înainte Peruzescu stătu în locul lui Arghir lângă cucoana Luxița cu un ifos de adevărat stăpân al trăsurei, iar Arghir se așeză pe scăunușul cel strâmt din față, unde abia îi încăpea pântecele și unde sălta sărmanul, de i se hurducau măruntaiele.

Nici valea cea minunată a râului Slănic, strânsă între două șiruri de munți păduratici, nici stâncile cele fioroase care stăteau atârnate deasupra capetelor lor, nici sumedenia cea de copii care alergau desculți înaintea trăsurii, cu buchete de viorele albastre ca și ochii lor, urându-i de bună venire, nu mai făcea întipărire asupra bietului Arghir; voise omul să fie politicos în trăsura lui, și-și lua acum răsplata.

În sfârșit, iată-i ajunși la Slănic! Sunase tocmai clopotul care vestește oara dejunului și toți oaspeții își luaseră locurile lor în salonul de mâncare și pe terasa ce încunjură din toate părțile restaurantul cel mare. O adunătură de vreo două sute și mai bine de inși; bărbați, femei, copii, oameni de toată mâna, de toate vârstele, din toate unghiurile țării, în feliurite costume: de la postavul cel subțire occidental, pănă la șăiacul monăstâresc, de la mătasa de Lyon pănă la altița de la Rucăr, într-un cuvânt adunătura cea mai pestriță, cea mai zgomotoasă și mai pitorească care se poate vedea furnică în tot timpul sezonului de băi, câte de două ori pe zi, în acest restaurant de clasa întâia al Slănicului. Aici nimene nu-și bate capul dacă supără sau nu pe vecinul său. Pe când unul mănâncă, cel de-alăturea fumează; unul scuipă pe podele, altul face să răsune sala de cea mai fantastică suflare de nas asemănată unui solo din trâmbiță. Apoi feliurite convorbiri urmează în gura mare între oameni pe care șapte mese îi despart.

— Bine-ai venit, vere! Ce mai faci!

— Mulțumesc, foarte bine.
— Da cucoana și copiii?
— Asemine.
— De mult ai început cura?
— De alaltăieri.
— Ciudat, mie numărul 3 nu-mi face lucrare.
— Mie, din contra, prea multă.

Iar pe când aceștia se cercetează de starea sănătății, într-un colț se aude o sfadă cu chelnerul de la te miri ce, care uneori se sfârșește cu palme. Apoi printre mese și printre picioarele oaspeților și ale chelnerilor se joacă și se hărățesc feluriți câni, de la cei mai mari pănă la cei mai mici: Danois, Terre-Neuve, prepelicari, levrete, a căror țipete, amestecate cu glasul oamenilor, cu clefăitul fălcilor, cu sunetul farfuriilor și al cuțitelor, alcătuiesc un vuiet surd și discordant, bun de stricat nervii cei mai solizi.

Și, cu toate aceste, are haz de văzut o asemine lume unde domnește cea mai complectă lipsă de etichetă, unde se leagă prietenii între dorohoieni și mehedințeni, unde se încheagă logodne și se urzesc despărțenii; roi de oameni iuți, nesupuși la legi și reglemente, gata totdeauna de ceartă, dar buni de altfel, veseli și cheltuitori. Aici doi oameni care nu se cunosc nu au trebuință de intervenirea unui al treilea ca să le înlesnească formalitatea prezentării. Ei se apropie unul de altul cu mâna la pălărie.

— D-voastră, boierule, sunteți din Mizil, pe cât am aflat?
— Da, domnule.
— Vă rog să mă onorați cu numele?...
— Dinică Smochinescu. Da d-voastră?
— Eu sunt din Mămornița... Gavril Ciomârtan.

Urmează o strângere de mână și peste o oară amândoi sunt frați de cruce și se bat peste burtă.

Ei, dar și Slănicul are așa-numita sa lume aristocrată, son ligb-life, unde întâlnești figuri înțepate, nasuri în sus, colțuri de buze

desprețuitoare, dar aceste sămandicoase persoane sau sunt osândite la cea mai desăvârșită singurătate, sau, dacă vor să moară de urât, sunt luate înainte de curentul cel mare egalitar, și duse vrând-nevrând în diferite escursiuni, unde în auzul vioarelor a doi, trei lăutari cari le cântă de inimă albastră și în fața atotstăpânitorului soare numai încape să facă deosebire între oameni.

Iată deci că tocmai în dricul mesei, pe când vuietul era mai asurzitor, tânărul Nae Peruzescu își făcu intrarea în salon. I-a trebuit oarecare timp pentru a se scutura de colb, a-și așeza un guler curat la cămașă și a-și da părului îndoitura artistică obicinuită. Un moment el se opri în ușă, aruncă lumii ce ospăta o ochire de sus, o ochire de om superior, sigur de întipărirea ce face, observă cam pe la mijlocul sălei un loc la o masă unde ședea un singur domn, și cu pași demni, aș pute zice măreți, trecu prin un șir de alte mese, până ce ajunse la locul ce-și alesese.

— Salutare! onorabile, zise Peruzescu domnului care ospăta.

Acesta își plecă puțin capul în semn de mulțămire, mornăind ceva neînțeles, dar care lăsa destul a se înțelege că nu era tocmai bucuros de tovărășia noului-venit. Era un om ciudat acesta, un fel de mizantrop, singurul care se ținea mai totdeauna răzleț. Avea un cap, care nu era după calupul capetelor de duzină; un cap zborșit ca de arici, cu ochelari pe nas, prin geamurile cărora străluceau doi ochi vii, plini de ironie. În momentul când Peruzescu luă nepoftit loc la masa lui, el își dădu mai la o parte garafa cu Cotnar, nu de alta, dar ca să nu se facă greșeala de a se schimba gărăfile, precum se mai întâmplase. La o masă în dreapta lui Peruzescu ședea o întreagă familie din Brăila: bărbat, femeie, copii, guvernantă, guvernor, cățel și purcel; iar la stânga, din întâmplare, erau tocmai tovarășii lui de drum, Arghir și Luxița. Aceștia, cum îl văzură, îl salutară

respectuos.

— Ei, nenișorule, n-are haz, zise Peruzescu în glas mare, adresânduse omului cu ochelari. Unde s-a mai văzut așa munți dă spaimă, așa stânci afurisite, care parcă-ți cad în cap. M-apucă nădușelile când gândesc. Aia nu e civilizație. Îmi place mai bine marea. Ah! marea!... Ce nostimă e!

— Vă par munții de spaimă? întrebă omul cu ochelari.

— Ba bine că nu!... măiculiță... Dar ce e ăsta? arătă el înspre fereastră, prin geamurile căreia se vedea verzind vârful nalt al Pufului.

— Se vede că d-voastră nu cunoașteți Helveția?

— Auzi, eu nu cunosc Helveția? Da o cunosc, stimabile, din scoarță-n scoarță. Auzi, Helveția?... Ce are de-a face?... Chelner, adă-mi mă rog carta dă bucate!

Un chip semitic, cu păr frizat, îmbrăcat în frac, se înfățișă dinaintea lui Peruzescu.

— Poftiți, domnule.

În acelaș timp la o a treia masă un transilvănean cu ceafa groasă și roș la față de parcă te așteptai să-i pocnească vinele de mult sânge, își compunea și el dejunul.

— Ce mâncări aveți? întrebă el pe chelner cu o voce lătăreață, împănată cu accent unguresc.

— Poftiți carta!

— Nu știu eu de cartă; spune din gură!

— Avem soupe brunoise.

— Mâncă tu!

— Cotelettes de veau, panées.

— Mâncă tu!

— Croquettes de volaille.

— Mâncă tu!

— Varză cu slanina.

Ah! bun; țipă-mi două porciuni!

Peruzescu, nevroind și el să se lese mai jos, după ce ceti și răsceti carta, începu să se certe cu chelnerul.

— Astea-s bucate, domnule? Poftim, n-are un

creștin ce să mănânce. După ce ne vărsăm pungile acilea, apoi ne și otrăviți? O să telegrafiez astăzi să-mi vie bucătarul din București și o să vă denunț prin ziare. Sunt dintre acei ce știu să ție pana-n mână, neiculiță. Auzitu-m-ai?

— Mă iertați, domnule! Bucatele nu sunt răle. La toată lumea am servit tot de aceste. În sfârșit, ce alegeți?

— Ce să aleg? Parcă am ce alege? Adă-mi două, trei sardele dă putină și o cafea neagră... turcească... înțelesu-m-ai? și cu caimac.

— Prea bine! Ceva vin nu porunciți?

— Nu, fiindcă am migrenă. Bună țară, rea tocmeală, adause el, adresându-se omului cu ochelari. În țara mea, cu bani în pungă și să mori dă foame! Dar n-aibi grijă, o să le dau eu dă furcă speculatorilor ăstora, cari ne sug averile; doar nu mi-a tors mama pă limbă.

Ciudat! răspunse omul cu ochelari. Tocmai astăzi am mâncat mai bine decât altă dată.

— De gustibus non... non... zise Peruzescu voind să facă erudițiune; nu nimerea însă sfârșitul proverbului.

— Non distupandibus... urmă necunoscutul, ai cărui ochi sticleau râzători în dosul ochelarilor.

— Tocmai, non distupandibus, precum zise latinul, repetă Peruzescu de bună-credință. Auzise și el într-o sară la, Rașca, pe un oarecine spuind acest proverb, și voia acum să-l utilizeze. Vorbeam adineaorea de Helveția, adause el. Ei, nenișorule, nu-i așa. Dacă o stâncă dă alea teribile îți cade-n cap, cum rămâne? Dacă te răstorni într-o prăpastie dă alea apilpisite, ce faci? Apoi, foarte mulțumesc dă petrecere!

— Dac-ai cunoaște Șvițera, n-ai vorbi așa. Acolo-s munții mult mai fioroși.

— Na! alta nouă! Acum Șvițera! Pofitm! Apoi una-i Șvițera, alta-i Helveția, și alta-i România. Ce are de-a face, mă rog, popa, preuteasa și cu fata popei?

— Salutare domnule, zise omul cu ochelari, înădușind în pieptu-i un hoht de râs, ce era gata să zbucnească.

Apoi ridicându-se de la masă, îi întoarse spetele.

Rămas singur, Peruzescu, nemaiavând cui să taie la piroane, strigă:

— Chelner, socoteala!

Chelnerul îi prezentă nota care se urca la cifra colosală de 70 de bani, adecă 50 bani sardelele de putină și 20 bani cafeaua. Atunci Peruzescu scoase din portofoliul său un bilet de bancă de o sută de lei și, cu un aer de milionar, îl întinse chelnerului.

— Na, schimbă! Dracul să-i ieie dă bani! Dă când s-a născocit peticăria aia murdară, îmi pare că n-am nimic în pungă. Altăceva era mai nainte când băgam mâna-n buzunar și scoteam un pumn dă napoleoni. Zic și eu aveai pă ce-ți pune ochiul.

Toate aceste fură rostite tare, ca să-l audă lumea.

Arghir, care-l asculta, se plecă la urechea femeii lui și-i zise:

Auzi?... Auzi?... Luxițo! aista-i pesemne de cei ce-și aprinde țigara cu bancnote!

— Săracan de mine!... nu vorbi așa de tare. Cine știe ce magnat a fi, și ne-om găsi beleaua.

— Să hie sănătos, că mie nu-mi place nici de frică. Prea-i cu nasun sus. Nu-și încape-n chele de fudulie.

Atunci un mare vuiet de scaune și tropot de picioare se făcură în sală; lumea se sculă de la masă și porni spre ușă. Peruzescu de asemene plecă de la locul lui, după ce băgă pe furiș în buzunar o bună bucată de pâne, iar în grămădeala de la ușă se opri cu o doamnă tânără, îmbrăcată în haine țărănești, care avea un păr așa de lung pe spate și niște ochi așa de aprinși, încât Peruzescu fără voie pocni cu limba în ceriul gurii zicând în sineși:

Auileo, măiculiță! ce mă mai făcuși?

Nici una, nici două, se puse pe urmărit frumoasa țărăncuță, care, simțind se vede primejdia, iute ca

o căprioară zbură spre otelul cel mare, sui scările și se închise în odaie. Peruzescu ceti pe ușa odăiei: no. 45, stătu un moment pe gânduri, făcându-și socoteala ce puțin lucru îl despărțea de fericire, apoi își luă inima-n dinți și intră și el în odaia lui, spre a mai da un ochi la oglindă. N-apucă însă bine să-și mai curețe unghiile și să-și mai îndrepte părul, că numai ce auzi o bătaie la ușă. Inima-i sări din loc. Nu știu de ce, dar își închipui că trebuie să fie frumoasa doamnă de la 45.

— Intră! strigă el din răsputeri.

O doamnă intră într-adevăr, însă nu era nici frumoasă, nici îmbrăcată țărănește, nici acea de la 45. Era o slujnică de la otel, ciupită de vărsat, cu ochii ca de oaie, încălțată cu niște papuci de talpă care clămpăneau în picioarele ei și cu o pestelcă murdară dinainte aninată peste o rochie de cit spălăcită.

— Ce poftești, puică? o întrebă Peruzescu, căzut din speranțele sale.

— Mă iertați, cuconașule, dar am venit să vă întreb dacă o să stați mai mult de trei zile în Slănic?

— Și ce treabă ai?... Nu cumva matale o să-mi hotărăști cât să stau acilea?

— Nu vă supărați, mă rog, dar dacă o să ședeți mai mult de trei zile, trebuie să plătiți taxa muzicei.

— Taxa muzicei! Eu!... Ce spui, frumușico. Auzi, în țara mea taxe, și încă taxe nevotate dă camere! La alții cu de-aldă alea, porumbițo, nu la subscrisul!

— Eu nu sunt vinovată dacă mă trimite stăpânul. Toți musafirii plătesc. Iaca chiar acuma am ieșit de la no. 45 unde mi-o plătit taxa (arată banii).

— Ce spui, sufletele, no. 45!... strigă Peruzescu sărind în sus parcă l-ar fi lovit cu lanțeta în inimă. Cine șede acolo?

— Cucoana Viorica Angheleanu, o văduvă din

Ploiești.

— Văduvă! Lasă-mă că mor!... Auzi, Viorica, nume dă floare, Angheleanu, nume dă înger!... Ei, m-apucă istiricale!

— Da numele d-voastre, să nu bănuiți?

— Numele meu?... Ce-ți trebuie?

— Să-l scrim la condica unde scrim pe toți. Am adus pentru asta o hârtie tipărită cu rubrici ca să faceți însemnările.

— Și cum, adică tu nu știi cum mă cheamă?

— Da de unde, Doamne iartă-mă, să știu?

— Ce gâscuță dă femeie mai ești! cine nu cunoaște numele meu?

— Dă cuconașule, gâscuță, cum m-o fi făcut Dumnezeu!

— Învățat-ai a scrie și a ceti?

— Oleacă.

— Citești gazete?

— Câteodată, când isprăvesc lucrul.

— Dacă citești gazete, mă prind că o să-mi ghicești numele. Scrie și eu ți-oi dicta.

Slujnica scoase din buzunar un mic condei de plumb și hârtia cea cu rubrici.

— Scrie: Nae Per...

— Nae Per...

— Tot nu știi?

— Să-mi tai capul că nu știu.

— Per... u... ze...

— Ah! Acuma știu; Peruze, adică piatră scumpă precum e matostatul, zamfirul, smarandul.

— Gâscă și iar gâscă! Peruzescu, fă!... Nae Peruzescu! Ai înțeles! Numele ăsta doar a clocotit din Dorohoi și pănă-n Gorj. E nume cunoscut... fă!... nume dă autor.

— Să trăiți, cuconașule, de acum oi ști. Da la rubrica asta ce să scriu?

— Care rubrică?

— Unde-i zis: pro... fes.. iune.

— Scire: om dă litere.

Slujnica se uită cruciș la el, crezu un moment c-

a înnebunit, apoi zicându-și în sine Ce-mi pasă! scrise cuvintele: om de literă și plecă spre ușă, clămpănind din papuci.

— Mai stai nițeluș, frumușico. Ia spune-mi ce fel dă femeie e dama aia. Viorica Angheleanu?

— Dă, domnule, cum să zic; e din oameni buni.

— Adică, ciocoaică, cum s-ar prinde. Aia nu-i destul. Are cevașilea aci, adause el, bătându-se peste buzunar.

— Cum de nu!... Are moșie lângă Ploiești și niște curți mândre cu două rânduri. Am fost la moșie la d-neaiei.

— Moșie?... Curți?... Ai-da-de, apoi lată-i dă tot!

Slujnica ieși, iar el rămase cu ochii în oglindă.

— Peruzescu, să te văd! Trebuie să mi-o treci la catastih. Și fiindcă-i bogată, de!... ai putea chiar să... Uite iac-așa iese bețivului dracul cu ocaua înainte. Ursita, nu altăceva... Moșie!... Curți! Auileo! m-apucă leșin!

În închipuirea-i caldă de poet, el se vedea de pe acum stăpân pe inima Vioricăi, stăpân pe moșia și curțile ei; îi zicea chiar tu!... Viorică!.. Dragă Viorică!... Nevăstuica tatei! și câte și mai câte. Parcă sensoțise cu dânsa de o sută de ani. Și cum mi le-nvârtea el acuma!... Ce cai, ce trăsuri, ce caifet! Unul doar era Nae Peruzescu cu consoarta sa iubită, Viorica Peruzescu.

O bură de ploaie care începu să bată-n geamuri îl deșteptă din visul de aur și-l puse în îngrijire că va trece poate ziua fără să mai vadă pe viitoarea lui consoartă. Dar la munte ploile trec iute ca lacrimile unui copil și soarele zâmbitor numaidecât se arată spre mângăierea celor ce-l crezuse pierdut.

Astfel, după o oară, toată lumea din Slănic, sub un ceri senin și răcorit de arșiță, plecă grupuri, grupuri spre cascadă pe șoseaua cea frumoasă care șerpuiește de-a lungul râului. Nae Peruzescu plecă și el cu mulțimea însă, lucru ciudat, el om așa vestit, cu reputație literară, nu cunoștea pe nimene

și nici era cunoscut de cineva.

Ce de-a mitocănime! gândi el cu despreț. Nici un om politic, nici un om dă litere. Amŕ lume!...

La izvorul no. 1, parte din oaspeții Slănicului se opriră să bea apă. Se opri și Peruzescu, ș-atunci, minunea lui Dumnezeu!... ce-i văzură ochii!... Bine-a zis vestitul Conachi, vizitatorul de odinioară al Slănicului:

Când norocu-și schimbă pasul,
N-aduc ani ce-aduce ceasul.

Doamna Viorica Angheleanu sta pe marginea scărilor de la izvor și aștepta să-i ieie cineva paharul spre a-i aduce apă. Ca fulgerul, Nae Peruzescu se răpezi prin mulțime se opri dinaintea frumoasei văduve, își scoase cu cel mai ademenitor zâmbet pălăria de paie, îi luă paharul din mână, apoi se coborî în fugă pe scări, dând chior peste oameni, umplu paharul ochi cu apă de cea răce și spumoasă ca șampania, și-l dădu în mânile doamnei Angheleanu c-un aer de biruință, ca și când ar fi prins pe Dumnezeu de-un picior.

— Foarte mulțumesc, zise doamna Angheleanu, c-un glas care-l gâdili la inimă și cu o căutătură pe care nici chiar un literat de la Zorile artelor din Dorohoi n-ar fi fost în stare s-o descrie. Apoi, întovărășită de o societate întreagă de bărbați și femei, frumoasa Viorica plecă mai departe spre cascadă.

O privire ș-un foarte mulțumesc, atâta a fost partea lui Nae Peruzescui; dar ce putea el să pretindă mai mult pentru un început? Primul pas era făcut și cel mai greu. De-acum n-avea decât să bată ferul cât e cald. Calculându-și sorții, Peruzescu n-avea nici o îndoială de izbândă. Era tânăr, frumos, inteligent, cu talent, cu reputație; toate aceste însușiri netăgăduite el le număra pe degete și, însumându-le la un loc (adunarea n-o uitase), scotea drept rezultat matematic sigur că Vioirica trebuie să fie a lui.

În această primblare însă, nu i-a fost cu putință

să se mai apropie de dânsa. Era încunjurată de o ceată nestrăbătută de oameni care se uitau hoțiș la el. A trebuit deci să se mulțumească de-a merge liniștit în urma ei, a-i privi de departe cusuturile de argint ale șorțului și altițele cămeșei, a-i auzi uneori glasul răsunând în hohote de râs; dar și atâta îl încântă. Apoi, deodată, Viorica și tovarășii ei se abătură din șosea, intrară în pădure, și acolo sub un acoperiș de crengi de brad, într-un aer îmbălsămat de mirosul rășinei, la murmurul râului care la câțiva pași mai departe se rostogolea pe prundiș, se așezară cu toții pe-o canapea de mesteacăn dinaintea unei mese înfiptă în pământ. Cum nu s-ar fi dus și Peruzescu acolo, să admirte mai de aproape zâna care însuflețea acest colțișor poetic, mistuit în umbră; dar nefiind loc pentru dânsul, a trebuit vrând-nevrând să se ducă mai departe. A mers deci înainte și tot înainte până ce-a ajuns la cascadă. Însă când s-a coborât în pavilionul ce înaintează chiar deasupra căderii râului și a văzut sub picioarele sale vânturișul cel turbat care de când lumea se luptă cu stâncile, cuprins de entuziasm a strigat: Ah! Viorico!... Cu tine în brațe m-aș arunca în ăst abis!

În acel moment un glas îi vibră în urechi:

— Aud?... Ce-ați spus?... întrebă Arghir care prinse numai cuvântul abis.

— Zisei că abisul e teribil dă înfricoșat.

— Ira!... Doamne ferește!... Uite, cucoane, ce bazaconie, ce amarnic mai herbe apa pintre chetre. Zău, mi-e frică pe scândurile ieste. Știi una, boierule, hai să mergem, că eu amuș amețesc.

— Să mergem, răspunse Peruzescu cu nepăsare. Îi era tot una să steie sau să se ducă, deoarece Viorica nu era cu dânsul.

— Da cum vă place Slănicul nostru, boierule?...

— Ce să-mi placă, domnișorule? Cum poate să placă unui om, când n-are măcar un biftec cum se cade, un pahar dă vin cum se cade, o odaie ș-un pat cum se cade? Dă!... Mila lui Dumnezeu! nu

suntem deprinși să trăim cu te miri ce și oriunde. Ce să fac, dacă m-a răzgâietără părinții!

— Apoi ca acasă nu poate găsi cineva.

— De știam așa, rămâneam acasă în București unde am toate după chef, sau mă ducema la mine la moșie să vânez, să călăresc, să păscuiesc. Ei, nenișorule, mă ține ce mă ține, că mâni aș pleca deacilea.

— Ha! Ha! va să zică, e un clenci la mijloc, care vă ține? Am înțeles! Tinerețele, bată-le să le bată!... Așa eram și eu la vârsta d-voastre când am făcut cunoștință cu Luxița. Adică, drept vorbind, nu tocmai așa; pe-atunci lumea nu se subțiese ca amu.

Astfel mergând împreună,Peruzescu tot înșira la taclale, iar Arghir asculta și se minuna, zicându-și: Bre, ce om strașnic! când, în sfârșit, ei ajunseră în dreptul băilor calde. Atunci Peruzescu salută pe tovarășul său cu cuvintele:

— Sluga, onorabile! Mă duc să iau o baie, să mă mai curăț nițel de praf. Măcar cu atâta să m-aleg.

— Să vă hie de ghine! răspunse pânticosul Arghir.

Peruzescu însă nu avu noroc să se curețe, căci îngrijitorul de la băi îi spuse că nu e nici o cabină liberă și că trebuie să se adreseze la administrator spre a se înscrie pentru o oară anumită.

— Auzi, nu-i cabină liberă, într-o țară liberă! repeta Peruzescu contrariat. Așadar, un creștin nu poate lua o baie caldă când îi place! Trebuie s-o ia când nu-i place!... Amŕ regule!... Amŕ băi!...

De la băile calde el trecu la băile răci unde erau cabine libere, dar i se ceru un bilet de la administrațiune care costa o jumătate de franc.

— Cum iar taxe, și încă taxe nelegale pentru apa pe care a dăruit-o Dumnezeu tuturor cetățenilor? strigă Nae Peruzescu, indignat la culme. Va să zică, acilea-n țara mea, trebuie să stau mereu cu mâna-n pungă; apoi își fac dă cap, domnișorii ăștia. O să-i dau prin tărbăceală!

Mai mult de ciudă decât din cauza banilor, fiindcă de bani, slavă Domnului, îi gemea punga, Peruzescu părăsi și băile răci și se întoarse în odaia lui... Pe masă găsi o scrisoare cu adresa: D-sale domnului Nae Peruzescu-Loco. Inima-i zvâcni în piept. Orișice i se întâmpla așa neașteptat i se părea că trebuie să fie în tainică legătură cu Viorica Angheleanu. Cu o mână tremurătoare deschise scrisoarea și întradevăr că presimțirea nu-l înșălase. Scrisoarea suna astfel:

Sunteți rugat să binevoiți a onora cu prezența d-voastre serata dănțuitoare ce se dă de către un comitet de tineri în onoarea damelor aflătoare în Slănic, astăzi 10 iulie, oarele 9 sara în salonul otelului mare, etajul de jos. Toaleta simplă.

Prin urmare, avea negreșit să întâlnească la acea serată pe doamna Angheleanu, să-i vorbească, să joace cu dânsa, să o strângă la piept, să-i spuie că o iubește, o noroace, noroace, când vii câteodată, apoi vii chior! El se uită împrejur, zări bumbul de la soneria electrică, sună cu o mână înfrigurată o dată, de două ori, de trei ori. Avea nevoie să vorbească, să comunice cu o ființă omenească; simțea în piept o sarcină grea pentru dânsul singur, trebuia să o împărțească cu cineva. Se înfățișă slujnica cea în papuci pe talpă.

— Sufletul maichii! Cum te cheamă?

— Safta, cuconașule.

— Saftă dragă! cine mi-a adus scrisoarea aia?

— Eu.

— Va să zică e bal deseară?

— Încă ce bal; cu supeu, două muzici: muzica de aici și alta de la Focșcani.

— Auileo! Cu mâncărică, cu băuturică!... și cât e plata dă intrare?

— Da unde se pomenește! Boierii s-o unit să deie bal în cinstea doamnelor. S-ar putea să fie plată?

— Va să zică, gratis! hm!... Vezi, mi-ar fi părut mai bine, adause el cu aerul lui de bogătaș, să

contribuiesc și eu la cheltuieli, împreună cu comitetul ăla dă tineri. Nu-mi place să petrec și să mănânc pe conta altora.

— Așa-i, dar d-voastră ați venit abia azi-dimineață și balul era de mult pregătit.

— Ei, fie cum zici. Lucrul acum nu se mai poate drege.

— Da, ia spune-mi, mititică, crezi tu c-o să vie la bal și aia dă la 45?

— Nici vorbă, cea dintăi! S-o vezi cum joacă, parcă are aripi la călcâie!

— Ține-mă, Safto, că mă prăpădesc!

Se auzi telegraful sunând.

— Iaca vin! Iaca vin! Ce hârbareți mai sunt tinerii în ziua de astăzi! cugetă slujnica în sine și ieși răpede, clămpănind din papuci.

Până la vremea mesei Peruzescu umblă lela prin Slănic, băgânduse pintre lume, ochind în toate părțile, că doar va zări undeva pe logodnica inimii lui, însă ea era nevăzută. Iar la șase oare, când clopotul dădu semnalul prânzului, el cu aceiași pași demni intră în salon, trecu pe toată lumea în revistă, și, nedând cu ochii de Viorica, se hotărî să se puie la o masă care din întâmplare era neocupată de nimeni.

După o lungă tevatură cu chelnerul, dacă nu cumva bucatele sunt pregătite cu grăsime de porc, el totuș, neavând încredere în asigurările acestuia, aruncă carta la o parte și porunci să-i deie o frigăruie făcută anume pentru dânsul la cărbuni și apoi o fălie de cașcaval de Penteleu.

— Alea nu aveți cum să le pregătiți cu grăsime, adause el, uitânduse împrejur să vadă dacă lumea îl observă.

— Ce fel de vin poftiți?

— Nu poftesc vin. Medicii m-a opritără. Sufăr dă dilătație.

Avea el nevoie să cheltuiască din pungă pentru mâncare, când peste câteva oare putea să se îndoape gratis cât îi poftește inima?... De aceea,

când s-a sculat de la masă, n-a mai luat pâne în buzunar ca să nu-și strice foamea.

La 9 oare precis, orchestrul din Slănic dădu semnalul de începerea balului, cântând valsul cel mai nou a lui Strauss. Părechi, părechi, venea lumea la bal, întâmpinată la ușă de tinerii din comitet, care, îmbrăcați în frace și cu panglice albastre la butonieră, ofereau brațul doamnelor și le conduceau la locuri. Când sosi Nae Peruzescu șuierând între dinți acelaș vals după orchestru, un tânăr din comitet îi întinse mâna:

— Cu domnul Nae Peruzescu avem onoarea...

— Da, domnule, pentru a vă servi.

— Sunt încântat de cunoștință. Poftiți, mă rog, și totodată mă pun la dispoziția d-voastre a vă prezenta la oricine veți voi.

— Recunoscător!... răspunse el cu demnitate; însă vă rog să mă scuzați că n-am venit în toaletă de bal. A uitatără slugile să-mi puie fracul în valiză, o bunătate dă frac, nou, nouț. Așa-i când sunt multe slugi la un stăpân. Se-ntâmplă ca și cu copilul când are multe moașe.

— O! nu vă supărați! nu-i nimic. Atâta ne-ar mai trebui, etichete aici la munte.

Peruzescu intră în salonul frumos luminat și decorat cu crengi de brad, se-nvârti cât se-nvârti printr-o lume deasă și necunoscută, dar, fiindcă-i ghiorăiau mațele de foame și Viorica încă nu se ivise, își îndreptă pașii spre bufet pentru a utiliza timpul. Acolo stăteau înșirate pe masă mulțime de mâncări răci și feliurite butelci cu vinuri. Un curcan mare fript, așezat întreg pe-o farfurie, îi ațâța cu deosebire pofta.

— Ia dă-mi o bucată din ăsta! zise unui băiat de la bufet.

Îndată i se puse pe un talger mai multe fălii de piept de curcan pe care Peruzescu le înghiți nemestecate.

— Auileo! d-apoi așa se frig curcanii acilea!... Să veniți la mine să v-arăt eu curcan fript pă

castane, nenișorule, nu așa. Umple casa dă miros.

— Ia dă-mi din șunca aia!

El puse mai întăi șunca pe vârful limbii, gustă puțin, câte puțin, făcând feliurite strâmbături:

— Degeaba! nu-i destul dă afumată, observă el c-un aer de fin cunoscător. Ei... de veneam eu cu două, trei zile mai nainte, ca să fiu în comitet, altfel se pregătea masa. Ia dă-mi un Cotnar!

Apoi după o bucată de limbă, alt Cotnar, după o bucată de salam, alt Cotnar, după un mușchi răce, alt Cotnar, după niște prăjituri, alt Cotnar; când, zări deodată pe Viorica Angheleanu care intra în salon strălucitoare de frumusețe, și, încălzit cum era la o temperătură de 30 de grade Cotnar, se răpezi sfoară la dânsa.

— Rog, binevoiți a-mi acorda un vals, doamna mea. Eu sunt servul d-voastră, Nae Peruzescu, ăl cu paharul de azi-dimineață.

Frazele nu curgeau tocmai literaricești din gura lui, dar emoțiunea și Cotnarul erau de vină. Doamna Angheleanu, deși cam surprinsă de această invitare făcută în forme neobicinuite, primi, cu toate aceste, să joace, și de-aci-nainte... ațineți-vă, oameni buni!... Nici că s-a pomenit în Slănic un așa vals. Nu era joc, ci un zbucium, o învârtitură nebună; și cum oare n-ar fi jucat Nae Peruzescu păn la darea sufletului, când ținea în brațe visul lui iubit, pe cea mai frumoasă femeie din Slănic, o moșie lângă Ploiești și o păreche de curți cu două rânduri? Toți se uitau la dânsul, se coteau și se-ntrebau cine-i individul care joacă ca un desperat? Cine să fie?... Ia un stropșit, un mofturean, un frige-linte, un palavragiu, ziceau unii și alții, judecându-l după înfățișare. Dar acești cârtitori habar n-aveau că dănțuitorul pe care-l arătau cu degetul, împodobindu-l cu porecle de mai sus, le era lor cu mult superior; era un luceafăr literar a cărui nume fusese trâmbițat de la munți și păn la mare. Așa-i în lume, piticii bat totdeauna război cu urieșul.

După vro cincisprezece minute de danț sălbatic, înfuriat, doamna Angheleanu, deși dănțuitoare de prima forță, căzu obosită pe un scaun, cerându-și scuze că nu mai poate urma înainte; iar Peruzescu, amețit, aburit, se așeză lângă dânsa.

— Acuma, doamna mea, zise el gâfâind, nu mă căiesc că am venit la Slănic.

— Pentru ce adică era să vă căiți? întrebă doamna Angheleanu.

— Dacă n-șa fi avut fericirea să danțez valsul ăst sublim cu persoana d-voastre, aș fi fost omul ăl mai maltratat dă soartă.

— Maltratat, pentru ce?

— Pentru că, de când venii acilea, nu întâmpinai decât neplăceri. Și, de!... Orice s-ar zice, un om civilizat pentru banii care-i cheltuiește, trebuie să aibă o contravaloare.

— Cu toate aceste, văd că v-ați mângăiat cu puțin.

— Ah!... Doamna mea... Cer cuvântul!... Dați-mi voie să vă delcar că valsul cu care m-ați onorat acușica...

Dar n-apucă a-și isprăvi vorba, că Viorica Angheleanu zbură în brațele altui dănțuitor. De atunci toată sara nu s-a mai putut apropia de frumoasa văduvă; ori la ce joc o invită, se-ntâmplă să fie angajată, ori de câte ori voia să se puie lângă dânsa, se-ntâmpla să nu se găsească scaun alăturea. Ce ghinion al naibei! zicea Peruzescu plin de necaz. Numai la valsul cel din urmă, pe când se rotea ea în apropiere de dânsul, cu capul cam pe spate, de i se vedea grumazul albind ca zăpada, putu el să-i arunce din fugă cuvintele:

— Ești regina balului!... Împărăteasa Slănicului!...

Ea auzi, zâmbi, apoi, mlădioasă ca o trestie, se lăsă dusă în vârtejul danțului ca-n farmecul unui vis.

A doua zi Nae Peruzescu, obosit de drum și de deosebitele emoțiuni ce avusese în cursul zilei, se

deșteptă târziu.

Când se coborî pe terasa cea mare dinaintea otelului, văzu vreo cinci, șase dintre tinerii cu care făcuse cunoștință la bal, încălecând pe cai spre a se duce peste munți la Poiana Sărată, cea mai interesantă primblare din Slănic, împănată cu oarecare greutăți și mici pericule ce îmboldeau și mai mult entuziasmul tinerilor călători.

— Ce păcat că n-am știut dă primblarea aia, zise Peruzescu unuia dintre cunoscuții săi, mi-aș fi adus de la moșie un cal sau doi dă călărie.

— Se găsesc și aici cai dă închiriat.

— Ai-da-de!... n-am încălecat de când trăiesc pe mârțoage dă alea. Mi-aș frânge gâtul la siguranță.

— Mai curând îți frângi gâtul pe cai de ceilalți nedeprinși la munte.

— Apoi, dumneata nu știi ce rasă dă cai am eu. D-ăi care sar peste garduri, care rad pământul cu burta; dă-i care mănâncă jăratic, cum zice poporul suveran într-una din poveștile sale.

El ar fi mers și mai departe cu exagerarea și colorarea acestui moft al cailor spre mai bună convingere a ascultătorilor, dar fu întrerupt tocmai în punctul culminant de-o mulțime de lume care venise spre întâmpinarea călăreților.

— Să ne vedem sănătoși!

— S-auzim de bine!

— Drum bun!

— Adio!

— Bună petrecere! le ziceau toți din toate părțile, schimbând cu dânșii nenumărate strângeri de mână. Doamnele fluturau batistele în aer, dorindu-le curândă întoarcere, muzica intonă un marș răsunător care mai scutură puțin lenea telegarilor de munte, iar ei, înșirați unul câte unul ca cucoarele când pleacă spre miazăzi, se îndrumară voinicește spre Poiana Sărată.

Peruzescu, nedând cu ochii de Viorica și neștiind cum să-și mai ucidă timpul, se sui la Trei-Cruci unde întâlni iarăși pe pântecosul Arghir

aburit ca vai de el.

— Te-am văzut asară cum mi-o răsuceai, zise el, sclipind din ochi; n-ai gust rău, boierule! Te hiritsesc!

Uf, ce mitocan nesuferit! gândi Peruzescu trecând răpede pe lângă Arghir. Pe cine cauți și pe cine găsești!

În vârf la Trei-Cruci se deschide peste munți o priveliște de toată frumuseța; dar Peruzescu da din umere. Putea să fie ceva frumos fără Viorica?... Apoi nervos, nerăbdător de nu-și afla loc, el plecă răpede îndărăpt, coborî scările pe cărarea cea șerpuitoare tot două, câte două, intră în odaia lui și prinse să scrie. Multe file a scris și a rupt, și iar a scris și iar a rupt, precum pățesc toți acei care se-ncearcă să alcătuiască scrisori de dragoste, până când, în sfârșit, s-a oprit la următoarele versuri:

Scumpă Viorică,
Mândră floricică,
De când împreună asară-am dantțat
În inimă-un șarpe, zău, m-a mușcat.
De nu vrei să mor
Sugrumat de amor,
Deseară la 9, pe-al Slănicului mal
Ah! vino în dosul biuroului poștal!

Apoi el strânse hârtia în patru, o puse într-un plic bine pecetluit și sună.

— Ce porunciți? întrebă intrând pe ușă slujnica cea în papuci pe talpă.

— Sufletul-taichii!... Cum te cheamă?

— Tot Safta, cuconașule.

— Bine zici! Îți uitai numele. Ascultă, Săftică dragă, vrei tu să te cos cu aur dă sus până jos?

— Nu vă-nțeleg, cuconașule.

— Uite, vezi scrisoarea asta? S-o dai în mânile cucoanei Viorică de la no. 45 și să-mi aduci răspuns. Auzi?

— Grea treabă, cuconașule!

— Grea, ușoară, așa se câștigă parale. Ș-apoi ce?... N-o să-ți taie capul pentru o bagatelă. Iar,

sufletele, de-mi aduci răspuns bun, te-a văzut Dumnezeu!

— Într-un noroc, cuconașule, am s-o cerc și asta!

— Brava, Săftico! Femeiușcă ca tine mai rar. Mă rog, da ai văzut curțile dă la moșie? Hein? Sunt cu două caturi?

— Cum nu; frumoase și-nalte, ia așa te uiți la dânsele, adaoase ea, ridicând ochii în tavan.

Peste o oară lungă cât o vecinicie, în care timp Peruzescu se da în vânt de neastâmpăr, se înfățișă Safta cu răspunsul. Ochii ei de oaie sticleau de veselie. Răspunsul era închis într-un plic mic de hârtie parfumată, purtând deasupra inițialele V. A., încunjurate de o ghirlandă de flori.

A descrie bătaia de inimă ce simți Peruzescu când deschise plicul este peste putința omenească. Era să-i despice pieptul nu altăceva. La prima cetire, el nu înțelese nimic; ochii lunecară peste litere și în mintea lui se făcu un haos. Abia la a doua, la a treia cetire i se limpeziră vederile, și putu pricepe răspunsul care de altfel era scurt, dar cuprinzător;

Am primit
Și consimțit;
Te aștept
Cu doru-n piept

Aceste patru versuri erau scrise cu niște litere așa de fine și așa pline de farmec, încât Peruzescu, privindu-le și gândindu-se la mânușița care le-a așternut, se simțea ridicat într-al noulea ceri. Așadar, iată-l stăpân pe visul lui de aur! Viorica, frumoasa Viorica, cu toate ale ei: ochii cei mângăietori, moșia de lângă Ploiești și curțile cu două etaje aveau să fie a lui, a lui pe vecinicie. Ce nemărginită fericire!... Și când te gândești că toate aceste neprețuite bunuri el le-a câștigat nu mai târziu decât a doua zi după descălecarea sa în Slănic! Iată ce vrea să zică a fi om mare, predestinat. Peruzescu nu mai călca acum pe

pământ. Lumea întreagă i se părea viorie. Toate strunele inimii sale vibrau cântece de dragoste. Părându-i-se strâmt în odaie, cu atâta bucurie în piept, el ieși la aer liber, la răcoarea vântului, la priveliștea munților, ca să-l vază și ceriul și pământul cât e de fericit. Cu mânele la spate, cu pălăria pe-o ureche, cu ochii rătăciți în albastru, mergea așa în voia întâmplării, cântând din gâtlej și improvizând versuri care ieșeau acum sleite din gura lui. Rimele îi curgeau gârlă:

Lume, lume, foc de fân,
Ce ai, Viorico-n sân?
Lume, lume, foc de paie
Viorico, vin la Nae!

și mai departe:

Ah, femeie chip de înger,
Tu cu farmecele tale,
Faci ca-n inimă să sânger
De dragoste pentru matale!

Ce de-a materie pentru Zorile artelor din Dorohoi și Trâmbița literară din Gorj! Umblă așa ceasuri întregi, într-un vis ș-o aiurire, cântând și risipindu-și talentul dinaintea tuturor brazilor care-l ascultau și-i răspundeau în limba lor, până când într-un târziu auzi sunând ora prânzului. Atunci el intră în salonul de mâncare și, uitându-și migrena și dilatația, porunci un prânz complect, de la mezelicuri până la dulce, căptușit cu o butelcă de vin de Cotnar. Pentru ce și-ar fi crutat punga? Nu era doar să capete desară contravaloarea? După-masă puse un franc bacșiș în palma chelnerului care nu-și crezu ochilor, și plecă.

Se făcu, în sfârșit, noapte, o noapte neagră ca de poruncеală. Nici o stea nu sclipea pe ceri; iar vicleana lună, care până acum se arătase slănicenilor de pe vârful Cerbului, blajină și nevinovată ca o fată mare, rumegând de astă dată gânduri ascunse, se lenevi în așternutul ei de nouri și-și întârzie anume ora deșteptării.

La nouă oare punct, Nae Peruzescu se afla la

locul de întâlnire în dosul biuroului poștal. Să nu se pară, mă rog, ciudat că el om expert în asemenea materie își alese tocmai acest loc. Era cu prevedere ales; nici departe, nici aproape, cum e mai bun pentru cine vrea să se strecoare nebăgat în samă. Apoi era la dos pe unde nu umblă nimene, bine umbrit de arbori, încât părechea iubitoare putea să se răsfețe în brațele fericirii fără leac de grijă.

Născut sub o stea bună, Peruzescu avu și de astă dată norocul să nu sufere, ca alții, mult timp chinurile așteptării, căci, nerăbdătoare ca și dânsul, iubita lui numaidecât se înfățișă prin umbrele nopții, învălită într-un șal negru, ca o drăgălașă, poetică, nălucire. În mijlocul întunericului și-a tăcerii ce stăpânea întreaga fire, ei înaintau răpede unul spre altul, și... deodată, ca două ființi pierdute din lumea asta, căzură în brațele unul altuia, înădușind în piepturile lor un țipăt ce era gata să zbucnească sub puterea dorului împlinit.

Dar în momentul când gurele lor se lipiră, când sufletele lor, luate de vârtejul dragostei, zburară spre regiunile paradisului, șase rachete se aprinseră într-o singură clipeală, sub tulpina brazilor în apropiere de dânșii, și ca niște suli de lumină, ca niște lungi șerpi de foc, se urcară suind în înaltul ceriului, unde apoi se desfăcură în nenumărate candeli de diferite culori. La lumina lor, sporită și de un foc bengalic albastru ce apăru năprasnic pe malul râului, Peruzescu văzu că amanta ce strângea în brațe nu era frumoasa Viorică, atât de mult dorită, ci slujnica Safta, cea cu ochi de oaie, ciupită de vărsat și cu papuci de talpă, care clămpăneau în picioarele ei. O! Sfinte Haralambie!... Dacă toate fulgerele din ceri ar fi căzut pe capul lui Peruzescu, n-ar fi rămas mai amețit ca la vederea acestei grozave înșălăciuni! Un moment el se clătină pe picioare, crezând că-l înghite pământul, însă, om tare fiind, își veni degrabă în fire, se smulse din brațele Saftei și o

rupse de fugă ca un desperat, strigând:

Ce ghinion al naibii!...

Dar vai!... O nenorocire nu vine niciodată singură! Una din rachete căzuse din întâmplare pe acoperământul biuroului poştal şi în câteva minute şindrila cea uscată ca iasca fu cuprinsă de flăcări. De astă dată nu mai era foc de artificie, ci un incendiu aievea, înfricoşat, care ameninţa să topească întreg Slănicul. Spaima se răspândi cu iuţeală electrică între locuitori şi o alarmă cumplită umplu văzduhul întocmai ca vuietul unei mări ridicate de vânturi. Ţipete, vaiete, plânsete s-auzeau pretutindene; mamele îşi căutau copiii, fraţii, surorile, băbaţii, soţiile; unii scoteau bagajele de prin odăi, alţii săreau să dea ajutor pentru stingerea focului, într-un cuvânt cea mai desăvârşită zăpăceala a unei lumi ce şi-a pierdut capul şi care se vede în neputinţă de a lupta contra elementului.

Singur Peruzescu între toţi mai stăpân pe sine, mulţămită reacţiei ce se făcuse în inima lui, îşi analiză situaţia, înţelese primejdia ce-i ameninţa reputaţia, dacă s-ar descoperi în ce împrejurări s-a iscat focul, şi într-o clipă îşi fixă linia de purtare. Hotărârile mari se iau în primejdiile mari. Profitând de ameţeala generală, el sui în fugă scările otelului, trecu pe dinaintea odăii no. 45 unde arătă uşei închise pumnii săi ameninţători, zicând în sineşi: Ah puico! Unde eşti, să te strângă Nae în braţe, să-ţi pocnească ochii!... Apoi trecu pe dinaintea odăii lui Arghir unde cucoana Luxiţa ca în vreme de cumpănă îşi aprinsese lumânarea de la Paşti şi se închina cu uşile deschise dinaintea icoanei Sf. Pantelimon făcând cruci şi bătând metanii. În momentul însă când îl zări, ea lăsă pe Sf. Pantelemon şi se răpezi spre dânsul.

— Cucoane!... Boierule!... Domnule!... Unde-i Arghir?... Arghirachi al meu! Ce s-o făcut? Vai de mine şi de mine!... O să ne prăpădim cu toţii în pojarul aista!

— Da știu eu unde-o fi Arghirachi al d-tale? Eu, cucoană, am alte afaceri mai grave; mă iertați!

— Nu te duce de-aice, boierule! Te rog!... Mă tem, tremur ca varga... Nu mă lăsa singură!... Și, iute ca o gaiță, îi sări în gât și-l opri în loc.

— Ia dă-mi drumul, cucoană!... Ce, vrei să-mi las bagajele în prada flăcărilor? Acolo-i avere dă om, nu glumă!

— Nu te las!... Nu te las!... strigă ea ca o desperată.

Dar pe când Luxița îl stringea mai tare în brațele ei sfrijite, și el se lupta să scape, se înfățișă deodată pântecosul Arghir, care, văzându-i încleștați, se opri dinaintea lor cu brațele încrucișate, zicându-le cu aer de parapon:

— Brava!... Aferim!... Lumea chiere și voi vă drăgostiți?

— Da ia slăbește-mă, nenișorule! nici mă gândesc la așa cevașilea. Dacă-i pă aia, apoi sunt alte femei care-mi rup mânecele, he! he!... Uite, acilea în pozunar am o scrisoare caldă, caldă pentru întâlnire ce mi se dete chiar acușica. Dar n-am vreme de stat la taifasuri cu d-ta. Salutare, stimabile! Zicând aceste vorbe, el se răsuci pe călcăie și apucă răpede de-a lungul coridorului spre odaia lui.

— Ne-om socoti noi mâne, boierule!... îi strigă din urmă Arghir cu glas amenințător.

— Bine! Bine!... Când poftești!... răspunse Peruzescu îndoind pașii. În sfârșit, intră în odaia lui plin de suflet și se închise pe dinăuntru, întorcând de două ori cheia în broască.

Ah! Iată-l acum singur, față-n față cu așa-numitul său ghinion!

Oricât era Peruzescu de genial și tare de înger; oricât limba lui pe care nu i-a tors mumă-sa, precum zicea el cu modestie, pusă la serviciu unei închipuiri neînfrânate, știa să împodobească lucrurile, de mai, mai le credea el însuși, totuș în momentele de restriște, când perdeaua mofturilor

care-i păinjinea ochii se ridica de pe scena crudelor realități, Peruzescu reintra în sine și se simțea slab. În unul din acele momente se afla el acum, când, aruncându-și din întâmplare ochii în oglindă, se văzu palid, desfigurat și cu frizura cea artistică vâlvoi.

— Amice Nae, ai buclarisit-o!... zise el omului din oglindă. Apilpisita aia dă văduvă ți-a tras un tighel dă mama focului... Mai încrede-te altă dată în muieri dă alea prefăcute care și-a îngropatără consorții!... Poftim, a mai intervenit acum și pacostea aia de incendiu și cearta cu mitocanul dă Arghir, încât nu e dă stat, mortăciune... Pă treabă, Peruzescule, iute... și sluga, vere!...

Atunci el se dezbrăcă răpede de haine, puse pe el amândouă rândurile de albituri ce avea de schimb în lădița cea de Brașov, afară de ciorapi, care, neîncăpându-i în cizme, îi vârî prin buzunare, se îmbrăcă din nou și, astfel bine căptușit în contra răcelii nopței, se strecură pe scările din dos.

— Salutare, onorabililor!... zise el făcând în aer o temenea la adresa slănicenilor; să vă văd, când mi-oi vedea ceafa!

Și... de-acilea-nainte, să te duci duluță!...

Dar pe când luneca el pe sub umbra brazilor ca o nălucă, căutând să-și piardă urma, un glas cunoscut îl făcu să tresară.

— Bună vremea, prietene! Încotro ai croit-o, spre Helveția sau Șvițera?

— Am ieșit, răspunse el cu un zâmbet silit, să iau nițeluș aer. M-a enervatără incendiul și țipetele alea din Slănic.

Apoi, de frică să nu-i iasă înainte vreun alt supărător, el se dosi și mai mult pe sub umbra brazilor și-și lărgi compasurile astfel, că mai mult alerga decât mergea. . . . .

Înspre revărsatul zorilor, focul fiind stins cu desăvârșire, lumea s-a retras spre a se odihni puțin de ostenelele și emoțiunile nopții, iar a doua zi pe la amiază oaspeții Slănicului erau din nou în

picioare și fiecare își istorisea întâmplările prin care trecuse și căuta să afle cauza focului.

Se bagă de seamă într-un târziu că ușa odăiei lui Peruzescu stă închisă, ceea ce nu era natural la o oară așa de înaintată. Antreprenorul otelului intră în bănuieli și chemă pe primarul comunei și pe comisarul de poliție, carii, în urma încheierii unui proces-verbal în regulă iscălit de marturi intrară în odaie.

Înlăuntru... țipenie de om!...

— A fugit, papugiul, fără să-mi plătească cele două zile de ședere în otel! strigă antreprenorul.

— Iată lada lui, observă primarul. Ai de unde te despăgubi.

Se încheie un al doilea proces-verbal pentru deschiderea lăzii care se găsi goală ca pântecele unui flămând.

— N-ai noroc, adause primarul; se vede că individul nu era tocmai înțolit. Ei, dar lada tot face ceva; ș-apoi unde sunt bucate, trebuie să fie pagubă.

— He! He! strigă comisarul de poliție râzând cu chef; uitați-vă și-a lăsat carta de vizită.

Toți se-ntoarseră surprinși spre comisar și văzură pe părete, scrisă cu litere mari, următoarea epigramă:

Slănic,
Calic,
Ți-oi mai bea apa,
Când a zbura iapa!

. . . .

De atunci tot ce știm de Nae Peruzescu este că, pentru a-și mai micșura în budget cheltuiala chiriei, și-a mutat locuința din strada Popa Tatu în aceea a Silphidelor. Garderoba lui ca și mai înainte urmează evoluțiunile anotimpului adică: hainele de iarnă merg vara la amanet, și cele de vară merg iarna la amanet, încât niciodată nu se întâlnesc unele cu altele în noua lădiță de Brașov ce și-a

cumpărat.

În cariera literelor ar fi mers negreşit departe, dar din nenorocire Zorile din Dorohoi şi Trâmbiţa din Gorj au răposat, sărmanele, în floarea vârstei, iar alte ziare, din cauză de invidie, n-au vroit să dea ospitalitate scrierilor sale. Are însă bună speranţă că la viitoarele alegeri generale va dobândi mandatul de deputat care îi va deschide calea spre portofoliul Cultelor şi al Artelor.

Catrințaș

Sunt acum 20 de ani, eram la Slănic și, drept să spun, cu toată frumusețea munților păduratici ce mă încunjurau din toate părțile ca într-o horă, cum zise poetul Vlahuță, mă cam plictiseam. Lume puțină și necunoscută, și timpul cam nestatornic.

Într-una din zile, în urma unui dejun sănătos, căci la munte ai totdeauna o foame de lup, stam așa alene pe-o bancă, și după ce mă săturasem de privit vârful nalt al Cerbului, unde odinioară se hârjoneau într-adevăr ciutele și cerbii, și de ascultat glasul străbătător în urechi al mahalagioaicelor adunate aice de prin toate fundurile regatului, eram cât pe ce să adorm ca un om care are un dejun de mistuit și timp de pierdut. Când iată că trece pe dinaintea mea un turc getbeget, în șalvari largi, c-un fes roș pe cap și o cutie de văcsuit cizmele subsuoară.

O idee!... Dacă aș chema pe fostul nostru suzeran să-mi văcsuiască cizmele, adecă ce-ar fi? Va fi o distracție pentru mine și un semn al timpurilor totodată.

— Bre aga! Ia vin încoace, îi zisei eu, făcându-i semn, nu cu mâna, ci cu piciorul. Mărturisesc că acest gest n-a fost lipsit de un pic de răutate intenționată vroind oarecum să mă răzbun de timpurile pe când le văscuiam noi cizmele turcilor. Ei!... așa se întoarce câteodată roata lumei.

Turcul, după ce îmi făcu o temenea cu tot ifosul lui de ex-suzeran, se așeză dinaintea mea, își scoase periile, șipurile cu vacs și începu să mă facă frumos la picioare.

Dar fiindcă orice faptă omenească, cât de neînsemnată, găsește imitatori numaidecât, m-am pomenit lângă mine cu un oaspete binecunoscut al Slănicului, Nicolai Codreanu, un tip sui generis,

care întinse și el picioarele spre turc așteptându-și rândul.

Codreanu, dintre toți vizitatorii era cel mai credincios și mai habotnic slănicean. De vro 20 de veri de-a rândul n-a lipsit o dată să vie săși ieie în fiecare dimineață porția de trei pahare de la izvorul no. 1. Ajunsese un fel de bețiv de no. 1.

Apoi era un om vesel, glumeț, stup de anecdote, bun vânător, vorbea totdeauna tare, parcă avea a face numai cu surzi, și când râdea în deal la Trei fagi, cascadele glasului lui se auzeau tocmai în vale la Stânca lui Negri. El era vecinicul iscoditor de petreceri. Nici un vânat, nici un chef, nici o serenadă cu lampioane la cascadă, nici un prânz în pădure cu lăutari, nici o excursie la Poiana Sărată sau aiurea nu se făcea fără imboldul lui Codreanu.

— Ei, Codrene, ce mai plănuiești, îl întrebai eu, pe când el admira ghibăcia turcului în meșteșugul văcsuitului.

— Am înjghebat pe mâni, dac-a fi vreme bună, un vânat la urși.

— Numaidecât la urși. Mai jos nu vrai s-o lași?

— Da ce, socoți că eu asud dinaintea ursului. Eh!! he! de-aș avea atâtea moșii câți urși la răbușul meu, mare bogătaș aș fi.

— Ia slăbește-mă, Codrene!...

— Ba nicidecum. Iaca, dacă vrai, vino și tu. Am să te duc într-o potică unde Cătrințaș, pristavul de pădurari de aici, a ucis doi urși unul după altul, și până a nu-și încărca pușca din nou, i-a ieșit un al treilea urs, ș-atunci a aruncat pușca jos și a luat-o la sănătoasa.

— Da bine, acolo mă îndemni tu, unde e izvor de urși?

— Habar să n-ai. Ești cu Codreanu, adaose el cu un aer protector.

— Și cine mai merge?

— Apoi suntem șase, într-ales, toți buni de picior și meșteri la ochit, de cei care nu dau dos la față.

Este vorbă că omul cum și-o face singur nici dracul nu i-o face. Tocmai așa am pățit-o și eu. Ca să nu mă arăt fricos, deși cam cu sfială în inimă, m-am prins al 7-lea tovarăș și mi-am dat apoi întâlnire cu ceilalți pentru a doua zi în zori de ziuă dinaintea Otelului Cerbul.

A doua zi, pe când aburii ieșeau valuri din pepturile noastre de răcoarea ce ne cam strângea în spate, noi câteșișapte călări, cu puștile pe umăr, urcam ca niște voinici la munte și în urma noastră venea o ceată de hăitași cu Catrințaș, pristavul pădurarilor, în frunte.

Nu știu, zău, câți urși va fi împușcat Codreanu, căci el le cam împodobea; dar Catrințaș, om nalt cât un brad, care călca sănătos, vorbea răspicat și cu temei și avea niște ochi pricepuți de parcă-ți gâceau gândul, știu bine că era dintre acei care se băgau în vizuina ursului cu lumânărică aprinsă în buza puștei.

Și ne urcam, mă rog, la deal pe cărări neumblate, prin codri de brazi pe unde nu cred să fi răsunat vreodată lovitura toporului sau trăsnetul puștii, căci pe atunci nu se înmulțise ceata buhnacilor buni numai de speriat vrăbiile.

În sfârșit, am ajuns într-un fund de pădure unde trebuia să facem bătaia. În cea mai mare tăcere ne-am așezat fiecare la locul însemnat de Catrințaș, iar locul meu care venea într-o cumplită tiharaie , în gura unei văgăuni, era cu deosebire fioros.

— Dacă e urs în pădure, îmi zise pristavul , pe aice trebuie să iasă, că n-are pe unde cotigi.

N-are pe unde cotigi, repetai eu în gând. Vra să zică, trebuie să mă țin bine să nu-mi dau pielea ursului în loc să mi-o deie el mie. Și cum stam așa în așteptarea pornirei haitașilor, fără să vreu îmi veniră în minte cei trei urși a lui Catrințaș.

Auzi, trei urși!...

Unul înțeleg... doi, treacă-meargă... dar trei, fără șagă erau cam mulți. Aveam, drept să spun, simțimântul soldatului care intră pentru prima oară

în foc. Aceeași emoțiune, aceeași strângere de inimă, aceeași groază de necunoscut, cu deosebire că soldatul nu merge acolo de bun cheful, iar eu naivul m-am prins în horă numai de ambiție să nu mă las mai jos decât ceilalți. Ei, dar din păcate lucrul nu se mai putea întoarce. Vorba ceea: Vrei, nu vrei, bea Grigori agheasmă!

Mi-am examinat cu toată îngrijirea carabina ca nu care cumva să mă deie de sminteală tocmai la adică; de altfel, drăguța mea de carabină cu două țevi era destul de durdulie și glonții destul de mașcați ca să nu-i poată mistui dihania oricât de bun pântece ar fi avut.

Am stat așa două ore întregi pe ceasornic până ce a pornit goana, căci la munte nu-i ca la câmp; locurile sunt tari și cu anevoie pot străbate haitașii prin râpile cele prăpăstioase unde și-a înțarcat dracul copiii.

Deodată auzii zgomotul haitașilor care ajunși pe un colnic din fața noastră înaintau spre linia pușcașilor.

De-acuma, aține-te, cucoane Neculai!

Parc-o furtună a prins să învăluie pădurea, parcă au început brazii să dănțuiască, parcă năvălea asupra noastră un potop să înece lumea, așa clocoteau munții de vrăjmaș. Se speriau toate vrăbiile, toate mierlele, toate ciocănitoarele, tremurau frunzele, tremurau ecourile, tremura și inima mea.

Și doar nu eram așa stângaci cu carabina. Mai dădusem eu piept cu badea lupul și cu jupân mistrețul; ei, dar trei urși, oricum, nu-s sarmale ușor de înghițit.

Se înțelege de la sine că nervii mei erau cumplit de încordați întocmai ca niște strune de vioară gata să pocnească. Ochii în cap mi se mărise peste măsură de mult ce fixam toate tufele unde de câteva ori parcă văzui chiar mișcând blana ursului. Apoi, din vreme în vreme, când se clătina vreo creangă pe copac, un fior rece mi se strecura prin

trup și părul mi se ridica măciucă în vârful capului.

Dacă vrei să știi, iubite cetitor, ce va să zică a aștepta să dai bună dimineață cu trei urși, te-aș ruga să te înțelegi cu Catrințaș ca să te ducă în locul unde eram eu. Îmi vei spune apoi la ureche ce ți s-a întâmplat.

Cu toate aceste, matahalele de urși nu-și arătau vârful nasului.

Toate bătăile mele de inimă erau în deșert; haitașii se apropiaseră de tot; nu mai aveam acum simțimântul singurătății în pustietatea codrului, încât începusem a crede că urșii lui Catrințaș au fost o frumoasă poveste, și mă mustram pe mine însumi de spaima ce-mi făcusem de toate nimicurile; când, deodată, auzii la spatele mele un foșnet care îmi slei sângele în vine, un foșnet înfiorător, prelung, care se urca în sus pe trunchiul bradului sub care mă aflam și puse în mișcare toate crengile lui.

Acum nu mai era de glumă. Ursul se suise în copac, și fiindcă în primejdia mare vine și curajul mare, imediat am sărit câțiva pași în lături de copac, ca să nu-mi cadă cumva dihania în spate, am pus pușca la ochi și... O! Doamne! ce văzui! în loc de înfricoșatul urs, văzui o veveriță mică și sprintenă care sărea de pe creangă pe creangă, se uita galeșă la mine și părea a se strica de râs de fiorii ce-mi dăduse. Iar eu nu tăgăduiesc că în acea clipă de strașnică emoție am simțit o nespusă bucurie, văzând că ursul s-a prefăcut în veveriță.

În acealși moment sosiră și haitașii și goana se isprăvi.

Mulțămit că am scăpat de cei trei urși care în timp de vro trei oare au stat ca o amenințare asupra capului meu, îmi reveni, ca după orice primejdie trecută, curajul la loc, ba încă îmi reveni mai mare ca și când m-aș fi luptat cu fiarăle și le-aș fi răpus. Apoi, pentru a nu da de bănuială tovarășilor mei că mi-a fost frică, am luat eu prăjina înainte și am început să mă leg de Codreanu tocmai pe tema

fricei.

— Da bine, Codrene, nu ți-ai pus o pelcică la fundul pantalonilor?

— Eu, pelcică!... Ha! Ha!... răspunse Codreanu trântind un hohot de râs de-au răsunat cele patru colțuri ale codrului. Am cinstea să-ți spun, prietene, că am zărit roșind spinarea unui cogemite Martin bine blănit, dar când i-a mirosit a Codreanu a scaparat nemernicul, de n-am mai avut vreme să trag în el.

— Noroc c-a scaparat!... Că altfel era să fie vai de el, dacă nu vai de tine.

Codreanu nu se supăra de glume, dar nici el nu-și cruța prietenii; avea limbă ascuțită și se pricepea să lovească pe om la cusur.

Toți își istoriseau acum impresiunile, însă nici unul nu mărturisea drept ceea ce-a simțit în așteptarea ursului. Mi-a trebuit și mie 20 de ani, ca să mă hotărăsc a destăinui adevărul. Ne adunasem deci într-o poiană prea frumoasă prin mijlocul căreia șerpuia un pârău rece ca gheața și limpede ca lacrima. Acolo la umbra a câtorva brazi seculari, pe un mușchi verde și moale ca o saltea de puf, lângă pârăul cel răcoros în undele căruia ne-am așezat butelcile ca să le răcim, ne-am pus și noi jos roată împrejur după moda orientală a văcsuitorului nostru de cizme, iar după ce Catrințaș ne-a desfăcut sacii cu merindele, apoi... halal să ne fie!... Era drept dragul să ne fi văzut cineva la lucru. Poftă de mâncare și poftă de vorbă cât lumea. Parcă făcusem cine știe ce izbândă. Cu cât deșartau sacii și butelcile, cu atât poveștile vânătorești deveneau mai gogonate.

Ca să dau o idee despre ce este în stare să istorisească un vânător sătul cu o ploscă de Cotnar trasă la măsea, e destul să spun următoarea întâmplare a lui Codreanu care se jura pe oțelele puștei lui, tot ce-avea el mai scump pe lume, că era adevărată:

— Într-o zi, la o goană, povesti el, am împușcat

un hrăpariț de lup, talpa pădurei, bătrân, colțos și care desigur a calcat multe poieți și stânci, căci era gros în ceafă ca un vlădică. De la cel întâi foc a rămas mort ca toți morții, înțepenit cu dinții rânjiți de parcă-ți era încă frică de el. Apoi, fiindcă în ziua aceea căzuse mult vânat, de nu mai încăpea în căruța noastră, ne-am hotărât să jupuim toate vulpele, și toți lupii împușcați, ca să le ducem numai pieile acasă. Unul dintre haitași s-a și apucat să jupoaie lupul meu începând operația de la coadă în sus. Dar nu bine îl dispoiese până la jumătatea trupului, că deodată spurcăciunea de dihanie prinse să urle de clocotea pădurea, chemându-și se vede finii și cumătrii în ajutor, iar noi zăpăciți, uimiți, l-am privit cu gurile cascate cum ticălosul pe jumătate jupit a fugit în pădure și fugit e și în ziua de astăzi.

— Bine trebuie să-l fi primit finii și cumătrii, răspunsei eu, când l-au văzut într-un costum așa décolleté, întocmai ca unele din madamele noastre care sunt, vorba franțuzului: trop basses par en baut, et trop bautes par en bas . Dar să vă spun eu o altă ciudățenie care ar fi de necrezut, dacă nu mi s-ar fi întâmplat chiar mie.

— Să vedem ciudățenia, adause Codreanu, făcând un semn din ochi tovarășilor săi.

Eu cetisem nu de mult cartea lui Odobescu Pseudo-Cynegeticos și fără mustrare de cuget îmi însușii următoarea anecdotă vânătorească, localizând-o după trebuință; alții au făcut mai rău decât mine, au braconat prin codrii literaturei și au tăcut chitic.

— Închipuiți-vă, zisei eu, că la un Crăciun în pădurile de la Bordea, lângă Iași, am împușcat o vulpe, cum nu s-a mai văzut, o vulpe cu un măturoi de coadă de cinci stânjeni.

Aici mă oprii și-mi aruncai ochii roată împrejur.

Ei, ce vă uitați așa la mine?... nu s-a văzut copii născuți cu două capete, viței cu șase picioare?... și altele și altele.

— Asta-i din cale-afară gogonată, bădiță!... strigă Codreanu indignat. Ia mai lasă ceva la loc de tocmeală.

— Bine, n-o fi fost poate tocmai de cinci stânjeni, ca n-am măsurat-o, dar de doi stânjeni nici vorbă că a fost.

— Mă rog, mă rog, nu ne prosti.

Mai ai loc de lăsat ca precupețul care cere șapte prețuri.

— Fie chiar de un stânjen, încă tot e o minune.

— Ascultă, dragă! Degeaba umbli să ne iei așa peste picior, ca pe niște mazete. Știm și noi ce-i o coadă de vulpe.

Atunci înșfăcând un pahar cu vin ce sta plin dinaintea mea, îl dădui dușcă pe gât și cu un aer mânios răspunsei:

— Pentru Dumnezeu! Ce vreți, domnilor?... Să vă spun numaidecât că vulpea a fost bearcă, asta n-o pot face în ruptul capului, macar de m-ați duce la spânzurătoare.

Un strașnic hohot de râs peste care domnea, se înțelege, râsul lui Codreanu întâmpină vorbele mele. Dânșii habar n-aveau că eu îi trăgeam pe sfoară cu povestea lui Odobescu. Mai joase în partea de sus și mai înalte în parte de jos(fr.).

Dar culmea nu-i aici.

Catrințaș, care ședea în picioare și ne asculta cu mâna la gură, avea în fața lui un aer de reculegere, de nedormire, parcă să creadă, parcă să nu creadă cele ce auzea.

Eu care mă rădicasem prin ultimul pahar dat pe gât la un diapazon de veselie mai presus de ceilalți tovarăși ai mei, mă sculai în picioare și, adresându-mă lui Catrințaș îi zisei:

— Măi Catrințaș!... Ia spune și tu ce întâmplări ai avut în viața ta de vânător?

— Ce să am, cinstiți boieri? răspunse pristavul scărpinându-se în cap. Ce pot eu să vă spun, un biet țaran de la munte, pe lângă cele spuse de dv. care ați umblat și ați văzut atâta lume.

— Oricum nici tu nu ești de ieri de-alaltăieri; ai călcat multe păduri și trebuie să fi avut multe pățenii de când ții pușca-n mână.

— Dacă-i așa, apoi cu voia dv. voi spune și eu una, da să nu vă supărați dacă-ți găsi-o proastă, că dă... ceea ce știu aceea vă spun... așa cum mă pricep și eu, țărănește.

— Spune, spune, Catrințaș îi ziserăm noi cu toții.

— Apoi odată, urmă el, pe când eram tânăr, m-am suit la munte să culeg zmeură. Era o zi frumoasă ca astăzi; liniște mare în pădure; numai ciocănitoarele se auzeau lovind cu pliscul în coaja bradului. Umplusem coșarca pe jumătate, când iată mă trezii la spate cu un afurisit de urs zburlit, rădicat în două labe, care venea spre mine mormăind și scuipându-mă parcă vroia să mă mustre că de ce i-am călcat răzășia. Caut să fug, dar în fața mea se deschide o râpă adâncă peste care numai doar în zbor aș fi putut trece. Noroc că de-a curmezișul râpei sta un trunchi de brad culcat care ținea loc de punte; îmi fac cruce și apuc pe buturuga ceea pe care se vede Dumnezeu mi-a pus-o în cale, da n-ajung bine la jumătate, că dincolo pe celalalt mal îmi iesă năprasnic un alt pârdalnic de urs și mai zburlit și mai mânios. S-au adunat, talharii, la zmeură și mi-au tăiet drumul din două părți, iar eu eram cu mânile goale...

— Cu mânile goale!...

— Da... cu mânile goale; fără pușcă, fără cuțit, fără un ciomag macar, fără să pot fugi nici înainte nici înapoi, și cu prapastia sub mine... Închipuiți-vă în ce hal eram... Maica Domnului!... și astăzi când îmi aduc aminte, îmi îngheață sângele în mine!...

— Și ce-ai făcut Catrințaș?

— Ce să fac boieri dv. ?... Ia, m-au mâncat urșii!! . . . .

Șiretul de Catrințaș a rostit aceste cuvinte cu un

aer atât de blajin, cu o atât de prefăcută naivitate, încât toți am ramas un moment buimăciți.

— Ura!... Să trăiască Catrințaș, strigă în sfârșit din răsputeri Codreanu. El a pus capac la toate. Voi iștilalți nu mai plătiți o ceapă digerată. Și fiindcă a dat Dumnezeu de a înviat după ce l-au ospătat urșii, apoi să bem în sanatatea lui ca să nu mai moară a doua oară!

Povestea lui Catrințaș a mers din gură în gură; a făcut ocolul Slănicului și, pot zice, a țărei întregi.

De atunci, ca mai ba, vânătorii noștri să istorisească că au văzut lupi pe jumătate jupiți fugind prin pădure, și alte de asemenea parascovenii bune de adormit copiii în ajunul Crăciunului.

Catrințaș merită o recompensă națională!

Ciubucul logofătului Manole Buhuș

În vremile cele bătrânești, vremi de belșug, pe când boierii ședeau la moșiile lor și vara și iarna, fără altă grijă decât grija câmpului și a gospodăriei lor și aveau hambarele, coșarele și cămările totdeauna pline cu cele trebuitoare la o casă boierească, trăia la moșia sa Buhușul logofătul Manole Buhuș, boier de neam mare, bogat și cu dare de mână.

El purta antereu lung până la călcâi, brâu la mijlocul trupului și fes roșu cu canaf albastru pe cap. Când ieșea la câmp sau mergea săși viziteze vecinii, îmbrăca peste antereu o giubea blănită sau numai căptușită, după cum era timpul și peste fes punea o pălărie neagră cu margini late.

Tot luxul lui de bogătaș nu se învedera decât în scumpetea blănurilor, a mătăsurilor din care își croia antereiele și a șalurilor turcești din care își făcea brâiele.

Întinsele lui holde și imașuri erau acoperite cu pâne de tot soiul, cu turme de vite și herghelii de cai din care își umplea grajdul; pivnițele-i gemeau de poloboace cu vinuri vechi de Odobești și Cotnari și în ogradă furnica un sălaș întreg de țigani din care își alegea slugile. Mai avea apoi sub stăpânirea lui un taraf de lăutari care îi cântau de inimă albastră în zilele când avea musafiri la masă, ceea ce i se întâmpla foarte des, pentru că în casa lui, casă mare, încăpătoare, se trăia ca în sânul lui Avram, în mijlocul unui belșug unde totul era de-a gata, totul venea la timp și unde nu întâlneai decât voie bună și inimi deschise. Căci conul Manole Buhuș era în toată puterea cuvântului un om cumsecade, om al lui Dumnezeu, darnic, glumeț, bun la inimă, și pe al cărui cuvânt puteai zidi o cetate; însă avea cusurul că era din firea lui

grabnic la ocară și la pedepse ca toți acei deprinși de mici a porunci și a fi ascultați.

Dacă se întâmpla că, scos din răbdare de neascultarea sau obrăznicia vreunui țigan, poruncea să i se dea câteva bice la scară după obiceiul de atunci, tot el îl chema apoi la dânsul îl mustra cu cuvinte părintești și de multe ori cel bătut, dacă își recunoștea greșala, nu se întorcea de la el cu mâna goală.

Conul Manole era însurat cu o femeie de asemenea a lui Dumnezeu, deșteaptă, bună gospodină și spornică la treabă. Unde n-o căutai o găseai scuturând, grijind, făcând rânduială și înveselind casa cu ochii ei cei mari, negri, care avusese în tinerețe mult vino-ncoace, după cum spunea conul Manole la chefuri. Un bujor de băiat, singurul copil ce-i dăruise Dumnezeu după o căsătorie de șasesprezece ani, fu așezat într-o școală la Paris și lipsa lui era, pot zice, singurul nour ce întuneca cerul conului Manole în traiul lui de la moșie.

De altfel, ar fi dus ca totdeauna viață patriarhală, tihnită, fără săși numere zilele, dar gândul îi rătăcea mereu departe, hăt departe, colo peste hotare la iubitul lui moștenitor pe care nu-l văzuse de doi ani, și somnul începea să-i fie neliniștit. Într-o noapte chiar a avut un vis urât care l-a făcut să sară ars din pat și l-a hotărât să plece numaidecât și cât mai degrabă la Paris.

Călătoria până la Paris nu era pe vremea aceea o jucărie.

Trebuia cel puțin o lună să ajungi până acolo, căci în străinătate nu erau drumuri-de-fier decât de la Cracovia înainte, iar la noi nu erau nici măcar șosele. Trebuia vorba ceea, să-ți faci testamentul la plecare. Dar inima de tată nu cunoaște piedici când dorul o atrage. Deși știa un pic de franțuzească cât să nu moară de foame între francuzi, își angajă totuși un tălmaci francuz ca tovarăș care să-l călăuzească în lunga călătorie.

A pus vreo zece zile logofeteasa ca să-i pregătească cele trebuitoare pentru drum. Când însă crezu el că toate erau acum prevăzute și puse la geamandan, încât nu avea decât să ordone înhămarea poștalioanelor și să plece, deodată femeia lui îi observă:

— Da bine, Manole dragă, ai să mergi în străinătate cu îmbrăcămintea asta?

— Da cu care?

— Apoi nu te gândești că are să se uite lumea la tine ca la urs? Pe acolo nu se poartă antereie și giubele.

— Care vra să zică ar trebui să mă îmbrac nemțește...

— Negreșit, asta e și părerea d-lui Ernest care are să te întovărășească.

— Hum!... Să mă schimosesc acum la bătrânețe; asta nu-mi prea vine la socoteală. Dar la urma urmei poate că ai dreptate. El ținea seamă de părerile totdeauna bine cumpănite ale femeii lui.

Astfel dânsul comandă să i se facă trei rânduri de haine evropenești mai subțiri și mai groase pentru toate timpurile, și când croitorul i le aduse, se îmbrăcă în noul său costum de voiaj și se puse în fața unei oglinzi.

— Halal îmbrăcăminte, zise el pufăind de râs, parcă-s un neamț calic de cei care scot măsele la iarmaroc. Băiatul n-are să mă mai cunoască când m-o vedea la Paris. Toate-s bune și frumoase, adause el, dar dacă am primit să mă fac de râs în haine așa caraghioase, nu voi primi niciodată să mă desfac de ciubuc și de cafeaua mea turcească cu caimac.

În adevăr, pe lângă merindele cu care femeia lui îi ticsise boccelele, îi puse și un felegian anume pentru cafea cum și trei ocale de tutun turcesc, iar ciubucul cel de iasomie cu imamea de chihlimbar îl luă boierul în mână ca să-i slujească și de baston.

— Când n-oi pufăi dintr-însul, m-oi apăra cu el de câini, zicea conul Manole glumind.

Vai! Ciubucul era să-i slujească cu totul pentru altă întrebuințare.

Apoi când sosi ziua cea mare hotărâtă pentru plecare și trăsura cu opt poștalioni suri trase la scară, conul Manole își sărută soția, își luă ziua bună de la slugi și se sui în trăsură având la stânga pe franțuzul Ernest iar în capră pe vătavul de curte și pe Ciordilă țiganul. Acest din urmă avea să întovărășească și să slujească pe stăpânul său în tot timpul călătoriei.

Surugiii plesniră din harapnice; cei opt poștalioni suri, bine hrăniți și iuți de picior, înhămați în șir porniră prin poarta curței în trap mare, și după o jumătate de oră de mers spornic, conul Manole Buhuș pierdu din vedere satul și casa boierească de pe moșia Buhușul unde nu avea să se întoarcă decât peste vreo șase luni. Câte nu se pot întâmpla într-atâta amar de vreme!

Deși atras puternic de dorul copilului, totuși conul Manole se simțea îngrijit de un drum așa de lung în țări străine nemaiumblate de el, locuite de alte neamuri, cu alte legi și obiceiuri, vorbind alte limbi și închinându-se la alți sfinți. Pe fața lui se vedea întipărită teama necunoscutului; fața însă mohorâtă a țiganului strălucea de veselie. Avea, mă rog, să vadă atâtea târguri și atâtea minunății nemaipomenite. De bucuros ce era țiagnul, nu avea astâmpăr pe capră, parcă-i pusese cineva urzici în pantaloni; încât a trebuit boierul de vreo două-trei ori să-i zică să se liniștească.

La frontieră conul Manole Buhuș era cât pe ce să se puie în gură cu un gulerat de vameș austriac, care îi cerea o sumă necrezut de mare pentru acele trei ocale de tutun ce luase cu sine. A intervenit însă franțuzul care l-a domolit și l-a făcut să plătească. Ce vreți, conul Manole nu era deprins a se supune la legi și regulamente, a plăti dări și accize, căci în Moldova noastră binecuvântată pe atunci boierii erau scutiți de orice soi de dări și havalele. El n-a călcat niciodată pragul vreunei

dregătorii publice; iar în casa lui, ferească Dumnezeu, nu s-ar fi înfățișat vreun obraz al cârmuirei decât doar cu spinarea încovoiată pentru a săruta mâna soției lui și a-l felicita de ziua onomastică sau de alte sărbători mari. Un chinovnic, un vameș, un privighitor de ocol, un căpitan de panțiri nici nu îndrăznea să se puie jos dinaintea lui. Cum dar era să nu-i pară ciudat că guleratul de neamț îl silește să plătească încă o dată prețul tutunului. Ei, Doamne, prin câte alte vămi avea să mai treacă tutunul până să ajungă la Paris și de câte ori era să i se mai ia prețul! Dar fie, că făcea. Pentru tabietul boierului nu se drămăluiesc paralele.

Odată intrați pe pământul austriac, surugiii au lăsat din porunca stăpânului caii la trap moale, mărunt, pe șoseaua cea mare a Bucovinei, căci drumul era lung până la Cracovia unde începea calea ferată spre Viena. În fiecare zi el făcea câte două popasuri, se îngrijea ca poștalionii să fie hrăniți și adăpați la vreme și noaptea se odihnea la otelurile ce întâlnea în cale.

Câte zile a mers el așa de-a lungul Bucovinei și Galiției prin toate satele și târgurile ce străbătea șoseaua, el singur nu mai ținea minte; le pierduse numărul. Prin fiecare sat însă, și mai cu seamă prin târguri, șiragul cel lung de poștalioni făcea mare zgomot. Toți locuitorii: bărbați, femei, copii, căței și purcei îi ieșeau în cale mirați, să vadă asemenea alai de înhămătură condusă de doi surugii năbădăioși în haine de abŕ albă cu fireturi negre, și care săltând pe șea pocneau din bice și chiuiau cât le lua gura. Așa năzdrăvănie nu se mai văzuse pe meleagurile acelea.

În Lemberg era boierul cât pe ce să aibă iarăși oarecare daraveri cu poliția care îi opri trăsura în loc și ordonă surugiilor să nu mai chiuie și să nu mai bată din harapnice, pentru că provocau neorânduieli pe stradă, speriind caii de la celelalte trăsuri.

— Țara calică! zicea logofătul Buhuș, cuprins de un adânc dispreț pentru nemți. Auzi, mă rog, nu încap pantofarii de caii mei!...

A mers cât a mers logofătul din popas în poaps, din târg în târg, trei săptămâni pline până la Cracovia, de unde a dat drumul trăsurii cu ordin să se întoarcă acasă sub privigherea vătavului, iar el cu franțuzul și țiganul a plecat cu drumul-de-fier spre Paris.

Drumul-de-fier a fost cea întâia mare surprindere pentru dânsul. Nu-și putea da el samă cum niște hardughii de case pe roate, aninate una de alta, pot să alegre la nebunie pe șine fără cai.

— Drăcie nemțească, zicea el, fără a i se micșura disprețul pentru așa-numiții pantofari, căci el nu admitea alt mijloc creștinesc de locomoțiune decât acel apucat de la părinți. Eu nu-mi dau poștalionii mei pe toate mașinele lor care suflă ca niște rable de cai ofticoși.

Și, cu toate aceste, după ce se așeză în vagon, unde mergea comod, fără să-l bată vântul, soarele sau ploaia și mergea tras de mașina cea ofticoasă mai repede de zece ori decât cu poștalionii cei iuți de picior, după ce văzu că în așa-zisa hardughie el poate să se miște, să se lungească, ba chiar să și ațipească câteodată, atunci începu să prețuiască drăcia nemțească, căci fără dânsa cine știe când ar fi ajuns la Paris să-și îmbrățișeze copilul și câte parale l-ar fi costat cei opt poștalioni ai lui.

Totuși, neavând încredere în vrednicia mașinistului și vroind a se odihni mai bine, el nu călătorea decât ziua.

E mai cuminte să stăm noaptea pe loc, băgă de seamă el; când nu vezi nimic dinaintea ochilor multe se pot întâmpla: ba, vorba ceea, se strică căruța-n drum, ba s-aprinde o roată, ba îți ies tâlharii înainte, ba dai peste o potaie de lupi. Și dac-om ajunge adică cu șapte zile mai târziu, ce pagubă avem de acolo, că doar nu ne alungă turcii și nici n-avem termen de judecată la Paris.

Boierul de altfel, judeca bine, când te gândești mai ales că el niciodată nu pusese piciorul peste hotar și că făcea astă călătorie cu vreo optzeci de ani în urmă pe când nu erau căile ferate așa bine organizate ca acuma.

La frontiera Bavariei a mai avut el o mică tevatură cu vameșul, care a fost mult mai aspru în canoane decât cel austriac. Bavarezul, după ce i-a luat iar vamă pe tutun, i-a deschis toate lăzile, i-a scuturat toate rufele, i-a desfăcut chiar sacul cu merinde unde, închipuiți-vă lucru neașteptat, a dat peste o legătură care răspândea un miros atât de acru și neplăcut, încât a început neamțul să strănute.

— Pfui Teufel, strigă el, was ist das für ceine Scbweinerei?

Era o legătură cu țâri pe care i-o puse cucoana între provizii. S-a strâns tot nemțăritul imprejur și se uita la el ca la o dihanie sălbatică, neînțelegând cum poate un om să mănânce asemenea spurcăciuni care cârneau din loc nasurile nemțești.

Atunci vameșul indignat, îngrețoșat, aruncă hârtia cu țâri jos pe podele fără să mai ceară voia boierului, iar acesta țâfni de așa obrăznicie, simți sângele că i se suie la cap, și prin o mișcare nervoasă, necugetată, ridică ciubucul în aer ca să-l pocnească. Noroc că Ernest, franțuzul, îi opri mâna până a nu cădea pe spinarea neamțului; de altfel, cine știe ce belea și-ar mai fi stârnit pe cap. Cu toate aceste dânsul a fost condamnat la cincisprezece fiorini amendă pentru gestul său amenințător, cum și la confiscarea țârilor cu pricina.

Dar ia-i țârii dacă ai de unde. Ciordilă țiganul, profitând de confuzia produsă de stăpânul său, prin ridicarea ciubucului, șterpeli hârtia cu țâri de jos fără să bage nimenea de seamă și o ascunse bine în buzunar.

Mare a fost cheful boierului când, după plecarea trenului, țiganul i-a arătat țârii. A plătit el un ștraf

de 15 fiorini, dar și neamțul a fost păcălit. Însă temându-se să nu aibă acelaș bucluc la celelalte hotare, conul Manole a aruncat țârii pe fereastră spre marea supărare a lui Ciordilă, care ar fi preferit să-i mănânce.

A mai mers așa o bucată de drum logofătul Buhuș în colțul lui de vagon clasa I-a, picior peste picior, cu gândul la copil și cu ciubucul la gură, având în fața lui pe franțuz și în colțul opus al vagonului pe Ciordilă, care și el ațipea din vreme în vreme; și ar fi mers așa liniștit dacă la fiecare hotar nu l-ar fi tras nemții de mânecă pentru vama tutunului care se scumpi-se acum amarnic.

Dar nu-i era lui atâta de bani, că avea de unde plăti, cât de felul puțin politicos cu care gulerații de vameși îi cereau plata fără să se sfiască de rangul de logofăt mare care călătorea, mă rog, cu tălmaci și cu fecior.

— Ce calicie căptușită cu obrăznicie, zicea logofătul. Unde se pomenește așa ceva la noi!

La una din stațiile mai mari se urcă în vagonul lui un domn care trebui să fi fost un om însemnat, judecând după lumea care venise să-l salute la ușa vagonului și după numărul geamandanelor ce avea cu el. Boierul nostru, care sorbea din ciubuc, îl privi de sus până în jos cu cel mai adânc dispreț. Toți nemții în ochii lui erau niște calici care mănâncă șoareci, scot dinți la iarmaroace și joacă pe fringhie.

— Cine dracul ni l-a adus și pe ăsta aici să ne strâmtoreze, zise el cu glas morocănos adresându-se franțuzului.

— Nu vă supărați, boierule, răspunse străinul într-o românescă destul de răspicată; dacă vă duceți mai departe apoi deseară o să scăpați de mine.

N-a fost proastă mirarea și totodată bucuria boierului când l-a auzit vorbind limba lui, el care de la plecarea din țară nu o mai auzise decât din gura franțuzului și a țiganului.

— Da bine, d-voastră sunteți de la noi, dacă nu vă este cu supărare?

— Ba nu, sunt proprietar din Bucovina, baronul Andrei Tabără.

— Și eu logofătul Manole Buhuș, proprietar din Moldova...

Amândoi se închinară și se strânseră de mână; apoi boierul care avea ciubucul de curând aprins cu o bunătate de caimac ale cărui fire spânzurau peste marginile lulelei, își scoase basmaua de mătase din buzunar, șterse bine imameaua cea de chihlimbar și oferi ciubucul baronului. Asta era cea mai mare cinste ce făcea el de obicei vreunui musafir pe care vroia să-l deosibească.

— E tutun turcesc, Bectemis de doi galbeni ocaua, adause el cu oarecare mândrie, dar acum mă ține de trei ori mai scump cu vămile prin care am trecut.

— Apoi așa e pe aicea, răspunse baronul fumând cu poftă din ciubuc, biruri cât păr pe cap: bir pe ferești, pe ogeaguri, pe cai, pe câini și pe câte nu-ți mai trăsnește prin minte. Îți ia jumătate din venit.

— Auzi, mă rog, răspunse boierul moldovan mirat. De aceea, când le încape câte un creștin ca mine pe mână, caută să-i ia și pielea de pe dânsul. Iaca am stat numai trei zile la Beci [1] și am cheltuit atâta cât aș fi ținut casa mea din Buhuș trei luni.

— Încaltea v-a plăcut Beciul!?

— Ce să-mi placă, baroane; încotro te întorci, case-nalte cu șapte rânduri, uliți strâmte, înghesuială mare de lume și n-auzi vorbind decât nemțește. M-am dus la palaturile împărătești crezând c-o fi ceva de ele. Când colo, ce să văd, niște vechituri afumate. Proaste acareturi pentru un cogemete împărat!

Baronul zâmbi pe sub musteață, auzind vorbind astfel pe acest tip de moșier original, necărturar, și care nu ieșise niciodată din vizuina lui. Avea un fel

de farmec logofătul Manole în simplicitatea lui care plăcea baronului. Acesta, deși om subțire și purtat prin lume, se simțea atras de felul de a fi, așa dintr-o bucată, al boierului moldovan, de fața lui deschisă luminată de doi ochi căprii plini de o naivă bună-credință.

Au mers ei împreună până înspre seară, vorbind cu mult îndemn de una de alta ca și când ar fi fost niște vechi prieteni din copilărie; iar când la o stație baronul s-a dat jos din vagon și a întins mâna boierului pentru a-și lua ziua bună de la el, acesta a simțit că parcă se desparte de un frate și i-a spus:

— Sănătate și voie bună, baroane! Să știi că după întoarcerea mea acasă am să-ți trimit la moșie, că să-ți aduci aminte de mine, un hărmăsar din herghelia mea, de soiul celor care calcă poșta într-un ceas fără să asude.

— Mulțumesc frumos, boierule, răspunse bucovineanul.

Și eu am să-ți trimet o vacă roșie care dă șasesprezece oca de lapte pe zi.

— Foarte mulțămim. Să trăiești!

A urmat o călduroasă strângere de mână și apoi s-au despărțit cei doi prieteni de o zi, ca să nu se mai întâlnească.

— Seamănă a fi de treabă om baronul ista, zise boierul după ce rămase în vagon numai cu franțuzul și țiganul. Îmi place că nu s-a nemțit.

N-a rămas însă neocupat locul baronului, căci la aceeași stație se sui o doamnă tânără, frumușică, foarte elegantă și cu un aer de cumințenie, de nevinovăție, de-ai fi zis că parcă atunci ieșise din pension.

Uite, mă rog, gândi boierul; pe cât sânt nemții de hursuzi și de grobieni, pe atâta nemțoicuța asta e nostimă. Trebuie să fie neam bun.

Dânsa se așeză în fața lui și parcă ar fi voit să ia în stăpânire întreaga canapea după boccelele și pledurile cele întinse.

— Ernest, zise boierul, copila asta, pre cât

înțeleg, are să doarmă aici în vagon. Să-i dăm canapeaua să se odihnească.

Tu treci în alt vagon și, când vom sosi în orașul unde trebuie să petrecem noaptea, vei veni să ne trezești.

— Prea bine, răspunse franțuzul, și ieși din vagon.

Înserase de-a binele și străina căuta acum să-și așeze culcușul. Atunci conul Manole îi făcu semn că-i cedează toată canapeaua, iar ea, cu cel mai plăcut zâmbet, îi mulțumi în limba ei privindu-l cu niște ochi albaștri plini de recunoștință.

Bucuros că a putut să facă un bine gingașei călătoare, boierul, care era, de altfel, foarte îndatoritor pentru sexul frumos, se ghemui în colțul lui, și legănat de mersul trenului, prinse să se gândească la fel de fel de lucruri: la copil, la curțile lui din Buhuș, la poștalionii lui cei suri; apoi se mai uita din când în când la vecina ai cărei ochi albaștri năzuiau parcă să străbată prin acoperișul vagonului spre seninul cerului; și așa, pribegind cu gândul de la una la alta, privind când ochii, când talia, când piciorușele ei cele mici care ar fi încăput în palma boierului, i se păru de la o vreme că frumoasa străină se învăluie întrun fel de ceață, se topește, se transformă într-o vedenie străvezie, așa că, furat pe nesimțite în lumea visurilor, începu de-a binelea să horăiască.

Cât o fi dormit așa nu se știe, dar deodată a tresărit la auzul unui mare zgomot; ușa vagonului se deschise și Ernest se înfățișa ca să-i spuie că a sosit în orașul unde trebuia să se oprească pentru timpul nopții.

În acel moment conul Manole, deșteptat din somn, văzu un lucru nemaipomenit, un lucru care l-a făcut să holbeze niște ochi așa de mari încât ai fi crezut că au să iasă din orbite, văzu, Sfinte Pantelimoane, pe gingașa, pe frumoasa străină, cea cu ochii rătăciți în seninul cerului, în brațele lui Ciordilă țiganul, sărutându-se împreună ca doi

hulubași.

Închipuiți-vă ce a trebuit să fulgere prin gândul logofătului.

În aceeași clipă el croi cu ciubucul pe țigan, scuipă în obraz pe zâna cea cu ochi albaștri, se dete iute jos din tren dimpreună cu Ernest și cu eroul Ciordilă, care nu știa cum să se dezvinovățească, iar zâna umilită, rușinată, rămase singură în lumina îndoioasă a vagonului.

— Auzi, coțofana, să aibă obrăznicia să se pupe cu madama dinaintea mea, strigă furios conu Manole.

— Să trăiești, măria-ta; nu sunt vinovat, răspunse țiganul plin de frică; ea a venit la mine, nu eu la dânsa. Ș-atunci... dă... m-am lăsat să mă pupe, ca să nu fac vuiet să vă trezesc.

— Aferim muiere!... Și eu care am crezut-o sfântă ca o mironosiță și m-am grăbit să-i fac loc să se odihnească. Bre! Bre!... În ce țară suntem!...

În sfârșit, ce să mai lungesc vorba înșirând diferitele lui întâmplări de călătorie. Iată-l într-o bună zi intrat în gara de la Paris, unde îl aștepta cu nerăbdare fiul său pe care nu-l văzuse de doi ani. Tânărul îi sărută mâna cu ochii umezi de bucurie, iar dânsul îl sărută pe frunte, păstrându-și sângele rece și tonul măsurat ce a avut totdeauna față de copil. Era puțin demonstrativ boierul în exprimarea sentimentelor sale părintești, dar numai el știa cum i se bătea inima.

O lună și mai bine a stat boierul în Paris într-un apartament pregătit de fiul său, compus din trei odăi; una pentru el, alta pentru franțuz și a treia mai mică pentru Ciordilă. În acest timp tânărul Buhuș l-a purtat mereu în toate părțile, ca să-i arate curiozitățile și frumusețile orașului, dar bătrânul nu se prea entuziasma la vederea lor. Lențelegea, nu le-nțelegea, el trecea repede pe dinaintea lor și nimic nu-l scormolea la inimă. El nu avea ochi și suflet decât pentru pădurile, dealurile și câmpiile în care trăise în larg din copilărie. Aici se simțea

străin, strâmtorat, lipsit de huzuriri și micșurat în demnitate, și gândul lui fără voie se întorcea mereu la plugurile cele în șase boi înșirate pe brazdă și la lanurile cele întinse de grâu, care se legănau în bătaia vântului ca valurile de apă. Aici nu avea o gloată de slugi care să caute să-i ghicească gândul, nici odăile cele multe cu saltele moi pe divanuri, ca să-l îndemne parcă la odihnă, nici cerdacul cel lung de jur-împrejurul casei cu vedere largă asupra câmpului și a pădurii, nici vestiții lui poștalioni suri, pe care îi visa câteodată și noaptea. Toate aceste îi lipseau și, dacă nu ar fi fost copilul la mijloc care să-l mai reție, el de mult ar fi părăsit Parisul întru atât îl încleștase de inimă dorul de acasă.

Ciordilă însă, din contră, era cu desăvârșire buimăcit de minunățiile ce vedea pentru prima oară la fiecare pas și stăpânul său nu-l mai putea strânge de pe uliți. Își cerea voie pentru un ceas și zăbovea două și trei, umblând lela încotro îl duceau ochii și căscând gura la toate vitrinele de prăvălii. Slujba, pentru care conul Manole îl luase de la așa depărtare și cu atâta cheltuială, o făcea numai pe dor și pe plac. Răbdă boierul cât răbdă, o dată, de două ori, de zece ori, până când într-o zi, văzând că țiganul nu se mai întoarse acasă, își ieși din fire și porni să-l caute. Poftim găsește-l pe ulițele Parisului! E întocmai ca și cum ai căuta un ac într-un car cu fân.

Dar dracul, care nu zidește biserici, îl scoase pe țigan deodată năprasnic înaintea boierului și atunci poc! fără nici o vorbă, îl croi cu ciubucul peste spate. Când însă vroi să-i aștearnă o a doua lovitură, se văzu pe neașteptate înhățat de un comisar de poliție și dus dimpreună cu țiganul la post.

Acolo zarvă mare. Conul Manole, prins în flagrant delict de bătaie ziua mare pe stradă, își dădea în franțuzeasca lui cum putea, îndreptările, zicând că țiganul e robul lui și că are tot dreptul să-

l bată fiindcă nu a fost ascultător.

La auzul cuvântului rob, comisarul și ceilalți polițiști ce mai erau de față au prins să râdă în hohot.

— Monsieur, il ny a plus desclaves ici, răspunse comisarul; du moment quil a mis les pieds sur le sol de la France, il est devenu citoyen libre et indépendant comme vous, et personne na le droit de le rosser.

— Boierul rămase mut, încremenit în fața acestor cuvinte de necrezut. Cum era cu putință ca, fără învoirea lui, țiganul să devie om liber ca și dânsul? În ce țară, Doamne sfinte, venise el? Iar țiganul, cu cât vedea pe stăpânul său mai încurcat cu atâta se făcea mai obraznic, se freca mereu cu mâna pe spinare și se văicăra parcă i-ar fi rupt șalele. Într-o clipă dânsul fu dezbrăcat și căutat dacă are vreo leziune pe trup, ceea ce ar fi agravat situația boierului; însă din fericire, ciubucul nu-l lovise în plin, ci-l ștersese numai alunecându-i pe spate fără să lase vreo vânătaie, așa că vaietele nesocotite și strâmbăturile țiganului, care dădeau feței lui mohorâte un aer de tot caraghios, începură să indispuie pe comisari.

— Allons, allons, mon garçon, calmez-vous, îi zise acesta atingându-l ușor cu mâna peste umăr.

Ciordilă, care nu înțelese nimic din vorbele comisarului, luă gestul acestuia drept mângâiere pentru usturimea ce, dragă Doamne, suferise și se socoti îndreptățit să facă și mai mare larmă. Apoi, boierul, după ce-și înfățișă pașaportul, fu supus unui întreg interogator la care asistă și tălmaciul Ernest chemat în grabă, iscăli un proces-verbal pe toate fețele și se văzu condamnat la treizeci lei amendă cu amenințare că la caz de recidivă va fi pedepsit cu închisoare.

Bună și asta, gândi boierul întorcându-se acasă dimpreună cu Ernest și Ciordilă. Bine că am scăpat cu atâta într-o țară de haimana unde fruntea-i coadă și coada frunte.

Din ziua aceea Ciordilă, care pricepuse din daravera urmată că stăpânul său nu are voie să-l bată, crescu parcă cu o palmă mai mult. Altă mutră avea el acuma față de dânsul, mult mai țanțoșă și mai îndârjită ca mai înainte. Se suise, vorba aceea, cioara în copac și nu vroia să mai știe de nimeni.

Slujba și-o făcea de mântuială; deseori cizmele boierului rămâneau nevăscuite, ciubucul necurățit; lipsea de acasă fără să mai ceară voie și, dacă se întâmpla să auză boierul bătând în palme ca să-i șteargă o haină sau să-i facă o cafea turcească, el nu se înăfățișa decât după ce se înroșeau bine palmele boierului, iar când se îndura să vie avea aerul a-i zice:

Da mai slujește-te și singur că n-o să-ți cadă mâinile!

Conul Manole le vedea, le simțea toate aceste, și înghițea mereu noduri fără să-i zică un cuvânt de mustrare. Își pusese strajă gurii și își încătușase firea, ca să nu mai cadă în ispita de a-l dezmierda cu ciubucul.

Într-o țară ca asta fără nici un Dumnezeu, te poți aștepta la orice, gândea el.

A mai stat vreo trei săptămâni în Paris și după ce și-a potolit bine dorul de copil a plecat îndărăpt, iuțit acum de un alt dor, dorul de casă.

Călătoria lui la întoarcere n-a avut nici un interes ca să merite a fi descrisă. E destul să zic că a pus iarăși câteva săptămâni, mergând parte cu drumul-de-fier, parte cu trăsuri năimite, până să ajungă la hotar. Iar când, în sfârșit, a călcat cu piciorul pe pământul țării, când a dat cu ochii de slujbașii de la vama moldovenească care l-au primit cu pălăriile în mâni și de poștalionii cei suri ținuți de dârlogi de surugiii care veniseră dimpreună cu vătaful pentru a-l conduce la moșie, logofătul Manole Buhuș, simțindu-se la largul lui, s-a răsuflat adânc din piept și a strigat surugiilor și vătafului:

— Ia întindeți-mi pe cioroiul ista jos, să-i dau o

zacuscă de bună întoarcere.

Într-o clipă Ciordilă fu lungit la pământ și boierul, scoțind luleaua de la ciubuc, îi așternu cu însuși mâna sa cincisprezece lovituri nu tocmai îndesate, căci era milos de felul lui, ci rari, tăcticoase și bine numărate, întrerupte cu cuvintele ca de-alde acestea:

— Ei, baragladină, îți aduci aminte de toate obrăzniciile ce mi-ai făcut?

Și dă-i.

— Cioroiule, ții minte de câte ori ai uitat să-mi faci cafeaua și să-mi văscuiești ciubotele?

Și dă-i.

— Balaurule, ții minte de câte ori mi-am înroșit palmele ca să te chem și nu veneai, de câte ori ai lipsit de acasă fără învoire, de câte ori mi te-ai înfățișat cu țigara în gură și îmi dădeai fumul în obraz?

Și iarăși dă-i, până se împliniră cele 15 ciubuce ce-și pusese boierul în gând să i le hărăzească. Țiganul însă n-a crâcnit un cuvânt în tot răstimpul cât ciubucul a căzut cadențat jos pe moalele trupului, ca să-i alunge mintea sus la căpățâna cea vârtoasă, și aceasta poate pentru că nu-l prea durea, sau poate că se temea să nu înciudeze mai mult pe stăpân, ori că se simțea vinovat și că merita pedeapsa.

Scurtă vorbă, după ce țiganul, cam amețit, se sculă de la pământ, se scutură de colb și își îmbumbă pantalonii, boierul răcorit de năduhul ce înghițise atâta amar de vreme, intră repede în odaia vameșului, luă un condei și o bucată de hârtie, scrise cu o mână nervoasă câteva rânduri, își puse apoi dedesupt iscălitura și pecetea ce purta la lanțul ceasornicului și strigă pe vătaf.

— Na, du-te, zise el, și dă hârtia asta în mâna țiganului Ciordilă. E cartea lui de iertare din robie. Să se ducă unde l-or îndrepta ochii; la mine nu mai are ce căuta. Dă-i și acești doi galbeni ca să aibă deocamdată de cheltuială până va găsi undeva să

se hrănească.

Apoi el se sui în caretă cu franțuzul și vătaful, iar până a nu porni poștalionii din loc, Ciordilă, care rămăsese jos, s-a apropiat sfios de trăsură și a sărutat mâna boierului fără să rostească un cuvânt. Și ce ar fi putut el să spuie în urma celor petrecute? Se zice însă că boierul ar fi simțit atunci două picături de lacrimi pe mâna lui, dar iute și-a întors ochii în altă parte, căci nu-i plăcea să vadă oamenii plângând.

*

Au trecut șase luni după aceste întâmplări, când într-o zi boierul, îmbrăcat iarăși în hainele lui cele vechi, ședea în balcon răsturnat într-un jilț îndemânatec și pufuia din ciubuc cu ochii rătăciți în prelargul câmpiei. Iată că i se înfățișă vătaful spunându-i că Ciordilă țiganul a venit, slab, prăpădit, rufos și se roagă de mila și îndurarea lui să fie îngăduit a-i vorbi un cuvânt.

— Să vie, răspunse boierul după o pauză.

În adevăr, țiganul se înfățișă cu două cercuri vinete în jurul ochilor, cu două mari gropi în obraz, de nemâncare și neodihnă, cu hainele zdrențuite și puindu-se în genunchi dinaintea lui, îi întinse cu mâna dreaptă o hârtie.

— Ce hârtie e asta? întrebă boierul cam răstit, crezând că e vreo jalbă pentru cerere de pomană.

— E cartea mea de iertare din robie, măria-ta, zise țiganul. Am venit să ți-o dau înapoi că n-am ce face cu dânsa. Oriunde m-am dus tot mai rău mi-a fost decât în curtea măriei-tale. Am venit să mă dau iar rob și să-mi cer iertare pentru greșelile mele. Bate-mă, ucide-mă, dar nu mă alunga, că sunt și eu suflet de om și te-oi sluji cu credință până la moarte.

Boierul Manole simți atuncea o mare strânsoare la inimă și ceva așa ca o umezeală în ochi. Dar pentru nimic în lume n-ar fi vroit să se arate

înduioșat dinaintea țiganului, de aceea îi zise:
— Hai scoală-te, țigane, nu mai sta în genunchi dinaintea mea că doar nu-s icoana Sf. Niculai. Du-te și-mi cheamă repede pe vătaf. Ai înțeles? Hai pleacă!
Se duse țiganul pleoștit și cu inima boț, neștiind ce are să iasă din cuvântul stăpânesc; iar când vătaful se înfățișă la poruncă, boierul îi zise:
— Să dai lui Ciordilă loc de casă în sat și trei fălci pământ de hrană în țarină. Asemenea să-i dai din pădure lemn cât i-a trebui pentru casă și rogoz de pe iaz pentru acoperământ. Totodată să-l înscrii în izvodul clăcașilor de pe moșie. Ai înțeles?
— Ascult.
Când află țiganul de hotărârea boierului, de bucurie nu mai călca parcă pe pământ. I se luminase dinaintea ochilor. Iată-l acum un alt om, cu alte drepturi, cu alt ifos, așezat în rândul gospodarilor clăcași de pe moșie, având el însuși casă și moșie. Trei fălci de loc pentru un suflet de om era mai mult decât îi trebuia. Ce ar fi putut nădăjdui și dobândi mai mult.
Ce-i drept, țiganul își făcea acum datoria de clăcaș cu tragere de inimă, încât vătaful nu avea nevoie să-l ieie de dinapoi ca să-l ducă la boieresc. Lucra de bunăvoie ce era dator proprietarului și își lucra și pământul lui cu îndârjire, așa că încet, încet a prins să adune la casa lui azi un purcel, mâine o vacă cu vițel, poimâine o pereche de juncănași și astfel a ajuns să simtă și el la bătrânețe huzurul de om pământean de sine stătător.
S-au strecurat douăzeci de ani mai bine de la înscrierea lui Ciordilă țiganul între clăcașii de pe moșia Buhușul și stăpânul său cel bun la inimă, dar iute la ridicat ciubucul, se scoborâse în mormânt, Dumnezeu să-l ierte, iar el se însurase, încărunțise și avea acum doi danci care prinsese tiuleie și se zburătăiau pe dinaintea prispei. Mai avea în ogradă un coșărnaș plin cu porumb, un ocol cu vitișoare și un stog de fân cât casa lui de-nalt. Și iată că într-o

zi veni în sat un obraz al cârmuirii cu poruncă domnească să statornicească pe clăcași ca proprietari vrednici pe pământurile lor și în acest scop începu să facă o amănunțită catagrafie a oamenilor și a pământurilor.

Cu prilejul acesta, pomenitul obraz al cârmuirii dădu peste Ciordilă țiganul, singurul mai smolit între locuitori și-l întrebă cu mirare:

— Da tu ce ești aici?

— Ca și român, răspunse țiganul umflându-se în pene.

Astfel Ciordilă, după ce s-a plimbat pe la Paris, a ajuns, mulțumită ciubucului logofătului Manole Buhuș, proprietar vecinic în moșia Buhușul, și întemeietorul unei spițe întregi de Ciordilești, care cu vremea și-au pierdut culoarea ceaunului, de nu-i mai cunoști acum dintre advărații români.

Ura din copilărie

I

A doua zi la oara hotărîtă amîndoi amicii se aflau în aceeași odaie așezați dinaintea focului.

— Te ascult, iubite, zise Constantin surîzînd. Începe. A fost, a fost, că dacă n-ar fi fost, nu s-ar fi povestit.

Gheorghie însă nu surîdea deloc. Sub povoara amintirilor care înviau și se întrupau în mintea lui, el părea întristat. Avea de-a face cu o întreagă lume care asfințise dimpreună cu soarele tinereței lui. Apoi cu glas mișcat prinse să povestească astfel:

— Voi începe ceva mai de departe, tocmai de pe cînd aveam vîrsta de șase ani. Eram, prin urmare, numai o mînă de om. Din depărtarea din care privesc astăzi acei ani ai vieții mele, înțelegi, amice, cît trebuie să-mi pară de frumoși. Pănă la acea vîrstă nu trecusem barierile tîrgușorului în care m-am născut; un tîrgușor mic, dar curat, cu case albe văruite, gătite ca de sărbătoare, cu strade drepte, largi, bine grunduite; un tîrgușor unde-ți era mai mare dragul să trăiești. Pe ambele laturi ale stradelor se ridica cîte un șir de plopi nalți, frumoși, care parcă străjuiau asupra liniștii locuitorilor și de vîrful cărora adeseori mi-am aninat zmeii în jocurile mele copilărești.

Cea mai însemnată zidire care pe atunci atrăgea privirile mele era biserica Adormirea, al cărui acoperiș de tinichea îmi lua ochii, singurul acoperiș de tinichea în oraș pe vremea aceea, și în al doilea rînd venea casa părintească.

Casa părintească era o lume întreagă pentru mine. Deși sunt mulți ani de cînd m-am înstrăinat de dînsa, pribegind prin alte locuri, totuși gîndurile mele necontenit se întorc cu drag către acei păreți, către acele unghere, de care mă leagă copilăria. Aș putè să-ți istorisesc zi cu zi toate jocurile, toate

bucuriile, toate supărările mele de atunci, căci îmi sunt mai proaspete în minte decît întîmplările de ieri, însă nu voi sa mă depărtez de la șirul istorisirii mele.

Într-o zi, o trăsură cu patru cai buziși, încărcată cu gemandane, trase la scară. Mama mă luă în brațe, mă puse alături cu dînsa în trăsură și-mi zise:

— Fiindcă ai fost cuminte, te iau cu mine la moșie!

Simțeam că mă îneacă bucuria văzîndu-mă pentru întăiași dată în viața mea într-o trăsură cu patru cai, care avea clopot la oiște și mergea la moșie. Trecui bariera cu lanț de fer, poarta tainică, care despărțea lumea cunoscută de mine de cea necunoscută, și mă văzui în prelargul cîmpiei.

„Mergem la moșie! ” repetai în gîndul meu.

Nu puteam tocmai bine să-mi dau samă ce însemnează cuvîntul moșie, dar îmi închipuiam că trebuie să fie ceva frumos, de vreme ce era nevoie de atîta pregătire pentru a ajunge acolo. Înaintam mereu pe un drum cotit, care șerpuia printre sămănături, și peste puțin pierdui orașul din vedere. Ochiul meu, deprins într-o lume mărginită între ziduri de case, nu se putea acum sătura de-a rătăci în voie peste șesurile, dealurile, văile, care, înlănțuite unele de altele, se pierdeau în nesfîrșitul depărtărilor. Ce nouă, ce frumoase mi se păreau toate aceste!

— Unde se mîntuie cîmpia asta? întrebai pe mama.

— Nicăiurea.

— Cum, nu se sfîrșește la moșie?

— Nu.

Aceste răspunsuri puțin lămurite îmi aprindeau și mai mult închipuirea. Lacom mă uitam de jur împrejur, și fiecare lucru, cît de mic, cît de neînsemnat, se întipărea în sufletul meu. Necontenit mă miram și amețeam pe mama cu întrebări. Ceea însă ce mă supăra uneori, era să o

văd pe dînsa, pe vizeteu şi pe sluga din capră stînd liniştiţi la locul lor, fără să se minuneze cîtuşi de puţin de tot ce li se înfăţişa dinaintea ochilor.

Şi cum, oare erau nimicuri toate acestea? Un cîmp care nu se ştie unde se sfîrşeşte, acoperit cu flori şi cu sămănături, şi nenumărate păsări care zburau în aer, şi cocostîrcii cu lungile lor catalige care priveau nepăsători tot alaiul trăsurii noastre… Toate aceste nu se vedeau doar în oraşul nostru, şi, ceea ce era nou pentru mine credeam că trebuie să fie negreşit şi pentru alţii. Astfel, legănat de trăsură şi de gîndurile ce mă învăluiau, orbit de atîta spaţiu şi atîta lumină ce-mi juca dinaintea ochilor, îmbătat de aerul proaspăt şi viu al dimineţei, prinsei de la o vreme să închid ochii şi adormii de-a binele lîngă mama.

Dormii dus cîteva ceasuri bune în colţul meu de trăsură, cînd deodată un vuiet neobicinuit mă deşteptă în faţa unei privelişti neaşteptate. Trăsura intrase într-o apă mare, curgătoare. Stropii săreau pănă pe noi; caii trăgeau din răsputeri părîndu-mi-se că fug în susul apei; trăsura, cînd de cînd, parcă să se răstoarne; roţile nu se mai vedeau; o frămîntătură, un vălmăşag de valuri, care-mi lua ochii şi auzul; în sfîrşit, era ceva înfricoşat şi frumos totodată. O apă aşa de mare, aşa de lată, aşa de adîncă nu mai văzusem niciodată.

— Ce este? întrebai pe mama înspăimîntat.

— Trecem Moldova, îmi răspunse ea liniştită.

Ajunşi aproape de malul celălalt, trăsura se opri un moment ca să se adape caii, şi atunci avui ocazie să privesc mai în linişte acea apă mare, limpede, care venea nu ştiu de unde, se ducea nu ştiu unde şi curgea fără de sfîrşit pe albia ei de prund, făcînd în faţă mici creţi ce străluceau la soare ca nişte petre scumpe.

Nu departe mă aştepta o altă întîmplare şi mai curioasă. Trăsura intra într-un fel de grădină întunecoasă, plină de copaci, dar care nu sămăna a grădină, căci nu se vedea deloc lucrul mînei de

om. De ce înaintam, de ce copacii erau mai deși, mai fioroși și drumul mai anevoios. În orice parte mă întorceam, nu vedeam decît trunchiurile și frunzișul copacilor, un nesfîrșit pustiu de verdeață plin de crengi, de rădăcini împletite, de adîncimi tainice, de voci îngînătoare, de păraie furișate prin fundul rîpelor, toate aceste înecate într-un fel de lumină îndoioasă. Unde și unde cîte o păsăruică sfiicioasă, mistuită sub frunze, se auzea ciripind; unde și unde cîte un cuc cînta a jale; iar eu simțeam că o grijă mă cuprinde sub întunecoasele și nesfîrșitele bolți de verdeață, prin care chiar razele soarelui abia îndrăzneau să pătrundă.

— Suntem în pădure, îmi zise mama.

— A! în pădure!… repetai cu glas serios.

Vra să zică, aici se adăpostesc urșii și lupii, aici s-ațin tîlharii, aici sălășluiește Mama-Pădurii! Mai auzisem de păduri fărmecate, de păduri negre și dese ca peria, de păduri de aramă; te las, prin urmare, să judeci ce zbor luă închipuirea mea. În fiecare tufă mi se părea că văd niște ochi crunți ațintiți asupra mea; în fiecare colț mi se părea că aud un glas care mă chema. Nu-mi era deloc îndămînă. Necontenit mă vîrcoleam în trăsură și mă grămădeam lîngă mama, ca nu cumva să fiu înhățat de vreuna din dihăniile ce mi se năzăreau, însă cu nici un preț n-aș fi mărturisit frica ce mă stăpînea. Dă, aveam și eu mîndria mea! Mama nici grijă n-avea de vedeniile ce mă împresurau; caii mergeau regulat îfi drumul lor, îndemnați din cînd în cînd de biciul viziteului care plesnea în aer; feciorul dormita pe capră parcă n-ar fi fost în pădure; numai eu mă răsuceam în toate părțile ca-n șurub, privind în fiecare copac cîte un dușman.

Dar nici răul nu-i fără capăt. De la o vreme începu să se lumineze dinaintea mea, ceriul să se deschidă, copacii sa se rărească și, în sfîrșit, iată-mă ajuns iarăș la cîmp gol. Într-o clipă s-au risipit toate nălucile, toate spaimele ce mă cuprinseseră, și-mi aduc aminte ș-acuma că, după ce am văzut

pădurea rămasă hăt în urmă, m-am întors mînios către dînsa și i-am aruncat o păreche de ochi de voinic, zicîndu-i în mine:

— De-acum mai fă-mi ceva, dacă poți!

Puțin după aceea ajunsei la moșie, unde mă așteptau toate plăcerile: casele cu farmecul noutății lor, curtea cea mare, unde puteam bate mingea-n larg, grădina cu pomi roditori și cu o iarbă verde și curată, de parcă mă îndemna să mă rostogolesc pe dînsa; apoi libertatea, nebuniile, pofta mîncării și somnul cel neîntors. Știu ca-mi mergea bine acolo, toată ziua la soare, între găinile, rățele, curcanii și păunii, care cîrduri-cîrduri se roteau împrejurul meu, grăindu-mi fiecare în limba lor și uitîndu-se galiș la mine, ca la un nou stăpîn. Mi se rumenea fața văzînd cu ochii, iar mama, cu privirea umedă de bucurie, îmi zicea, dragă-Doamne, mustrîndu-mă:

— N-am mai văzut copil ca tine neastîmpărat și pîrlit de soare! Nu-ți e gîndul decît la mîncare și la nebunii!

Și într-adevăr așa era. În fiecare zi făceam cîte o baie în rîulețul răce și limpede ca lacrima, ce curgea prin fundul grădinii și în undele căruia mă lăfăiam ca un păstrăv, iar după baie, să dea Dumnezeu bine, tot cîmpul îmi părea strîmt. Astfel pe toată ziua prindeam cîte un dram de carne sănătoasă, care îmi da putere în trup și voie bună în inimă.

Într-o zi mama primi vestea că o cucoană mare, și anume Marghiolița Darie, cu un copil al ei, Mihăiță, are să ne vie în gazdă.

„O cucoană mare!… gîndii în mine. Ce-o fi asta? ”

Cucoană e doar și mama, căci toate slugile o cheamă așa. Dar cealaltă se vede că e alminterea, de vreme ce-i zic mare. Eram foarte nedumerit, cu atîta mai mult că nu-mi puteam închipui să fie o altă cucoană mai mare decît mama.

Se făceau toate pregătirile pentru o primire mai

deosebită. Odăile se grijeau, se văruiau, se ceruiau; se aduna în grabă și cu îmbelșugare tot soiul de provizii pentru masă; curcani, claponi, vînat, pescării, lăptarii; cînd, în sfîrșit, într-o amiazăzi, multașteptata cucoană mare sosi într-o trăsură închisă cu patru cai, întovărășită de doi călăreți la oblon.

O văzui cînd se coborî din trăsură dimpreună cu copilul și o slujnică, și, după ce mama îi făcu primirea cuvenită, eu plecai la jocurile mele, fără să-mi mai bat capul de dînsa. Aveam, ca să zic așa, o ciudă ascunsă pe ea. Mai întâi, pentru că nu văzui la dînsa nimic mai deosebit care să îndreptățească cuvîntul de cucoană mare, și al doilea, pentru că mama nu-mi dădu voie să șed ca de obicei la masă cu toții, zicînd că sunt prea mic, prea pîrlit de soare și prea neastîmpărat, ca să pot sta cu cinste dinaintea oaspeților. Aceasta mă jigni oarecum în mîndria mea copilărească și de aceea nici mă mai arătam prin casă.

A doua zi, pe cînd mă jucam în grădină, văzui pe cucoana cea mare cu slujnica și cu copilul venind înspre mine. Cel întăi gînd al meu a fost să fug, dar m-am răzgîndit și am stat pe loc, să nu crează ea cumva că mi-e rușine de dînsa sau de copilul cel îmbrăcat în catifea și cu fața obraznică, care nu mi-a întors sărutatul în ziua sosirii. A trecut deci pe lîngă mine cucoana cea mare, înțepată, și fudulă, fără să-mi zică un cuvînt, fără să-mi arunce o ochire, ca și cînd aș fi fost un copil de ogradă, eu care eram deprins să fiu dezmierdat și purtat pe brațe de toți. Aceasta mă atinse la inimă și pornirea ce aveam în contra ei se prefăcu în ură. Cînd, deodată, mă simții pe neașteptate lovit în spate.

Iute mă întorsei și ce văzui?… Văzui, spre marea mea mirare, pe Mihăiță, cuconașul cel îmbrăcat în catifea, cărăbănindu-mi la pumni în spinare, așa fără nici o pricină, numai doar pentru că mă întîlnise în cale. Nu pot zice că loviturile lui mă dureau, căci, crescut pe puf, cum fusese,

neatins de vînt și de soare, avea sărmanul oasele moi; dar simții o ciudă nemărginită și gata eram să-i arăt pe dată ce deosebire este între pumnii lui de cuconaș gingaș și ai mei de țăran prăjit la soare, cînd mîna mumei sale mi se puse în piept și mă despărți de protivnicul meu. Apoi, liniștită și nepăsătoare, ca și cînd nimic nu s-ar fi petrecut, cucoana cea mare își urmă primblarea mai departe, dimpreună cu slujnica și copilul.

Furios și cu ochii în lacrimi rămăsei în urmă, arătînd pumnii lui Mihăiță și strigîndu-i în gura mare:

— Las', că te-oi prinde eu! Am să te fac turtă.

El nici își întoarse capul spre mine, iar eu alergai desperat la mama, care, ascultîndu-mi plîngerea, mă sărută pe amîndoi obrajii zicîndu-mi:

— Nu-i nimic, drăguță!… Ei pleacă astăzi. Sunt musafirii noștri; n-avem ce face!

În ziua aceea cucoana cea mare plecă într-adevăr, și mama avu mare greutate să mă facă să vin spre a-mi lua ziua bună de la dînsa.

Mihăiță, căruia se vede că-i părea rău de isprava ce făcuse, mă sărută de astă dată cu voie bună, iar eu la rîndul meu nu-i întorsei sărutatul și rămăsei posomorît și cu buzele umflate pănă ce musafirii se urcară în trăsură și se făcură nevăzuți.

De atunci am rămas mult timp cu un fel de dușmănie în contra tuturor așa-numitelor cucoane mari, cunoscute sau necunoscute, făcîndu-le pe toate răspunzătoare de neajunsurile ce suferisem de la cucoana Marghiolița Darie.

II

Răpede ca un vis au trecut cele întăi zile ale copilărici mele, și iată-mă ajuns la vîrsta unde începu necazul învățăturii. Cel întăi care mi-a pus cartea în mînă a fost popa Ion Catihetul de la „Adormire». De la dînsul am învățat az, buche, vede, glagore, după moda veche; iar nemțește începui cu un profesor care ședea în casa noastră și care era mai mult vînător decît dascal. În toate duminicile și zilele de sărbători, îl vedeam întorcîndu-se de la vînat cu cîte o rață sau un iepure la torbă, ceea ce mă făcea să am despre dînsul o mare idee.

Dar toată învățătura mea era numai o șagă, căci puțin mă stingherea de la jocul mijoarcei, al zmeilor și al oinei.

Mai găsisem și meșteșugul de a ascunde cărțile, prefăcîndu-mă că le-am pierdut, sau de a rupe filele unde mi se dădeau lecțiile, așa că învățătura mergea nu mergea, dar nebuniile mergeau strună. Însă cînd împlinii opt ani, atunci, vorba ceea, mi se închise calea-n codru. Părinții mei mă aduseră în capitală și mă așezară într-o școală.

Cea mai amară zi a copilăriei mele a fost negreșit aceea cînd, departe de tot ce-mi era drag în lume, de părinți, de casa unde eram deprins, de grădina cu flori, de patul meu, de cămara cea plină de bunătăți, mă văzui între păreții posomorîți ai școlii, în mijlocul unor dăscăli și pedagogi cu figuri străine și serioase, și a unei turme de băieți, care făceau o larmă asurzitoare și se uitau la mine ca la urs. Multe lacrimi am vărsat într-un colț, fără ca nimeni să-mi zică un cuvînt de mîngăiere, însă de la un timp suspinele încetară, lacrimile se uscară și, însenindu-mi fața, prinsei să mă uit împrejur.

Doamne! ce urîtă odaie! Niște mese și bănci de lemn înnegrite, scrijilate cu cuțitașul; o sobă stricată la gură și afumată; niște păreți painjiniți, acoperiți cu hărți mari pe care mi-aduc ș-acum aminte că am citit atunci pentru întâiaș dată cuvintele: „Ocean boreal, Ocean austral”. Apoi într-un colț o tabelă neagră, pe care erau niște semne neînțelese, scrise cu crida, iar în fața meselor și a băncilor o catedră de lemn mai naltă, care sta ca o statornică amenințare dinaintea noastră. Cîte gînduri mi-au trecut atunci prin minte! Schimbarea era așa de mare, că parcă însuși eu mă schimbasem; simțeam că s-a rupt firul între trecut și prezent, și că de acum am intrat, fără speranță, într-un noian de necazuri.

Încetul cu încetul băieții se apropiată de mine întrebîndu-mă unii cum mă cheamă, alții împingînd curiozitatea pănă a mă pipăi ca pe o dihanie sălbatică, cînd, deodată, zării printre dînșii pe Mihăiță, cel care mă pumnise în grădina noastră de la țară. Fără să mă mai gîndesc la cearta noastră de acum doi ani, și bucuros ca, în sfîrșit, văzui o ființă cunoscută între atîta lume străină, sării în gîtul lui să-l sărut, însă se vede că el nu avea inima blajină ca mine, căci mă îmbrînci fără veste așa de tare, că, împiedecîndu-mă de-o bancă, căzui jos. Un hohot de rîs se stîrni ca o furtună în jurul meu.

— E slăbuț, mititelul!… strigă unul.

— E papă-lapte, strigă altul.

— Cuconaș hrănit cu papanași! adause un al treilea.

Iar Mihăiță, punîndu-și mînile în șolduri, mă măsură cu niște ochi obraznici, de parcă-mi zicea:

— Poftim și altă dată!

Atunci tot sîngele clocoti în vinele mele. Iute ca săgeata mă aruncai asupra lui, și o luptă furioasă începu între noi. Lupta însă nu fu lungă, căci eu, cel cu brațele coapte la soare, pot să zic că n-am avut ce face cu Mihăiță cel plăpînd, deprins în catifele. Într-o clipă l-am trîntit la pămînt și am

început să-i plătesc cu dobîndă pumnii din grădină și brînca de la școală. I-am dat cît i-a încăput în piele, iar după ce a scăpat din mînile mele ca un iepure flocăit, toată dragostea băieților se întoarse către mine.

Învingătorul are totdeauna dreptate.

— Ei, bravo, ți-ai cîștigat rangul! zise unul.

— Vrednic ești să fii din tagma noastră! adause un altul.

Mihăiță de atunci ca mai ba să-mi cate ceartă.. Din contra, se arăta dulce către mine, încît rămaserăm prieteni. Ce-i drept, uneori parcă zăream o lumină îndoioasă în fundul ochilor lui, care nu-mi mergea la inimă, dar, neprepuielnic cum eram, nu dam nici o însemnătate acestei păreri. Negreșit, nu putea să mai aibă nimic în contra mea. Mă bătuse, îl bătusem; eram quit.

Mă deprinsesem acum cu viața de școlar, și nu-mi mai părea sarcină așa de grea; numai cu mîncările nu mă prea împăcăm, căci erau pe sponci și nu tocmai gustoase. Dealtfel, cheful îmi venise la loc, și dacă la carte nu eram chiar cel dintăi, apoi la joc și nebunii pot zice că nu mă întrecea nimene.

A mers treaba cu bine o jumătate de an, în care timp Mihăiță din ce în ce se împrietenea cu mine. La orice împrejurare sau ceartă, în fața sau în lipsa mea, el totdeauna îmi ținea parte, așa că băieții îi deteră porecla de nevasta mea.

Dar o dată se întîmplă un lucru care mă puse pe gînduri. Se apropiase examenele și fiecare dintre noi avea datoria să facă o compunere oarecare, după placul lui. Eu îmi alesesem în taină ca subiect o furtună pe mare. Ce-i drept, nu văzusem marea niciodată și mai puțin încă o furtună pe mare; dar, cine mai scrie despre lucruri știute și văzute? Îmi trebuia un subiect mai deosebit, care să miște pe cititori, și acesta îmi păru cel mai nimerit. Astfel, din cele ce citisem prin cărți și văzusem prin panorame, alcătuii o compunere în care fulgerele

jucau negreșit un rol strașnic despicînd ceriul de sus pănă jos, valurile se înțelege că se ridicau cit munții, corabia pîrîia în toate încheieturile ei, iar căpitanul, cu fruntea senină, sta pe punte și încuraja pe marinari, zicînd:

— Copii, n-aveți grijă, sunteți cu mine!

Nimărui n-am citit această compunere. Nimeni nu știa ce am scris măcar. Tot timpul am ținut-o ascunsă în saltarul meu, sub lacată. Însă, lucru de mirare! În ziua hotărîtă pentru a arăta profesorului încercările noastre, se întîmplă ca furtuna mea să semene bucățică ruptă cu furtuna lui Mihăiță, care alesese tocmai acelaș subiect. Dar ce asemănare?… cuvînt cu cuvînt, punct cu punct, virgulă cu virgulă. Parcă fusesem amîndoi insuflați de acelaș duh sfînt. Te las să judeci în ce amețeală căzui. A fost o adevărată măciucă ce primii în cap. Dar pe cînd stam bezmetic și mut, neștiind ce să cred și ce să zic, deodată amicul meu Mihăiță apucă cu gura înainte că sunt un răutăcios, că i-am copiat compunerea, și vorbea apăsat, și cu atîta căldură și siguranță, încît oricine ar fi putut crede că sunt adevărate spusele lui. Mă apăram și eu cît puteam, dar pe lîngă că nu aveam înlesnirea lui de vorbă, apoi și frica ce-mi intrase-n inimă, ca nu cumva să fiu bănuit, îmi micșura puterile și-mi tăia glasul, așa că răspundeam slab și într-un chip de tot stîngaci. Mihăiță, simțindu-se mai tare, mă rupea din cuvinte; apoi, cu o mișcare plină oarecum de o dreaptă mînie, ridică cu amîndouă mînile caietul său în sus și-l rupse în văzul tuturor, zicînd că se leapădă de munca lui, iar eu rămîn liber să mă folosesc de dînsa, dacă nu mi-e rușine. Atunci profesorul, voind să descurce adevărul, făcu cercetări în clasă, al căror rezultat a ieșit în defavoarea mea; căci s-a constatat că saltarul lui Mihăiță a fost totdeauna descuiat și al meu încuiat; că Mihăiță, vechi școlar, intrat cu doi ani înaintea mea, n-a fost niciodată pedepsit pentru vreo minciună sau gîră nedreaptă; că de la venirea mea

în școală, el mi-a arătat totdeauna prieteșugul cel mai sincer, și că, prin urmare, nu era de crezut că ar fi voit fără nici un cuvînt să mă compromită dinaintea profesorilor. Astfel, toate bănuielile cădeau asupra mea. Rușinat, pierdut dinaintea năpastii, n-aveam nici o putere alta de a mă apăra, decît de a căuta să dovedesc că eram și eu în stare a face o compunere fără să am trebuință de a copia. Acest mod de probare fu primit de profesor, care ne dădu la amîndoi acelaș subiect, cu ordin de a nu comunica cu nimeni dintre străini și nici noi doi unul cu altul. Din această nouă încercare ieșii eu învingător, căci compunerea mea s-a recunoscut a fi mai bună decît a lui. La examen de asemenea l-am răpus în toate materiile. Cu toate aceste, chestiunea cu furtuna pe mare a rămas încurcată; iar eu, lesne iertător cum eram, uitai neajunsurile ce-mi făcuse și ma împrietenii din nou cu el, nefiind în natura mea de a păstra ură în contra mai ales a unui mai slab decît mine.

Alte șase luni le-am petrecut cu bine în școală, cînd, într-un rînd, jucînd mingea în curte, Mihăiță, în loc să mă lovească cu mingea, după cum era regula jocului, mă lovi cu o piatră în spate, încît din această pricină m-a înăbușit sîngele pe gură și am stat vreo trei săptămîni în pat. Nimeni nu s-a arătat mai nenorocit și mai nemîngăiat decît Mihăiță, care, desigur, fără precugetare, a comis această greșală. Dar era vederat că prietenia cu dînsul nu-mi era a bine. După un an însă el ieși din școală, nefiind în stare să-și mîntuie învățăturile; iar eu trecui clasele treptat, treptat, pănă cînd, în sfîrșit, făcui examenul clasei din urmă. A fost o sărbătoare mare pentru mine cînd profesorii îmi dădură atestatul de isprăvirea cursului. Această hîrtie, cîștigată cu prețul muncii mele, o priveam ca pe cel mai neprețuit odor, și multa vreme după aceea nu mă puteam opri de a o tot scoate din buciumul ei de tinichea și de a-mi ceti și răsceti numele. Parcă aveau un farmec literele cele de aur,

care necontenit îmi atrăgeau privirile, parcă printr-însele mi se sporise meritele, mă schimbasem la față. Eram într-adevăr alt om de cînd urcasem această întăie treaptă pe scara învățăturei, și cu drept cuvînt mă uitam de sus la cei ce-mi rămăseseră în urmă.

Nu-ți mai povestesc, amice, viața ce am petrecut apoi în străinătate, căci n-are nici o legătură cu istoria ce voiesc a-ți spune. Destul să zic că, revenit în țară burduf de teorii, dar cu sacul ispitelor gol de tot, prinsei să intru în lume, să fac vizite, cunoștinți, cînd, într-o zi, spre marea mea bucurie, întîlnii pe vechiul meu camarad de școală, Mihăiță Darie, în casa doamnei Zorescu, a cărei frumusețǎ atrăgea multă lume.

Amîndoi furăm încîntați de a ne revede după atîta timp de despărțire. El era acum schimbat, om în tot locul, cu barbă și cu mustețe; însă în fundul ochilor lui mi se păru un moment că zăresc aceeași flacără îndoioasă pe care o zărisem odată în timpul copilăriei mele, flacără care ca un fulger strălucea ș-apoi se făcea nevăzută. Dar negreșit eram înrîurit de amintirea celor petrecute odinioară între noi, căci ar fi fost cu totul neînțeles să mai aibă el vreun ghimpe contra mea.

De vreo două, trei ori încă îl întîlnii în salonul d-nei Zorescu, unde se vede că el nu mergea fără oarecare scopuri, căci din ce în ce se arăta mai răce către mine și mai nemulțămit. Cea din urmă dată, mi-aduc aminte că abia m-a salutat. Îl lăsai la o parte ca pe un om cu toane, și mă răzbunai în contra-i petrecînd de minune cu doamna de gazdă. A doua zi, închipuiește-ți lucru neașteptat, doi domni bătură la ușa mea. Ei îmi remiseră următoarea scrisoare din partea lui Mihăiță:

„Domnul meu,

Mergerea d-tale în casa doamnei Zorescu îmi desplace cu totul. Prin urmare, vei avè bunătatea a nu mai pune piciorul acolo. Iar dacă ai de gînd să treci peste voința mea, atunci te rog să-mi trimiți

marturi.
Al d-tale etc… ”
Am căzut cu adevărat din ceri cetind această scrisoare deșanțată, și un moment am stat la îndoială, dacă el nu și-a pierdut cumva simțirile. Cu toate aceste, dinaintea provocării lui și a declarațiunilor netede ale marturilor, nu aveam decît două căi de ales; sau să mă hotărăsc a nu mai merge la doamna Zorescu, ceea ce ar fi fost o rușine pentru mine, în fața mai ales a unei amenințări, sau să mă bat cu dînsul în duel. Fără multă socoteală, mă hotărîi pentru acest din urmă mijloc de a dezlega gîlceava, și în aceeași zi îi trimisei marturii mei.
Așadar, iată-mă cu un duel în spinare, fără nici o pricină binecuvîntată și cu un vechi camarad de școală! Ciudat lucru!… Așa-i?…
Vei crede, negreșit, amice, că această împrejurare, oricum serioasă în viața unui om, a trebuit să mă tulbure, să mă neliniștească, deoarece a doua zi aveam să-mi pun pieptul în fața unui pistol? Ei bine, deloc!… Mai întăi, știam că Mihăiță nu pusese în viața lui mîna pe o armă de foc, în timp ce eu eram recunoscut ca un trăgaci destul de bun. Prin urmare, aveam mulți sorți de a scăpa cu obraz curat din încercarea duelului. Dar, osebit de aceasta, simțeam în mine un fel de tainică siguranță, dealtfel neîntemeiată pe nimic, cum că e cu neputință să mor de mîna lui Mihăiță. De unde îmi venea această siguranță?… Eu singur nu știu. Negreșit de la vîrsta tinerețelor, totdeauna nepăsătoare de ziua de mîni; căci la douăzeci și trei de. ani omul e ca bogătașul risipitor, care nu crede în putința de a sărăci. Credeam că orice se poate întîmpla în lume, afară ca plumbul lui Mihăiță să mă atingă, pe mine. Astfel, în ajunul duelului meu, în loc să-mi fac testamentul ca un om cu rînduială și prevăzător, sau cel puțin prin o scrisoare să-mi cer iertare de la părinți în cazul nenorocit al căderii mele în luptă, eu mă culcai

fără grijă și dormii dus pănă a doua zi, așa că mărturii mei au trebuit să mă scuture bine, pentru a mă trezi din somnul adînc ce mă cuprinsese. A doua zi mersei fără bătaie de inimă la fața locului, într-o poieniță din pădurea învecinată cu orașul, și mărturisesc în cuget curat că toată înscenarea duelului meu îmi păru o comedie demnă de rîs. Încărcarea și alegerea pistoalelor, numărarea pașilor, luarea pozițiunilor noastre față în față, aerul serios și preocupat al marturilor, în loc să mă miște, mă făceau să surîd, nu doar că voiam să mă arăt voinic, ci pentru că eram încredințat că toate, aceste sunt numai niște forme goale, din care n-are să iasă nimic. Cînd veni momentul comandei: una, două, trei, eu luai la ochi un trunchi de copac și-l lovii, iar Mihăiță mă luă pe mine la ochi, dar lovi un alt trunchi de copac; apoi, onoarea fiind satisfăcută după toate formele admise, dădui mîna protivnicului meu, și fără nici o explicare mă împăcai cu dînsul pentru a treia oară. Neînțeles lucru! Mihăiță nu avea inima rea, nici era căutător de gîlceavă; dovadă că niciodată cu nimene n-a avut cea mai mică ceartă. Din contra, era molatic, un fel de „lasă-mă, să te las”, ca toți tinerii crescuți pe saltea, care-și cheltuiesc averile cu luxul și jocul cărților. Cu mine însă avea ce avea. De cîte ori îl întîlneam, mai ales fără veste, mi se părea că tresare și că i s-aprinde în fundul ochilor lumina cea îndoioasă care mă supăra. Dar aceasta putea să fie numai o părere și, fără a căuta să urmăresc mai departe cauzele certelor noastre, odată împăcat cu dînsul, închideam ochii asupra trecutului și rămîneam bun prieten cu el.

III

După cîtva timp întîlnii pe stradă pe amicul meu Mihăiță, galbăn la față și așa de zdrenţeros, încît, dacă n-aș fi știut cine e, l-aș fi luat drept un cerşitor. Dar întocmai, ca și un cerşitor el îmi întinse mîna, zicîndu-mi; ,

— Mă vezi în ce stare sunt; te rog, ajută-mă cu ce poți și nu mă întreba mai departe.

Buzele-i tremurau, rostind aceste cuvinte, și ochii lui căutau în alta parte, spre a nu se întîlni cu ai mei. I-am dat tot ce am avut la mine, fără a-l cerceta, fără a-i zice un cuvînt de mustrare. Nu era mare lucru ce i-am dat, el însă mi-a mulțămit și s-a depărtat. Apoi, întorcîndu-se iute îndărăpt, mă opri din nou, zîcîndu-mi:

— Să știi că-ți voi înapoia acești bani, căci mînile mele s-au deprins acum a munci, și, fără să aștepte răspuns de la mine, fugi ca un om ce se teme să nu fie urmărit.

Trecu o bucată de vreme, fără să am vreo știre despre dînsul, cînd, într-o dimineață, pe cînd mă găteam dinaintea oglinzii, ca să fac cea întăi vizită doamnei Rădeanu, o frumoasă văduvă cătră care aveam o scrisoare din partea unei mătușe a mele, iată că ușa se deschise cu zgomot și Mihăiță se înfățișă dinaintea mea. Astă dată era bine îmbrăcat și ochii lui nu se mai fereau de-ai mei.

— Am venit să-ți înapoiesc împrumutul, îmi zise el, punîndu-mi în mînă punga cu paralele; banii tăi au fost cu noroc, căci mi i-ai dat, se vede, cu bună inimă.

Îl sărutai și-l întrebai despre întîmplările lui trecute, iar el îmi răspunse cu tristeță:

— Frate! ce-a fost, nu merită să-ți spun; dar atîta pot să-ți spun că ce-a fost n-o să mai fie.

Atunci, schimbînd vorba, îl întrebai dacă

cunoaște pe d-na Rădeanu, pentru ochii căreia făceam atîta găteală dinaintea oglinzii.

— N-o cunosc, dar am auzit de dînsa, îmi răspunse el. Se zice că e cea mai frumoasă femeie din oraș și cea mai primejdioasă.

— Primejdioasă, pentru ce?

— Pentru că nu-i om care să nu fi căzut în lațul ei și te sfătuiesc să nu prea ai…

— Să nu am, cum s-ar zice, în clin sau în mînecă cu dînsa. Auzi, mă rog, e primejdioasă! Dar dacă s-ar întîmpla să-mi placă asemine primejdie, atunci ce-ai zice?

— Aș zice că vei ieși și tu din această încercare cu capul dogit sau cu punga deșartă, cum au pățit-o și alții… ș-ar fi păcat de tine.

Apoi Mihai urmă a-mi face icoana cea mai înspăimîntătoare despre frumoasa văduvă, de parcă era o mîncatoare de oameni. El vorbea vesel, cu glas tare și gesticula mult, ceea ce nu era în deprinderea lui. Prin lumina veseliei lui însă vedeam uneori cum un nor de tristeță îi împresura fruntea ș-apoi iar se risipea. Poate că erau urmele, nu tocmai bine șterse, ale suferințelor prin care trecuse, sau poate că nu era nimic, dar glasul lui nu-mi părea limpede răsunător, nici căutătura lui nu era deschisă și netulburată, cum e a unui om ce nu are nimic pe conștiință.

Apoi, luîndu-și pălăria și strîngîndu-mă de mînă, îmi zise:

— Rămîi sănătos; îți doresc bună izbîndă!

Iar eu, aruncînd cea din urmă privire în oglindă, îi răspunsei:

— La revedere!

Curioasă ființă de om mai era și amicul meu Mihăiță! După ce și-a risipit averea și tinerețele ca un destrămat, după ce-a făcut toate nebuniile din lume, iertate și neiertate, iată-l acum pocăit și cuminte, vrînd oarecum să mă privegheze în calea vieții… El!… Auzi, doamna Rădeanu primejdioasă! Rîzînd în mine de aceste copilării,

îmi așezai pe cap pălăria cea naltă și pe mîni niște mănuși nouă, bine întinse, și plecai spre locuința primejdioasei văduve. Trebuie să mărturisesc însă că, de ce înaintam, de ce simțeam un soi de neastîmpăr. Parcă vizita aceasta nu era ca toate vizitele, parcă ar fi atîrnat ceva de la această primă întrevedere a mea cu doamna Rădeanu, într-atîta cuvintele lui Mihăiță mă pătrunseseră fără voie. Ajuns la ușa salonului ei, abia mă puteam răsufla; mă așteptam să văd o frumuseță care să-mi ia ochii… În sfîrșit, iată-mă în fața ei. Vorba ceea; la lauda mare cu sacul mic! Unde a văzut Mihăiță atîta primejdie?… Mă mir și eu. Închipuiește-ți un cap acoperit cu păr galbăn, cum aș zice auriu, nimic mai deosebit. Cîte capete astfel mai văzusem în viața mea! Niște sprincene de asemene aurii, dealtfel bine arcate, sub care se mișcau niște ochi albaștri, limpezi și vii ce-i dreptul, dar care nu aminteau, după zisa poeților, nici albastrul ceriului, nici adîncul mării. Restul era destul de bine proporționat. Întipărirea ce mi-a făcut a fost cu mult mai prejos de ceea ce mă așteptam după spusa lui Mihăiță și de unde îmi simțisem inima bătînd în fața necunoscutului, iată-mă acum liniștit și nepăsător dinaintea icoanei vii a doamnei Rădeanu. Într-adevăr, nu avea în înfățișarea ei nimic poetic, gingaș, melancolic, precum îmi închipuiam eu femeia în visurile mele. Din contra, nasul ei puțin întors în sus, în contra regulelor frumuseței clasice, gura ei mică, dar croită oarecum pe luare în rîs, în sfîrșit, chipul ei blond, foarte blond din cauza părului, îi dădeau aerul unei lune pline, dar șirete. E de prisos să istorisesc aici convorbirea mea cu. dînsa. Destul să zic că, nemaigăsindu-mă în fața unui dușman care să-mi inspire cea mai mică sfială, i-am vorbit cu sînge răce despre lucrurile cele mai neînsemnate din lume, și după o jumătate de oară am plecat.

„Bun! gîndii eu în mine, primblîndu-mă în sus și-n jos pe stradă; se vede că Mihăiță are puhăiele

pe ochi. Dacă și această femeie mă va face să-mi pierd capul, apoi atunci capul meu nu mai plătește doi bani. ”

— Ce te primbli așa ca vodă prin lobodă? îmi zise Mihăiță, ieșindu-mi fără veste înainte la o cotitură de uliță.

— Ce mă primblu? Ia am făcut cunoștință cu cea mai frumoasă și cea mai primejdioasă femeie din oraș. M-am expus săgeților ei ucigătoare, și iată, privește acum în mine un om înamorat, pierdut, desființat și gata de a se sinucide.

— Nici în glumă nu e bine să vorbești asemene lucruri, răspunse el cu glas serios. Am mai văzut eu viteji din gură ca tine, care s-au întors acasă smulși de pene, de nu și-au mai venit în fire.

— Ce spui, iubite? Tu parcă-ai avè oarecare parapon de vorbești așa… Nu cumva?…

— Eu… eu… nu-i vorba de mine!

— Te-am prins cu mîța în sac… Tu ești cel smuls de pene… Apoi, dacă-i așa, spune-mi încaltea tot, ca să știu și eu de ce să mă feresc. Și fiindcă tot e vremea mîncării, zisei eu, arătînd tocmai otelul dinaintea căruia ne aflam din întîmplare, “haide să intrăm aici să prînzim împreună, și cu această ocazie îmi vei spune istoria ta pe larg.

După cîteva minute eram amîndoi într-o odaie deosebită a otelului, așezați față-n față la o masă rotundă și cu cîte o garafă de Cotnar dinainte. Mihăiță avea fruntea încrețită, aerul misterios și profetic. Mă așteptam să aud grozăvii.

— Cunoști pe Valerian, mă întrebă el după o pauză.

— Adecă l-am cunoscut, căci a murit sărmanul.

— Așa este, a murit; însă de oftică din cauza ei.

— Din cauza ei!…

— Cunoști pe Dragoș?

— Adecă l-am cunoscut, fiindcă de vreo cîțiva ani a dispărut dintre noi. Nu cumva a murit și el de oftică din cauza ei?

— N-a murit, dar s-a înrolat ca voluntar într-o armata străină și a căutat să moară în războaie; însă n-a izbutit. Duce viața cea mai tristă în gunoaiele cazarmelor și tot din cauza ei.

— Tot din cauza ei!… Auzi!…

— Cunoști pe Arbore?

— Da.

— Ei bine, Arbore, bogătașul Arbore, acela care număra cu sutele de mii, a ajuns să-și vadă tot avutul vîndut la darabană, și astăzi mănîncă pe la mesele creștinilor.

— Ciudat!… Și ea i-a mîncat averea?

— Nu zic asta, dar din cauza ei a pierdut-o, căci s-a dedat la cărți și la beție ca să se amețească.

— Apoi atunci?

— Ascultă!… Pe mine mă cunoști, nu-i așa?… Ei bine, eu, camaradul tău de școală, am fost din cauza ei pe marginea prăpastiei… era să-mi împlînt mîna în crime… și numai mulțămită întîmplării și banilor tăi mă vezi astăzi cu fruntea curată.

Zicînd aceste cuvinte, Mihăiță se răsuflă din greu și bău de dușcă paharul de Cotnar ce-i sta dinainte. Eu însă, ce să spun?… nu mă simțeam deloc spăriet. Din contra, eram oarecum în mirare cum această prozaică femeie a putut să tulbure mințile atîtor oameni?

— Știi una?… răspunsei eu, această femeie e o năpastă, un bici asupra omenirii, un fel de sugrumătoare, care merită toată pedeapsa. Îmi vei da voie însă să observ că judecata ta asupra ei nu o cred tocmai nepărtinitoare, căci tu o iubești încă, Mihăiță!…

— Sunt doi ani de cînd n-am mai văzut-o și vor curge toate zilele vieții mele, fără să caut a o mai vedea. Ființa ei este moartă pentru mine; am suferit destul, ca să am dreptul de a rupe orice legături cu dînsa.

Atunci mă sculai în picioare și umplui din nou paharele.

— Dacă-i așa, fapta cere răzbunare, strigai eu cu aprindere. Ascultă, Mihăiță, mă însărcinez să vă răzbun pe toți; și cînd această șerpoaică de văduvă, care a sfîșiat atîtea inimi, se va tîrî la pămînt și-mi va uda picioarele cu lacrimi, am să-i desprețuiesc iubirea și am să te chem să fii martur la umilirea ei.

— Sărmane flutur, lesne crezător!… Îți plîng de pe acum de milă, cum ai să-ți pîrlești aripele.

— De astăzi până în șase luni vei primi scrisoarea mea, prin care-ți voi vesti biruința. Dacă în adevăr tu ai rupt orice legături cu dînsa și ranele tale sunt vindecate, primește prinsoarea cu mine.

— Primesc, răspunse el, și-ți dau termen de un an.

— Și cu bine! ziserăm amîndoi, ciocnind paharele și dîndu-le pe gît.

IV

La dreptul vorbind, nu eram mare doritor de a cîştiga prinsoarea, nu doar că n-aş fi avut sorţi de izbîndă, dar nu mă trăgea inima să întreprind lupta, într-atîta-mi părea de neatrăgătoare vestita văduvă. O întîlneam pe la grădinile publice, prin saloane, şi-mi venea cu atît mai puţin să mă apropii de dînsa şi să-i vorbesc, cu cît mă credeam întrucîtva îndatorit la aceasta. Cele mai plăcute lucruri omul nu le face bucuros, cînd e de datorie. Ş-apoi îmi trebuia multă cheltuială de timp şi de vorbe, mai ales vorbe meşteşugite, nesimţite de inimă; şi la toate aceste, cînd nu te îmboldeşte dragostea, eşti de la început cuprins de-o lene, de-un fel de dezgust care te face să zici: „Ducă-se-ncolo! ”

Într-o zi eram din întîmplare poftit la masă la doamna Zorescu, unde se afla şi doamna Rădeanu. Hotărît lucru, aveam să pierd prinsoarea. Tot timpul am stat răce şi nepăsător; abia de am descleştat dinţii să-i spun pentru bunacuviinţă cîteva cuvinte în treacăt. După masă, însă, simţindu-mi capul mai înfierbîntat, mă apropiai de dînsa, aşa de glumă, ca să nu se zică că am renunţat cu totul la prinsoare, şi începui să-i laud frumuseţele pe un ton cam îndrăzneţ, cum ar vorbi un om care nu ştie încunjurul. Deodată ochii ei se deschiseră mari şi se pironiră într-ai mei cu o căutătură atît de ciudată, încît rămăsei un moment surprins. Niciodată n-aş fi crezut că ochii ei pot să sticlească aşa învăpăiat şi să reverse atîta despreţ şi luare în rîs. Parcă mă desfiinţau de viu.

„A! dacă ţi-e aşa povestea, gîndii în mine, apoi stăi c-avem de furcă împreună”; şi întocmai ca un cal leneş care se simte lovit de pintenii călăreţului, mă răpezii la atac în fugă.

— Mă iertaţi, doamna mea, dacă am îndrăznit să

zic un cuvînt despre frumusețele d-voastre. Alții mai înainte decît mine au avut ocazie să le prețuiască, între care se numără și cîțiva amici și foști amici ai mei. Zic foști amici, pentru că unul dintr-înșii, Valerian, a încetat din viață, iar altul Arbore, a încetat de a-mi fi amic. Nu mai pun la socoteală și pe Mihăiță, care mi-a vorbit despre d-voastră cu un entuziasm!… cu un entuziasm!…

Mă așteptam acum la o a doua căutătură și mai ironică și mai fulgerătoare, care să mă mături de pe fața pămîntului. Cînd colo, nu!… Din contra, pe fața șiretei văduve se întipări un aer de blîndeță neașteptat și, ridicîndu-și evantaliul pănă la înălțimea ochilor, care de astă dată mă priveau cu o expresie oarecum mustrătoare, îmi zise:

— Frumuseța femeilor, domnul meu, nu trebuie mult lăudată, precum nu trebuie florile atinse cu mîna, fiindcă se veștejesc. Deoarece însă împărtășiți părerea domnilor Valerian, Arbore și Mihăiță, apoi vă dau voie să faceți ca dînșii, adică să-mi prețuiți frumuseța cît veți voi, dar să nu-mi vorbiți de dînsa.

Sfîrșind aceste cuvinte, ea îmi zîmbi cu un aer de bunătate, care părea a-mi zice că nu trebuie să mă supăr de lecția ce mi-a dat, apoi, strecurîndu-se prin mulțimea invitaților, se puse la piano.

Din cele urmate, era vederat că războiul începuse între noi doi, deoarece primele săgeți fuseseră aruncate; cu toate aceste, tot nu mă simțeam destoinic de a duce lupta pănă la sfîrșit. Mi se părea că-i prea cochetă, prea trăită-n lume, prea vicleană doamna Rădeanu, și nu răspundea la idealul meu.

Preferam ființele naive și nevinovate. Nu se potriveau deloc caracterele noastre; eu, temperament aprins, entuziast, gata a mă încrede oricui fără rezervă; ea, proza în picioare, cu feliurite ascunsuri și prevederi, înarmată de toate șiretlicurile unei vieți pline de ispite.

Nepotrivirea noastră se vădi la cea întăi întîlnire,

dovada răceala, pot a zice antipatia, ce simții pentru dînsa. Cearta din urmă avu de rezultat a ne depărta și mai mult unul de altul; prin urmare, ce era să-mi bat capul cu o întreprindere a cărei izbîndă chiar nu era să-mi aducă nici o mulțămire. Mă hotărîi deci să o las în pace și să declar lui Mihăiță că am pierdut prinsoarea. Această hotărîre o luai fără greutate, fără inimă rea, cum se zice, nevoind de bun cheful să mă supun la o adevărată muncă silnică, și, odată hotărîrea luată, îmi veni un nou șuvoi de veselie. Parcă mă lepădasem de un rău.

Astfel, toată seara cît am stat la doamna Zorescu, nu știu dacă am mai schimbat două vorbe cu doamna Rădeanu; mă uitam la dînsa ca și cînd n-aș ficunoscut-o. Nici chipul, nici spiritul, nici cîntecul ei nu mă mișcau cîtuși de puțin, deși toată lumea părea încîntată și o aplauda mereu. Parcă lumea mai vorbește cum i-e gîndul!

A doua zi Mihăiță veni să mă întrebe cum stam cu vestita văduvă. Iar după ce-i spusei hotărîrea mea de a lăsa nerăzbunate toate victimele făcute de dînsa, el stătu un moment pe gînduri.

— Ciudat!… Ciudat!… Dar, oricum, ești mai cuminte decît te credeam, adause el.

V

Era vreme de toamnă cu ceriul senin, statornicit, răcorit de arșițele soarelui, cu cîmpul plin de cîntecul prepelițelor și de sunetul coasei, cu un aer îmbalsamat și liniștit, care parcă-ți îndulcea inima și te îndemna să visezi sub îndoita simțire a frumuseței prezente și a grijilor viitoare; iar eu, în primăvara vieții, nepăsător de griji cum eram, mă pregăteam pentru o călătorie în munți. Era lucru mare pentru mine o așa călătorie, căci nu fusesem niciodată prin munți. O societate întreagă de bărbați și femei avea să ia parte la această petrecere; Bărbații erau aleși dintre cei mai de seamă artiști și învățați ai orașului, domnii Buhuș, Cernescu, Mălin și Solariu, cu soțiile lor, care toate erau tinere și frumoase, cum e mai bine la asemenea primblări.

Parcă-mi saltă și acum inima, amintindu-mi bucuria ce mă cuprindea atunci cînd îmi pregăteam armele, îmi așezam hainele în geamandane și merindele în panere. Mi se părea că mă pregătesc pentru cea mai fantastică călătorie. Mă legănam dîrz pe picioare, simțindu-mă sănătos, tînăr, plin de foc, în stare să ridic lumea cu umărul, și așteptam ziua plecării ca cea mai fericită zi a vieții mele. Un singur mic nouraș îmi întuneca ceriul fericirii. Între doamnele ce ne întovărășeau era și doamna Rădeanu, și nu știu de ce îmi închipuiam că are să fie supărăcioasă la drum, răce și ironică dinaintea frumusețelor naturei, într-un cuvînt, notă discordantă în armonia generală.

Dar, la urma urmei, ce-mi păsa de dînsa! Bine că nu mai eram dator să-i fac curte. Astfel, deplin mîngăiat, căci ușor se mîngăie cineva de o nenorocire ca aceasta, mă urcai în ziua plecării într-o trăsură la care erau înhămați în șir patru cai

birjărești voinici, împodobiți cu canafuri și zurgălăi, și mersei la domnul Buhuș, unde era locul de întîlnire cu tovarășii mei de drum. Doamne!… ce frumoasă neorînduială găsii acolo!… Geamandane, umbrele, paltoane, panere cu provizii, împrăștiate în toate părțile, și un freamăt, și o mișcare, parcă eram să mergem la capătul lumii. Unii luau prînzul de dimineață, alții legau haine în curele, alții încărcau la trăsuri. Toate capetele erau amețite; iar în mijlocul vuietului și a încurcăturii se deosebeau femeile care însuflețeau cu farmecul lor frumoasa priveliște de neorînduială. Nimic mai încîntător decît momentul plecării într-o călătorie de petrecere! Cîtă plăcere, cîtă speranță, cîtă poezie cuprinde în sine acel moment, cînd ești tînăr, iubitor de întîmplări și alergător după necunoscut!

Și ce frumos erau gătite doamnele călătoare! Cu costumuri scurte, bine tăiete, care puneau în lumină formele trupului și lăsau să se vază sprintenele piciorușe. Și ce bine le ședea cu pălăriile cele de drum, menite a le ocroti de soare, și de sub umbra cărora izvorau luminile îmbucurătoare ale ochilor lor! Ai fi zis niște zîne cu suflet bun care aveau să ne conducă pe căi necunoscute și să ne apere de primejdii, însă în această veselă adunare de împărecheați, numai eu și cu doamna Rădeanu eram stingheri și hotărîți a rămînè stingheri, căci ea, între toate, era mai puțin vorbàreță, stătea mai la o parte și parcă se ferea de mine cu deosebire. Așadar, nu mă înșelasem în presimțirea mea. Era într-adevăr o notă discordantă în armonia generală. Dar și eu, mîndru din fire, mă arătam și mai nepăsător și mai răce cătră acest sloi de gheață.

Deci, fără a mă îngriji de dînsa cîtuși de puțin, mă amestecai între celelalte patru, ajutîndu-le la așezat în trăsură, și în momentul plecării mă chibzuii așa ca să mă sui în trăsură cu doamna Solariu, o femeie nostimă, cu o figură brună,

arzătoare și cu o inimă naivă de copil. Nu mai rămînea îndoială, brunele făceau mai multă întipărire asupră-mi decît blondele.

Odată pornit pe șoseaua cea mare, în pocnitul biciului și în sunetul zurgălăilor, legănat de trăsură și împrospătat de aerul dimineței, simții că parcă încep o nouă viață, iar gîndul meu pribeag, întinzîndu-și aripile, își lua zborul în lumea cea nețărmurită. A rătăcit cît a rătăcit, dar s-a întors îndărăpt, căci era atras de frumoasa mea tovărășiță. Dînsa era într-o adevărată fericire. Aerul, lumina, verdeața, făceau asupră-i o nespusă întipărire. Ce deosebire între ea și doamna Hădeanu, cea cu fața prefăcută, în care parcă totdeauna stă cîte un gînd ascuns! Una cu căutătura limpede, încrezătoare, cu vorba nemeșteșugită ca izvorul cel curat, cealaltă privindu-te parcă totdeauna cu scop și grăindu-ți chibzuit și măsurat, ca să nu scape cumva un cuvînt mai mult.

„Ai dreptate, Mihăiță, gîndii în mine; ce prăpastie trebuie să fie inima acestei femei!… ”

De la o vreme, simțindu-mă molipsit de aerul copilăresc al doamnei Solariu, prinsei să-i vorbesc de una și de alta, ca și cum am fi fost doi buni camarazi de școală ce n-au nimic a-și tăgădui; ba prinsei chiar să-i observ mîna cea frumoasă cu mici gropițe la încheituri, și în mișcările mele căutam toate chipurile să i-o pot atinge; însă ea desigur nu băga de samă, întru atîta părea încîntată de priveliștea munților de care acum ne apropiasem.

— Privește ce vîrf de munte ciudat, îmi zise ea, arătîndu-mi cu mîna un pisc ce se înălța stîncos dinaintea noastră.

— Acesta nu-i nimic, uite la celalalt, răspunsei eu, luîndu-i mîna și îndreptînd-o spre un alt munte; însă, negăsindu-l degrabă, avui ocazie să-i țin o clipă mai mult mîna în mîna mea.

„Rămîi sănătoasă, doamnă Rădeanu! îmi șopti un glas ascuns, și tu, Mihăiță, bucură-te!… ” Ochii

cei negri au învins pe cei albaștri. Bătăile de inimă, neastîmpărul, tulburarea minții, dorul de a nu-mi mai dezlipi ochii de pe vecina mea nu erau oare semnele premergătoare ale dragostei, care ca și furtuna se anunță mai dinainte.

De la o vreme convorbirea noastră luă o altă întorsătură. Începui să cîrtesc în contra frumuseților multlăudate ale doamnei Rădeanu, și din cînd în cînd alunecam cîte o asemănare între ochii cei negri, învăpăiați în genere, și cei palizi albaștri, ai doamnei Rădeanu, pronunțîndu-mă negreșit în favoarea celor dintăi. Apoi treceam la alte asemănări, din ce în ce mai lămurite, pe care nu știu dacă doamna Solariu Ie înțelegea sau nu, dar ea apăra cu multă vioiciune frumusețele doamnei Rădeanu, punîndu-le mai presus de ale tuturor celorlalte doamne. Eu, negreșit, căutam să o duc la părerea contrară, și poate că aș fi izbutit dacă trăsura nu s-ar fi oprit dinaintea unei bariere zugrăvită cu dungi galbene și negre. Ajunsesem la Cornul-Luncii, hotarul Bucovinei.

Toată lumea se coborî din trăsură și se pregăti de-ale mîncării; iar după ce ne puserăm bine la cale ca niște oameni hrăniți până atunci numai cu aer curat, domnul Buhuș, care era casierul și șeful expedițiunii, ne porunci să plecăm, căci mai era drum lung până la Vatra-Dornei unde aveam să petrecem noaptea. Însă la pornire el făcu o altă împărțire între călători.

Pe toți ne schimbă de la locul nostru în trăsură, și mie îmi veni rîndul să mă urc alături de doamna Cernescu.

Aceasta mă cam supăra, căci mă punea în neputință de a toarce mai departe din fuiorul dragostei cu doamna Solariu; dar, loc de împotrivire nefiind, mă urcai hotărît să-mi răzbun asupra noei mele tovarășițe de lipsa celeilalte.

Cu toate aceste, pentru un om nepărtinitor, schimbul nu era spre pagubă, căci dacă doamna Solariu avea o față dulce de copil și te fărmeca cu

aerul ei de nevinovăție, cu rîsul cel limpede pornit din inimă, astălaltă era, din contra, mai femeie, înzestrată cu o înțelegere mai adîncă despre lume. Ghiceai că este într-însa o comoară de judecată și de simțire mai bogată, că are darul să știe mai bine prețui lucrurile și la ocazie să știe mai bine iubi. Cu dînsa nu era de umblat pe multe cărări; dintr-o privire te pătrundea și-ți afla gîndul. De aceea, fără mult încunjur, îi vorbii despre amor. Ce alta era să vorbesc unei femei frumoase, care ședea așa aproape de mine și care, după aerul ei priceput, părea a ști toate și a nu se sfii de nimic?

Ar zice cineva că eram un nestatornic, gata a repeta aceleași lucruri oricărei femei. Nicidecum!… inima mea era prinsă; iubeam pe doamna Solariu cu un amor venit pe neașteptate, cum vin mai toate amorurile, dar care nu era mai puțin adevărat, și tocmai pentru aceea căutam acum să mă amețesc, să-mi răzbun oarecum asupra doamnei Cernescu, care venise lîngă mine la o vreme așa de nepotrivită. Ș-apoi, văzînd-o, nu știu cum, așa sigură pe sine și în afară de periculele ispitelor, ca și cum nimeni n-ar fi la înălțimea inimii ei, îmi veni fără voie un îndemn de a o pune la încercare. Mărturisesc că pentru întăia dată în viața mea nu eram de bună-credință și, lucru ciudat, nu simțeam cea mai mică mustrare de cuget. Parcă eram un învechit în zile răle.

— Așadar, îmi faci curte? îmi zise ea după un oarecare timp.

— Curte? răspunsei eu cu obrăznicia unui om ce a pierdut chiar conștiința că minte. Niciodată!… Curte fac numai acei cu dragostea pe buze și cu trădarea în inimă; numai acei care se joacă cu cele mai sfinte și mai curate simțiri omenești, care nu știu ce-i un dor, o bătaie de mimă… dar eu!…

Atunci, cu un glas ce destăinuia oarecum o simțire de. părere de rău, ea îmi zise:

— Pentru ce-mi vorbești așa?

— Pentru că te iubesc!… răspunsei eu ca un om

ce nu mai știe să-și măsure cuvintele.

Deodată fața ei se înroși ca focul. Ochii i se tulburară, parcă un fulger ar fi zguduit-o în adîncul inimii. Vedeam prin vinele albastre ale tîmplelor ei cum i se bătea sîngele de iute; iar în mijlocul tăcerii ce se făcuse dupa neașteptatul meu cuvînt, întocmai ca după un trăsneț, rămăsei eu însumi înspăimîntat.

— Ai rostit un cuvînt mare, adause ea, care ar putè să aibă grele urmări… Dar nu va fi nimic, căci nu te cred.

Atunci la rîndul meu simții tîmplele bătîndu-mi-se cu putere și, esplice cine poate, dar cuvîntul „te iubesc”, aruncat nebunește, după ce făcu explozie ca o bombă, dintre noi doi mă răni mai mult pe mine. Tot atunci parcă începu să mi se lumineze dinaintea ochilor, și, spre marea mea mirare, văzui cît de frumoasă era doamna Cernescu. Era cu mult mai presus de doamna Solariu. Mai întăi, nu era așa de copilăroasă ca dînsa. Apoi avea trăsăturile feței mai regulate, un profil clasic, cu niște ochi mari, serioși, împrăștietori de lumină, cu o gură astfel tăiată, de parcă-ți zicea: „Nu vezi că doar nu sunt o femeie de rînd! ” Și cu, nenorocitul, îmi pusesem în gînd să-mi descarc ciuda tocmai pe o asemenea femeie, lîngă care mă simțeam eu însumi oarecum ridicat peste lumea de rînd.

Oare unde îmi fusese ochii și mintea?…

Așadar, iată-mă intrat într-o a doua încurcătură, astă dată mai primejdioasă, căci aveam de a face cu o femeie care știa sa măsoare prăpăstiile unui amor.

Odată marele cuvînt aruncat și spaima momentului risipită, mă simțeam dator să merg mai departe pe calea mărturisirilor, și în acest scop îmi veni în ajutor tot entuziasmul tinerețelor, toată căldura inimii prinse în șuvoiul unei nouă dragoste. Dar pe cînd mi se dezghețase mai bine limba, pe cînd cuvintele curgeau îmbelșugate, deodată pîrdalnica de trăsură se opri în fața unui

birt. Iată a doua pacoste ce-mi face trăsura. O! ce timp dimpotrivă!…

Iar popas, iar mîncare, iar băutură.

Un ceas cît un secul a ținut popasul și la pornire șiretul de Buhuș ne împăreche iarăș de altfel în trăsuri. Nu știu zău dacă el nu făcea aceste schimbări cu precugetare.

Furios, mă urcai în trăsură alături cu doamna Mălin, și, ghemuit în colțul meu, ședeam tăcut și morocănos, parcă mi se înecase corăbiile.

Trecurăm Vama și Pojorîta, două sătulene mistuite în pustiul Carpaților; trecurăm Mestecănișul, un munte mare păduratic peste care șoseaua se așterne ca un șerpe în nenumărate cotituri; trecurăm și Valea Putnei, cea mai romantică vale ce e dat ochilor să vază, plină de umbră, de răcoare, de miros de brad și de murmurul părîului Putna, care curge într-un șir de cascade; și cu toate aceste, nimic nu mă mișca.

Treceam prin aceste frumuseți ca un om dezgustat de lume și de viață, cînd, deodată, tresării simțind ceva că se apropie de fața mea. Era capul doamnei Mălin care căuta să vadă dacă nu cumva dorm. Însă așa se apropiase de mine că i-am simțit, pot a zice, focul obrajilor.

— Unde-ți sunt gîndurile? îmi zise ea zîmbind.

— Gîndurile mele?… N-am nici un gînd, doamnă.

— Cum? Această natură frumoasă nu-ți vorbește nimic?

— Îmi vorbește așa de mult, că mie unuia nu-mi rămîne decît să tac și s-o ascult.

— Ah! nu ești plăcut deloc. Plîng pe bietele doamne ce te-au întovărășit. Nu cumva vei fi avînd ceva… vreun necaz care te posomorăște? adause ea, uitîndu-se pieziș la mine.

— O! îți jur că nu!

— Nu?… Apoi atunci dă-mi o probă.

— Ce probă?…

— Fă-mi curte… Iacă te ascult.

— Mă asculți și o primești?
— Să vedem cum te-i pricepe.
Atunci, mișcat de acest îndemn neașteptat, mă întorsei spre dînsa ca să mă încredințez de nu cumva își bate joc de mine. Amîndoi zîmbirăm uitîndu-ne unul la altul. Într-adevăr, poziția noastră era ciudată și rolurile schimbate. Pentru întâiaș dată mă aflam lîngă o femeie care mă îmboldea ea pe mine. Ferească Dumnezeu, de asemene femeie.
Avea un chip ademenitor cum nu mai văzusem și o căutătură, așa pe sub gene, care-ți deștepta toate gîndurile. Ș-apoi ce piele fină, ce sîn bogat, ce forme rotunde și pline! Din toată ființa ei se revărsa un aer îmbătător care mi se suia la creieri.
De-ar fi fost un sfînt în locul meu, încă i-ar fi tremurat cărnurile, încă ar fi simțit fiorul ispitei strecurîndu-i-se prin rădăcinile părului. Atunci, fără voie, îi apucai mîna, o mînă mică, caldă, tremurătoare, care se lipea de mîna mea, cum se lipește dorul de inimă, și o sărutai lung. Ea însă, închizînd ochii pe jumătate, ca și cînd ar fi voit să simtă mai bine fiorii sărutatului, îmi zise trăgănat:
— Acuma ne-am împrietenit! Nu-i așa?… Fii dar mai vesel!
Apoi își retrase mîna încet-încet, avînd oarecum grija să nu mă supere, nici să-mi deie a înțelege că s-ar fi supărat de îndrăzneala mea.
Era o cochetă nemaipomenită. Dar halal să-i fie! Plătea cît zece. Ce păcat că eram înamorat de doamna Solariu, ba nu, greșesc, de doamna Cernescu! Da, eram înamorat, însă lucru nepriceput, icoana aceștiia începea oarecum să se întunece în mintea mea. Mi se înfățișa ca un soare depărtat, de la care îmi veneau raze calde, în timp ce chipul doamnei Mălin mă frigea ca un foc apropiat. Și mare mai era deosebirea între una și alta! Una, adică doamna Cernescu, era frumoasă, serioasă, cumpănită; cînd o vedeai, îți venea să te închini ei; cealaltă, nu pot zice că era frumoasă, dar avea ceva drăcesc într-însa; cînd o vedeai, te

apuca frigurile şi-ţi venea să o rupi în două, de drag ce ţi-ar fi fost să o strîngi în braţe.

Ei, acum ce mai zici? Aşa-i că m-am întrecut cu şaga? Aşa-i că o să mă iei drept un cap răsuflat, drept o minte zburătăită, care se-ntoarce dupa toate vînturile? Cum, într-o zi, de trei ori înamorat? Asta-i nebunie, lucru nefiresc.

Ei! nu-i aşa. Să stăm strîmb şi să judecăm drept. Oare povestea vestitului Ivan să nu fie adevărată, de vreme ce se povesteşte? El sărmanul nu se-ndura de una, fiindcă era sprincenată, nu se-ndura de cealaltă, fiindcă era buzăţică, nu se-ndura de a treia, fiindcă era nurlie, şi aşa mai departe, încît, dacă-l întrebai:

— Măi Ivane, dragi ţi-s fetele?

— Dragi, răspundea el.

— Dar tu lor?

Tocmai aşa se întîmpla şi cu mine. Le iubeam pe toate, nu odată, ci pe rînd. Negreşit, nu voi fi în stare să-ţi dovedesc în limba învăţaţilor şi cu cartea în mînă ce fel de boală este iubirea, cîte grade de tărie are; cum un om simte într-un fel, şi altul într-alt fel; cum o dragoste alungă pe alta, precum un cui scoate pe alt cui. Toate aceste le las pe seama celor ce ştiu să despice firul de păr în patru. Eu însă, Stan păţitul, îţi voi spune numai atîta că lucrul trebuie să fie firesc, de vreme ce mi s-a întîmplat; şi vezi că pănă astăzi, că-s mai mult bătrîn decît tînăr, încă nu m-a închis nimeni în casa de nebuni. Eram deci acum, să nu bănuieşti, sub farmecul doamnei Mălin, într-o stare de nebunie a simţurilor, astfel că, dacă ea nu ar fi început cu multă băgare de seamă să se puie în stare de apărare, cine ştie la ce grad de nesocotinţa aş fi ajuns eu tăcutul, eu morocănosul de adinioarea.

Dar sfîrşitul drumului puse sfîrşit acestei ciudate scene de amor. Iată-ne ajunşi la Vatra-Dornei, un mic tîrguşor zidit într-o poiană mare, răsfăţată între munţi, unde trei văi se împreună cu trei rîuri plutitoare: Neagra, Dorna şi Bistriţa.

Era acum vreme de seară, vreme de repaus după o zi întreagă de călătorie. Eu însă, nu atît ostenit de drum, pre cît de valurile sufletești prin care trecusem, m-am retras în odaia mea din birtul unde ne coborîsem cu toții la gazdă, dar nu bine mă așezasem pe o canapea ca să-mi mai destind trupul și să-mi descurc gîndurile, cînd auzii la ușă o mică bătaie. „Intră”! strigai eu. Ușa crăpîndu-se încet, văzui frumosul cap al doamnei Solariu, care mă întrebă sfios: „Bucuroși de oaspeți? ”

— Bucuros! răspunsei eu.

Atunci doamna Solariu intră pe vîrful degetelor și, după ce-și furișă ochii în toate colțurile odăiei, ca să se încredințeze de nu e vreun strein, se apropie de mine, îmi făcu o adîncă închinăciune și îmi zise cu aer de parapon:

— Frumos, domnule. Da’ bine te porți?

— Cum? nu înțeleg, doamnă.

— Te faci că nu înțelegi. Ai învățat, se vede, aceeași lecție pe de rost și ai spus-o la cîteșitrele, și mie, și doamnei Cernescu, și doamnei Mălin. Apoi se cade, mă rog? Mai poate o femeie să aibă încredere în dumneata?

— Cine v-a spus aceasta? răspunsei eu foarte tulburat.

— Cine mi-a spus?

Atunci se auzi o a doua bătaie la ușă.

— Intră! strigă doamna Solariu, făcîndu-se stăpînă în casa mea. Ușa se deschise din nou și iată că doamnele Cernescu și Mălin se strecurară în odaie.

— Aici suntem și noi, ziseră ele, închinîndu-se iarăși adînc dinaintea mea. Noi am spus.

Putea-vei să tăgăduiești?

Te las să judeci ce bine îmi ședea față cu aceste trei femei care veniseră să-mi ceară socoteală de purtare.

— Spusu-mi-ai că mă iubești? adause doamna Cernescu, bătîndu-se cu mînile în piept. Da sau ba?…

— Da! răspunsei eu ca prin gura cămeșei, neputînd tăgădui lucrul ce în adevăr se întîmplase.

— Da mie? urmă doamna Mălin, cea cu ochii galeși, care știau să soarbă omul de viu.

— Și d-tale, răspunsei eu cu glas tremurător, întocmai ca un vinovat dinaintea judecătorilor săi.

— Apoi cum rămîne?… strigă naiva, copilăroasa doamna Solariu, care părea mai aspră decît toate, singura căreia nu-i spusesem pe față că o iubesc.

Eu, ce să zic?… Văzîndu-mă așa de vederat prins cu oca mică, înfundat cu minciuna, mărturisesc că aș fi voit să fiu mai degrabă de un stînjen sub pămînt decît în această rușinoasă stare. Și, dacă-i pe aceea, martur mi-e Dumnezeu că nu spusesem nici uneia minciuni. Cu fiecare din ele am fost de bună-credință, rînd pe rînd, căci toate mi-au plăcut. Dar unde era chip să mă creadă! Altul mai ispitit decît mine ar fi știut poate să scape din încurcătură, iar eu, un începător, abia intrat în lume, ce era să fac?… Toate cărările-mi erau închise. Frumos început, n-am ce zice!… Stam, deci, mut în fața femeilor ca un om de mai înainte osîndit, care nu are un singur cuvînt de îndreptare, și se vede că aveam o figură atît de proastă, atît de aiurită, că ele din ce în ce se îndîrjeau.

— Cum rămîne? ziseră ele într-un glas.

Eu, nici un cuvînt.

Tușeam, mă învîrteam, casa se învîrtea cu mine, făceam fără conștiință niște mișcări nepotrivite, voiam să zic ceva, dar nu știam ce și, în sila de a găsi un cuvînt, mă înecam cu propria mea răsuflare.

— Încă o dată, cum rîmîne?… strigară neînduratele femei.

Atunci toate puterile mă părăsiră, mînile îmi căzură de-a lungul trupului și cu un glas stins bolborosii cuvîntul: iertare!

Acest cuvînt a fost tot ce am putut să rostesc.

— Ha! nu-i așa! adause naiva doamna Solariu, care părea mai răutăcioasă poate tocmai pentru că avea mai puține temeiuri de a mă învinovăți.

— Să te pui în genunchi dinaintea fiecăreia dintre noi, să ne săruți mîna și să ne ceri iertare.

La auzul acestor cuvinte ce-mi promiteau scăparea, m-am și aruncat în genunchi dinaintea doamnei Solariu care îmi întinse mîna de departe ca un mitropolit, iar eu pot jura pe Evanghelie că de astă dată nu a fost un dram de dragoste în sărutatul meu. Îngenuncheai apoi a doua oară în fața doamnei Cernescu și a treia oară în fața doamnei Mălin, sărutîndu-le mîna, și, după ce sfîrșii aceste trei metanii făcute ca dinaintea a trei icoane împărătești, răutăcioasele femei ieșiră iute din odaie, și, cît ținu antretul birtului de lung, auzii în urma lor numai un rîs și un chicot.

Păcat că n-a fost cineva să mă vadă în ce hal eram, să aibă ce rîde toată viața. Beat, m-am aruncat pe pat mustrîndu-mă singur la nebuniile ce făcusem. Amor mi-a trebuit?… Poftim amor!… Mai cearcă și altă dată dacă te ține cureaua. O! De mi-ar fi dăruit cineva Dorna întreagă cu toate satele și pădurile încunjurătoare, nu m-aș fi apucat de asemenea trebi. Însă, din toate aceste învăluieli, tot am rămas cu un cîștig. Amorul meu s-a stins într-o clipă cum s-ar stinge o lumînare în care-ai sufla. Amor!… vorbă să fie!… foc de paie, lumină de licurici!…

Simțindu-mă, deci, oarecum ușurat, limpezit, îmi așterneam acum o linie de purtare bine hotărîtă pentru viitor. Orice, afară de amor!

Atunci nu știu cum se făcu că din amestecul gîndurilor, mă pomenii că-mi veni în minte tocmai gîndul cel mai neașteptat: îmi adusei aminte de prinsoarea ce ținusem cu Mihăiță. Mi se păru atît de deșanțat și nefiresc de-a mai reîncepe aceeași comedie cu doamna Rădeanu, încît începui să rid eu singur ca un nebun. O! Eram tămăduit de boala dragostei pentru mult timp. Aveam pieptul căptușit

cu o întreită zale căpătată dintr-un întreit amor nenorocit; nu era deci cu putință să mai străbată a patra săgeată.

Deodată auzii la ușă o nouă bătaie.

— Intră, strigai eu oarecum îmbărbătat, știind bine că scena trecută nu se mai poate reînnoi. Dar, vorba ceea, cînd te gîndești la lup, lupu-i la ușă… Doamna Rădeanu se ivi cu chipul ei blond ca o lună plină, zicîndu-mi:

— Poftim, domnule, la masă. Tovarășii te așteaptă.

Aflase ea ceva despre cele întîmplate?

Venise înadins să mă vadă în ce stare eram? Nu știu, n-am putut înțelege din fața ei. Era destul de șireată ca să-și ascundă gîndurile. Dar și eu iute mi-am alcătuit o față pre cît am putut de nepăsătoare și am intrat în sala de mîncare în urma ei, făcîndu-mi socoteală că nu se cuvine să-mi arăt rușinea și să bat laturile ca un becisnic.

Acolo am găsit pe tovarășii mei mîncînd cu liniștea sufletească a unor bărbați însurați care nici cu spatele nu știau despre cele petrecute; iar doamnele cu pricina țineau mai mult ochii în farfurii și din vreme în vreme pufneau de rîs uitîndu-se pe furiș una la alta.

Numai eu, care cunoșteam din păcate cauza veseliei lor, mîncam în silă și înghițeam cîteodată cruciș.

VI

A doua zi în zori de ziuă ne suirăm pe o plută ce ne aștepta la malul Bistriței, alcătuită din două căpătâie de grinzi bine legate, și împodobită cu crengi de brad. Cîrmaciul și dălcăușul desprinseră pluta de mal, o împinseră în șuvoi, și, în momentul cînd ea pleca în josul apei, o salvă de revolvere făcu să răsune munții și să tresară de spaimă inimile doamnelor ce ne întovărășeau. Ura!… Iată-ne acum plutind la vale în voia apei, între două șiruri de munți ale căror vîrfuri erau încă acoperite de neguri. Dar după două oare de călătorie, negurile se risipiră și soarele se arătă deasupra piscurilor ca un călăuz îmbucurător, presurîndu-ne calea cu diamante. La fiecare cotitură a rîului ni se înfățișau nouă vederi, nouă perspective, care de care mai încîntătoare.

Ce mici îmi păreau acum amorurile mele de ieri față cu natura măreață ce mă împresura! Nimic din cele simțite, din cele suferite nu-mi mai rămăsese în inimă; abia dacă mai păstram amintirea faptelor. Un șuvoi răcoritor îmi năvălea în piept, șuvoi dătător de viață, pornit din izvorul cel curat al naturii, și trebuie să mărturisesc că aceeași prefacere o vedeam și în tovărășițele mele de drum. Unde se mai gîndeau ele la copilăriile de ieri? Apele limpezi ale Bistriței au spălat orice urme de supărare din sufletul lor și munții cei răsunători de doine ne-au reîmprietenit. Da, ne-au reîmprietenit astă dată de-a binele, căci de acum înainte nu mai era cu putință de-a reîncepe nebuniile făcute.

Am mers cît am mers, dar de la o vreme ni s-a pus, vorba ceea, soarele în dreptul inimii. Noroc că plutașii, oameni prevăzători, alcătuise pe căpătâiul din urmă un fel de cuptoraș de cărămidă unde au

aprins focul și-au așezat un ceaun pe pirosteie. Cît ai scăpăra din degete mămăliga a fost gata. Apoi, desfăcînd legăturile cu merinde: brînza zburată, untul cel proaspăt, cașul, urda, mușchii luați de acasă și alte cîte și mai cîte, am întins pe plută o masă împărătească, nu altceva, unde grija și nevoile nu erau poftite, unde cheful stătea în cap ca un stăpîn ce se făcuse peste inimile noastre. Iar la masă cine ne slujea, cine ne tăia bucățile, cine ne destupa butelcile și ne umplea paharele?… Nici ai crede… Era blonda doamnă Rădeanu, aceea pe care o năpăstuisem la început că va fi o notă discordantă în armonia generală.

Și, zău, îi ședea bine cum se învîrtea între noi, isteață, cu mînecele suflecate pănă aproape de cot, cu obrajii rumeniți de focul hărniciei, cu surîsul pe buze, ghicind gîndul fiecăruia, încît parcă tot ai fi mîncat de la mîna ei. Eu, nu-i vorbă, nici mă gîndisem să mă uit la dînsa cu alți ochi decît ai unui om flămînd, căruia îi place să fie bine servit, dar, în sfîrșit, ceilalți poate că gîndeau altfel. Ei!… atîta îmi mai trebuia!… să o încep acum și cu doamna Rădeanu, ca să mă fac de ispravă de rîs. Numai închipuindu-mi una ca aceasta, îmi veneau fiori!

După o masă îmbelșugată și bine stropită ca a noastră, limbile se dezleagă obicinuit și poveștile încep să curgă. D. Cernescu, care era cel mai meșter în istorisire de povești, mai ales de acele cu două înțelesuri, a și început să le aștearnă, însă într-un chip așa iscusit că n-avea nimeni ce zice, ș-apoi lui ca mai bătrîn i se ierta mai mult decît altuia. Fiecare a istorisit cîte ceva, numai doamna Rădeanu sta și ne asculta; eu de asemenea tăceam, însă m-a tăiat prin gînd că, dacă aș fi spus propria mea întîmplare de ieri cu cele trei amoruri și cu metaniile de la urmă, aș fi întrecut desigur în haz pe toți povestitorii.

După povești și glume veni rîndul cîntecelor care se înfrățeau așa de bine cu priveliștea naturii.

Iată cîntecul pe care îl cîntarăm în cor sub conducerea lui Buhuș, și care mi-a rămas și acum în minte:

Glas de bucium se ridică
De pe munte până-n stele;
Răspund oile-n potică,
Răspund gîndurile mele.
Glas de bucium sună-n stînă,
Acum turma cade-n vis;
Dar pe inima-mi stăpînă
Jalea stă cu ochi deschis.
Cui aș spune a mea jale?
La cea albă lună plină,
Sau pârîului din vale?
Tuturora sunt străină!…
Numai unu-n lumea mare
Jalea mea ar înțelege,
Dar și el e-n nepăsare,
Orice-aș face, orice-aș drege.
Glas de bucium mergi la dînsul,
Inima de i-o dezgheață,
Și din ochi îmi șterge plînsul
Și-mi dă dragoste de viață.
Spune-i că-n zadar el cată
Alta-n lume să găsească;
Ca și mine-n lumea toată
Nu e alta să-l iubească.
Glas de bucium adă-n pripă
De la el un semn măcar,
Ca să pot numai o clipă
Adormi al meu amar.
Iar de nu-mi aduci vro știre
De la el de bucurie,
Clipa cea de adormire
Ah! prefă-o-n vecinicie!…
Glasul buciumului zboară,
Pe aripa-i doru-mi duce,
Lumea-ntreagă-o împresoară,
Dar răspunsul nu-l aduce!…

Cîntau cu toții destul de bine și în măsură, mai

ales doamnele cu glasurile lor tinere și mlădioase, de-ți era mai mare dragul să le asculți, cînd, deodată, în notele cele urcate, o voace se ridică mai presus și acoperi pe toate celelalte. Era voacea doamnei Rădeanu, care, dezlănțuită sub inspirarea frumusețelor naturii, își luă zborul în spațiu.

Nu știu, ori că noi eram atunci astfel predispuși, ori că în adevăr glasul ei era schimbat, dar ni s-a părut că niciodată n-a cîntat așa frumos. Avea ceva răpitor în toată ființa ei, care ne ridica peste sfera pămînească.

Ș-apoi se mai uneau cu frumuseța cîntecului și poezia munților, și șoaptele Bistriței, și freamătul pădurilor, întreg orchestrul naturei încunjurătoare, iar eu, fără voie, mă uitai la dînsa și-i văzui ochii aprinși, fața mișcată, împătimită ca și cîntecul, și mi se păru un moment că într-adevăr ea este aceea care suspină după amantul nepăsător. Cînd își mîntui cîntecul, o tăcere se făcu împrejur ca și cînd ne-am fi deșteptat dintr-un vis plăcut pe care am fi voit să-l prelungim, apoi deodată zbucni din toate piepturile o furtună de ura, de bravo, fără sfîrșit; numai eu stam mai la o parte ferindu-mă de a mă arăta prea încîntat ca să nu dau loc la bănuieli. Cel ce s-a fript o dată în apă fierbinte, se teme, vorba ceea, și de apă răce.

Dar nu era apă răce, căci cîntecul doamnei Rădeanu m-a urmărit toată ziua, și mi-a trebuit multă putere de voință ca să mă scutur de farmec.

Am călătorit, deci, toată ziua străbătînd o țară ca din poveste, cînd prin șuvoaie, cînd prin dolii, cînd prin strîmtori, cînd prin luminișuri, încunjurînd stîncile, lunecînd, deasupra genunelor, glumind, cîntînd și unind voia bună a inimilor noastre cu frumuseța munților. Iar înspre amurg ne oprirăm la Hangu, de unde aveam a întreprinde urcarea pe Ceahlău.

A doua zi pe la revărsatul zorilor eram cu toții călări, înșirați unul după altul, pe drumul Ceahlăului, întovărășiți de doi călăuzi care ne

duceau merindele.

Cînd se lumină bine de ziuă, începurăm a ne urca la deal pe o cărare strimtă ce șerpuia prin desimea brazilor.

Am călătorit cîteva ceasuri bune, dar de la un loc, suișul fiind prea drept și cărarea prea strimtă, prea aproape de prăpastie, ne coborîrăm cu toții de pe cai și prinserăm a ne urca pe jos. Nu mai aveam acum decît poate o jumătate oară de mers pentru a pune piciorul pe titva muntelui, cînd iată că ajunserăm la un loc unde cărarea făcea un unghi drept pe coasta muntelui, așa că prăpastia ni se înfățișa la stînga și în față. Trecerea pe acolo era periculoasă. Fiindcă dintre toți eu eram cel mai puțin supus amețelii, mă pusei chiar în colțul cărării spre a da ajutor doamnelor. Doamna Rădeanu însă abia își rezemă mîna pe a mea, și trecu iute uitîndu-se în ochii mei cu un zîmbet ca și cum nu ar fi avut trebuință de ajutorul meu; iar eu stătui în colțul cărării până ce trecură cu toții, apoi plecai sub o ciudată întipărire; simțeam că mi-a rămas ceva pe mîni din atingerea ei. Dar ce vorbă!… Eram destul om să-mi țin firea față mai ales cu doamna Rădeanu, pe care de la început n-am putut-o suferi cu tot glasul ei. Și totuși cîntecul cel de pe plută din cînd în cînd îmi revenea în urechi ca o muzică dulce, depărtată, ce mă mîngăia la inimă. Învăluit de astfel de gînduri, rămăsei mult în urma tovarășilor mei.

Voind apoi a-mi grăbi pașii spre a-i ajunge, auzii deodată deasupra mea o înfricoșătoare detunătură, ca o salvă de mii de puști, de nesfîrșite ori repetată. „Ferește-te!…

Ferește-te! ”… Îmi strigară toți cu glas desperat. O clipă îmi îndreptai ochii spre locul de unde venea vuietul și văzui un năval de stînci și de pietre, care tocmai de pe vîrful muntelui se rostogoleau spre locul unde eram. Fiorii morții mi se strecurară prin vine; eram pierdut, căci n-aveam timp să fug nici înainte, nici îndărăpt, cînd deodată

văzui chiar lîngă mine, în păretele muntelui, o înfundătură, un fel de cotlon, pe care parcă Dumnezeu mi-l deschisese anume, și în care mă și aruncai. Toate aceste s-au petrecut cu iuțeala gîndului, și nu bine apucasem a mă pune la adăpost că petrele turbate au și trecut de-a roata pe deasupra capului meu, făcînd să se cutremure muntele și să răsune ecourile. Iar cînd ieșii din cotlonul meu și mă uitai în sus spre coama muntelui de unde venise primejdia, văzui ceva și mai înfricoșat… văzui acolo sus pe Mihăiță, stînd în picioare ca un stîlp, cu părul zburlit, cu ochii ieșiți afară din orbitele lor, ațintiți asupra mea, parcă căuta să mă farmece, și-într-atîta i se mărise capul și i se schimbase mușchii obrazului, că nu mai părea om, ci o vedenie hîdă, o nălucă de spaimă. De ce se uita la mine, de ce i se ridica părul mai țapoș, de ce ochii îi creșteau în cap, de ce fața i se zbîrcea într-o sete nestinsă de a mă urmări. Un moment am crezut că are să se prăvale și el ca petrele asupra mea. Am închis ochii și am început să-i frec ca să mă încredințez de nu era vis ce vedeam; dar cînd i-am redeschis, figura lui Mihăiță dispăruse. Stam acum și mă-n-trebam ce-a fost: vis sau realitate? Nu mai știam eu singur ce să cred. Spăriet însă de această îndoită întîmplare, apucai la fugă către tovarășii mei, care mă așteptau nerăbdători. Toți se bucurară văzîndu-mă sănătos, toți îmi strînseră mîna cu căldură și chiar doamna Rădeanu, care de obicei era mai răce. Cît despre Mihăiță, nimeni nu știa nimic, nimeni nu-l văzuse. După o jumătate de ceas ne suirăm noi înșine pe zarea muntelui unde îi văzusem chipul, însă de urmele lui nu am dat. Am ajuns să cred că în adevăr a fost o nălucire născută în mintea mea, în momentul căderii petrelor, și aceasta poate din cauză că toate neajunsurile ce am suferit în viață mi-au venit de la el. Se zice că sunt momente în care scînteia gîndului omenesc leagă în aceeași clipă fapte petrecute în osebite timpuri și

întrupează asemănări unde nu sunt. Dar astfel de gărgăuni meniți să smintească creierii unui om nu puteau cloci mult timp într-un cap tînăr și lesne uitător ca al meu, mai ales cînd mă aflam între niște tovarăși așa veseli și tocmai pe vîrful Ceahlăului, unde măreția naturel e fără de asemănare.

O! Doamne! cine poate avea darul să spună tot ce vede ochiul și ce simte inima în aseminea loc! Roată împrejur, peste vîrfurile celorlalți munți, privirea noastră se întindea spre miazăzi pănă-n șesurile Dunării […], spre apus pănă-n-tr-ale Maramureșului; și cîte orașe, și cîte sate, și cîte lunci și cîte rîuri cuprindea ochiul deodată. Trei țări întregi se așterneau la picioarele noastre, despărțite una de alta, dar locuite de acelaș neam de oameni care vorbesc aceeași limbă, aii aceeași lege, acelaș dor. Trei țări frumoase, în care multe s-au făcut și s-au prefăcut, în suma veacurilor de cînd bătrînul urieș le privește din albastra-i înălțime, însă limba, legea și dorul au rămas ca petrele peste care a trecut apa vremilor fără să le urnească, și vor sta neperitoare, cît va sta și Ceahlăul pe temeliile lui. Ceahlăul este muntele împărat, este podoaba, poezia țării, este izvorul tainic al legendelor și doinelor neamului nostru, este ochiul etern deschis asupra hotarelor moșiei strămoșești, este stăpînul care ne trimite după voie seninul sau furtuna și cătră care se întorc privirile noastre ca spre un pol izvorîtor de speranță. Iar glasul lui, compus din atîtea corzi tainice, din atîtea alte înmiite glasuri ce se ridică de la poalele lui, este însuși glasul viu al țării, care ca un imn se revarsă în sferile cerești și pe care nu se poate să nu-l asculte Dumnezeu!

Dus de gînduri, stam și mă uitam pierdut în pierdutele depărtări, iar lîngă mine sta doamna Rădeanu tot atît de tăcută, tot atît de uimită; apoi, mișcați parcă de dorința de a ne destăinui, ne-am uitat unul la altul și, fără să ne zicem un cuvînt, ne-

am înțeles taina gîndurilor. Deși de astă dată gîndurile noastre nu erau îndreptate spre iubire, dar aveau acelaș țel, încît se-ntîlniră și se-nfrățiră.

Vederat lucru, doamna Rădeanu nu-mi mai era nesuferită ca la început. O schimbare se făcuse în mine, pe care nu îndrăzneam să mi-o mărturisesc. Parcă nu mai avea fața unei luni pline șirete, nu mai era femeia cea cochetă și trăită-n lume, precum o judecasem la întăia vedere. Din contra, farmecul naturei o înălțase, o înnobilise și, pusă alături cu celelalte trei femei, le întrecea fără îndoială și-n minte, și-n inimă, și-n frumusețe. Mă luptam eu însumi cu mine, voind oarecum a nu-i recunoaște aceste însușiri, și mă păzeam ca de foc de a-i deștepta cel mai mic prepus despre cele ce se petreceau în sufletul meu. Dar de ce te păzești mai mult, de aceea nu poți scăpa. Aveam o fire atît de trădătoare! Și ochiul, și glasul, și mișcările mele îi destăinuiau tot ce voiam să-i ascund, încît ea, înțelegînd negreșit că nu-mi mai era antipatică, nu se mai ferea acum de mine. Astfel, orice făceam, oricum mă învîrteam, în toată călătoria urcării și coborîrii Ceahlăului, se nimerea să fiu tot lîngă dînsa, și aceasta într-un chip cu totul nepremeditat, așa încît eram silit de a o privi, silit de a-i vorbi, silit de a-i da mîna prin locurile grele. Vezi ce de mai silă pe capul meu!… Trebuie însă să mărturisesc că ea nu făcea nimic ca să încurajeze cîtuși de puțin orice idee de apropiere între noi și se purta cu mine cu toată simplicitatea unei femei ce nu are nici un gînd ascuns. Dar tocmai această simplicitate mă punea în neastîmpăr. De ce o priveam și-i vorbeam, de ce mă simțeam mai împrietenit cu dînsa, de ce parcă descopeream într-însa însușiri nouă, care mă minunau.

O! inimă nestatornică!… Nebun cine se lasă purtat de tine!…

VII

A trecut un an de zile după călătoria noastră prin munți, in care timp, zi cu zi, oară cu oară chipul doamnei Rădeanu îmi intra tot mai mult în inimă. Ajunsesem așa ca simțeam ca o trebuință a vieții de a o vedea în toate zilele, și pentru a-mi împlini acest dor întrebuințam tot soiul de șiretlicuri, îmi plăcea nu numai să o văd pe dînsa, dar, cînd aceasta era cu neputință, îmi plăcea să-i văd casa sau măcar strada unde locuia, într-un cuvînt tot ce era al ei, sau în vecinătatea ci. Însă niciodată, în toate întrevederile mele cu dînsa, n-am avut curajul să-i spun un singur cuvînt de dragoste. Pe cînd cu celelalte femei eram vorbăreţ, îndrăzneţ, cu mintea liberă, în fața ei îmi pierdeam cumpătul întocmai ca un copil vinovat, care se teme să nu i se descopere greșala. Numai în singurătatea nopților îmi recăpătăm curajul. Atunci găseam așa cuvinte arzătoare, așa accente împătimite pentru a-i mărturisi dragostea mea, încît de-aș fi avut îndrăzneala să i le repet a doua zi, desigur i-aș fi înduioșat inima. Dar a doua zi cădeam în vecinica îndoială, în starea aceea sufletească în care îmi frămîntam mintea, tălmăcind și răstălmăcind fiecare privire, fiecare mișcare, fiecare cuvînt al ei și dacă o minută venea, care-mi da oarecare speranță, venea îndată altă minută care mi-o lua. Iar uneori îmi părea atît de cu neputință să ajung vreodată la fericirea de a fi iubit de dînsa, încît m-apuca gîndul rău al sinuciderii.

Într-o zi, încrucișîndu-mă pe stradă cu Mihăiță, el mă opri și-mi zise:

— Te văd, parcă mergînd cam des pe la doamna Rădeanu.

-O fi.

— Nu cumva ești pe cale de-a cîștiga

prinsoarea?

— Mai știi!…

— În tot cazul, o să mă chemi să fiu martur la umilirea ei, nu-i așa? adause el cu ironie.

— La revedere, prietene”, s-auzim de bine! răspunsei cam răstit, spre a curma vorba cu el. Nu puteam să-i sufăr privirea mai ales de cînd mi se năzărise chipul lui pe Ceahlău în niște împrejurări atît de înspăimîntătoare. Într-altă zi, pe cînd ros de îndoială, împresurat de idei negre mă întorceam de la doamna Rădeanu, întîlnii din nou pe Mihăiță. De astă dată îl oprii eu, zicîndu-i:

— Într-adevăr, amice, a; avut dreptate, doamna Rădeanu e o femeie primejdioasă.

— Ba zău.

— Te rog, nu mă lua în rîs. Am să mă hotărăsc să nu-i mai calc în casă.

— Asta ar fi a opta minune pe pămînt.

— Uite, îți jur chiar acuma să n-o mai văd niciodată! Te iau pe tine drept martur jurămîntului meu și-ți dau voie, dacă-l voi călca, să mă desprețuiești, să mă împuști!… nu mai voi să-mi sparg capul în zadar pentru o femeie fără inimă… Să fiu de rîsul orașului… Toate au un capăt… Ai înțeles?

— Vom vedea-o și asta! adause Mihăiță c-un aer necrezător.

Opt zile mi-am ținut jurămîntul; opt zile lungi, nesfîrșite, în care timp nu e cu putință să spun ce am suferit. Urîtul, desperarea, dorul mă țineau de inimă așa de cumplit, încît uneori credeam că-mi pierd mintea. Am cercat să mă amețesc cu alte femei, dar ce sarbede, ce nesuferite îmi păreau aceste femei. Nu-mi venea să mă uit măcar la ele. Dezgustat, mă întorceam totdeauna în singurătatea odăii mele, unde cel puțin puteam să-mi răscolesc dorul neturburat de nimeni.

A opta zi, nebun, cu capul înfierbîntat, ieșii din casă, fără să știu încotro mă duc. Era înspre amurg. Mergeam și mă spăriam eu însumi de vuietul

pașilor mei; mergeam plin de friguri, fără voie, fără țel, cînd mă pomenii dinaintea casei doamnei Rădeanu. Urcai scările, sunai clopoțelul, iar în momentul cînd mi se deschise ușa, auzii la spatele mele un hohot de rîs, un rîs răutăcios, un fel de rînjire care mă străbătu la rărunchi. Era Mihăiță, care rîdea de statornicia jurămîntului meu.

Auzi, jurămînt!… Eram eu în stare să-mi dau seamă de ce făceam atunci!… Știam eu pe ce lume mă găsesc! Iute am intrat în casă să nu mai aud acel rîs supărător, cînd, iată-mă față-n față cu doamna Rădeanu. Atunci, pierzîndu-mi cumpătul cu desăvîrșire, rămăsei încremenit fără să o salut, fără să pot descurca o frază, fără să-i pot spune de ce n-am venit opt zile, de ce am venit acuma; iar ea, mai stăpînă pe sine, mă primi bine și, văzînd că nu poate lega de mine nici o vorbă cu șir, se puse la piano spre a-mi da timp de a-mi veni în fire. Dar în nebunia mea tot aveam oarecare limpezime de vedere. Vedeam că și ea era cuprinsă de-un fel de neastîmpăr. Degetele îi tremurau pe piano și fața ei era mai serioasă, mai palidă decît altă dată. Cîntă ce cîntă și iată că începu cîntecul de pe plută: Glas de bucium. Atunci toată ființa ei se schimbă deodată. Un foc i se aprinse în piept, care-i dădu un nou farmec, o nouă frumusețã, o nouă putere de simțire; iar eu, nu știu ce se petrecea în mine, ascultînd notele ei înfrigurate, dar știu că deodată mă pomenii lîngă dînsa în genunchi, cu capul rezemat pe brațele ei… Lacrimile îmi curgeau șiroaie.

Atunci… moment neuitat în viață! atunci simții pe capul meu mîna ei sfioasă, a cărei atingere îmi dădu cel mai dulce fior ce mi-a fost dat să simt… Atunci pentru întâia dată ochii noștri se întîlniră aprigi, setoși, nebuni de a se privi până-n adîncul sufletului, și, cum stam așa pierduți, nu ne ziceam un singur cuvînt, dar focul ne ardea obrajii și piepturile noastre săltau… Atunci… ea închise ochii, parcă ar fi voit să piardă conștiința vieții,

stătu un moment nehotărîtă, tremurătoare, apoi… deodată căzu în brațele mele… Cum de nu s-a rupt ceva în mine, în acel moment, cînd am simțit pieptul ei pe al meu, gura ei pe a mea, mărturisesc că nu înțeleg!… După un asemenea moment, restul vieții ce mai plătește?

Cînd ieșii de la doamna Rădeanu eram un alt om. Vedeam tot trandafiriu. Mi se ușurase oarecum pieptul, ș-o nemărginită bucurie îmi îneca inima. Lumea ce trecea pe lîngă mine îmi părea atît de vrednică de milă, încît nu mă înduram să-i arunc o ochire. Mă întorsei acasă, lacom de a-mi reaminti în liniște una cîte una toate minutele de fericire ce gustasem, și în acest scop, mă întinsei îndemănatic pe o canapea. Dar ce ciudată e firea omenească! Λ trebuit ca tocmai în acele momente de supremă fericire să-mi vie un gînd oarecum răutăcios, să-mi amintesc vechea prinsoare cu Mihăiță, prin care mă legasem să-i vestesc biruința. Sărmanul Mihăiță!

Într-adevăr, e un băiat fără noroc. Nu-i chip să placă femeilor. Apoi multe de toate îmi trecură prin minte, care n-aveau nici o legătură unele cu altele, dar toate aceste gînduri răzlețe, întocmai ca păraiele ce se varsă în acelaș rîu, mă duceau fără voie la gîndul cel mare, statornic, la gîndul doamnei Rădeanu. Ce frumoasă este! E mai presus de toate celelalte femei! Ce glas, ce trup, ce înălțare de spirit, ce bogăție de inimă! Îi simțeam încă strînsoarea brațelor, bătaia pieptului, focul buzelor, și eram cuprins de aceiași fiori ce mă cuprinseseră lîngă dînsa; îi vorbeam cu aceeași dragoste, îi vorbeam chiar în glas mare, încît, de m-ar fi auzit cineva, m-ar fi luat drept un nebun!

Era acum tîrziu. Trecuse miezul nopții. Nici vorbă nu era de dormit. Pentru a suta, pentru a mia oară spuneam aceleași lucruri doamnei Rădeanu în închipuirea mea; cînd, deodată, ușa se deschise și pe prag se înfățișă Mihăiță Darie.

— Nu cumva te supăr? îmi zise el.

— Nu… răspunsei eu cam îngăimat.
— Numai două cuvinte.
— Poftim.
Mihăiță intră în odaie, închise ușa după dînsul și se așeză pe un scaun în fața mea. Ne uitam unul la altul și nu ne era îndămănă, căci nici unul nu începea vorba. Mihăiță avea o ciudată înfățișare; parcă era stăpînit de dorul să afle ceva de la mine și nu îndrăznea să mă întrebe. De la o vreme tot el întrerupse tăcerea.
— Frumos îți mai ții cuvîntul?
— Ce fel?
— Ai pus cu mine prinsoare că în momentul cînd vei fi stăpîn pe inima doamnei Rădeanu mă vei chema să fiu martur la umilirea ei. Așa este?
— Ei și?
— Pe urmă, văzînd greutatea ce întîmpinai de a ajunge la acest sfîrșit, mi-ai jurat că nu vei mai călca în casa ei. Așa este, ori ba?
— Și mai departe?
— Pe urmă, călcîndu-ți jurămîntul, te-ai dus în casa ei și ai izbutit… să-i cucerești dragostea.
Așa-i?
— De unde știi?
— De unde știu? Crezi tu că faci ceva fără să știu eu? Zicînd aceste cuvinte, privirea lui tot mai mult se pironea asupră-mi. Era vederat că Mihăiță nu glumea… De unde știu? adause el cu glas mai apăsat; știu de la însăși doamna Rădeanu, pe care am văzut-o în urma ta. Știu tot, tot!
O strînsoare de inimă mă apucă.
— În cele din urmă, ce-mi pasă! răspunsei eu supărat de întrebările lui. Poți să știi tot, sau să nu știi nimic. N-am a-ți da socoteală de purtare; și pretinsele mele juràminte sunt niște copilării, niște glume, de care nu mă simt legat. Fiind însă că ai văzut pe doamna Rădeanu în urma mea, nu mă îndoiesc că vei avè bunătatea să-mi spui ce ai aflat de la dînsa?
— Ha! Ha! zbucni el într-un hohot de rîs, rîsul

său cel răutăcios. Se-nțelege că nu mi-a spus de bunăvoie.

— Vra să zică ai întrebuințat sila! răspunsei eu, îngălbenindu-mă.

— Ba bine că nu! Mihăiță Darie știi că nu glumește.

— Nemernicule! Îndrăznești să-mi spui asemenea, cuvinte?…

— Ține-ți firea, iubite. Se-nțelege că doamna Rădeanu n-a voit să-mi spuie nimic, dar am găsit mijlocul să o silesc… Ha! Ha!… Eu fac lucrurile bine.

— Care mijloc.

— Uite! adause el, băgînd mîna în buzunar și scoțînd un pistol.

Era chiar unul dintre pistoalele mele, pe care le păstram într-o cutie pe masă.

— Nu te uita așa lung. E al tău, te văd că-l recunoști. Celălalt e aiurea. Nu eram doar nebun să ți-l las la îndămînă. Ei, acum înțelegi că mijlocul meu era convingător?

De ce grăia, de ce mă ațintea mai tare, de ce părul i se zburlea pe cap, de ce ochii i se măreau și i se încruntau.

Era înfricoșat de văzut. Căpătase întocmai figura de monstru ce o văzusem pe Ceahlău. Iar eu simțeam fiori de gheață în spate, simțeam că mie însumi parcă mi se zburlea părul pe cap, și nu știu ce putere peste fire mă ținea pironit în loc ca dinaintea unei stafii.

— Ai jurat că nu vei mai vedea pe doamna Rădeanu, urmă el; ei bine, îți vei ține jurămîntul!

Atunci el îndreptă pistolul înspre mine. Eram singur, fără nici o armă, fără nici un mijloc de apărare. Începui să strig, dar slugile erau departe și nu mă auzeau; vroii să sun, dar clopotul era rupt.

— Ascultă, iubite, nu-ți mai bate capul să te împotrivești. Am luat toate măsurile mai dinainte. Cum? Din cîte s-au petrecut pănă acum între noi, n-ai înțeles că eu eram dușmanul tău de moarte; că

la singura ta vedere toată ființa mea se revolta; că răul tău era singurul meu bine; că menirea vieții mele era de a desființa pe a ta?… Ha! de cînd îți ațin calea!… Mi-ai scăpat de atîtea ori, dar astă dată am pus mîna pe tine tocmai în momentul cînd ți-e mai drag a trăi în lume. Așa-i?… Mîne o să iasă vorba că din cauza unui amor nenorocit, te-ai sinucis. Dovadă va fi propria ta armă. Dar o să mai iasă încă o vorbă… știi care?… O să iasă vorba — urmă el rășchierînd fiecare cuvînt ca să-mi intre bine în urechi — că înainte de a te sinucide, în desperarea amorului tău, ai ucis pe doamna Rădeanu…

— Doamna Rădeanu e moartă! strigai eu… simțind ca se rup măruntaiele în mine.

— Ce nici atîta n-ai înțeles? Negreșit că e moartă… cu celălalt pistol al tău…

Atunci tot sîngele îmi năvăli la cap, și sălbatec, nebun, mă aruncai asupra ucigașului. O luptă începu, oarbă, deznădăjduită, o luptă pe moarte în vălmășagul căreia auzii ca prin vis o detunătură de pistol, simții creierii că mi se desfac, apoi căzui fără cunoștință la pămînt.

M-am deșteptat încunjurat de o mulțime de prieteni și de medici care căutau să-mi dea ajutor. Rana mea era grozavă. Multe zile mi-a fost viața în primejdie. Aveam friguri răle, care mă aruncau în delir. Dar după cîteva săptămîni medicii mă declarară scăpat. Atunci aflai despre îndoita crimă a lui Mihăiță, care, prins asupra faptului în momentul cînd decărcase arma în peptul meu, a înnebunit nenorocitul.

Douăzeci și cinci de ani au trecut de atunci, o viață întreagă de om, și Mihăiță Darie trăiește și astăzi închis într-o casă de nebuni și-și istorisește necontenit povestea oricui vizitează trista lui singurătate.

Douăzeci și cinci de ani au trecut și chipul blond al doamnei Rădeanu, singura femeie ce am iubit, stă încă viu în inima mea.

A fost un vis, unul singur, scurt, dar frumos și neuitat. De atunci rămas-am răzleț în lume, cu sufletul uscat, fără scop, fără dor, fără bucurie, și duc o viață stearpă de azi pe mîne, cu speranța de a ajunge cît mai curînd la capătul cărării.

Aici Gheorghie își simți genele ude și glasul i se stinse într-un suspin.

— Să mă ierți, iubite prietene, adause el după o pauză, dacă la vîrsta mea am căzut în slăbiciunea de a lăcrima asupra unui trecut de mult îngropat. Dar, precum vezi, istoria mea e tristă, și, ca și tine, nu am putut-o spune fără un pic de înduioșare.

Table of Contents

Table of Contents